

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**YENİ SÜPER ANNELİK ROLÜNÜN MEDYADAKİ YANSIMALARI:
FACEBOOK'TA SÜPER ANNELİK**

Yüksek Lisans Tezi

Tuğçe AYDOĞAN

İSTANBUL, 2019

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA ANABİLİM DALI
İLETİŞİM BİLİMLERİ BİLİM DALI

**YENİ SÜPER ANNELİK ROLÜNÜN MEDYADAKİ YANSIMALARI:
FACEBOOK'TA SÜPER ANNELİK**

Yüksek Lisans Tezi

Tuğçe AYDOĞAN

DANIŞMAN: PROF. DR. MUKADDER ÇAKIR

İSTANBUL, 2019

T.C
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜ

TEZ ONAY BELGESİ

RADYO, TELEVİZYON VE SİNEMA Anabilim Dalı İLETİŞİM BİLİMLERİ Bilim Dalı TEZLİ YÜKSEK LİSANS öğrencisi Tuğçe Aydoğan'ın YENİ SÜPER ANNELİK ROLÜNÜN MEDYADAKİ YANSIMALARI: FACEBOOK'TA SÜPER ANNELİK adlı tez çalışması, Enstitümüz Yönetim Kurulunun 25.07.2019 tarih ve 2019-23/13 sayılı kararıyla oluşturulan jüri tarafından oy birliği/ oy çokluğu ile Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tez Savunma Tarihi : 02/09/2019 ..

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Öğretim Üyesi Adı Soyadı		İmzası
1.	Tez Danışmanı	Prof. Dr. MUKADDER ÇAKIR
2.	Jüri Üyesi	Prof. Dr. VİLDAN EYİGÜNGÖR
3.	Jüri Üyesi	Doç. Dr. NESRİN AKBULUT

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı	Tuğçe Aydoğan
Anabilim Dalı	Radyo Televizyon ve Sinema
Programı	İletişim Bilimleri
Tez Danışmanı	Prof. Dr. Mukadder Çakır
Tez Türü ve Tarihi	Yüksek Lisans – 2019

YENİ SÜPER ANNELİK ROLÜNÜN MEDYADAKİ YANSIMALARI: FACEBOOK'TA SÜPER ANNELİK

ÖZET

Toplumda sosyal ve kültürel bir biçimde inşa edilen annelik biyolojik, öznel deneyimin ötesinde bir olgudur. Tarihsel bağlamda değişen sosyolojik koşullara göre yeni anlamlar kazanan annelik; medya, din, iktidar gibi kavramların yoğurduğu öğretilerle kuşaktan kuşağa aktarılmaktadır. Böylece kadınlığın etken bir rolü olan annelik, üstünde oluşturulan baskı ve sınırlamalarla tahakküm altına alınmış ve edilgen bir role büründürülerek kamusallaştırılmıştır. Küreselleşme ve modernleşme ile birlikte kadının iş hayatına katılım oranında büyük bir artış gözlemlense de cinsiyete dayalı iş bölümünün varlığı özellikle anne olan kadınları, kamusal alandaki görünürlükleri açısından zorlamaya devam etmektedir. Günümüzde iş, ev, eş, çocuk arasında düzeni ve dengeyi başarıyla sağlaması beklenen kadın, üzerinde yaratılan baskı sonucu yetersizlik hissine kapılabilmekte, “süper anne sendromu” yaşayabilmektedir. Geleneksel medyanın da dizi, reklam gibi araçlar vasıtasıyla olumlayarak sunduğu “süper anne” imajı var olan toplumsal algıyı pekiştirmekte, annenin var olan sorumluluk alanını daha da genişletmektedir. Söylem analizi yöntemi ile gerçekleştirilen bu çalışma, geleneksel medyaya alternatif olan sosyal medyanın toplumdaki hâkim annelik anlayışını nasıl yansıttığı üzerinde durmaktadır. Çalışmada Facebook’taki kullanıcı annelerin, annelikle

ilgili kendi söylemleri ele alınmış, toplumsal cinsiyet bağlamında analiz edilmeye çalışılmıştır.

Anahtar kelimeler: Toplumsal Cinsiyet, Süper Anne, Söylem Analizi, Facebook'ta Annelik

GENERAL KNOWLEDGE

Name and Surname	Tuğçe Aydoğan
Field	Radio Television and Cinema
Programme	Communication Science
Supervisor	Prof. Dr. Mukadder Çakır
Degree Awarded and Date	Master – 2019

THE REFLECTIONS OF THE ROLE OF THE NEW SUPER MOTHERHOOD ON MEDIA: SUPER MOTHERHOOD ON FACEBOOK

ABCSTRACT

Socially and culturally constructed maternity in society is a phenomenon beyond biological, subjective experience. Motherhood which gains new meanings according to changing sociological conditions in historical context is transferred from generation to generation with the help of the disciplines of concepts such as media, religion and power. Thus, maternity, which is an active role of femininity, is under pressure and limitations and it is nationalised by being converted into a passive element. Although it was observed that the participation of women in business increased to a large extent with globalisation and modernisation, the existence of a gender-based division of labor continues to push women especially the mother in terms of their visibility in the public sphere. Nowadays, women who are expected to successfully achieve order and balance between work, home, spouse and child, may have the feeling of inadequacy and suffer from ‘Super Mother Syndrome’. The image of ‘Super Mother’ which is also supported by traditional media affirmingly via instruments such as series and commercials,

reinforces existing social perception and further expands mothers' area of responsibility. This study, which is practised by discourse analysis method, focuses on how social media, an alternative to traditional media, reflects dominant maternity perception in society. In the study, the mother users of Facebook and their own discourses on maternity are discussed and analysed in the context of gender.

Keywords: Gender, Supermom, Discourse Analysis, Maternity on Facebook

ÖNSÖZ

Hayatımızın tümüne sindirilen toplumsal cinsiyet olgusu medya, din, iktidar gibi kavramların öğretileriyle özellikle de söylem aracılığıyla kadınlar üzerinde baskısını daha da fazla oluşturmaya devam etmektedir. Toplum kimi zaman kutsal annelik, kimi zaman süper annelik ideolojisi altında mutluluğun ve sevginin dilini kullanarak kadını kamusal hayatın dışına itmekte ve var olan sorumluluklarına yenisini eklemektedir. Üstelik anne olmayan kadını eksik bulduğu gibi toplumsal normlara göre farklı olan kadını daima eleştirmekte, ayıplamakta, eril şiddete maruz bırakmaktadır.

Toplumsal Cinsiyet literatürde çok fazla çalışılmasına, bu konuyla ilgili bilinç oluşturmak için yeni söylemler geliştirilmesine rağmen bugün hâlâ kadına karşı tacizin, tecavüzün, şiddetin katlanarak devam etmesi ve kadınların sosyal yaşamda toplumsal engellere takılması seçtiğim ‘‘Süper Annelik’’ konusunda üzerinde durduğum eşitlik vurgusunun önemini göstermektedir. Dilerim ki dünya, kadınlar, ötekiler ve tüm insanlar için toplumsal baskı, engel ve yargılamaların olmadığı bir yer haline dönüşsün... Hep birlikte dönüştürelim!

Öncelikle çalışmam boyunca bir türlü motive olamadığım zamanlarda beni yüreklendiren, cesaretlendiren, bitmek bilmeyen endişe ve huzursuzluğumu dindiren tüm arkadaşlarıma, özellikle de bu süreçte yakından desteğini hissettiğim Harun Kayhan’a, İmren Doğan’a, Selin Kiraz’a, beş senedir türlü nedenlerle yazamadığım, bugün yazacağım, yarın yazacağım diye söz vermeme ve tüm ertelemelerime rağmen bir türlü danışmanlığımı bırakmayan, umutsuzluğa düştüğüm her anımda beni motive eden, yüreklendiren soru ve telefonlarıma anında yanıt vererek yazdığım tezdeki eksikleri en ince ayrıntısına kadar düzelten değerli danışman hocam Prof. Dr. Mukadder Çakır’a, tezime son halini veren, yapıcı tavırlarıyla mezun olmamı sağlayan jürideki hocalarıma Prof. Dr. Vildan Eyigüngör ve Doç. Dr. Nesrin Tan Akbulut’a, bana bu zamana kadar bakan büyüten, desteği ile her zaman yanımda hissettiğim, tüm sorunlarımı kendi sorunlarıymışçasına sahiplenen, okumamı her şeyin üstünde tutan Süper Anneme belki yetmez ama çok teşekkür ediyorum.

Tuğçe Aydoğan

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TEZ ONAY BELGESİ.....	I
GENEL BİLGİLER.....	II
ÖZET.....	II
GENERALKNOWLEDGE.....	IV
ABSTRACT.....	IV
ÖNSÖZ.....	VI
İÇİNDEKİLER.....	VII
ŞEKİL LİSTESİ.....	X
GİRİŞ.....	1

1. TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN VEANNELİK

1.1. Toplumsal Cinsiyet.....	5
1.1.1. Cinsiyetin Toplumsal İnşası: Toplumsal Cinsiyet Kavramı.....	5
1.1.2. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü.....	11
1.2. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın, Dinsel Metinler ve Temel Yasa Düzenlemeleri.....	19
1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın.....	19
1.2.2. Dinsel Metinlerde Kadın.....	26
1.2.3. Yasa Düzenlemeleri.....	35
1.3. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Annelik.....	41
1.3.1. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Annelik Tanımı.....	41

1.3.2. Anaerki Toplumdan Ataerki Topluma: Tanrıçalardan 18. Yüzyıla Anelik.....	45
1.3.3. Modern Toplumlarda Anelik (19.yydan Günümüze).....	54

2. SÜPER ANELİK SENDROMU VE MEDYADAKİ TEMSİLİ

2.1. Süper Anelik Sendromu Nedir?.....

2.1.1. Süper Anelik Sendromunun Tanımı.....59

2.1.2. Süper Anelik ve Tüketim İlişkisi.....66

2.2. Süper Anelik Sendromunun Medyadaki Temsili

2.2.1. Reklamlar ve Süper Anelik.....71

2.2.2. Televizyon Dizileri ve Süper Anelik.....76

2.2.3. Sosyal Medya ve Süper Anelik.....81

2.2.3.1. Sosyal Medya Nedir?.....81

2.2.3.2. Yaygın Bir Sosyal Medya Ağı Olarak Facebook.....85

2.2.3.3. Facebook'ta Süper Anelik İşleyişi, Uygulanışı,
Örnekler.....88

3. FACEBOOK'TA SÜPER ANELİK KONUSUNDA YAPILAN BİR SÖYLEM ANALİZİ

3.1. Çalışmanın Yöntemine İlişkin.....

3.1.1. Nitel Araştırma Ne Demektir?.....93

3.1.2. Söylem Analizi Yöntemi.....95

3.1.3. Çalışmanın Amacı.....98

3.1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Önemi.....	99
3.1.5. Çalışmanın Kısıtlılıkları.....	101
3.2. Facebook'ta Kullanıcı Annelerin 'Süper Annelik' Paylaşımları Üzerine Yapılan Bir Söylem Analizi.....	102
SONUÇ.....	141
KAYNAKÇA.....	146

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

ŞEKİL 1-8 : Mediamarkt Reklamı Süper Anne Örneği.....	75
ŞEKİL 9-10 : ‘‘Anne ve Bebeğe Dair Ne Varsa’’ Facebook Sayfasından İçerik Örn....	91
ŞEKİL 11-14: ‘‘Süper Anne’’ Facebook Sayfasından İçerik Örneği.....	92
ŞEKİL 15: Söylem Analizine Örnek Bir Reklam.....	95
ŞEKİL 16 : ‘‘Hamilelikten Anneliğe’’ Facebook Sayfasından Paylaşım Analizi.....	102
ŞEKİL 17-19: ‘‘Hamilelikten Anneliğe’’ Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu	103
ŞEKİL 20: ‘‘Hamilelikten Anneliğe’’ Facebook Sayfasından Paylaşım Analizi.....	105
ŞEKİL 21-22: ‘‘Hamilelikten Anneliğe Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu..	105
ŞEKİL 23-24: ‘‘Hamilelikten Anneliğe Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu..	106
ŞEKİL 25: ‘‘Hamilelikten Anneliğe’’ Facebook Sayfasından Paylaşım Analizi.....	107
ŞEKİL 26-27: ‘‘Hamilelikten Anneliğe Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu..	108
ŞEKİL 28: ‘‘Hamilelikten Anneliğe’’ Facebook Sayfasından Paylaşım Analizi.....	109
ŞEKİL 29-31: ‘‘Hamilelikten Anneliğe’’ Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu	110
ŞEKİL 32: ‘‘Hamilelikten Anneliğe’’ Facebook Sayfasından Paylaşım Analizi.....	111
ŞEKİL 33-34: ‘‘Hamilelikten Anneliğe Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu..	113
ŞEKİL 35: ‘‘Hamilelikten Anneliğe’’ Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu....	114
ŞEKİL 36: ‘‘Hamilelik Annelik ve Bebeğim’’ Facebook Sayfasından Paylaşım Analizi.....	115

ŞEKİL 37-38: “Hamilelik Annelik ve Bebeğim” Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu.....	115
ŞEKİL 39-40: “Hamilelik Annelik ve Bebeğim” Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu.....	116
ŞEKİL 41: “Hamilelik Annelik ve Bebeğim” Facebook Sayfasından Paylaşım Analizi.....	117
ŞEKİL 42: “Hamilelik Annelik ve Bebeğim” Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu.....	117
ŞEKİL 43-44: “Hamilelik Annelik ve Bebeğim” Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu.....	118
ŞEKİL 45: “Hamilelik Annelik ve Bebeğim” Facebook Sayfasından Paylaşım Analizi.....	119
ŞEKİL 46-47-48: “Hamilelik Annelik ve Bebeğim” Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu.....	120
ŞEKİL 49: “Hamilelik Annelik ve Bebeğim” Facebook Sayfasından Paylaşım Analizi.....	121
ŞEKİL 50-51: “Hamilelik Annelik ve Bebeğim” Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu.....	122
ŞEKİL 52: “Hamilelik Annelik ve Bebeğim” Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu.....	123
ŞEKİL 53: “Aktif Anne” Facebook Sayfasından Paylaşım Analizi.....	124
ŞEKİL 54: “Aktif Anne” Facebook Sayfasından Üye Anne Yorumu.....	124

ŞEKİL 55-56: “Aktif Anne” Facebook Sayfasından Üye Anne	
Yorumu.....	125
ŞEKİL 57: “Aktif Anne” Facebook Sayfasından Paylaşım	
Analizi.....	126
ŞEKİL 58: “Aktif Anne” Facebook Sayfasından Paylaşım	
Analizi.....	127
ŞEKİL 59: “Aktif Anne” Facebook Sayfasından Üye Anne	
Yorumu.....	128
ŞEKİL 60-61: “Aktif Anne” Facebook Sayfasından Üye Anne	
Yorumu.....	129
ŞEKİL 62: “Aktif Anne” Facebook Sayfasından Paylaşım	
Analizi.....	131
ŞEKİL 63-64: “Aktif Anne” Facebook Sayfasından Üye Anne	
Yorumu.....	132
ŞEKİL 65-66: “Aktif Anne” Facebook Sayfasından Üye Anne	
Yorumu.....	133
ŞEKİL 67: “Annelere Sor” Facebook Sayfasından Paylaşım	
Analizi.....	135
ŞEKİL 68-69: “Annelere Sor” Facebook Sayfasından Üye Anne	
Yorumu.....	135
ŞEKİL 70-71: “Annelere Sor” Facebook Sayfasından Üye Anne	
Yorumu.....	136
ŞEKİL 72: “Annelere Sor” Facebook Sayfasından Paylaşım	
Analizi.....	138

ŞEKİL 73: ‘‘Annelere Sor’’ Facebook Sayfasından Üye Anne	
Yorumu.....	138
ŞEKİL 74-75: ‘‘Annelere Sor’’ Facebook Sayfasından Üye Anne	
Yorumu.....	139
ŞEKİL 76: ‘‘Annelere Sor’’ Facebook Sayfasından Üye Anne	
Yorumu.....	140

GİRİŞ

İnsan, sosyal bir varlıktır ve doğumdan ölüme kadar uzanan biyolojik süreçte bilgi bombardımanına maruz kalarak önce yaşamı anlamlandırır, sonra içinde bulunduğu kültürün yoğurduğu öğretilerle bir karakter kazanarak kendi davranış biçimlerini oluşturur. Bu noktada cinsel kimlik bilinci de toplumda cinsiyete dair var olan yargıların çocukluk sürecinde anlamlandırılması sürecini ifade eder. Bireyin cinsel kimlik bilinci, cinsiyete dair toplum yargılarından farklı şekillenebilse de genellikle bu yargılardan ayrı düşünülemez. Kadın-erkek arasında bebeklikten başlayan renk ayrımı, giyim şekilleri, oynanılan oyunlar ve ailenin ev içindeki cinsiyete dair iş bölümü bireyin cinsiyete dair tutum ve inançlarını şekillendirir. Kültürel kodlarla sarmalanan toplumsal cinsiyet rolleri de bireyi bu anlamlandırma sürecinde etkisi altına alarak medya, okul, aile, hukuk, politika, din gibi belirli araçlarla cinsiyete dair kalıp yargıları tekrarlar ve bu süreklilik arz eder. Biyoloji ve yaratılışı kullanarak kadın ve erkeğe; toplumsal, kültürel, ekonomik, politik ve sosyal yönden farklı rol ve sorumluluklar yükleyen toplumsal cinsiyet olgusu, var olan hâkim ataerkil yaklaşımını destekleyerek ve güçlendirerek toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olmaktadır. Ataerkil kültürün yarattığı toplumsal cinsiyet eşitsizliği sadece kadını değil, farklı cinsel tercihi olan (eşcinsel, transseksüel, travestiler vb.) kesimleri de etkilemektedir. Bununla birlikte erkekler de bu anlayış içerisinde belli kalıplara sıkıştırılmakta sürekli bir “erkek olma” mücadelesi vermektedir. “Örneğin Türkiye’de özellikle “sünnet”, “askerlik”, “iş bulma”, “evlilik” gibi süreçlerde kendisinden çok şey beklenen erkekler, hem kendileri hem de diğer erkeklerle daima bir gerilim içerisinde”(Selek, 2008, s. 19 -24).

Tarih boyunca biyolojik determinizm anlayışı ile kadınların duygu, erkeklerin güç dünyası ile özdeşleştirilmesi, dinsel öğretiler, cinsiyete yönelik iş bölümü, politik söylemler, kültürel pratikler kadını ev-aile içinde özel alanda konumlandırmış, kamusal alandaki görünürlüğüne izin vermemiştir. Modernleşme ve küreselleşmenin etkisiyle iş hayatına katılan kadın günümüzde hâlâ kariyerinde yükselmesini engelleyecek problemlerle yüz yüze bırakılmaktadır. Bunlardan biri de

kadın emeğinin ücretlendirilmesinde aileye katkı anlayışıdır. Çünkü toplum gözünde kadının yüklenmesi gereken ‘‘fedakâr, baskıcı, evcil, duyarlı’’ anlayışı kadının annelikle eş değer tutulmasını sağlamakta, böylelikle yerinin özel alan olduğu daima hatırlatılmaktadır. Üstelik bu durum görev ve ödev olarak kadına yakıştırılmaktadır. ‘‘Kadınları biyolojik olarak doğayla özdeşleştiren bu anlayışa göre; çocuk doğurmak, çocuğa bakmak ve büyütme, ev işlerini yapmak gerçek bir emek olarak görülmez. Çünkü emek kavramı artı-değer üretilen bir çalışma olarak tanımlanmaktadır ‘‘(Mies, 2011, s. 104).Geçmişten bugüne kadına biçilen rol ve sorumluluklar, değişen sosyolojik koşullara göre inşa edilen ‘‘annelik’’ çerçevesinde konuşlandırılmakta, her durumda asli görevinin annelik olduğu toplum tarafından kadına dayatılmaktadır. Dayatılan bu anlayış, ‘‘kutsal annelik’’ ideolojisi ile süslenmekte, anne olmayan kadını ‘‘eksik’’ olarak nitelendirmektedir. Buna rağmen anne olan kadın eğer evli değilse eleştiri ve ayıplamaların yine odak noktasında kalmaktadır.

Annelik olgusu, geçmişten bugüne farklı anlayışlarla inşa edilse de daima kadının rol ve sorumluluklarını genişleten ancak kendisini kısıtlayan bir yapıda tezahür etmiştir. Öznel bir deneyim olan annelik, günümüzde toplumsal bir beden haline dönüştürülerek kuralları belli olan bir şekilde kamusallaşmış ve kurumsallaştırılmıştır. Toplum, anneliği yalnızca çocuk bakımı ile sınırlandırmayarak ev içi görünmez emek faaliyetlerini de başarılı bir şekilde yerine getirmesini kadından beklemektedir. Her yüzyıl farklı doktrinlerle öne çıkan annelik ve anneden beklentiler günümüzde hiç olmadığı kadar çetin ve serttir. Modernleşmenin etkisiyle medyanın da katkısıyla oluşturulan ‘‘süper annelik’’ modeli, mükemmeliyetçi ve titiz kadınlarda ‘‘süper anne sendromu’’ yaşatarak kendilerini yetersiz hissetmelerine sebep olabilmektedir. Ev içi düzen, eş ve çocuğunun fiziksel ve sosyal yaşamı, kendi bakımı, kişisel gelişimi ve kariyeri arasında kalarak başarı sağlamaya çalışan kadın bocalamakta ve zorlanmaktadır. Çünkü kadının başarısı bu bütünlük içerisinde başarı sayılabilmekte, tek kulvardaki birinciliği onu değerli kılmamaktadır. Bu anlayış; medyada diziler, reklamlar aracılığı ile zihinlere işlenmekte ve olumlanmaktadır. Medya metinlerindeki ucu bucağı gözükmeyen sorumluluk denizinde yüzmeye zorlanan kadınlar; bu koşuşturmadan dolayı mutlu ve hâlâ enerjik resmedilmekte, kahramanlık misyonu yüklenilerek

güzel ve bakımlı bir şekilde izleyiciye sunulmaktadır. Böylece süper anne tüketimin hem öznesi hem de nesnesi haline gelmektedir.

Geleneksel medyaya alternatif olarak ortaya çıkan sosyal medya; kullanıcılara sunduğu etkileşim ve anlık iletişim özelliği sayesinde popülerliğini arttırmış, McLuhan'ın yaklaşımıyla adeta küresel bir köye dönmüştür. Kullanıcı bireyler, hem içeriği üreten hem çevrimiçi izleyen hem de istedikleri anda müdahale edebilen bir konuma gelmiştir. Bir sosyal paylaşım ağı olarak özellikle ekonomik anlamda dünya devlerinden biri olan Facebook, günümüzde diğer paylaşım ağlarına göre en çok üyesi olan bir platformdur. Facebook; grup ve topluluk kurmaya izin vermesi, bireylere istediği doğrultuda paylaşım yapmaya olanak tanınması, yorumlama butonunun olması gibi özellikleri sayesinde toplumsal ilişkilerin gözlemlenmesi ve analiz edilmesi için bir ortam olmuştur. Bu noktada çocuk bakımı ve annelik konusunda profesyonelleşmek isteyen ‘süper anneler’, Facebook üzerinden birleşerek yardımlaşmakta, sorunlarını paylaşmakta, ideal annelik kurgusu üzerine söylemler geliştirmektedir.

Kitle iletişim araçlarının verdiği ve yaydığı mesajların etkisini ölçmek için söylem çözümlemesinin önemini vurgulayan Van Dijk, egemen görüşün söylemle ayakta durduğunu ve yeniden üretilerek sürekliliğini sağladığını savunmaktadır (Van Dijk, 1996, s. 9 – 36). Bu yüksek lisans tezi, Facebook'taki annelerin kendi söylemleriyle hâkim annelik yaklaşımını nasıl yeniden ürettikleri ya da hangi söylemlerle karşı durduklarını açığa çıkarmayı amaçlamıştır.

Tezin birinci bölümünde ‘‘Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın ve Annelik’’ ana başlığı altında toplumsal cinsiyet, cinsel iş bölümü kavramları açıklanarak tarihsel ve sosyolojik olarak toplumda kadının konumlandırılışı; din öğretileri ve hukuksal gelişmeler ışığında incelenecektir. Bununla birlikte ana tanrıçalıktan, modern anneliğe kadar değişen annelik pratikleri ele alınarak kronolojik bir sırayla toplumsal cinsiyet bağlamında annelik konusu işlenecektir.

İkinci bölümde ise ‘‘Süper Annelik Sendromu ve Medyadaki Temsili’’ ana başlığı altında günümüzdeki annelik modeli olan ‘‘süper annelik’’ tanımlaması

yapılarak süper anneliğin tüketimle ilişkisi ortaya konacaktır. Geleneksel medyanın en güçlü kollarından olan reklam ve dizi metinlerinde süper anneliğin nasıl yansıtıldığı ele alındıktan sonra yeni medyanın bir kolu olan sosyal medyanın tanımlaması yapılacak, Facebook'ta süper annelik işleyişi açıklanarak, örneklendirilecektir.

Tezin üçüncü ve son bölümünde ise önce araştırmanın metodolojik kısmı belirlenerek; çalışmanın amacı, kapsamı, önemi, kısıtlılıkları ortaya konacak daha sonra belirlenen söylem analizi yöntemiyle annelerin Facebook'taki kendi paylaşımları çalışmanın kapsamında sorulan sorulara cevap verecek şekilde irdelenecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

TOPLUMSAL CİNSİYET BAĞLAMINDA KADIN VE ANNELİK

1.1. TOPLUMSAL CİNSİYET

1.1.1.Cinsiyetin Toplumsal İnşası: Toplumsal Cinsiyet Kavramı

Günümüzde birçok bilim dalında araştırma konusu haline gelen toplumsal cinsiyet, tüm olgularıyla oldukça detaylı bir şekilde incelenmesi gereken bir alandır. Yaygın kültürün cinsiyet farklılığı üzerinden ürettiği eşit olmayan söylemler, tutumlar ve tüm bu eşitsizliklerin toplumlarda gelenekten sayılarak sorgulanmadan kabul edilişleriyle birlikte doğurduğu sonuçlar, bu alan üzerinde tartışmanın ne kadar önemli olduğunun bir göstergesidir. Bazı kesimlerce salt cinsiyet olarak kullanılan bu kavram aslında işaret ettiği anlamlar bakımından birbirinden farklıdır. Bu sebeple önce cinsiyet kavramı üzerinde durmamız gerekmektedir.

Türk Dil Kurumu'na göre “ *Bireye, üreme işinde ayrı bir rol veren ve erkekle dişiyi ayırt ettiren yaradılış özelliği, eşey, cinslik, seks*” (TDK, 2019,www.tdk.gov.tr) olarak tanımlanan cinsiyet (sex); bireyin biyolojik cinsine dayalı demografik bir yapıdır. İnsanların nüfus cüzdanlarında bulunan kadın-erkek ayrımı cinsiyet kavramının tanımına uygundur (Dökmen, 2009, s. 20).Bireylerin cinsiyetleri arasındaki fark üreme sistemlerinden kaynaklanır ve cinsiyet doğuştan gelir. Her toplumun cinsiyetlere yüklediği kendine özgü rol ve sorumluluklar vardır. Bu rol ve sorumlulukların kavranması cinsel kimlik bilinci ile gerçekleşir.

Cinsel kimlik; bireyin kendini kadın ya da erkek cinsiyetlerinden birine ait hissetmesi ve buna uygun duygu, tutum ve davranışları geliştirmesidir. Cinsel kimlik bilinci çocukluk döneminin erken yaşlarında oluşmaya başlar. Bu bilinç, biyolojik temelden daha uzak olarak çocuğun cinslerin nasıl giyindiğini ve cinsiyet rollerini gözlemleyerek vardığı bir sonuçtur. Bireyin cinsel kimliğini kavramasından sonraki adımı ise dişiliğe ve erkekliğe ilişkin inanç ve tutumlarının gelişmesidir. Toplumdaki ideal kadın ve erkeklik rollerinin gözlemlenmesiyle cinsler arasındaki farklılıklar ya da benzerlikler kavranarak kişi kendi ve karşı cinsi hakkında yargı ve tutum sahibi olur (Vatandaş, 2007, s. 32). Bireyin cinsiyetler hakkındaki yargıları, tutum ve düşünceleri toplumsal önyargılardan farklı olabileceği gibi içinde yetiştiği kültürün ve öğretilerin izini de taşıyabilir. Bu noktada Toplumsal Cinsiyet (Gender) üstünde durulması gereken bir alan olarak karşımıza çıkar.

Toplumsal cinsiyet konusunu sosyolojiye kazandıran Ann Oakley'e göre bu kavram toplumsal açıdan kadın ve erkek arasındaki eşitsiz bölünmeyi açıklamaktadır. Toplumsal cinsiyet alanı ortaya çıktığından beri sadece bireysel kimlik ve kişiliği değil, toplumdaki kültürün kurguladığı kadınlık ve erkeklik rollerini de kapsayarak yapısal düzlemde cinsel iş bölümünü de incelemektedir (Sex, Gender and Society, 1972'den akt. Marshall, 2005, s. 98). Kudret Emiroğlu ve Suavi Aydın'ın hazırladığı *Antropoloji Sözlüğü*'nde ise kavram şu şekilde tanımlanmaktadır:

"(...) biyolojik cinsiyet bağlantılı davranışların kökenlerine ve süreğenliğine, cinsel hiyerarşinin kökenlerine ve anlamına ve toplumsal cinsiyet kimliğinin sorunlu doğasına ilişkin konuları içerdiği söylenebilir" (Emiroğlu ve Aydın, 2009, s. 805).

Toplumsal cinsiyet kavramları ilk olarak 1972 yılında Amerikalı feministler tarafından kullanılmış olup, kadın ve erkek arasındaki farklılığın biyoloji kaynaklılığı yanı sıra toplumsal ve kültürel olarak oluşturulduğuna işaret etmektedir (Kirman akt. Ökten, 2009, s. 303).

Toplumsal cinsiyet; kültürün, topluma ve bireye kadınlık ve erkeklik yani cinsiyet üzerinden yüklediği anlamları ve beklentileri ifade eder. Cinsiyet kavramı biyolojik bir yapıyı açıklarken, toplumsal cinsiyet kavramı bireyi kadınsı ve erkeksi olarak kategorize eden psikososyal özellikleri kapsar. Ancak temelde farklı noktalara işaret eden bu kavramları tamamen birbirinden ayırmak doğru olmaz. Çünkü toplumdaki kültürün kadın ve erkeğe dair beklentileri tamamen cinslerin fiziki özelliklerinden kopuk değildir (Dökmen, 2009, s. 20). Toplumsal cinsiyet olgusu, kadın ve erkeğin, toplumsal, kültürel, ekonomik, politik, davranışsal olarak farklı olduğuna inanır ve cinsiyet rollerine ilişkin kodlamalar yapar. Toplum yaşamını oluşturan bireylerden de bu kodlara uygun yaşamasını bekler (Yüksel, 1999, s. 70). Toplum tarafından bu beklentiler ya da inşalar bireyler daha küçükken başlar. Örneğin; Yeni doğan erkek bebeklere mavi, kız bebeklere ise pembe giydirilmesi cinsiyet ayrımının ilk başladığı yerdir. Renklere cinsiyet vurgusu yapılması, sınırlar belirlenmesi ve bireyin bu algıyla büyümesi ileride sorgulamaksızın bu anlayışı devam ettirmesi ve gelecek nesillere aktarmasına sebebiyet vermektedir.

Toplumsal cinsiyet olgusu; hegemonyanın dayatması, belli araçlar ile inşa edilmesi, kalıp yargıları tekrar etmesi ve sürekliliği açısından ideolojik bir yapı taşımaktadır. Toplumsal cinsiyet yapısı itibariyle biyoloji ve yaradılışı kullanarak, toplumun ekonomik, sosyal, siyasal, politik alanlarında ataerkil bir kültür inşa etmiştir.

Tarihte erkeklerin otoriteyi elinde bulundurmaları, kural koyucu olmaları, güçlerini hükümet ve kurumlar aracılığı ile daha da pekiştirmeleri kadınların duygularıyla özdeşleştirilmesine sebep olmuştur (Eagleton, 1999, s.174). Erkek egemen bu kültür, nesilden nesile daha da güçlenerek kadınlar ve diğer azınlıklar üzerinde baskı ve güç unsuru olmaya hâlâ devam etmektedir. Erkeklik ile gücün daima yan yana zikredilmesi sosyal yapıda kadınlar üzerinde tahakküme yol açtığı gibi, erkeği ya da erkekliği de belli kalıp yargıların içinde tasavvur etmekten öteye geçememiştir. Erkek evin direğidir, erkek adam ağlamaz, erkek adam yorulmaz, erkek adam korkmaz, erkek adam hesap ödetmez gibi toplumumuzda var olan geleneğe özgü basmakalıp yargılar, çizilmiş sınırlardan öte başka bir erkeklik tanımlamasına da izin vermemektedir. Oysaki yorulmak, ağlamak, korkmak erkekliğe değil, insana, canlılara özgü bir davranışlar

bütünüdür. Bu basmakalıp yargılar adeta bir görünmeyen kurallar dizisidir. Toplumsal düzenin devam etmesi için cinslerin bu silsileye uyum sağlaması beklenir. Aksi takdirde birey toplum tarafından kınanır, dışlanır. Toplum bu noktada hem kural koyan hem denetleyen hem de ceza yetkisini elinde tutan bir yapıdır.

Toplumsal cinsiyet kavramı aynı zamanda kadın ve erkeğin toplum içindeki statüsünü, görev ve rollerini belirleyen sosyokültürel bir kavramdır. Aile, ekonomi, hukuk, politika ve kitle iletişim araçları gibi toplumsal örgütlenmelerde yapılanarak bireye; toplumun var etmek istediği ideoloji doğrultusunda sorumluluk yükler. Her toplumun ve kültürün kadın ve erkekten beklentileri kendine özgü bir inşa olsa da bu beklentiler tamamen birbirinden kopuk değildir. Hatta temelde birleşen bu beklentiler aile, medya, okul gibi kurumlarda içselleştirilip benimsetilerek var olan hegemonyayı daha da güçlendirir (Erus Çetin ve Gürkan, 2012, s. 208).

Toplumsal cinsiyet rolleri, toplumdan topluma değişebildiği gibi zamandan zamana da farklılık gösterebilmektedir. Örneğin başlık parası geleneği, evrensel olmamakla birlikte daha çok ilkel toplumlarda görülen evlenme ile ilgili yerine getirilmesi gereken bir adettir. Bizim toplumumuzda da eskisi kadar sık bir biçimde görülme de hâlâ kız ailelerinin damat ailelerinden para, arazi, mülk, altın gibi ticari değer taşıyan mallar talep ettiğini ve kızlarını bu takasla evlendirdiğini görebiliriz. Zaman içinde toplumumuzda kadının bir mal gibi alınıp, değerli eşyalar karşılığında satılmaması gerektiği bilinci gelişse de, birincil ilişkilerin yaygın olduğu küçük cemaat, aşiret gibi ilkel topluluklarda bu tür uygulamalar hâlâ devam edebilmektedir. Dünyada başlık parası geleneğinin tam tersi sayabileceğimiz diğer bir gelenek ise Drahoma geleneğidir. Hâlâ Avrupa'nın pek çok yerinde uygulanan bu geleneğe göre kız ailesi erkek ailesine para ya da mal hediye eder. Bunun sebebi ise erkek tarafının kızlarına iyi davranmasını sağlamaktır. Yine bugünkü Hindistan'da kast sistemine göre yüksek tabakadan bir kızın daha yüksek tabakadan bir erkekle evlenebilmek için hatırı sayılır drahomaya ihtiyacı vardır (Tezcan, 1993, s. 416). Bizim kültürümüzde evlilik teklifi genellikle erkeklerden beklenir. Erkek tarafı kız tarafını istemeye gider ama kız tarafının erkeği istemeye gitmesi hoş karşılanmaz, tuhaf bulunur. New Meksiko'daki Zuni yerlileri ve Trobriand adalarında yaşayanlar için durum tam tersi biçimde işler. Aktif

olan ve ilk adımı atan kadındır (Malinowski, 1992, s.127). Tüm bu örnekler üzerine söylenilebilir ki cinsiyet rolleri toplumdan topluma farklılık gösterir. Aynı zamanda kimi konularda inşa edilen cinsiyet rolleri tarihten bu yana aynı olarak süregelse de kimi konularda zaman içinde var olan sosyolojik yapıya göre değişebilir, gelişebilir ya da tamamen ortadan kalkabilir. Bugün kadın ile erkeğin aynı şeyleri giyebilmesi, eğitimde eşit haklara sahip olması, aynı işte çalışabilmeleri vb. örnekler geçmişten bugüne toplumsal cinsiyet olgusunun değiştiğini ve gelecekte de değişebileceğini gösterir. Fakat bu değişimler cinsler arasındaki eşitsizliği tamamen ortadan kaldıramamıştır. Çünkü cinsiyet ayırımına dayalı davranış kalıpları hâlâ basmakalıp bir şekilde süregelmektedir.

Toplumsal Cinsiyet analizinde yapılan çalışmalarda; kimi düşünürler toplumsal cinsiyeti bir kültürel yapı, kimisi biyolojik bir ayırım, kimi düşünürler ise cinsiyetin kendisi olarak yorumlamışlardır. Örneğin Moir ve Jessel (2002, s. 32-35) kadın ve erkeklere biçilen cinsiyet rollerinin altında yatan etkeni biyolojik yapı olarak görmektedir. Hormonal faktörlerin kadın ve erkeğin beyin yapısını şekillendirdiğini ve bunun sonucunda yaşam boyunca cinslerin olguları farklı algılayıp farklı değerlendirip farklı tutum ve davranışlar geliştirdiklerini savunmaktadır. Oysaki insan sosyal ve toplumsal bir varlıktır. Bireyin, erkekliğe ya da kadınlığa ilişkin edindiği tutum ve davranışlar salt biyolojik tesir altında içinde yaşadığı toplumun öğretilerinden ayrı bir biçimde düşünülemez. Dolayısıyla konunun temelindeki ayrışmanın sebebini sadece biyolojik etmenlere bağlamak yanlış ve eksik olacaktır.

Biyolojik determinizm argümanlarına karşı duran bir başka düşünür ise daha çok kadın çalışmalarıyla bilinen Simone De Beauvoir'dır. O, toplumsal cinsiyet rollerindeki farklılıkların temelini biyolojik ya da hormonal olarak değil, geçmişten günümüze dayanan kültürel bir oluşum, inşa olarak yorumlamaktadır. Beauvoir *İkinci Cins* adlı kitabında "kadın doğulmaz kadın olunur" söylemi ile aslında bugün kadına biçilen tüm rollerin geçmişten bugüne toplum tarafından oluşturulup ezberletilerek süregeldiğini savunur. Ona göre toplumsal önyargılar ve gelenekler aracılığıyla yüzyıllardan beri devam eden kadına ve erkeğe yüklenen bu roller içselleştirilerek benimsetilmiştir. Kadının doğurganlık ve ev işleri ile ilişkilendirilmesi ve üstelik ev içi emeğin bir değer olarak görülmemesi onu aşkın bir varlık olmaktan geri tutarak

toplumsal üretim ağından da uzaklaştırmıştır. Böylece belli sınırlar içinde tasavvur edilen kadın, erkeğin öteki, ikinci cinsi ve geçmişten bugüne ataerkil zihniyetin ezileni olmuştur. Beauvoir, kadının ev ile sınırlandırılmasını, onun doğurganlığına yani biyolojisine atfetmenin yanlış olduğunu, konunun cinsiyetleşmiş toplumsal iş bölümü ayrımı ile ilgili olduğunu savunur. Ona göre biyoloji bir kader değildir. Kadınlar da üretirken ve çalışarak özgürleşebilmektedir. Beauvoir aynı zamanda kadın ile erkeğin eşit konuma gelmesi için konuyu sadece iktisadi olarak görmeyen doğru olmayacağını da vurgular. Çünkü ne erkek ne de kadın salt bir üretim gücü değildir. Ona göre toplumdaki kadın erkek yaşamına dair belirlenmiş yasalar, töreler, gelenekler bu eşitsizliğin oluşmasına ve devam etmesine çanak tutmaktadır (Beauvoir, 2010, s. 56-63).

Toplumsal cinsiyet ideolojisi üzerine yapılan diğer feminist çalışmalarda ise toplum tarafından belirlenmiş kadınlık ve erkeklik rollerinin sadece kadın üzerinde değil; gay, lezbiyen, travesti gibi azınlık gruplar üstünde de baskı niteliği taşıdığına yer verilmiştir. Bu konuda Judith Butler, *Cinsiyet Belası* adlı kitabında toplumsal cinsiyet kavramı üzerine yapılan çalışmaların biyolojik yapı ve kültürel inşa arasında sıkışıp kaldığından bahseder. Butler'a göre toplumsal cinsiyet olgusunu biyolojik yapı ile açıkladığımızda konuyu kadın ve erkek olma zorunluluğuyla yani heteroseksüel ikilik ile sınırlandırmış oluruz. Aynı zamanda toplumsal cinsiyet kavramının temelini biyolojik yapıdan aldığımızı varsayarsak kaddenden öte bir tanımlama yapılması mümkün olmamaktadır. Toplumsal cinsiyet kavramını açıklarken baz aldığımız temel kültürel inşa olduğunda ise kültürün nasıl ve hangi etmenler kullanılarak oluşturulduğuna bakmamız gerekmektedir. Böyle bir durumda da kültürel alan bireyin kaderi olacaktır (2012, s. 50-53). Butler, bu eleştirisine göre toplumsal cinsiyet ve cinsiyet kavramları arasında bir ayrım yapmamaktadır.

Toplumsal cinsiyet eşitsizliği geçmişten bugüne hayatımızın her alanında karşımıza çıkmakta ve ideal erkeklik kadınlık kodlarıyla bireyi boğmakta ve belirlenmiş yargı ve değerlere hapsedmektedir. İnsan sosyal, duygusal, rasyonel bir varlıktır. Dolayısıyla kadın ya da erkek olmanın tek bir formu yoktur. Erkeklik ve kadınlığa ilişkin ortaya koyduğumuz önyargılar bireyi kendi içinde sınırlamanın yanında diğer bir

cinsin karşısında sosyal, siyasal, ekonomik vb. alanlarda ezmekte ve farklı bir biçimde kendisini var etmesine izin vermemektedir. Böylece toplumda mutsuz ve toplumun dinamiklerine göre tam olamamış, kendini eksik hisseden ve özgün ya da farklı olarak maddi ya da manevi açıdan üretemeyen bireyler giderek çoğalır; bunun sonucunda toplumsal ilerleme ve gelişim süreçlerinde sorunlar yaşanır.

Toplumsal cinsiyet olgusu sadece sosyolojik temelde değil, farklı disiplinler tarafından farklı boyutları ile ele alınarak da pek çok defa incelenmiş, irdelenmiş; özellikle kadını çeşitli biçimde inşa etmiştir. Örneğin ekonomide cinsiyetçi iş bölümü ve istihdam, psikolojide benlik, siyaset biliminde vatandaşlık tartışmaları ve katılım, tarihte ve antropolojide kadın ve erkeğin zaman içinde değişen rolleri vb. açıdan (Bora, 2005, 40)... Bir sonraki başlık olan cinsiyete dayalı iş bölümü konusu cinsiyet rollerindeki ayrışmanın ilk olarak nasıl başladığı sorusuna cevap vermesi açısından önemlidir.

1.1.2. Cinsiyete Dayalı İş Bölümü

Toplumsal cinsiyet eşitsizliğini oluşturan etmenler içinde en büyük paya sahip öge; cinsiyete dayalı iş bölümünün kadını daha çok sınırlandıran yapıdaki varlığıdır. Geçmişten bu güne hayat koşulları, biyolojik ve psikolojik etmenler çerçevesinde sosyal yaşamı ve ilişkileri kolaylaştırmak adına ortaya çıkan iş bölümü kavramı, teknoloji ve modernleşme ile değişen ve gelişen sosyolojik yapıya rağmen ezber bir şekilde süregelmektedir. Örneğin kadın iş hayatına aktif olarak katılmaya başlamış olsa bile toplum nezdinde ev ve çocuktan yegâne sorumlu kişidir. Öncelikle iş bölümü kavramının ne olduğunu ve tarihten beri nasıl süregeldiğini açıklamak konunun bütünlüğünün anlaşılmasında faydalı olacaktır.

Türk Dil Kurumu'na göre iş bölümü: *“Bir toplumsal üretim düzeni içindeki değişik görev ve hizmetlerin, toplumun üyeleri, kümeleri arasında karşılıklı bağımlılık ilişkileri içinde bölünmesidir”* (TDK, 2019, www.tdk.gov.tr). İş bölümü sosyolojinin alt kavramları olan antropoloji, sosyal psikoloji, çalışma sosyolojisi gibi disiplinlerin asli kavramlarından ve belirli bir alandaki uzmanlaşma kadrosunu ifade etmektedir. Endüstride, herhangi bir meslekte veya ailede mevcut uzmanlıkların belirlenmesi, iş

bölümü ayrışmasını gösterir. İş bölümü, toplumsal hayat içerisindeki sosyal ilişkileri ve sosyal yapıyı oluşturur. Toplum içerisinde bireylerin benimsediği sosyal roller iş bölümünün meydana getirdiği bir sonuçtur (Birkök, 2004, s. 1-2).

Bireylerin dünyaya geldikten itibaren öğrendiği cinsiyet rolleri, yaşamın her alanında olduğu gibi meslek seçiminde de doğrudan etkilidir. Kadınların ve erkeklerin hangi mesleği icra edeceği ya da edemeyeceği bireysel beceri ve yeteneklerden daha çok toplum normlarıyla da ilgilidir. Bu bağlamda cinsiyete dayalı iş bölümü: *“Bireylerin çalışma hayatının kendilerinden bağımsız olarak toplumsal cinsiyet kalıplarıyla düzenlenmesini ifade etmektedir”* (Elnur, 2013, s. 123). Taborga ve arkadaşlarının hazırladığı *Cins Bakışı Sözlüğü’nde* (Taborga, Leach, 2000) ise cinsiyete dayalı iş bölümü şu şekilde tanımlanmaktadır: *“Kadın ve erkek arasındaki iş bölümünün hem cinsel, hem de toplumsal ve kültürel yapısını ifade eder.”* Örneğin toplumda kadınlar daha çok duyu dünyası ile özdeşleştirilir ve kadınların duyarlı, ilgili, bakım verici olmaları beklenir. Bununla ilişkili olarak toplum kadına meslek olarak öğretmenliği, hemşireliği, dadılığı yakıştırırken, erkeklerin daha cesur, bağımsız, atılgan kuvvetli algılanması sonucu erkeklerin asker, mühendis, tüccar gibi meslekleri icra etmesi beklenir (Dökmen, 2009, s. 24).

Cinsiyete dayalı iş bölümü ayırımındaki en temel etken cinslerin fizyolojik özellikleri olarak gösterilmektedir. Basit anlamda ev içi ve ev dışındaki alan olarak ikiye ayrıldığında; toplumsal algıya göre erkekler ev dışındaki üretim ilişkilerinden, kadınlar ise ev içindeki düzenden sorumlu tutulur. Kadının ev ve aile ile ilişkilendirilmesinin ya da ev içi işlerin kadınsı görülmesinin asıl sebebi yüzyıllardır bu şekilde tekerrür etmesinin yanı sıra kadınların doğurabilme özelliğidir. İlkel dönemlerde yetişkin kadınlar yaşamlarını ya hamile olarak ya da çocuk bakarak ve daha çok ev ve bahçe işlerini üstlenerek sürdürmüşlerdir. Çocuklarını beslemek ve büyütme için onlara daha yakın olmak durumunda kalmışlardır. Kadının mevcut şartlar itibarıyla evde olması erkeklerin de fiziksel özellikleri gereği (dayanıklılık, hız vs...) avcılık ile uğraşmaları iş bölümü ayırımında temel faktör olarak görülmektedir. Zaman içinde rollerdeki bu ayırım yaşamın tüm alanına yansımış; erkekler daha cesur, güçlü, savaşçı olarak tasavvur edilirken; kadınlar edilgen, sessiz ve bakıcı olarak tanımlanmıştır

(Vatandaş, 2007, s. 38). Erkeklerin doğası gereği kadınlara oranla fiziksel olarak daha güçlü olmasını iş bölümü ayırımında temel sebep olarak almak tek başına yetersizdir. Çünkü var olan tüm erkeklerin var olan tüm kadınlardan fiziksel olarak güçlü bulunması genellemesi yanlışlığının yanında; doğurmak, annelik, aile kavramları sadece doğal, olağan, kendiliğinden oluşmuş kavramlar değil, aynı zamanda kültürel olgulardır.

Firestone'a göre erkek ile kadının yapı itibariyle birbirinden farklı olduğu yadsınamaz bir gerçektir. Ona göre kadın ile erkek arasında üstünde durulması gereken en önemli farklılık kadının doğurabilme yetisidir. Çünkü bu durum cinsler arası iş bölümünde kadını kendi biyolojisinin tutsağı yapar. Bu görüş doğumun bulunuşundan denetlenmesine kadar her dönemde sürmüştür. Firestone bu durum için kadınların başkaldırması, kendi bedenlerinin, üreme araçlarının ve çocukların yetiştirilmesi ile ilgili toplumsal kurumların denetimini ele alması gerektiğini söyler. Böylece insan türü cins üzerinden değil, yapay üreme sayesinde çoğalacak, çocuğun anneye bağlılığı azalacak ve cinsiyetten kaynaklanan iş bölümü ortadan kalkacaktır (Firestone'dan akt. Atan, 2015, s. 14). Bu görüş, toplumsal normlara karşı yapılabilecek başkaldırının ötesinde doğaya karşı devrim niteliği taşımasından dolayı radikal ve ütöpiktir. Diyalektiği reddeden bu anlayış aynı zamanda insanın duygu dünyasını da görmezden gelmektedir (Mitchell, 2006, 26).

Toplumda kadının ev ve aile içi düzen, erkeğin çalışma hayatı ile ilişkilendirilmesinin kökleri Antik Yunan'a kadar uzanmaktadır. Eski Yunan düşüncesine göre özgürlüğün, dünyayı dönüştürmenin, kendini var etmenin, özne olmanın alanı polis (kamusal alan) iken, zorunluluğun, belirlenmişliğin alanı oikos (özel alan) yani hanedir. Polis'te yer alma hakkı sadece yurttaş kabul edilen erkeklerindi ve burası onların yönetim alanıydı. Bu demokrasi anlayışında kadınlara ve kölelere yer yoktu. Kadınlar ve çocukların yeri evdi. Aynı zamanda erkekler polisin alanındaki özgürlüklerini hane üzerinde denetim sağlayarak, diğer insanlar üzerinde tahakküm kurarak pekiştirirlerdi. Kadınların kamusal alandan dışlanması onların her türlü politik, dinsel görevden mahrum edilmesi anlamı taşıırken, zanaat ve ticaret ile uğraşamamaları onları tüm bu iletişim ağının dışında bırakmıştır (Ersöz, 2015, 84). 19.yy liberal düşüncesinde de kamusal alan zorlukların, zorunluluğun, erkeklerin alanı olarak

tanımlanmakta; bireyler (erkekler), özgür iradeleriyle diğer bireylerin çıkarlarıyla çatışmak zorundadır. Bu çatışmanın önlenmesi için kamusal alanda devlet müdahalesi zorunludur. Buna karşılık birey, ailenin özel alanında kadınlar ve çocuklar üzerinde denetlenemeyecek bir iktidara sahiptir. Kamusal alan ile özel alanın birbirine karşıt olması, kadınların özel alanda konumlandırılması ve bu alanda devlet müdahalesinin olmaması erkeklere özgürlüğünü kazandıran yegâne şeydir. Kadınların çok uzun yıllar boyunca yurttaş ve birey olarak sayılmamaları da bu eril zihniyetin bir ürünüdür (Berktaş, 2003, s. 38).

Cinsiyete dayalı iş bölümünün varlığı kadınlar için her dönemde sınıf eşitsizliğine sebep olmamıştır. Örneğin Taş Devrinde toprak, oymak üyelerinin ortak malı sayılırdı. Dönemin buluşları sayılan ilkel alet ve edevatlar tarımla uğraşmak için yetersizdi. Kadınlar bahçe ve toplayıcılık işleriyle uğraşırlardı. Erkekler ava giderken kadın evde kalır ve örgü, sebze yetiştiriciliği, kap-kacak yapımı gibi üretici işlerle uğraşarak toplumsal üretim ağına katkıda bulunur, toplumsal yaşamı kolaylaştırır. Dolayısıyla buradaki iş bölümünde sınıflar ve cinsiyetler arası eşitlik vardı. Kadının toplum yaşantısına katkısı yadsınamaz derecede büyüktü. Kadınlar aynı zamanda ticareti de elinde bulundurur mal değış tokuşuna başkanlık ederdi. Bakır, kalay, tunç ve demirin bulunması, sabanın ortaya çıkışı ve bunları takip eden pek çok gelişme sonunda insanlar tarıma yöneldi. Toprağın işlenip verim alınabilmesi için sıkı bir çalışma gerekiyordu. Böylece insanlar diğer insanları köle olarak çalıştırmaya başladı. Artık toprak çalışan herkesin değil, gücü elinde bulunduran kişilerin. Böylece özel mülkiyet doğmuş; ana hukukunun yerini baba hukuku almış, mal, mülk kadından oymağa değil; babadan oğula geçmeye başlamıştır (Engels'ten akt. Beauvoir, 1993, s. 57 -58).

Engels *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı kitabında cinsiyete dayalı iş bölümü sonucunda kadının erkeğe göre ikinci planda kalmasını özel mülkiyet ile birlikte ataerkil ailenin doğuşuna bağlar. Önceki toplumsal düzende kadına bırakılan ev yönetimi ataerkil aile düzeninde de yine kadına bırakılmıştır. Fakat bu iş bölümü öncekinden farklı olarak artık işlevselliğini ve kamusallığını yitirmiştir. Kadının ev içindeki emeği özel bir hizmet haline dönüşmüş, toplumsal üretim açısından değerini kaybetmiştir. Kadın artık oymağa hizmet eden toplumsal bir hizmetçi değil, özel alanda

evin ve ailenin özel hizmetçisi olmuştur. Modern toplumda kadın ya evdeki düzeni sağlamakta güçlük çekecek ya da çalışmayıp toplumsal üretimin dışında kalacaktır. Kadını evin kölesi yapan bu sistemde Engels, erkeği burjuva, kadını proleterya olarak tanımlamaktadır. Ona göre kadın toplumsal üretime katıldıkça daha da özgürleşecek ve erkekle eşit konuma gelecektir (1979, s. 71-72). Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin ortadan kalkması için kadının ekonomik hayata girmesi ve toplumsal üretim ilişkileri içinde olması, kendi varoluşu ve erkekle aynı konumda olabilmesi açısından önemlidir. Fakat kadın sadece iktisadi anlamda bir üretim gücü değildir. Günümüz modern dünyasında kadınlar eskiye oranla çalışma hayatının çok daha fazla içinde olmasına rağmen sınıfsal ve toplumsal eşitliğin tam anlamıyla sağlandığı söylenememektedir.

Ortaçağ'a gelindiğinde ise feodal toplum düzeninde serfler, toprağın mülkiyetine değil, işlenmesine ve üretim araçlarının kullanım hakkına sahipti. Bu durum kadınları da doğrudan çalışma hayatının içine almaktaydı. Erkeklerle göre kadınların çalışma saatleri uzun, çalışma koşulları daha zordu. Çünkü kadınlar tarımın yanı sıra atölyede, madenlerde, tarlada, balıkhanelerde çalışırken aynı zamanda ev içi işleri de yapmaktaydı. Kadınların ağır işlerde ağır tempoda çalışmaya razı olma sebebi ise karınlarını doyurabilmek gibi birincil ihtiyaçlarını karşılayabilmek içindi (Yaprak'tan akt. Kaya, 2009, 12). Ayrıca bu dönemde kadının statüsü, ekonomik durumu ne olursa olsun, iş hayatında bulunsun ya da bulunmasın asli görevi, içinde bulunduğu aileye bakmaktı. Çocuk bakmak, ateş yakmak, sebze pişirmek, içmek için gerekli suyu taşımak, çamaşır yıkamak, ekmek pişirmek vb. gibi sonsuz kez tekrarlanan işlerden kadın sorumluydu (Piponnier, 2005, 310).

Teknolojinin gelişmesi, buharlı makinelerin bulunmasıyla birlikte başta İngiltere olmak üzere dokuma sanayiinde büyük gelişmeler yaşanmıştır. Daha sonraki yıllarda bu gelişmeler hızla Batı Avrupa'ya yayılırken kadınlar dokuma sanayiinde büyük bir iş gücü olmuşlardır. Aynı zamanda yaşanan teknik gelişmeler iş bölümü ve uzmanlaşmanın ortaya çıkmasını sağlamıştır. Sanayi Devrimi, kadınların çalışma hayatına katılımında çok önemli bir noktadır. Çünkü kadınlar ilk kez ekonomik anlamda ücret karşılığı almaya başlamıştır. Rekabete ve kâra dayalı bu kapitalist sistemin liberal iktisat anlayışında çalışma koşulları ağır, kadınların aldığı ücretler erkeklerin aldığı

ücrete göre oldukça düşüktü. Bu dönemde de tıpkı diğer dönemler gibi kadın emeğinin sömürüldüğünü söylemek yanlış olmayacaktır (Kocacık ve Gökkaya, 2005, 197).

Küreselleşme ile birlikte kadınların iş hayatına katılım oranında büyük bir artış gerçekleşmiştir. *“Küreselleşme, dünya ölçeğinde ekonomik, siyasal ve kültürel bütünleşme, fikirlerin, görüşlerin, pratiklerin, teknolojilerin küresel düzeyde kullanılması, sermaye dolaşımının evrenselleşmesi, ulus-devlet sınırlarını aşan yeni ilişki ve etkileşim biçimlerinin ortaya çıkması, mekânların yakınlaşması, dünyanın küçülmesi, sınırsız rekabet, serbest dolaşım, pazarın dünya ölçeğinde büyümesi ve ulusal sınırların dışına çıkması, kısaca dünyanın tek pazar haline gelmesidir”* (Kaçmazoğlu’ndan aktaran Balay, 2004, 63). Küreselleşme ve teknolojik gelişmeler sonucunda işletmeler arası rekabet daha çok önem kazanmış, esnek çalışma saatlerine uyum sağlayacak eleman açığı ortaya çıkmıştır. 1980’lerin ortasından itibaren birçok ülkede yaşanan ekonomik kriz sonucunda ucuz emeğe ihtiyaç duyulması “iş gücünün feminizasyonu” sürecini başlatmıştır. Kadınların sosyal güvenceden yoksun çalıştırılması, ucuz emek olarak görülmesi devletin sermaye odaklı politikaları ve toplumsal cinsiyet eşitsizliğinden kaynaklanan bir sonuçtur (Ecevit, 1997, 41).

Neoliberal gelişmelerle kapitalizmin yükselmesi kadınların konumunda çelişkili iki değer yaratmaktadır. Bunlardan biri kapitalizmin ihtiyaç duyduğu iş gücü genişledikçe çok sayıda insanın ücretli emek alanına katılabilmesi ve soyut olarak bakıldığında bu durumun ücret anlaşmasının şartlarından biri olan eşitliği sağlaması diğer yandan ise kapitalizmin ucuz iş gücünden faydalanmak adına her türlü baskı ve eşitsizliği kullanmasıdır. Bu eşitsizliklerden biri olan erkek egemenliği sermayenin iki koldan işine yaramaktadır. Sermaye sahipleri işçilerin temel yaşama fonksiyonlarını (yeme, içme, bakım) özel alana bırakırken, erkekler de bu işleri karşılıksız olarak kadına bırakmaktadır. Böylece sermaye için ucuz iş gücü sağlanmış olurken buna bağlı olarak iş gücünde kadınlar aleyhine eşitsizlik oluşmaktadır. Ev içi karşılıksız emek faaliyetlerini de sürdüren kadına yönelik sermaye, karşısında kendisinin dışında oluşan bir eşitsizlik görmekte ve bunu da kullanmaktadır. Özetle sermaye, bir yandan kadın ve erkekleri yurttaş olarak eşitleyip kadınları geçmişe göre özgürleştirirken diğer yandan, var olan erkek egemenliğini özümseyerek ucuz iş gücü için bu durumdan

faydalanmaktadır. Aynı zamanda kadınları özgürleştirirken bu özgürlüğü kullanamamalarının da zeminini oluşturmaktadır (Savran, 1990, s.5-6).

Bhasin'e göre toplumsal cinsiyete dayalı iş bölümü emeğin ücretlendirilmesi konusunda da eşitsizliğe yol açmakta, kadın ve erkeklerin aldığı ücrette eşitsizlik gözlemlenmektedir. Ataerkil ideolojiye göre erkek evin reisi, eve ekmek getiren asıl unsur olduğu için erkek istihdamına daha çok önem verilmektedir (Bhasin'den akt. Elnur, 2013, 124). Ayrıca işe alımlarda kadının medeni halinin evli olması dolayısıyla hamilelik durumuna aday konumda olması işvereni hamilelik - doğum izni gibi konularda düşündürmekte; bu durum kadının erkeğe göre ikincil tercih olmasına sebep olmaktadır.

Kadının iş hayatına katılıp para kazanması ile birlikte aile içindeki kadın erkek rolleri bir takım farklılıklar göstermiştir. Yaşanan ekonomik gelişmeler rollerdeki keskinliği kırıp paylaşımcı bir iş bölümünü mümkün ve zorunlu kılsa bile yine de ev işlerinde kadınlık ve erkeklik rollerine ilişkin toplumsal önyargı kalıpları hâlâ devam etmektedir. Toplumda kadının dışarıda çalışıp para kazanmasına dair olan kalıp yargılar zaman içinde yumuşasa bile ev işleri hâlâ sadece kadının görevi olarak görülmektedir (İmamoğlu, 1991, 834). T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı'nın 2011'de yaptığı *Aile Yapısı Araştırması'nda* hane halkı kişiler arası görev paylaşım oranları şu şekildedir: Kadın veya anneler; Yemek yapma (%95), ütü yapma (%89), çamaşır ve bulaşık yıkama (%94), dikiş dikme (%93), akşamları çay servisi yapma (%90), sofranın kurulup kaldırılması (%92), ev toplama (%93), haftalık temizlik yapma (%91), günlük yiyecek alışverişi yapma (%74) gibi sürekli yapılan işlerden yüksek oranda sorumlu olmuş ya da sorumlu bırakılmışlardır. Bunun dışında faturaların ödenmesi (%75), tamirat onarım işleri (%71), evin badana boya yapılması (%48) gibi işler çoğunlukla erkekler tarafından yapılmaktadır (<http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/turkiyenin-aile-yapisi-arastirmasi-20111.pdf>). Tüm bu oranlara bakıldığında hane içi iş bölümünde cinsiyet gözetilmekte ev işlerinin büyük çoğunluğu kadın işi olarak görülmekte ve kadınlar tarafından gerçekleştirilmektedir.

Kadının iş hayatına girişini kolaylaştıran, kazandığı reel ücretin miktarını belirleyen en önemli kıstaslardan biri de eğitim seviyesidir. Günümüzde kadın ve

erkeğin eğitim hakkından eşit olarak faydalanamaması da kadının çalışma hayatı dışında kalmasına sebep olmaktadır. Kadının iş gücüne katılımında yasal olarak bir ayırım olmaması hatta pozitif ayrımcılık olmasına rağmen, toplumsal önyargılar, inançlar, gelenek ve görenekler, kadına yüklenen roller kadınların eğitim alma haklarını, iş gücüne katılmalarını çoğu zaman kısıtlamaktadır (Tutar ve Yetişen, 2009, 128). Kadınların çalışma hayatından uzak durma sebepleri ise genel olarak doğum, çocuk bakımı olarak gösterilmektedir. Örneğin Türkiye’de kadınların çalışma hayatından uzak kalma sebepleri Eyüboğlu ve ark. (2000) tarafından yapılan çalışmada şu şekilde belirlenmiştir: Ev düzeninin bozulması ya da yeterince sağlanamaması, çocuk bakımının aksamaması, toplumda, çalışan kadınların işyerindeki yabancı erkeklerle bir arada olmalarının olumsuz algılanabileceği kaygısı olarak belirlenmiştir. Kadınların çalışma hayatından uzak kalma sebepleri sadece Türkiye’de Türk kadınları için geçerli değil, dünyanın pek çok ülkesindeki kadınlar için ortak sebep olarak gösterilmektedir. Örneğin Japonya’da da kadınlar 30-34 yaşlarında iken çocuklarının bakımıyla daha yakından ilgilenmek için erken emekliliğe ayrılmaktadır (Takahoski, 1994, 37-56).

İlkel Toplum’da, Antik Çağ’da, Doğu Dünyası’nda, Orta Çağ’da ve kapitalist toplumda her dönemde kadının yaptığı iş miktarı azımsanamayacak kadar çoktu. Üretken emek olarak bugün kadınların yaptığı sadece ev işi bile çokça zaman alan, her daim tekrarlanan, özel alan olması sebebiyle ücret karşılığı olmayan muazzam büyüklükte bir iştir. ‘ ‘ İsveç’te kadınların bir yılda ev işine harcadıkları 2.340 milyon saate karşılık, sanayide 1.290 milyon saat harcadığı saptanmıştır. Chose Manhattan Bank, bir kadının haftalık toplam çalışma saatinin ortalama 99,6 saat olduğunu hesaplamıştır.’ ’ Yine bugün köylü toplumlarda tarlada çalışan kadınlar ücretsiz aile işçisi olarak görülmekte, erkekler kadar ya da onlardan daha fazla emek sarf etmektedir (Mitchell, 2006, 42). Bunun içindir ki kadını eve bağlayan, belirli mesleklere yönelten ve aynı işi icra eden kadın ile erkeğin eşit ücret alamamasındaki salt neden kadının fizyolojik özellikleri değil, cinsiyete dayalı iş bölümünün varlığıdır.

1.2. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın, Dinsel Metinler ve Temel Yasa Düzenlemeleri

1.2.1. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Kadın

Toplumsal cinsiyet, genel anlamıyla toplumdaki kadın ve erkeğe atfedilen rolleri, beklentileri, sosyal normları içerir. Toplumda kadın ve erkeğe özgü davranış biçimlerini, verilen yeri, atfedilen değerleri o toplumun kültürü belirler. Kültür sosyal öğrenme yoluyla nesilden nesle aktarılır ve dinamiktir. Tarihsel süreçte kültürü oluşturan öğeler değişebilir, gelişebilir ya da aynı kalabilir. Bu noktada toplumsal cinsiyet bağlamında kadının konumunu açıklayabilmek için; ‘‘geçmişten günümüze toplumda kadına yüklenen rol ve sorumluluklar, beklentiler ve değer yargıları sosyal, siyasal, ekonomik, eğitim, sağlık vb... alanlarda ne gibi farklılıklar göstermiştir? ‘‘ sorusunu yanıtlamak gerekmektedir.

Tarih boyunca din, mezhep, ırk, sınıf gibi kavramlar hep önemli sayılmış, kadınlar da erkekler de mensup oldukları aidiyetleri yüzünden zaman zaman bulunduğu toplumdan dışlanmış, tarihsel geleneğin dışına itilmiştir. Bununla birlikte tarihte erkeğin hiçbir zaman salt cinsiyeti yüzünden dışlandığı görülmezken, kadın bu ayrımcılığa da tabi tutulmuştur. Tarihin önemli öznelerinden olan kadın, kendi tarihini bilmekten, tarihin yazılması ve yorumlanması işleminden de geri bırakılmıştır. Cicero'nun da dediği gibi kadınlar ‘‘geçmişini bilmekten alıkonmak’’ ile ‘‘çocuk bırakılmak’’ arasında bir yere sıkışıp kalmış, ataerkil ideolojinin kadınları, deliler ve çocuklar ile birlikte konumlandığı kısıtlılıktan uzun süre boyunca çıkamamıştır (Berktaş, 2003, s. 21). Kadın sosyal, siyasal, toplumsal yaşamında din, politika, ekonomi, hukuk gibi olgular aracılığıyla üzerinde tahakküm kurulan bir varlık haline dönüşmüştür. Bu duruma faşizmden örnek veren Tekeli; toplumsal sınıfları yatay bir şekilde kesen bir kategori olarak kadınların, faşizm karşısında Yahudilerden sonra en çok baskıyı gören kesim olduğunu söylemektedir. Yahudilerin fiziki şiddetle ortadan kaldırılmak istenmelerine karşılık daha farklı olarak kadınlar ideolojik-politik baskı altında ezilmekte ve emekçi sınıflarda ise sömürülmektedir (Tekeli, 1984, s. 416).

Kadınlar ve erkeklerin toplumdaki statüleri ve yerleri doğuştan gelen cinsiyet ile değil, insanların oluşturduğu toplumsal değerler ile alakalıdır. Kadınların erkeklere göre ikincil sayılmaları doğanın gereği değil, toplumsal cinsiyetin inşa mekanizmaları sayesinde. Kadınlar daha az hakka, kaynağa ve kaynağı kullanım hakkına sahiptir. Toplumsal, ekonomik ve siyasal alanda karar alma yetkileri erkeklere oranla çok daha

azdır (Bhasin, 2003, 11). Zaman içindeki küresel değişim ve gelişim, teknolojinin ilerlemesi, çağların değişimi, toplumsal cinsiyet eşitliğini sağlamak adına yapılan yasal düzenlemeler kadınların ikincil konumunu kırmaya çalışsa da kadınlar ataerkil ideolojiden günümüzde de payına düştüğü kadarını almaktadır.

Tarihe baktığımızda yönetim genellikle erkeklerin, ruhban sınıflarının ya da askeri liderlerin elindedir. Jean Jacques Rousseau'ya göre özel mülkiyetin doğuşu ile sahip olma duygusu gelişmiş bu da toplumsal eşitsizliğin temel sebebi olmuştur. Ekonomik gücü elinde tutmak erkeklere iktidarı getirmiş, kadınlar üretim ağına dışına itilmiştir. Ekonomik açıdan gücü elinde bulunduran erkekler sadece üretim alanında değil pek çok konuda kadınlar üzerinde tahakküm kurmuştur (Köşgeroğlu, 2009, 89).

Antik Yunan demokrasisine göre her vatandaş yönetim üzerinde söz sahibidir fakat bu vatandaşlık anlayışı günümüz vatandaşlık anlayışına göre çok farklıdır. Bu demokrasi anlayışına göre köleler hiçbir zaman, çocuklar ve kadınlar istisnai durumlar dışında vatandaş sayılmıyordu. Bu durumu erkeklere özel bir demokrasi olarak yorumlamak doğru olacaktır. Kadın sadece yönetime katılma alanında değil, toplumsal alanda gerçekleşen eylemlerin hepsinden geri bırakılıyordu. Örneğin kadınların olimpiyatlara katılması yasaktır ve kılık değiştirerek bu oyunlara katılmamaları için erkeklerin oyunlara yarı çıplak katılma zorunluluğu vardır. Sadece olimpiyatlara değil, bazı durumlarda kadınların tapınaklara da alınmaması söz konusudur. Bunun nedeni; toplumsal inanişaya göre kadınların doğum yaptıktan kırk gün sonrasına kadar temiz sayılmamalarıdır (Atılğan, 2013, 16).

Eski Yunan toplumunda çocuk doğduğu andan itibaren, kaderi babasının istediği yönde şekil almaktadır. Çocuğun sağlıksız doğması ya da kız çocuğu olması doğumdan sonra terk edilme nedenlerinin başında gelir. Annenin çocuğun geleceğine etki etmek konusunda bir gücü yoktur. Kızların ekonomik olarak aileye katkı sağlayamayacağı üstelik evlenme çağına geldiğinde erkek tarafına çeyiz parası verilmesi geleneğinden ötürü masraf olacağı düşünülürdü. Bundan dolayı kız çocuklarının erkek çocuklarına oranla sık terk edilmesi daha çok karşılaşılan bir durumdur (Garland, 1993, 86). Tüm bu örneklere bakıldığında Antik Yunan

toplumunda kadın doğduğu andan itibaren erkeklere göre ikincil durumda konumlandırılmıştır.

Antik Yunan toplumunda Polis'in kamusal alanının erkeklerin alanı olduğundan daha önce bahsetmiştik. Yeni doğan bir kız çocuğu eğer ailenin bir ferdi olarak kabul edilmiş ise annesi ve diğer kız kardeşleri ile birlikte evin kadınlara ayrılmış köşesinde onlar ile beraber yaşamaktaydı (Katz'dan aktaran Atılgan, 2013, 16). Kadının asli görevi çocuk doğurmak ve ev işleri ile ilgilenmektir. Her dönemde olduğu gibi doğurganlık kadınlar için kutsanacak bir eylem olmaktan öteye gidememiş, kadını daha da fazla evin içine hapsetmiş ve kamusal alandan dışlamıştır. Bu dönemde evlilikte olduğu gibi boşanma konusunda da söz sahibi olan erkeklerdir. Kadının kısır olması, çocuk doğurmaması olağan boşanma sebebi sayılırdı ve erkek kadını tek taraflı olarak boşayabilirdi. Nadir olarak kadının isteğiyle yasalar işletilir, bazen kadınların da boşanmasına izin verilirdi fakat kadının böyle bir talepte bulunması az gerçekleşen bir durumdur (Russel, 1969, s.181).

Antik Yunan'da diğer konularda olduğu gibi eğitim konusunda da kız çocuklarının aldığı eğitim ile erkek çocuklarının aldığı eğitim birbirinden farklıdır. Erkek çocuklar toplumun ruhuna uygun olarak bir savaşçı gibi yetiştirilirken, kız çocukları daha küçük yaştan itibaren ev kadınlığı ve annelik konusunda yetiştirilmektedir. Kız çocuklarının erken evlendirilmesi toplumda normalleşmiş bir kabul olduğundan aldıkları eğitim de daha çok ev içi konular ile ilgili olmaktadır (Karaaslan, 2014, s.164)

Roma hukukuna göre kadın evlendiği andan itibaren kendi ailesine karşı sorumluluğu biter, evlendiği erkeğin egemenliği altına girerdi. Bunun temel sebepleri; Roma'da her ailenin kendine ait bir dine mensup olmaları ve ibadet şekillerinin farklı olmasıdır. Kadın bu durumda ya ailesinin dinine bağlı kalır ya da tam bağıni keser, kocasının dinini benimserdi. Kadın evlendiğinde sadece dinen değil, tüm mal varlığıyla kocasının himayesi altındadır. Bunun yanında taraflar arası boşanma söz konusu olduğunda kadın mal varlığını geri isteme hakkına sahiptir (Erişgin, 2013, s. 3-4).

Antik Yunan kadınları ile Romalı kadınların yaşam biçimleri kıyaslandığında Romalı kadınların nispeten daha özgür olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Siyasi açıdan bakıldığında tıpkı Antik Yunan'da olduğu gibi kadınlar politikanın içinde bulunamaz, oy kullanamaz ve siyasi toplantılara katılamazdı. Sosyal yaşam açısından bakıldığında ise Romalı kadınlar istedikleri gibi alışverişe, tiyatroya, tapınaklara gidebilir, evinde özel olarak Edebiyat, Felsefe dersleri alabilir, sadece ev işlerini yönetme hususunda değil pek çok farklı konuda kocasına yardımcı olabiliirdi (Paribeni'den akt. Özkan, 2017, s. 17). Halk kesiminden olan Romalı kadınları hemşirelik, sütannelik gibi mesleklerde ve tarım, ticaret, zanaat alanlarında görmek mümkündür. Çünkü halk kesiminden olan kadınlar soylu kesime göre kendini geçindirmek ve para kazanmak zorundadır (Özkan, 2017, 17).

Öncelikle şu belirtilmeli ki Ortaçağ'da kadının konumunu anlatmak başlı başına ayrı bir tez, makale konusudur. Çünkü Ortaçağ'da kadın çok genel bir kavram olup; kadınların siyasi, ekonomik, sosyal konumları kadınların yaşadıkları coğrafyaya, ait oldukları sınıfa, mensup oldukları dine, yaşa ve zamana göre değişmektedir. Bunun için Ortaçağ'da kadının konumu ele alınırken çizilen çerçeve Avrupa'da ve Doğu toplumlarında kadın olacaktır. Ancak şu da unutulmamalıdır ki karanlık olarak nitelendirilen bu çağda yukarıda bahsedilen dinamiklerden ötürü bazı kadınlar siyasi, ekonomik ve sosyal konum açısından diğer kadınlardan daha iyi durumda olsalar da erkeklere göre daima kısıtlı hak ve özgürlüğe sahiptir.

Ortaçağ Avrupa'sında kadınlar başlarda ev işleri ile alakalı olup ev hayatından sorumlu olsalar da ilerleyen dönemde köylü kadınlar tarlalarda, kentli kadınlar ise kocalarının yanında yardımcı olarak çalışmışlardır. Ortaçağ'ın sonlarına doğru kadınlar seslerini yükseltip ticari işler yapmaya başlamış, loncalar kurmuştur fakat bu girişimler uzun ömürlü olamamış, erkeklerin baskısına dayanamamıştır. Bu dönemde kadınların en dikkat etmesi gereken konunun başında bekâret gelirdi. Bundan dolayı kadınların çoğu kendini dine adanmış ve rahibe olmuştur. Ortaçağ Avrupa'sında kadınların sokağa çıkmaları, dikkat çekici kıyafetler giymeleri, davetlere katılmaları, gülmeleri dahi hoş karşılanmamış, yasaklanmıştır. Eğer kadın bunlardan herhangi bir eylemi gerçekleştirip erkeğin dikkatini üstüne çekerse yine kendi suçlu sayılırdı. Bu

dönemde kadınların günlük yaşantıda dahi nasıl hareket etmesi gerektiğini belirleyen çokça kural bulunmaktadır(Genç, 2011, s. 243). Özellikle 13. yüzyıldan itibaren kadın konusunda olumsuz yönde değişimler meydana gelmiştir. Kadınların mahkemelerde yaptığı tanıklık bile kabul edilemez duruma gelmiş, kadınların mahkeme işlemleri vasi yoluyla gerçekleşmiştir. Kilise, okullar ve üniversiteleri katedraller çevresine toplamış ve buraları kadınlara kapatmıştır. Kuşkusuz ki Orta Çağ'ın en büyük katliamı cadı avlarıdır. Büyücü olarak görülen bu kadınlar bekâr ya da dul (erkeksiz) yaşayabildikleri, erkeklerin yapabildiği her şeyi yapabildiği için, eğer kadın ebe ise doğum yapan anneyi kurtarmak adına bebeği feda ettiği için bu gibi benzeri sebeplerden çok kolay cadı damgası vurulup, kent meydanlarında diri diri yakılıyordu(Sevim, 2005, s. 24, 25).

Kadınların Orta Çağ'da maruz kaldığı kısıtlılıklar sadece Avrupa'da değil, Doğu toplumlarında da sıkça karşımıza çıkmaktadır. Müslümanlık öncesi özellikle Arap toplumlarında cahiliye dönemi yaşanmaktadır. Cahiliye dönemi kadınları evdeki eşya kadar değerli kılan, hiçbir şekilde hak ve özgürlük tanımayan, erkeklerin dilediği sayıda kadınla evlenebildiği, tüm ev işinin tamamen kadına bırakıldığı bir dönemdir. Bunların yanında en akıl almaz olay ise kız çocuklarının diri diri toprağa gömülmesidir. Erkek çocuğu doğan bir aile şenlikler düzenleyip kutlamalar yaparken kız çocuğu doğanlar ayıpmışçasına olayı gizlemeye çalışırlardı. İslamiyet'in yayılması ile birlikte resmi nikâhın çıkışı, boşanmanın belli kurallara bağlanması, kadınların erkekler kadar olmasa bile mirastan pay alması, erkeğin alabileceği kadın sayısının dört ile sınırlandırılması o dönemin şartlarında kadınlar için kurtarıcı olmuştur. Ancak bu dönemde kadınların kazancı bu gelişmeler ile sınırlı kalacak hatta kadınları diri diri toprağa gömmeye eylemleri tekrardan başlayacak, kadınlar yeniden ikincil varlık haline dönüşecektir(Gökçebağ, 2017, s. 213, 214).

Ortaçağ Avrupa'sında kadın ruhban sınıfının algısı ile değerlendirilirken Orta Çağ'da Türk kadını her zaman erkeğin tamamlayıcı unsuru olarak görülmüştür. Kadın ailenin en önemli parçasıdır ve kutsal sayılmaktadır. Ailenin beslenmesinden barınmasına kadar kadın sorumludur. Bu dönemde Türklerde aile yapısı pederi bir yapıdadır fakat aile fertlerinin de söz hakkı vardır. Ataerkil yapının keskin hatları özellikle İslami çağlarda iktidar-yönetici kesimde gözlemlenmektedir. Kısmi olarak çok

eşlilik durumu halk arasında da görülmektedir. Türk kadını daima sosyal, siyasi ve askeri açıdan diğer toplumlara göre daha iyi konumda olmuştur. Bu dönemde kadınlar da erkekler gibi avda, savaşta, dini, siyasi, iktisadi alanlarda her türlü faaliyete katılabilme hakkına sahiptir. Ancak İslamiyet sonrası ilerleyen dönemde kadınlar ikincil duruma düşmüş, erkek egemenliğine boyun eğmek zorunda bırakılmıştır(Özmenli, 2018, s. 349, 350).

17. ve 18. Yüzyıllar Rönesans ve Reform hareketlerinin topluma mal olduğu yıllardır. Aydınlanma Çağı olarak anılan bu zamanda demokrasi, saygı, hak ve özgürlükler, insanların eşitliği, eğitim gibi kavramlar önem kazanmış, kilisenin yaydığı skolastik düşünceye karşı çıkmıştır. Feminizm tam da bu zamanlarda ilk olarak İngiltere’de ortaya çıkan ve tartışılan bir kavramdır. O dönemin orta sınıf burjuva kadın düşüncesi olarak anılan feminizmi savunan kadınlar, kadın ile erkek arasında toplumsal açıdan fark olmaması gerektiğine fakat aldıkları eğitim itibariyle ev içine hapsediklerine, bundan dolayı sanat, bilim ve felsefe ile uğraşamadıklarına değinmiştir. Kadınların da erkeklerle birlikte eğitim almaları ve aile (ev) dışında da çalışabilmeleri için kamusal alanda eşitlik isteminde bulundular. Toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin altını ilk kez çizen bu feminist düşünürler o zamanın devrimcileriydiler(Yörük, 2009, s. 64). Kadınlar bu dönemde sosyal hayatta seslerini duyurmaya başlamış, sözleşme yapma serbestliği kazanmış, mal mülk edinebilme hakkına kavuşmuş fakat siyasi haklarını hala elde edememiştir(Konan, 2011, s. 160).

Fransız Devrimi ile birlikte yükselen milliyetçilik akımı halkların kendi kaderini tayin etme düşüncesiyle birleşti ve halk egemenliği anlayışı farklı milletler arasında da kabul gördü. Fransız Devrimi’nin halklar için yaydığı ‘‘kendi kaderini tayin etme’’ fikri, kadınlar içinde bir umut oldu ve 18.yüzyılda Fransa’da kadınlar vatandaşlık haklarını talep ederek erkeklerle eşit haklara sahip olmak istediler (Kadıoğlu, 2008, s. 84). Ancak devrim ilkelerinin kadınları kapsamadığı anlaşılmış, devrime kitlesel olarak katılan kadınlar haklarına ulaşamamışlardır. Hatta kadınlar devrim öncesi mevcut haklarından bile mahrum bırakılarak toplumsal hayatta daha kötü bir konumda kalmıştır (Tekeli, 1982, 25). Batıda Aydınlanma Dönemi düşünürleri daima aklın üstünlüğünü vurgulamış, bireyi önemsemiş ve eğitimin en gerekli unsur olduğuna inanmıştır. Ancak

burada kastedilen akıl erkek akli ve birey olarak tasavvur edilen erkeklerdir. Bu durum Batılı kadınların tepki göstermesine sebep olmuştur. Osmanlı Devleti ise Aydınlanma Döneminin yansımalarından en çok eğitim konusu üzerinde durmuştur. Toplumun eğitimi yoluyla dönüştürmeyi amaçlayan Osmanlı Türk aydınları kadınların da erkekler kadar akıllı varlıklar olduğunu kadınların da eşit eğitim almaları gerektiğini savunmuştur. Örneğin Tanzimat Fermanı'ndan önce II. Mahmut'un bütün kız ve erkek çocukları için eğitimi zorunlu kılması önemli adımlardan biridir (Göçeri, 2004, s. 65, 66).

Kadın hakları konusunda en köklü değişim Sanayi Devrimi ile gerçekleşmiştir. Kadının iş gücü olarak fabrikalarda çalışmaya başlaması, kadınların kamusal alandaki varlığı açısından önemli bir adımdır. Ancak kadın iş gücünün o dönemde ucuz iş gücü sayılıp uzun mesailer karşılığında kadınlara az ücret ödenmesi, savaş döneminden sonra daha az rağbet görmeleri toplumsal cinsiyet eşitsizliği tartışmalarını yeniden gündeme getirmiştir (Konan, 2011, s. 160).

Modern dönem öncesi tarihe bakıldığında özellikle özel mülkiyetin keşfedilmesi ile birlikte dünyanın her yerinde kadın; daima yönetilen, kısıtlı özgürlükler tanınan, güçsüz bırakılan, üstüne kural koyulan, yegâne özelliği doğurganlık olarak görülen, akıldan uzak duygusallıkla özdeşleştirilen, uzun dönemler boyunca vatandaş dahi sayılmayan, kamusal alanın dışına itilerek eve hapsedilen, seçme ve söz hakkı bulunmayan, kimi zaman iktidarın, kimi zaman dini yöneticilerin elinde hamur gibi şekil verilen, kimi zaman da sadece cinsiyetinden dolayı diri diri gömülen ya da kent meydanlarında yakılan, öteki sayılan bir varlıktır. Aydınlanma Çağı ile birlikte gelen modernleşme sürecinde kadınların hak ve özgürlüklerine ulaşmak için geçmişten beri süregelen mücadelesi, teknolojinin ilerlemesi, kapitalizmin bireyi öne çıkarması, eğitimin, aklın, bilimin önem kazanması gibi dinamiklerden ötürü kadın artık bir kimliğe kavuşmuştur. Seçme ve seçilme hakkı, eğitim hakkı, boşanma hakkı, miras hakkı vb... pek çok hak ve özgürlük yasalarla desteklenmiş, süreç içerisinde dünyanın pek çok ülkesinde kadınlar ile erkekler eşit haklara kanunen ulaşmıştır. Ancak bazı az gelişmiş ülkelerde yasal haklar açısından kadın ile erkek günümüzde de eşit değildir. Bununla birlikte dünyanın pek çok yerinde kültürel ve toplumsal olarak kadın hala ataerkil düzenin ezilenidir. Geçmişte kadınları kısıtlayan yazılı kurallar yerini yazılı

olmayan kurallara bırakmış, hem kadına hem de erkeğe toplumsal açıdan biçilen roller toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin bugün de tartışılmasına sebep olmuştur.

Toplumsal cinsiyet konusunda toplumların dini inanışları da belirleyici rol oynamaktadır. Çünkü kültürün şekillenmesinde toplumun inandığı din olgusunun payı büyüktür. Bundan dolayı dinsel metinlerde kadına nasıl bir yer verildiğini incelemek toplumsal cinsiyet bağlamında kadının konumunun daha iyi anlaşılmasını sağlayacaktır.

1.2.2. Dinsel Metinlerde Kadın

Din kavramı ve öğretileri, bireyleri ve toplumları gönüllü olarak yönlendirebilecek en güçlü mekanizmalardan biridir. Geçmişten bugüne inanma ihtiyacı duyan ve yaratılışını sorgulayan toplumlar, bireyler daima farklı dinlerin bünyesinde birleşmiştir. Çok tanrılı dinlerden tek tanrılı dinlere kadar her dinin yaşam, ölüm, ölümden sonrası için kimi zaman benzer kimi zaman farklı doktrinleri bulunmaktadır. Aynı zamanda dinlerin sosyal yaşamın düzenlenmesinde ortaya koyduğu öğretiler; toplumdaki kadın ve erkeğin günümüzdeki konumunu belirlemede ve toplumun cinslere karşı bakış açısını anlamada önemli bir etkidir.

Türk Dil Kurumu'na göre din; *“Tanrı’ya, doğüstü güçlere, çeşitli kutsal varlıklara inanmayı ve tapınmayı sistemleştiren toplumsal bir kurum, diyanet ya da bu nitelikteki inançları, kurallar, kurumlar, töreler ve semboller biçiminde toplayan, sağlayan düzen...”* olarak tanımlanmaktadır (TDK, 2019, www.tdk.gov.tr). Weber ise din kavramını *“ insanı anlamlandırmayla ilgili bir eylem, ruhun kurtuluşu için bir girişim...”* olarak tanımlamaktadır. Durkheim’in din tanımı ise sosyolojik temele dayanmaktadır: *“Din kutsal şeylerle ilgili -emredilmiş ve yasaklanmış- bir inançlar ve pratikler manzumesidir. Bu inanç ve pratikler onları kabul eden kimseleri kilise denen manevi bir topluluk halinde bir araya getirir. Din fikri kilise fikrinden ayrılamaz.”* Durkheim, bu tanımıyla dinin; cemaat fertleri arasındaki dayanışma unsuruna vurgu yaparak toplumsal yönüne dikkat çekmektedir. Bu noktada işlevsel açıdan din, ‘‘ortak bilinç’’ olarak sosyal düzen, sosyal bütünleşme, sosyal çatışma, sosyal değişme ve toplumsal farklılaşma gibi faktörlerde etkisi yadsınamayacak derecede büyük bir yere sahiptir (Kurt, 2008, s. 79, 80).

Dinsel dünya görüşleri, toplumların egemen kültürünü derinden etkilemektedir. Bu durum sadece toplumdaki inananları değil, inanmayanları da sarmalayarak toplumsal bilince ve gündelik yaşama yön vermektedir. Dinsel kültürün öğretileri; tanrısal alanın tasavvur edilmiş biçimleri, gündelik yaşam pratikleri, anlatılan öyküler, mitoslar, inanılan toplumun kültüründe toplumsal cinsiyet rollerini belirleyici faktördür(Berktaş, 2000, s. 17). Dolayısıyla toplumda kadının konumunu anlamak için bakılması gereken noktalardan en önemlisi din olgusudur. Din olgusu, her zaman teoride ve pratikte aynı olmamaktadır. İnsanların dini algılamaları ve uygulamaları zamandan zamana ve toplumsal koşullara göre değişebilmektedir. Bundan ötürü toplumlarda dinin uygulanış biçiminde zaman içindeki eklemeler ya da yorumlamalardan dolayı farklılıklar meydana gelebileceği göz ardı edilmemelidir. Zaman içerisinde mensup olunan dinin algılama biçimine yön veren toplumsal ve siyasi dinamikler olabilir. Böylece inananlar arasında dinin ifade ettiği anlam da değişebilmektedir(Gürhan, 2010, s. 62).

Semavi dinlerin ilki Yahudiliktir. Yahudilikten önce de tarihte birbirinden etkilenen, semavi dinleri etkileyen pek çok din ve inanış vardır ve kadın sorunu tüm bu dinlerden önce de mevcuttur. Semavi dinlerin tek tanrılı olması ve her bir dinin kabul edilmiş kutsal kitabı olması sebebiyle bu metinlerden yola çıkılarak bu çerçevede içerisinde toplumsal cinsiyet bağlamında din ve kadın ilişkisi incelenecektir. Şu da belirtilmelidir ki dinsel metinler bir bütünlük içinde incelendiğinde daha doğru anlam kazanmaktadır. Ele alınan metinlerde geçmişten günümüze toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebebiyet veren yerler seçilmiştir.

Yahudilik'teki Yaratılış'a göre Tanrı 7. gün yeri ve göğü de tamamlayarak tüm evreni yaratma işlemini tamamladı ve daha sonra ilk insan olan Adem'i topraktan yarattı. Tanrı, Adem'e derin bir uyku vererek kaburga kemiklerinden birini alıp yerini etle kapladı ve ilk kadını Adem'e sundu. Adem ise "*İşte bu benim kemiklerimden alınmış kemik, etimden alınmış ettir. Ona kadın denilecek. Çünkü o adamdan alındı.*" dedi. Adem ilk kadına Havva adını vermiştir (Yaratılış 2, s. 21-23). Birçok feminist kuramcıya göre kadının toplumda ezilmesinin, ikincil görülmesinin temel kaynağı Tevrat'taki yaratılış hikâyesidir. Simone De Beauvoir "*İkinci Cins*" kitabında bu

durumu kadının o zamandan bu zamana özerk bir varlık görülmemesi olarak açıklar ve M. Benda'nın Rapporrd'Uriel'de söylediği şu sözü aktarır: *“Erkeğin bedeni, kadınınkini çekip alsanız bile bir anlam taşımakta, kadın bedeniyse erkeksiz tüm anlamını yitirmektedir. Erkek kendini kadınsız düşünebilir, kadınsa kendini erkeksiz düşünemez.”* Bu tabloda kadın kendine göre değil, erkeğe göre değer kazanan temel mutlak varlığın, öznenin karşısındaki öteki cinstir (Beauvoir, 1993, s.17).

Yaratılış'ta geçen diğer tartışmalı konu ise yasak elma hikâyesidir. Adem ile Havva ölümsüzlüğün olduğu, çeşit çeşit meyve ağaçlarının bulunduğu, çalışmadan tüm nimetlerin onlara verildiği Aden bahçesinde yaşamaktaydılar. Tanrı, Adem'e tüm ağaçların meyvesinden istediği kadar yiyebileceğini ancak iyiyle kötüyü ayırt etme ağacından yememesi gerektiğini buyurmuştu. Bir gün yılan gelerek Havva'ya; *“Tanrı bahçedeki ağaçların hiçbirinden meyve yemeyin dedi mi?”* diye sordu. Havva ise; *“Hepsinden yiyebilirmişiz sadece iyi ile kötüyü ayırt etme ağacından yiyemeyiz yoksa Tanrı öleceğimizi buyurdu”* dedi. Yılan ise *“Kesinlikle ölmezsiniz Tanrı biliyor ki iyiyle kötüyü ayırt ederseniz siz de Tanrı gibi olacaksınız”* der. Bunun üzerine Havva meyveyi yer ve Adem'e de yedirir. Tanrı gelip Adem'e hesap sorduğunda *“bana yanımdaki kadın yedirdi”* diyerek kendini savunur. Bunun üzerine Tanrı Havva'ya dönerek *“Çocuk doğururken sana çok acı çektireceğim, ağrı çekerek doğum yapacaksın, kocana istek duyacaksın, o seni yönetecek.”* dedi. Böylece Adem ile Havva ölümsüz olduğu Aden Bahçe'sinden kovuldu (Yaratılış 3, s. 3-8). Bu anlatıya göre kadın; aldatıcı, hırslı, baştan çıkarıcı, şeytanla iş birliği yapan, cennetten Adem'in de kovulmasına sebep olan, bu yüzden kocasına daima boyun eğmekle cezalandırılan, üremekten sorumlu bir varlık haline dönüşmüştür. Günümüz modern çağında dahi hafızalara gömülü yaratılışa ait bu inanç sistemi, toplumdaki toplumsal cinsiyet eşitsizliğine çanak tutmakta, kadının tabiatına zarar vermektedir. Kitle iletişim araçları, yazılı eserler ile Havva'nın baştan çıkarıcı kadın motifi süslenerek desteklenmekte ve bu durum, sosyal yaşamda toplumdaki kadın erkek eşitsizliğinin doğal olarak yaratılıştan geldiğine ayrıca kadın bedeninin denetim altında tutulması gereken bir yapı olduğu kanısına yol açmaktadır(Hooks, 2000, s. 112).

Yahudilikte kadın konusunda önemli noktalardan biri de Sina Dağı'nda Musa'ya inen on emir arasında ‘zina etmeyeceksin, komşunun karısına göz dikmeyeceksin’ gibi yasaklar bulunurken tecavüz etmeyeceksin şeklinde bir emir bulunmamasıdır. Tecavüze uğrayan evli bir kadın ise en az erkek kadar suçludur ve erkekle beraber taşlanıp öldürülür. Eğer tecavüz edilen bakireyse ve olay kent meydanı içerisinde olmuşsa yine kadın da erkekle beraber taşlanıp öldürülürdü. (Günümüzde tartışmaya yol açan ‘bağırsaydı duyulurdu’ mantığı ile kadının tecavüze izin verdiği düşünülmektedir.) Eğer olay kent meydanı dışında olmuşsa erkek, kadının babasına para ödemek ve o kadınla evlenmek zorundaydı (Berktaş, 2000, s. 95).

Yahudi medeni kanunu, tören kuralları ve efsanelerini kapsayan Talmud'ta kadınlar ile ilgili en çarpıcı yaklaşım kuşkusuz ki şükür ile ilgili olan kısımdır.”Her erkek günde üç defa şu sözler ile şükretmelidir: ‘*Tanrı'nın kendisini İsrailoğlu'na mensup kıldığı, kadın olarak yaratmadığı ve kendisini cahillerden yapmadığı için.*’ (Cohen'den aktaran Taşpınar, 2011, s.4). Talmud'a göre kadın; bir eşyadan, deliden ya da çocuktan farksızdır. İnsanda var olan on hatanın dokuzuna sahiptir. Şahitlik yapma hakkı yoktur. Boşanma sadece kocanın rızasıyla gerçekleşebilmektedir. Yahudilikte cemaatle ibadet edebilmek için on kişiye ihtiyaç vardır fakat kadın kişi olarak sayılmamaktadır. Erkeğin evleneceği kadından hoşlanması gerekirken, kadının evleneceği kişiyi önceden tanınmasına izin yoktur. Bir kadın için evlenebilmek mutlu olmasına yetebilen bir eylemdir. Kadının asli görevi ise evinde çocuklarını büyütmek ve kocasının günaha düşmesini engellemektir(Taşpınar, 2011, s. 5).

Yahudi kadınları 19. yüzyıla kadar Talmud geleneklerine göre yaşamak zorunda bırakılmıştır. Aydınlanma dönemi ile birlikte Yahudi Ortaçağ mistik eğilimi olarak bilinen Kabbalah, kadınlar ile ilgili ilahi vasıflara değinmiş ve kadınların hikmet sahibi olduğunun altını çizmiştir. O dönemde kadına bakış ne kadar değişmekte olsa da Yahudi kadınları Tevrat'tan yararlanma hakkına sahip olamamıştır (Carmody, 1987, s. 200). Zaman içerisinde Aydınlanma fikirlerinin etkisiyle gelenekler sorgulandıkça kadınlar temel haklarına sahip olmuştur.

Hıristiyanlık ile birlikte kadınlar artık inançları için öldürülmeyecek ancak kendisini kiliseye adayarak bekâr bir yaşam sürerse cemaat içerisinde saygın bir yere sahip olabilecek ve korunacaktı. Kilise, baştan çıkarıcı Havva figürü ve erdem sahibi Meryem üzerinden yoksul ya da zengin fark etmeksizin tüm kadınlar hakkında çelişkili ifadeler üretmiş, kadınların yaşamını basmakalıp klişeler ile sınırlamıştır. Kilisenin düşüncesine göre kadınlar hem Tanrı'nın emaneti hem de dünyanın laneti idiler. Eğer kadınlar ömür boyu bekâr kalır ve kendini dinlerine adarsalar cennetten kovulma ve evlilik ile kaybettikleri statüyü çile çekerek kazanacaklardır (Demirel, 2012, s. 3).

Hıristiyanlar da Yahudilikteki yaratılış anlatısını kabul etmekte, insanlığın cennetten kovulmasını kadının suçu olarak görmekte, kadınlara erkeklerin yanında susmayı emretmektedir. Timoteus'ta bu konu ile ilgili geçen kadın konusundaki şu ifadeler çarpıcı niteliktedir:

“Kadın sükunet ve tam bir uysallık içinde öğrensin. Kadının ders verip erkeğe egemen olmasına izin vermiyorum; kadın sükûnet içinde dinlesin. Çünkü önce Adem sonra Havva yaratıldı; aldanan da Adem değildi, kadın aldanıp suç işledi. Ama kadın sağduyu, iman, sevgi ve kutsallıkla yaşarsa, çocuğunun doğmasıyla kurtulacaktır” (Timoteus-2, s. 11-15).

Yahudilikte olduğu gibi Hıristiyanlıkta da kadının ikincil, edilgen, üzerinde tahakküm kurulmasına izin verilen bir varlık olarak betimlenmesinin gerekçesi; kadının hem erkekten sonra yaratılmasına hem de ilk günahı işlemesine karşı olan yaygın inançtır.

Hıristiyan toplumuna yön veren kilise öğretilerinin, kadınları toplumsal yaşamda kısıtladığından bahsetmiştik. Kutsal metin sayılan Korintliler'de geçen şu ifadeler kadınların kutsal mekân olan kiliselerde dahi özgür olmadığını açıkça göstermektedir: *“Kadınlar kilisede sessiz kalsın. Konuşmalarına izin yoktur. Kutsal Yasa'nın da belirttiği gibi, uysal olsunlar. Öğrenmek istedikleri bir şey varsa, evde kocalarına sorsunlar. Çünkü kadına kilisede söylemek ayıptır”* (Korintliler-14, s. 34-

35). Bu ifadelerden anlaşıldığı üzere kadının öğrenmesinde ve belirleyici olmasının önünde engeller bulunmaktadır. Kadının edilgen kılıp kocasına bağımlı hale getirilmesi; ibadet, eğitim vb. birçok konuda bilgisiz kalmasına yol açmaktadır. Üstelik en temel kurum olan kilisede kadının kısıtlanması onun dinsel ayinlerde rolünü de belirleyecek, kadını dinsel merasim idaresinden yoksun bırakacaktır (Yıldız ve Şimşek, 2006, s. 343) Özellikle Roma Döneminde Kilise hukuku yalnızca kadını güçsüz bırakan Drahoma geleneğine izin verirdi. Kadınların o dönemde de şahitliği kabul edilmiyordu ve dava açmaları ve erkeğin gördüğü işlerde çalışmaları yasaktı. Kadının sadece eş ve anne rolleri yüceltilmiş oluyor, onu bu görevler ile sınırlıyordu (Beauvoir, 1993, s. 94).

Hıristiyanlık inancı Yahudilikte de olduğu gibi ilk zamanlarında kadın konusunda negatif bir tutuma sahip değildi fakat daha sonraları yazılan metinlerde olumsuz bakış açıları gözlemlenmektedir. Bunun sebebi ise Hıristiyanlığın Yahudiliğin devamı olarak görülmesiyle, baskın kültür olan Helen-Roma uygarlığının ataerkil kültürü ile sarmalanması, etkilenmesi olarak açıklanabilmektedir. Hıristiyanların uzun seneler boyunca Roma'nın baskıcı yönetimi altında yaşamaları ve insanların uzun zaman sonra kutsal metinleri kaleme alması neticesinde kadına bakışın değişmesi muhtemeldir(Kaval, 2016, s. 320). Örneğin daha önce yazılan Hıristiyanlığın kutsal metinlerinde; "İsa'nın kadınları erkekler ile dini anlamda eşit sorumlulukta tuttuğu, kadınlara iyi davrandığı ve onlara dini öğrettiği..." gibi ifadeler yer almaktadır (Matta s.14-21, Luka s.10-39, Yuhanna s.4-9). Daha sonra yazılmış olan Pavlus'un metinlerinde ise bu ifadelere uymayan, kadını kısıtlayan bir yaklaşıma şahit oluyoruz. Şunu da belirtmek gerekir ki İncil'de; adı geçen bazı kadınlar, evlilik, boşanmanın yasaklanması gibi konular dışında kadınların konumu hakkında bilgi sahibi olmak mümkün değildir bu yüzden Pavlus'un yazmış olduğu mektuplar toplumda kadının yeri ve önemi hakkında daha çok bilgi vermektedir (Yıldız ve Şimşek, 2006, s. 343).

İncil, evliliklerde ailenin idaresini erkeğe vermiştir. Kadınların Tanrı'ya bağılı oldukları gibi eşlerine de bağılı olmalarını, onları dinlemeleri gerektiğini buyurmuştur: "*Mesih, beden kurtarıcısı olarak kilisenin başı olduğu gibi, erkek de kadının başıdır*" (Efesliler 5, s. 23-24). Hıristiyanlık inancında boşanmak her iki cins için de kesinlikle yasaktır: "*Ben size şunu söyleyeyim, karısını fuhuştan başka bir*

nedenle boşayıp başkasıyla evlenen, zina etmiş olur. Boşanan kadınla evlenen de zina etmiş olur''(Matta-19, s.9). Evlilik konusu ise Pavlus'un mektuplarında şu şekilde geçmektedir: *''Kızını evlendiren iyi eder, evlendirmeyen daha iyi eder.''* Ona göre Tanrı'ya bağlılık cinsel arzuların arınma ve kiliseye bağlılık ile gerçekleşir. Fakat bakirelik düşüncesi sadece kadınlar için geçerli değildir; erkekler için de bakir kalmanın daha iyi olacağını savunur. Evlilik ille de olacaksa fuhuşun önüne geçmek, kendini denetleyemeyecek olanlar için uygundur ve kızın kimle evleneceği konusunda karar merci babasıdır. Ancak dul kadınlara kimle evlenebileceğini seçme hakkı verilmiştir (Korintliler 7, s. 32-40). Wiliam Klassen'e göre Pavlus'un sözleri bugünkü koşullara göre değerlendirilmemelidir. Pavlus'un içinde bulunduğu ve büyüdüğü zamanda Yahudi ve Roma toplumunun kadına bakışını göstermektedir. Klassen'in Sokrat'ın Tales öyküsünden aktardığı metinde; *''Öncelikle hayvan olarak değil, insan olarak doğduğum için; ikinci olarak kadın değil, erkek olarak doğduğum için son olarak da barbar olarak değil, Yunanlı olarak doğduğum için kendimi talihli sayıyorum''* ifadeleri yer almaktadır (Klassen'den aktaran Batuk, 2008, s. 31). Tüm bunlara bakıldığında Yahudilik inancı özellikle kadına bakış konusunda Hıristiyanlık inancını etkilemiştir demek yanlış olmayacaktır.

İslamiyet'te yaratılış konusu *''Ey İnsanlar! Sizi tek bir nefisten yaratan o nefisten eşini var eden ve ikisinden pek çok erkek ve kadın meydana getiren Rabbinize hürmetsizlikten sakının''* (4. Nisa Suresi, 1. Ayet) şeklinde açıklanmıştır. İslam dünyasında ayette geçen nefis kelimesinden ötürü yaratılış konusunda iki tane yorum bulunmaktadır. Biri kadının da erkek gibi aynı nefis yani topraktan yaratıldığı iken, diğeri tıpkı Yahudi inancında olduğu gibi kadının Adem'in kaburga kemiğinden yaratılmasıdır. Kuran, diğer dinlerin kitaplarında olduğu gibi yasak elma rivayetinde sadece Havva'yı suçlamaz ve ikisinin de (Adem'in de) yılanla değil, şeytana aldandığından bahseder (Okuyan, 2016, s. 102).

İslamiyet'te evlilik ve boşanma konularında yaptırım ve inisiyatifler erkeklerin elindedir. İncil'de olduğu gibi ailenin idaresi, geçimi erkektedir. Kuran, her erkeğin en fazla dört kadın alabileceği ancak aralarında adalet gözetmesi gerektiği, aksi takdirde sahip olduğu ile yetinmesi gerektiğini söylemektedir (4. Nisa Suresi, 3. Ayet).

Boşanma konusunda da erkeklere yönelik olarak “*Kadınları ya uygun bir şekilde tutun, ya da uygun bir şekilde onlardan ayrılın.*”demektedir. Bir boşanma türü olarak adlandırılan “ila” bir erkeğin eşiyle bir süre cinsel ilişkide bulunmamak için yemin etmesidir. İslamiyet’ten önce bu süre belirsizken İslamiyet ile birlikte dört ay ile sınırlandırılmıştır. Dört ay içinde normal aile ilişkilerine döndüğü takdirde evlilik devam eder. Bu durumda kefaret gerekmektedir. Dört ay sonunda koca hâlâ evine dönmemişse kadın hâkime başvurur. Bu durumda erkek ya boşanacak, ya da evlilik hayatına geri dönecektir (Buhari, Nikah, 91-92). Diğer bir boşanma türü de erkeklerin eşlerini annelerine benzeterak (sen bana annemin sırtı gibisin) onları kendine cinsel açıdan haram kıldığı zihar’dır. İslam öncesi cahiliye dönemi Arap geleneği olan zihar, Kuran’da hoş karşılanmaz ancak tam olarak yasaklanmaz. Zihar yapıp eşlerinden ayrılan erkekler eğer sözlerinden dönerseler üç şarttan birini yerine getirmek zorundadır: Eşleriyle birbirine dokunmadan önce, bir köle azat etmelidir. Bu imkânı olmayanlar iki ay üst üste oruç tutmalı, oruç tutamayacak durumda ise altmış fakiri doyurmalıdır (58 Mücadele, 1-5). Bu iki uygulamanın özelliği de erkeğin inisiyatifine bağlı olarak belirli süre ya da süresiz olarak evliliğin temel fonksiyonlarının yitirilerek askıya alınmasıdır (Tuksal, 2012, s. 67).

Berktaş’a göre İslami savunucuların savunduğunun aksine İslamiyet’te kadın erkeğe göre ikincil konumlandırılmıştır. Kuran’daki iki kadının bir erkeğin şahitliğine denk düşmesi ve kadınlara düşen miras payının erkeklerin yarısı olması ona göre bunun kanıtıdır (Berktaş, 2000, s. 111). Kuran’da şahitlik meselesi şu şekilde geçmektedir: “... *Erkeklerinizden iki şahit tutun. Eğer iki erkek bulunmazsa, şahitliklerinden razı olacağınız bir erkekle –biri unuttuğunda diğeri ona hatırlatacak- iki kadın olabilir.*” (Bakara Suresi, 282.ayet). Öncelikle unutmak sadece kadına yönelik bir kavram değildir, tüm insanlar için geçerlidir. Ayetteki gibi bir kadının unutmaksızlığını diğerkadın tamamlayacaksa bu durum kadını haksızca aşağıladığı gibi erkeği de gereksiz yere yüceltmektedir (Okuyan, 2016, s. 106). Muhammed Kutup, bu durumu kadının psikolojik yönlerinin farklı olması ve kadının kendi tabiatıyla açıklar. Ona göre kadın; heyecanlı, merhametli, davanın şart ve sebepleri etkisinde kalabilen bir fitrata sahiptir. Bunun içindir ki kadının şahitliğinin tam sayılabilmesi için bir başkakatına ihtiyaç duyulmaktadır (Kutup, 2016, s. 172). Amine Vedud ise kadın ile erkek

arasındaki farklılıkları kabul etmekle birlikte bu farklılıkların fıtrattan kaynaklandığı görüşünü reddeder. Kadının doğasına atfedilen bu değerlerin kadını; zayıf, eksik, aşağı gösterdiğini savunur. Ona göre fitratçı düşünce, toplumdaki kadınların hem ruhen hem de zihnen belirli bir çerçevede iş görmesine sebep olmaktadır. Aynı zamanda kadının işlevselliğinin olmadığını düşünenlerin desteklediği ve özellikle ortaya attığı bir görüştür(Vedud, 1997, s. 31).

Kuran, erkeği kadına göre üstün ve hâkim kılmış, bunun sebebini erkeklerin mallarından harcaması olarak açıklamıştır (4. Nisa Suresi, 34.ayet). Kadınların hakları için ise *“..örfe uygun bir şekilde vazifelerine denktir. Erkeklerin onlardan bir üstün dereceleri vardır.”* şeklinde yazmaktadır (2. Bakara Suresi, 228. Ayet). Kuran’da kadının aile içinde konumlandırıldığını şu ifadeden anlıyoruz: *“Evlerinizde oturun. Önceki cahiliye dönemi kadınlarının açılıp saçıldığı gibi siz de açılıp saçılmayın. Namazı kılın, zekâtı verin. Allah ve Resulüne itaat edin. Ey peygamberin ev halkı! Allah sizden ancak günah kirini gidermek ve sizi tertemiz yapmak istiyor.”* (Azhap Suresi, 33). İslami söylemde kamusal alan daima erkeklerin alanı olmuş, kadın iç mekân olan harim’e yani yasak mekâna ait olmuştur. Bu mekânsal bölünme içerisinde kadın varlığı aile içinde konumlandırılmıştır. Müslüman kadının dış dünyaya çıkışı “örtünme” ile gerçekleşmiş böylece örtünen kadın dışarı çıksa da içeride kalmakta, mahreme ait olduğunu hatırlamaktadır(Berktaş, 2000, s. 151).

İslamiyet’te de annelik rolü kutsanmış, annelik ile ilgili pek çok hadis ve surede anneye karşı davranışın nasıl olması gerektiği belirlenmiş, kadına kadınlık değil annelik üzerinden önem atfedilmiştir(Tan, 2012, s. 127). Kadının ‘anne’ olabilmesi, toplumun devamını sağlayan biyolojik bir unsur sayılması sebebiyle toplumda Tanrı’nın emaneti olarak algılanması ya da kadın namusunun erkek namusundan daha korunmaya değer, daha önemli, daha kutsal görülmesinin temel sebebi din öğretilerinin sosyal hayattaki yansımalarıdır(Apalı, 2011, s. 54-55). Bu konuda temel sorun özellikle bütün tek tanrılı dinlerin birleştiği nokta olan kadına annelik çerçevesi içerisinde saygı gösterilmesidir. Böylece kadına yüklenen annelik misyonunun kutsal kabul edilmesi, hem anneliğin formunu belirleyip kadına ona göre rol ve sorumluluklar atfetmekte hem de anne olamayan ya da kendi tercihiyle olmak istemeyen kadını değersiz kılmaktadır.

Aslında burada kutsanan kadın değil, kadının biyolojik olarak üreme işlevidir. Ayrıca kadının Tanrı'nın emaneti olarak algılanması kadını daha değerli kılması gerekirken, ataerkil kültür ile sarmalandığında toplumda koruma adı altında kısıtlanmasına, yönlendirilmesine sebebiyet verebilmektedir.

Dinin dogma ve güçlü meşrulaştırma yapısı nedeniyle kadınlar, egemen kültür içindeki kendilerini baskı altında tutan, ikincil yapan, rol ve sorumluluklarını belirleyen faktörleri içselleştirerek sürdürürler. Toplumsal değişimin somut adımları atıldığında bile dinsel öğretiler bilincimizin katmanlarına öylesine yerleşmiştir ki farkında olmadan kimliğimizi biçimlendirmiştir. Bu durumdan sıyrılmak için kadınlara düşen başlıca görev, dinlerin toplumun kültürünün her parçasına sindirdiği toplumsal cinsiyet kalıplarıyla yüzleşmek ve hesaplaşmaktır (Berktaş, 2000, s. 18). Şu da unutulmamalıdır ki bu görev sadece kadınların değil; toplumda eşitlik ve uygarlık isteyen herkesin asli görevi olmalıdır.

1.2.3. Yasa Düzenlemeleri

Dünyada var olan tüm eşitsizliklerin giderilmesi, ötekileştirmenin ortadan kalkması ve herkes için adalet sağlanması adına hukuki düzenlemeler çok önemli bir yer tutmaktadır. Toplumda cinsiyet eşitsizliğinin var olması toplumsal gelişimin önünde büyük bir engeldir. Medya, okul, aile öğretilerinin yanı sıra kadınlara hukuk temelli bir pozitif ayrımcılığın tanınması ya da kadınların haklarının korunması ve genişletilmesi toplumdaki yanlış zihniyetin değiştirilebilmesi için kalıcı çözümün etmenlerinden biri olarak görünmektedir.

Dünya kadınları yüzyıllar boyunca eğitimden sağlığa, siyasetten ekonomiye pek çok alanda yasalardaki ayrımcı hükümlerden kaynaklanan engeller nedeniyle ataerkil ideolojinin de baskısıyla birlikte hak ettikleri yere sahip olamamış, vatandaş dahi sayılmamıştır. Toplumda erkeğin ötekisi sayılan kadın; dünyada yaşanan sosyal, siyasal, ekonomik gelişmeler sonucunda kendi konumunu tartışmaya açmış, eşitlik ve özgürlük talebinde bulunmuş, uzun mücadeleler sonucunda günümüzdeki kazanımlarına ulaşmıştır (Gökçimen, 2008, s. 7).

Aydınlanma çağı ile akıl ve bilimin önemi tartışılmaya başlandığında kastedilen aklın ‘erkek aklı’ olduğunu söylemiştik. Fransız Devrimi’nin İnsan ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’nde kadınlar ‘insan ve yurttaş’ kavramının kendilerini kapsamadığını en başından fark ettiler. 1791 yılında devrime etkin bir biçimde katılmış olan Olympe de Goupes Kadın ve Yurttaş Hakları Bildirgesi’ni yayınladı ve bunun sonucunda giyotine gönderildi. Giyotine gönderilme sebebi ise kadın kısmına yakışmayacak bir şekilde siyaset yapmasıydı. Kendisinden çok önce de özellikle 1700’lü yılların başında pek çok kadın, insanların doğal haklarından kadınların neden yararlanamadığını konuşmaya başlamışlardı. Örneğin Mary Wollstonecraft, dünyayı zorbalıktan arındırmak için sadece ‘kralların ilahi hakları’na karşı çıkmamanın yetmeyeceğini aynı zamanda ‘kocaların ilahi hakları’na da başkaldırmak gerektiğini söylüyordu (Berktaş, 2004, s. 6).

8 Mart 1857 tarihinde New York’ta tekstil işçisi kadınlar, çalışma sürelerinin indirilmesi, çalışma koşullarının düzeltilmesi ve erkekler ile eşit haklara sahip olabilmek için yürüyüş yaptılar. Bu yürüyüş polis tarafından dağıtıldı. 8 Mart 1907’de yine New York’ta önceki olaydan elli yıl sonra 15.000 kadın daha iyi ücret, çalışma süresinin indirilmesi ve oy hakkı istemiyle yürüdü. 1909 yılında tekstil fabrikalarında çalışan 20.000 – 30.000 kadın işçi yine aynı istemler ile greve gitti. Grev, 1909 Kasım’dan 1910 Şubat’a kadar sürdü ve tarihin ilk ve en uzun kadın grevi oldu. Bu grevden yaklaşık bir yıl sonra Triangle Waist Şirketinin atölyesinde yangın çıkarılarak binanın bütün çıkışları kapatıldı. Yangında çoğu kadın olmak üzere 140’den fazla işçi öldü ve işverene sadece 20 dolar ceza kesildi. O yıl Şubat ayının son pazar günü Kadın Günü olarak kutlanmış ve bu yerelde kutlanan ilk kadın günü olmuştur(Kurtoğlu, 2015, s. 80-81). Çalışan kadının hak mücadelesi olan Dünya Emekçi Kadınlar Günü öncelikle işçi direnişi olarak ortaya çıkmış, daha sonra eşit hak ve özgürlüklere sahip olma mücadelesine bürünmüş ve savaş karşıtı eylemler ile birleşip yükselmiştir. Birleşmiş Milletler 1975 yılında 8 Mart’ı uluslararası Kadın Günü olarak açıklamış bu tarihten itibaren 8 Mart dünyanın pek çok ülkesinde kutlanmaya başlanmıştır (Erden ve Koç, 2017, s. 49).

İlk insan hakları belgelerinden olan İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi 10 Aralık 1948 yılında Birleşmiş Milletler tarafından onaylanmıştır. Bildirgenin ilk maddesinde bütün insanların eşit ve özgür doğduğu yazılmış; kadın, erkek, çocuk, engelli, engelsiz ayırım yapılmadan eşitlikçi bir zeminde insan hakları kabul edilmiştir. Ancak bildirgenin verdiği tüm örneklerini erkeklerin alanı olan kamusal alandan kullanması, kadınların kadın olmaları nedeniyle karşılaştığı zorluklardan bahsetmemesi, özel alanda ailede kadının maruz kaldığı haksızlıkları görmemesi sebebiyle kadının insan haklarını kapsayıcı nitelikte değildir. Çünkü kadınların özel alanda erkeklerden farklı olarak okula gönderilmemesi, erken yaşta evlendirilmesi, aile içi şiddet, cinsel taciz, iş hayatına girmesinin kısıtlanması, namus adına şiddet görmesi ya da öldürülmesi gibi karşılaştığı ve maruz bırakıldığı problemler vardır (Kaypak ve Kahraman, 2016, s. 304).

Kadınlar için önem taşıyan yasa düzenlemesi 20 Aralık 1952 tarihinde Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından kadın-erkek eşitliğini sağlamak adına kabul edilen Kadınların Siyasal Haklarına İlişkin Sözleşme'dir. Sözleşmenin amacı kadınların da erkekler gibi eşit bir biçimde siyasal haklarından faydalanması ve sadece oy kullanma işleminde değil, kamu işinde de yer alma noktasında erkeklerle eşit hale gelmesidir (Dinçkol, 2005, s. 109 - 110). Henüz Birleşmiş Milletler, İnsan Hakları Evrensel Bildirisi, İnsan Hakları Sözleşmesi, Kadınlar için CEDAW gibi uluslararası sözleşmelerin ve kadın-erkek eşitliğine yönelik çalışmaların dünya gündeminde olmadığı bir dönemde Mustafa Kemal Atatürk'ün önderliğinde yapılan devrimlerle Türkiye'de kadına siyasette eşit seçme ve seçilme hakkı verildi. Ancak bu doğru başlangıç sürdürülemedi. Bu nedenle günümüzde uluslararası sözleşmelerin onaylanması ve uygulanması önem taşımaktadır (Tuskan, <https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/khum/Sunum2.pdf>). Aynı zamanda Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi, Uluslararası Ceza Mahkemelerinin kurulması insan hakları adına araçların oluşması sürecin devamlılığının sağlanması için önemli adımlardır (Landman, 2005, s. 550).

Birleşmiş Milletler Birinci Dünya Kadın Konferansı ilk olarak 1975 yılında Meksika'da yapıldı. Bu, kadın sorunlarını çözmek amacıyla dünya devletlerinin

toplandığı ilk uluslar arası toplantıdır. Burada kadınlar sorunlarını Birleşmiş Milletler platformunda tartıştı, devletler kadın sorunlarına nasıl yaklaştıklarını ilk kez açıkladı. Bildirgede kadınların toplumda ekonomik, siyasal ve toplumsal alandaki sorunlarının düzeltilmesi ve temel anlayışların değişmesi gerektiği vurgulandı. Bu konferansta kabul edilen Dünya Eylem Planında hedef; eşit haklar, kalkınma ve barıştı. Bu amacı sağlamak adına Birleşmiş Milletler 1975–1985 yılları arasını kadının on yılı ilan etti (Anıl vd. 2001, s. 7).

1970’li yıllarda yeni feminist akımın (ikinci dalga) toplumsal bir harekete dönüşmesiyle birlikte kadınların yaşamış olduğu sorunlara karşı bilinç ve duyarlılık arttı. Uluslar arası hukukta var olan insan hakları belgelerinin kadının özgül sorunlarına yanıt vermediği, düzenleme ve önlemlere ihtiyaç olduğunun farkedilmesiyle 1979 yılında Birleşmiş Milletler ‘‘Kadınlara Karşı Her Türü Ayrımcılığın Önlenmesi Sözleşmesi’’ (CEDAW) üye ülkelerin imzasına sunuldu. Böylece ‘‘kadınların insan hakları’’ kavramı uluslar arası hukuk belgelerinde giderek yer almaya başladı. CEDAW, insan hakları sözleşmeleri içinde devletler tarafından en çok çekingne konmuş belgedir ve uzun süre çok sayıda ülke belgeyi imzalamaya yanaşmamıştır. İmzalamayan ülkeler; Belçika’dan Brezilya’ya, Kanada’dan Tayland’a ve Türkiye’ye kadar geniş bir yelpazede uzanıyordu. 1989 yılına gelindiğinde bile hâlâ 44 ülke sözleşmeyi imzalamaya yanaşmamıştı. Bu durum birçok ülkede var olan ataerkil ideoloji ve ayrımcılığa işaret etmekte aynı zamanda yasal hakların tek başına yeterli olamayacağını çünkü ayrımcılığın egemen kültür içinde var olduğunu gözler önüne sermektedir (Berktay, 2004, s. 7). 1980 yılında yürürlüğe giren CEDAW sözleşmesine bugün itibariyle 189 ülke taraf olmuştur. Türkiye de bu ülkeler arasındadır. Sözleşmenin amacı soyut bir eşitlik anlayışından çok somut ayrımcılığın kaldırılmasına yöneliktir. CEDAW, kadınlar için insan hakları sözleşmesi niteliğindedir. Toplumsal yaşamın siyasi, ekonomik, kültür, sosyal ve özel alanlarında cinsler arası tam anlamıyla eşitlik sağlamak, bunun için ayrımcılığa sebep olan geleneksel ve kültürel kodları yıkmak, topluma bu yönde bakış açısı kazandırmak ve kadınların uygarlıkların kalkınmasında etkin bir unsur olmasını sağlamak için temel uluslar arası hukuki bir dayanaktır(Börü, 2017, s. 49 - 51).

Kadının insan haklarının tanınmasının en önemli adımlarından biri de 1993 yılında yapılan Viyana Dünya İnsan Hakları Konferansı'dır. Özellikle kadın hakları ve dinsel aşırılığın arasındaki karşıtlığa vurgu yapması açısından önemlidir. Aynı zamanda bu konferans CEDAW'a karşı devletler tarafından koyulan çekincelerin kaldırılması ve uygulamaların denetlenmesi gerekliliğinin altını çizdi. Dünyanın pek çok yerinden gelen kadın grupları, bu platformda sorunlarını ve sorunların çözümlerini tartıştılar. Konferansta kadınların bütün insan haklarından eşit ve tam yararlanması için Birleşmiş Milletler ve devletlere düşen görevler belirtildi. Daha sonra 1995 yılında dördüncü Birleşmiş Milletler Kadın Konferansı toplandı. Pekin'de toplanan konferansta ise kadın haklarının insan haklarından ayrılmaz bir unsur olduğu onaylanmış ve uluslar arası hukukta kadınların insan hakları idari mekanizmanın bir parçası haline getirilmiştir. Tüm bunlar toplumsal cinsiyet eşitliği için atılmış önemli adımlardır (Berktaş, 2004, s. 9-10).

Toplumsal Cinsiyet eşitliği adına kadının insan haklarının güvence altına alındığı en kapsamlı uluslar arası sözleşme 11 Mayıs 2011'de İstanbul'da ilk olarak Türkiye tarafından imzalanan "Kadına Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetinin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadeleye Dair Sözleşme" diğer adıyla İstanbul Sözleşmesi'dir. Sözleşmenin amacı kadına yönelik şiddetin bütün formlarını ve ayrımcılığı ortadan kaldırmak, ev içi şiddeti önlemek ve şiddete uğrayanlara yardımda bulunmak, şiddeti önleyici politikalar oluşturmak ve uluslar arası alanda bu konuda iş birliği yapmak, şiddeti önlemek adına çalışanları desteklemek, sözleşmenin uygulanmasını sağlayacak izleme mekanizmasını kurmaktır. İstanbul Sözleşmesi, kadının haklarını temsil eden, korumayı ve desteklemeyi amaçlayan, ayrımcılığı önlemeye çalışan, bu konuda ayrıntılı maddelere sahip olan kapsamlı bir sözleşmedir ve kadın haklarını korumak için günümüzde gelinen son noktadır. Sözleşmeye göre kadına şiddet ister kamusal ister özel alanda meydana gelsin; bu bir insan hakları ihlalidir ve kadınlara fiziksel, cinsel, ekonomik, psikolojik zarar veren toplumsal cinsiyete dayalı her türlü eylem şiddet tanımı kapsamında yer almaktadır. Bunun dışında kadının kadın olmasından dolayı gördüğü ve etkilendiği şiddetin tanımına ayrıca vurgu yapılmıştır. Sözleşmenin diğer önemli yanı ise taraf devletlerin örf, kültür, adet, din veya geleneklerinden ötürü sözde "namus" kavramının kullanılarak kadına şiddete mazaret

gösterilemeyeceği maddesinin yer almasıdır. Ancak sözleşmenin zayıf tarafı taraf devletleri izleyen bir mekanizma olduğu halde sözleşmenin ihlal edildiği durumlarda bir yaptırımın olmamasıdır(Canikoğlu, 2015, s. 365 - 369). İstanbul Sözleşmesi 2014 yılında yürürlüğe girdi ve Türkiye sözleşmeyi çekincesiz imzaladı. Şu ana kadar sözleşmeyi 46 ülke imzaladı ve Avrupa Birliği tarafından 32 ülke onayladı(<http://www.kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/uluslararası-sozlesmeler-ve-mekanizmalar/istanbul-sozlesmesi/>).

Günümüzde uluslar arası insan haklarının evrensel niteliğini reddeden, radikal farklılıkları savunan zihinlerin varlığı sürmekte, ataerkil kültürün tahakküm şeklindeki baskıcı formu evrensel olarak karşımıza çıkmaktadır. Evrensel şiddet örüntülerinin parçaları olan kadın sünneti, kadın ticareti, tecavüz, töre ve namus cinayetleri, cinsel istismar, Afganistan, İran gibi ülkelerde kadınlara yönelik kılık kıyafet yasakları ve cezaları kadına yönelik şiddetin toplumsal ve kültürel bağlamda devam ettiğini göstermektedir. Tüm yasal düzenlemelere rağmen farklı coğrafyalarda kız çocuklarının katledilmesi, kötü beslenmesi, eğitimden uzak tutulması, ekonomik özgürlüğüne karşı çıkılması gibi kadına yönelik yanlış tutum ve davranışlar sergilenmektedir (Berktaş, 2003, s. 61).

Yasal düzenlemeler; toplumsal cinsiyet eşitliği, kadının insan haklarına ulaşması, ülkelerin kalkınması, toplumun uygarlaşması açısından önemli ve değerlidir. Ancak kadının toplumda hak ettiği değeri görebilmesi eğitimle bilinçlenen nesillerin kültürü yeniden şekillendirmesi ile olacaktır. Kadınların hak mücadelesi çok eski tarihlere dayansa da kazanımları yakın geçmişte yavaş yavaş gerçekleşmiş ve gerçekleşmeye devam etmektedir. Unutulmamalıdır ki iç hukuktaki bir yasanın ya da uluslar arası sözleşmelerin verdiği haklar içinde bulunulan toplum tarafından içselleştirilemiyorsa uygulanış biçiminde sorunlar yaşanacağı aşikardır.

1.3. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Annelik

1.3.1. Toplumsal Cinsiyet Bağlamında Annelik Tanımı

Geçmişten bugüne kadınların annelik kimliklerinin, kadınlık kimliğinden daha önemli ön planda tutulması sonucu kadınlara pek çok farklı sorumluluk yüklenerek kuralları belli bir anne-kadın profili çizilmiştir. Kadının evlat, eş gibi bir rolü olan anneliğin merkeze alınması sonucu bu profile uymayan kadınlar ya kadınlıkları ya da annelikleri üzerinden eleştiriye ve toplum baskısına uğramış, bireysel tercihin ötesinde annelik kamusallaşmış ve kurumsallaştırılmıştır. Bu durum cinsiyet eşitliğine büyük darbe vurduğu kadar anneliği tercih etmeyen kadınları da dışlamış ve eksik olarak nitelenmesine sebep olmuştur. Oysaki annelik öznel bir tercihin, tecrübenin ve duygunun sonucu var olması gerekirken değişen sosyolojik yapıya ve duruma göre toplumsal olarak şekil alan bir olgu olarak inşa edilmiştir.

Sosyoloji sözlüğünde Marshall annelik olgusunu “*Anne olmanın pratik gerçeklerini ve toplumsal önemini kapsayan bir terim*” şeklinde tanımlanmaktadır. Tanımdan anlaşılacağı üzere annelik sosyokültürel bir olgudur ve toplumsal öğretilerin şekillendirdiği bir kavramdır (Marshall, 1999, s. 31).

Toplumsal Cinsiyet ideolojisi aileyi toplumun en temel ve en doğal yapı birimi olarak görür. Bu ideoloji, ailedeki kadına bakıp büyütme, evcillik, duyarlılık, koruma gereksinimi gibi “doğal” roller atfederken erkeğe güçlü olma, hakkını arama, bağımsızlık ve kamusalılık gibi anlamlar yüklenmesini uygun bulur (Fiske, 1997, s. 121). Toplumsal Cinsiyet bağlamında annelik öğretileri mevcut olunan kültür ve ideolojiden ayrı düşünülemez. Toplumsal cinsiyet ve cinsiyete dayalı iş bölümü kavramları kadının anneliğini merkeze alan bir noktadan ayırım gösterir. Chodorow bu konuda sosyokültürel işlevleri barındıran anneliğin erkekler tarafından da yapılabileceğine dikkat çeker. Biyolojik bir işlev olan doğum haricinde çocuğun bakımı, beslenmesi, yetiştirilmesi, sorumluluğun üstlenilmesi gibi konularda baba eğer bakıcı figür ise, erkeğin anneliğinden söz edilebilir. Ancak kadının yüksek statülü bir işte çalışıp çocuğuna sosyal babalık yaptığı durumlarda ise kadının baba olduğu söylenemez. Bundan dolayı annelik kavramı sadece doğurmak ile değil; çocuğa

bakmak, çocuğu büyütmek ve yetiştirmekle sorumlu olan kişi olarak açıklanabilmektedir (Chodorow'dan aktaran Erdoğan, 2008, s. 77).

Badinter'a göre annelik kavramı çift anlamlı kullanımıyla güçlenir. İlki annenin dölünün sağ kalması için uğraşıp embriyoya, bireye dönüştürmesi yani hamilelik sürecini ifade etmektedir. İkinci durum ise anne şefkati ve eğitimine çağrı yapan uzun vadeli annelik kavramına işaret etmektedir(Badinter, 1992, s. 10). Tina Miller da Badinter gibi anneliği; biyolojik olarak hamilelik ile başlayan, kültürel kodlarla şekil verilen, bedensel bir deneyim olan doğumdan sonra çocuğun bakımının psikolojik ve fizyolojik açıdan üstlenildiği bir rol olarak tanımlar(Miller, 2010, s. 33).

Annelik olgusu toplumda sadece çocuk bakımı ile sınırlandırılmaz ve anne olan bir kadının özel alandaki sorumluluklarını aksatmaması, ev içi iktisadi olarak görünmez emek faaliyetlerini yerine getirmesi kendisinden beklenir. Bu beklenti annelik değerinin bir koluymuşçasına ödev, görev, zorunluluk şeklinde tezahür eder. Eğer anne çalışan bir kadınsa toplumsal olarak takdir edilmesi için kadının sadece iş yaşantısında oluşturduğu başarılı kariyeri yetmeyecek, bununla beraber mutlaka kendisine atfedilen ev içi kadınlık ve annelik görevini layıkıyla yerine getirmesi kendisinden istenecektir. Aynı zamanda kadınlar profesyonel iş hayatlarında yönetsel konumlara terfi sırasında evli ve anne olduğu için cam tavan¹ uygulamalarıyla karşılaşabilmektedir. Kadın istihdamında iş veren açısından genellikle kadının hamilelik süreci düşünölmekte bu yüzden işverenler kadınları düşük ücretli, güvencesiz, geçici işlere ya da sabit pozisyonlara almaktadır. Kadının elde ettiği gelir aile bütçesine katkı olarak ifadelendirildiği, nitelendirildiği için kadın toplumsal cinsiyet temelli eşitsizliğe bu konuda da maruz kalmakta, anneliğe ilişkin problemliler kodlar bu eşitsizliğe sebebiyet vermektedir(Bal, 2014, s. 65).

Annelik ideolojisinin temel işlevi, annelikle kadınlığı eşit tutarak tüm kadınların anne olmayı istediği ve mutlaka bir gün anne olacağı algısını yaratmak ve bu algıyı topluma yerleştirmektir. Bu noktada annelik kavramı kutsanarak kadının annelik

¹¹Cam tavan: "Örgütsel bir takım işlem ve kararlar veya örgütteki insanların sahip oldukları önyargılar tarafından oluşturulan, kadın çalışanların örgütte üst yönetici pozisyonlarına gelmelerini engelleyen, ancak herhangi bir şekilde görünür olmayan yapay engellerdir" (Wirth'ten aktaran Özyer ve Azizoğlu, 2014, s. 96).

görevini içselleştirmesi kendisinden beklenir. Bu düşünce annelik içgüdüleri ile sarmalandığında çocuk istemeyen kadın toplum ‘normallerine’ göre kabul görmez. Ona sürekli daha zamanının gelmediği, biyolojik saati çalışıp hormonları depreştiğinde illa ki çocuk sahibi olmak isteyeceği aşılır. Ebeveyn olmayı seçmek, hayatın anlamını bulmak ve olgun, yetişkin bir birey mertebesine ulaşmaktır (Engwall’dan aktaran Sever, 2015, s. 73). Bu toplumsal kabule göre anne olmayı tercih etmeyen kadın eksik, kötü, bencil, kusurlu bir kadındır. Çünkü anneliğin doğasında fedakarlık, şefkat vardır ve annelik tercih konusu olamayacak kadar olağan bir durumdur. Berktaş’a göre toplumsal koşulların gelişmesiyle kadın kamusal alanda kendisine yer bulması erkek kimliği üzerinde tehdit oluşturmaktadır. Bu nedenle erkekler kamusal alanda simgesel anlamda yer verdikleri kadınların eş ve annelik rollerini yücelterek onlara asıl yerinin özel alan, aile olduğunu hatırlatmaktadır (Berktaş, 2003, s. 109).

Kadın, insan neslinin doğurgan yarısı olarak görülür ve şefkat, duygusallık, sevgi, duyarlılık gibi kavramları psikolojisinde taşıması beklenir. Oysa ki bu durum kadının biyolojik ve psikolojik yeteneklerine bağlıdır. Kadın, çocuk yetiştirme için kurulan özel dünyada tamamlayıcı bir unsura ihtiyaç duyar. Bu ihtiyaç duyduğu unsur ise kamusal alanla ilişkilendirilen, rasyonel, çatışmacı olan erkektir. Bu iki unsur tamamlandığında aile kavramı oluşur ve tanımlanan bu aile kavramında geleneksel anne sadece eşi ve çocukları için yaşamaya gereken kişi olarak tasavvur edilir (Üşür, 1991, s. 153 - 155).

Simone De Beauvoir annelik içgüdülerini tartışmaya açan ilk kadın filozoftur. Daha sonra pek çok psikolog ve sosyolog bu konuda tartıştılar. Annelik içgüdülerinin olmadığını savunmak pek çok kişi tarafından bilimsel olmadığı yönünde eleştirildi. Onlara göre annelik içgüdülerini reddetmek feministlerin militanca görüşlerinden başka bir şey değildi. Bazı toplumlarda babaların annelerden daha şefkatli olması ya da annenin çocuğa karşı daha ilgisiz davranması istisna adledilip içgüdülerinin olmadığına yeterli kanıt sayılmadı. Annelik sevgisi, her kadının doğasında var olduğu iddia edilen içgüdü kavramıyla karıştırıldığı zaman kadın her sorunun çözümünü kendinde bulan otomatik bir mekanizma olarak görülmeye başlandı. Bu durumun yani annelik içgüdüleri denem kavramın üreme gibi doğal olduğunu öne sürmek tek tip bir

annelik davranışının var olduğuna inanmak gibi bütünü göremeyen eksik bir tanımlama olacaktır (Badinter, 1992, s. 9-10). Gittins, anneliğin toplumsal yapıyla inşa edildiğini söyler. Toplum anneliği kadının doğal bir kaderi olarak görür ancak bu durum evlilik dışı çocuk sahibi olan kadınlar için geçerli değildir. Gittins'a göre patriarka kavramı kadınlardan (erkeklerden hiç beklenmeyen bir şekilde) başkalarına gönüllü hizmet etmesini bekler. Babalık kavramı çocuğu dünyaya getirilmesine vesile olmakla ilişkilendirilir ve sadece kendi çocuğuna karşı ekonomik ve sosyal açıdan sorumludur. Annelik kavramı ise kadının medeni hali, yaşı, anne olup olmaması farketmeksizin kadınlardan akraba ya da yakınlarının çocuklarına annelik etmesi beklenir(Gittins, 1985, s. 104 - 105).

Anneliğe atfedilen değer yargıları tarih boyunca sosyolojik koşullara göre şekillenmiş ve değişmiştir. Örneğin ilk göçebe kavimlerde yerleşik bir kültür ve kendilerine ait mal ve mülkleri bulunmadığından kalıcı olmak adına bir çaba sarf etmemişlerdir. Ölmek ile alakalı bir korku taşımadıklarından miras ve çocuk istemiyor hatta çocuklara yük gözüyle bakıyorlardı. Bunu çocuk kıyımının yaygın oluşundan, öldürülmeyen çocukların ise bakımsızlıktan dolayı ölmesinden anlayabiliyoruz. Bu çerçevede doğuran kadın "anne" şimdiki gibi kutsal, yüce sayılmıyordu (Beauvoir, 1993, s. 69).

Ulus devletler için ucuz iş ve ordunun gücü ülkenin nüfusu ile yakından ilgilidir. Bu yüzden nüfusla ilgili planlamalar yapılırken iktidarlar insanları nasıl daha fazla çocuk yapmaya yönlendirebileceğini, nüfusun büyümesi ve göç olayını nasıl düzenleyebileceğini belli politikalar üreterek tasarlamaktadır. Foucault'a göre bu nokta modern iktidar biçimi olan biyopolitikaların doğuşudur. 18. Yüzyıldan itibaren iktidarlar insanların yaşamlarını ve bedenlerini bir nesne haline dönüştürmüş bunun sonucunda cinsellik kadim bir mesele haline gelmiştir. Nüfusun çoğalması, doğum ve ölüm oranı arasındaki ilişki cinsellik siyaseti ile sağlanmaya çalışılarak, yaşam siyasetine dahil olmuştur. 19. Yüzyılın sonlarına gelindiğinde ise nihai amaç toplumu üretim makinesi haline getirmek olmuştur. Kadın bedeni ve cinselliği ulusa bir çocuk doğurmasıyla meşru sayılmış aksi takdirde denetimlerin odak noktası haline gelmiştir(Foucault, 2014, s. 152 - 153). Foucault, hem üretici hem de tabii kılınmış

bedenlerin iktidarlar tarafından kullanışlı bir güce dönüştürülebildiğini söylemektedir(Butler, 2012, s. 276). Keskin, biyopolitikanın getirdiği bir yenilik olarak toplumda yasaların arka plana geçtiğini, iktidarın ürettiği normların ön planda olduğunu savunur. Daha doğrusu normlarla yasalar iç içe geçmiş bir şekilde toplum tarafından içselleştirilerek yayılır. Foucault, biyopolitikaların toplumu normalizasyon toplumu yaptığını, bireyleri normlara uymaya zorladığından bahseder(Keskin, 1996, s. 122). Foucault, iktidar kavramını yalnızca bireyin üzerinde kurulan siyasi etki ile tanımlamaz. Ona göre iktidarlar bireylerin yaşamına direkt müdahale etmek yerine söylemler aracılığıyla varlığını sürdürür ve bireyler iktidarın pratiklerine uydukları müddetçe iktidarın varlığını pekiştirir(Foucault, 2014, s. 69). Tüm bu oluşturulan biyopolitikalar sonucunda kadınların karnı bakışların ve denetimlerin odak noktası haline gelmekte, iktidarlar tarafından annelik olgusu kamusallaştırılmakta ve yüceltilmektedir(Öztürk, 2011, s. 63).

Hiç kuşkusuz ki günümüzde kadın bedeni toplumsal bir beden haline dönüşmüş bunun sonucunda “benim bedenim benim kararım” sloganı tüm dünyada kadınların kürtaj ve üreme haklarını savunurken kullandığı bir argüman olmuştur. Neoliberalizmin yükselmesi ile kapitalist düzenin ucuz iş gücü arayışı ve artan muhafazakarlıkla birlikte doğumları arttırmak ve genç nüfusu çoğaltmak için kadının kaç tane çocuk yapması gerektiği devlet politikası haline gelmiş bunun sonucunda kadın üreme makinesi olarak görülmeye başlanmıştır. Kürtaj tartışmaları, kutsal annelik ve yaşama hakkı söylemleri ile beraber anılarak, kadının bedeni devletin denetimine açık hale getirilmiştir. Örneğin “çocukta yaparım kariyer de” sloganı ile kadınların ekonomik özgürlüğü ilan edilirken aynı zamanda üreme işleminden mutlak olarak geri kalmaması gerekliliği vurgulanmaktadır (Eren, 2016, s. 68).

1.3.2. Anaerki Toplumdan Ataerki Topluma: Tanrıçalardan 18. Yüzyıla Annelik

Annelik mefhumu, sosyokültürel olarak tarihsel koşullara bağlı bir biçimde anlam kazanmaktadır. Özet olarak çocuk doğurmak ve bakımını üstlenmek olarak tanımlanan annelik farklı sosyolojik koşullarda farklı sorumluluklar atfedilerek günümüzdeki tasavvuruna kavuşmuştur. Bu noktada öznel bir deneyim olan anneliğin de ifade ettiği anlam bakımından bir tarihi bulunmaktadır. Ana Tanrıçalardan bugünkü

Süper Anneliğe kadar geçen dönemin bilinmesi, çevresel ve kültürel koşulların anneliğe etkisini analiz edebilmek için önemli ve gereklidir.

Paleolitik Çağ'da avcı-toplayıcılığa dayanan işbirlikçi ekonomi, ilkel toplumların doğa ve insan ilişkileri arasında kurdukları ilişkiyi, mistik algılamaları tahlil etme konusunda en önemli veridir. Doğada 15 – 20 kişi civarında yaşayan bu kabileler avcı-toplayıcı şeklinde yaşamlarını sürdürerek beslenmiş ve beslenmeyi sağlayan kişilerin eksilmemesi için çaba harcamışlardır. Paleolitik ve Mezolitik dönem insanları, beslenme ve nüfusun birbirini etkileyen iki önemli faktör olması sebebiyle daima üreme kriziyle karşı karşıya kalmışlardır (Yolcu, 2014, s. 72). Bu dönemde aniden ortaya çıkan ölümler kadının doğurganlık özelliğine kutsal bir anlam yüklenmesine sebebiyet vermiş, erkek gözünde kadın "bilinmeyen Tanrıçası" olmuştur. Doğa can alırken kadının can vermesi; kadınları bereketi ve sürekliliği sağlayan bir güç haline getirmişti. Çünkü erkeğin dölleyici işlevi, cinsel ilişki ve hamile kalma arasındaki bağ henüz bilinmiyordu. Erkeklerin de bu durumu hayretle karşılaması Ana Tanrıça inancını doğurmuş ve özünde aynı olan bu inanç her uygarlıkta farklı isimlerle anılmıştır. Bu durum Ana Tanrıça inancının evrenselliğini göstermektedir. Örneğin Anadolu'da Kybele olan Ana Tanrıça, Mısır'da İsis, Efes'te Artemis, Sümer'de İnanna, Hitit'te Arinna, Orta Doğu'da İştar olarak adlandırılmıştır. Bu dönemde toplumlar Ana Tanrıça'ya duydukları minnettarlığı ifade etmek için çeşitli ayinler yapar, törenler düzenlerlerdi. Bunun sonucunda anaerik kültür ortaya çıkmış; kadının hayat vermesi ve ölümlerle yaşam arasındaki döngünün belirleyicisi olması gibi sebeplerle kadın kutsal bir varlık haline gelmiştir. Anaerik dönemde henüz siyasal iktidarın varlığı söz konusu değildi. Bundan dolayı karşı cinsi sınırlayan yasalar ve töreler olmadığı gibi bununla paralel olarak ruhsal ve siyasi açıdan da sömürü düzeninin olmadığını söylemek yanlış olmayacaktır (Kuşcan, 2010, s. 30 - 33). Dolayısıyla anaerik kavramı o dönemdeki kadınların gücünü belirtmek adına kullanılsa da tam anlamıyla ataerik düzenin karşıtı değildir.

Anaerik dönemin varlığı antropologlar, sosyologlar, arkeologlar tarafından sıkça tartışılmış ancak yaşanıp yaşanmadığı konusunda ortak bir fikre varılmamıştır. Anaerik toplumun var olduğu tezi 19. yüzyılda ilk kez Johan Bachofen

(*DasMutterrecht, 1861*) ve Lewis Henry Morgan (*Ancient Society, 1877*) tarafından ortaya atılmıştır. Johan Bachofen tezini arkeolojik kadın heykelciklerine ve klasik mitolojiye dayandırıyor. Lewis Henry Morgan ise Kuzey Amerika yerlilerini incelemiş ve Irokua yerlilerinde kadınların yaşadığı topluma göre siyasal, sosyal, ekonomik ve dinsel açıdan önemli rol oynadıklarını savunmuş ayrıca soyun anne tarafından geçtiğini gözlemlemişti. Morgan tüm bu gözlemlerine dayanarak ana soylu düzenin; yerleşik düzene geçilmesi ve özel mülkiyet kavramının gelişmesiyle erkekler tarafından değiştirildiğini söylemiştir. Onun bu tezini ise Frederich Engels '*Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni*' adlı kitabında destekleyerek; o dönemde ortak mülkiyetin kadınların denetiminde olduğunu vurgulamış ancak yerleşik düzene geçilip tarım araçlarını erkeklerin kullanmasıyla özel mülkiyetin ve iktidarın sahibinin erkekler olduğundan ve bunun sonucunda ana soylu düzenin yerini baba soylu ataerkil düzene bıraktığından bahsetmiştir (Berktaş, 2000, s. 38 - 39).

Primitif toplumlarda erkeklerin avcılık, kadınların toplayıcılıkla uğraştığı bir iş bölümü vardı. Anaerkil düzenin var olduğu kabul edilen bu sistemde kadın aileden birinci derece sorumlu olan kişidir. Çünkü kadının doğurganlığı ve doğal yapısı gereği çocuklarına daha yakın şekilde durmak zorunda olması gibi sebeplerle ailenin yaşamının sürdürülmesinde daha etkin bir konumdaydı ve bu durum onun daha önemli olduğunu düşündürmekteydi. Aynı zamanda beslenme, barınma, sıcaktan ve soğuktan korunma görevi de anneye aitti. Klanlardaki bu aile biçimi kandaşlığa değil, totemdaşlığa dayalıydı. Erkeklerle kadınlar ayrı bir klanda yaşıyordu ve çocuklar annelerinin yanındaydı. Soy çocuklara anneden geçer ve yalnızca anne akrabalığı görülürdü. Bunun yanında kadın tüm toplumsal gruplara egemendi ve erkeği yapması gereken işler konusunda da yönlendirdiği bilinmektedir (Bebel, 1980, s. 40).

Anaerkil toplumsal düzenin olduğu neolitik çağ boyunca kadın, toplumsal yaşamı sürdürmede baskın bir rol üstlenmiş ancak baskıcı ve otoriter olmamıştır. Yerleşik klan düzeni, ortak mülkiyeti ve ortak iş bölümünü zorunlu kılmıştır. *Kadının ve kadınlığın toplumsal bellekte, tanrıça analığa yükseldiği dönemler olan: İnsanın biyolojik ve toplumsal yapıları ve iş bölümünün şekillendiği paleolitik dönem (Yontma Taş Çağı / İÖ 2 Milyon yıl – İÖ 12000), anaerkil toplum yapısının oluştuğu mezolitik*

dönem (Orta Taş / İÖ 12000 – İÖ 6000) ve anaerkil düzenin yapılandığı erken neolitik (Yeni Taş Çağı / İÖ 6000 – İÖ 3000) dönemler, İÖ 3000’lerde son bulmaya başlamıştır (Erdem, 2012, s. 116).

Orta Anadolu’daki “Phrygia” Tanrıça fikrinin ortaya çıktığı ilk yer olarak kabul edilmektedir. İlk Tanrıçanın adına ise M.Ö.7. yüzyıla ait Frig Yazıtlarında rastlanır ve Frig dilinde “Ana” anlamı taşıyan “Matar” dağın anlamına gelen “Kubileya” sıfatı ile birlikte kullanılmış yani “Dağın Anası” şeklinde karşımıza çıkmaktadır. Tanrıçaya tapınma kültürünün ise M.Ö. birinci binin ilk dönemlerinden itibaren M.S.5. yüzyıla kadar kesintisiz bir şekilde devam ettiği anlaşılmaktadır (Roller, 2013, s. 22). Yapılan arkeolojik araştırmalarda Neolitik dönem Ana Tanrıça kültü kalıntılarına en çok Anadolu’daki Çatalhöyük’te rastlarız. Heykelcik, duvar resimleri ve kabartmalar buradaki Ana Tanrıça inancına ait buluntulardır. Çatalhöyük’teki bu Ana Tanrıça heykelciklerine dinsel ya da kutsal amaçlı inşa edildiği düşünülen odalarda rastlanmış ve Tanrıçaların doğum yapan ya da çocuk taşıyan bir şekilde tasvir edildiği görülmüştür (Roller, 2013, s. 53). Aynı zamanda Çatalhöyük’te yaşamış olan kadın ve erkeklerin kemik yapılarının incelenmesi sonucu her iki cinsin de eşit kalitede beslendiği görülmüş, kemiklerindeki kurum miktarı sayesinde kadınların evde erkeklerden daha fazla vakit geçirmediği saptanmıştır. Tüm bu araştırmaların sonucu Neolitik dönem’de toplumsal cinsiyet eşitliğinin varlığına işaret etmektedir (Caner’den aktaran Fidan, 2013, s. 932).

Ana Tanrıça kültürünün bereketi, yaratıcılığı, cinselliği, doğumu, çocuk büyütme ve gelişme döngüsünü temsil ettiği bilinmektedir. İnsanlar çok eski dönemlerden beri gökyüzünü gözlemleyerek kendi hayatları üzerindeki etkilerini araştırmış ve bunun sonucunda belli çıkarımlarda bulunmuştur. Ana Tanrıça kültü de tüm bu çıkarımların sonucudur. Tarımın keşfedilmesi o zamanki arkaik insan için büyük bir devrimdi ve insanlar toprağa ektiklerinin kendilerine besin olarak döndüğünü fark etmiş ancak zaman zaman toprağın verimsiz kaldığına da şahitlik etmiştir. İnsanlar bu durumun doğanın bir döngüsü olduğunu anlayamamış bunun için kendilerini bir şeyler yapma zorunluluğunda hissetmiş bunun sonucunda bereket kültürünü oluşturmuştur. Mevsimsel olan bu döngüler insan hayatıyla özdeşleştirilince kadının yaratma

doğurganlık gücü; bereket, şifa vericilik ve anaçlıkla bütünleştirilmiştir. Çünkü Tanrıça, doğanın bizzat kendisi olarak görülmektedir (Uçankuş, 2000, s. 569). Her Tanrıça hem bakire hem kadın hem de anne olarak karakterize edilmiştir. Bu çoklu karakter Tanrıça'nın dünya hayatı üzerindeki gücünü simgeler (Kölemenoglu, 2001, s. 15).

Ana Tanrıça kültü, çok çeşit inanç ve ritüeli içinde barındırır ve bulunduğu yerin coğrafi ve kültürel şartlarına göre anlam açısından farklılık gösterir (Fidan, 2013, s. 930). Mascetti, *İçimizdeki Tanrıça* adlı kitabında Tanrıçalığın insanı, hayvanı, gökyüzünü, yeryüzünü her şeyi kuşatan bir kudrete sahip olduğunu, genellikle bilgeliği, anneliği ve hayat vermeyi simgelediğini ancak bazı medeniyetlerde savaşı, cezbeden, yok eden gibi farklı anlamlara büründüğünü söylemiştir. Bazen aynı Tanrıçalar farklı isimlerle kategorize edilse de örneğin Mısır'daki İsis Tanrıçası hem yaratma hem yok etme, tüm varlıkların annesi olma, bilgelik gibi birçok anlamı ifade etmektedir (2000, s. 8 - 9). Tanrıça kültü; bilgeliği, kültür ve sanatla olan ilişkisi, hem toplumsal konular ve aile üzerindeki hâkimiyeti hem de savaşı yönüyle sosyal bir role sahipken gökyüzü, yeryüzü, meteorolojik olaylarla ilişkisi bakımından aynı zamanda kozmik bir yön de taşımaktadır (Fidan, 2013, s. 930).

Mircea Eliade, Ana Tanrıça kültüyle ilgili olarak dünya üzerinde Avustralya'dan Çin'e Afrika'dan Güney Amerika'ya, insan cinsinden annenin Büyük Toprak Ana'nın temsilcisi olarak görülmesinin sayısız adete can verdiğini söyler. Örneğin Eski Yunan ve Romalılarda kaybolan toprak üzerinde doğurma (humiposito) adetinin daha eski çağlardaki varlığı kuşkusuz olarak bilinmektedir. Domia, Eileithya, Anxeia gibi doğum tanrıçalarının toprak üzerinde doğum yaparkenki heykelleri bunu kanıtlar niteliktedir. Mısır metinlerinde ise toprağa oturmak terimi doğum anlamına gelmektedir. Bu adetin dinsel amacı ise; "*Çocuk yapmak ve doğurmak, Toprak tarafından gerçekleştirilmiş olan örnek bireylemin mikrokozmetik çeşitlemeleridir; insan cinsinden anne, yalnızca, toprağın bağrında hayatın belirmesi olan bu ilksel hareketi taklit etmekte ve tekrarlamaktadır.*" Bundan daha yaygın olanı ve hala bazı Avrupa ülkelerinde görüleni ise yeni doğan çocukların toprak üzerine konma adetidir. Bu adetin amacı ise gerçek anası olan toprağın çocuğu meşru kılması ve onu korumasıdır (1991, s. 120 - 121).

Bachofen'a göre anaerkil ilke; hayat, birlik ve huzuru temsil etmektedir. Çocuklarıyla ilgilenen bir kadın sevgisiyle tüm yetenek ve üretici gücünü kullanarak başka insanların varlığını korur, onların hayatlarını zenginleştirerek güzelleştirir. Anaerkil ilke işbirliğiyle eşitlikçi bir düzen sunduğundan evrenseldir ancak ataerkil sistem sınırlamalar koyarak toplumda hiyerarşi yaratır. Anaerkil sistemdeki annelik ilkesi sayesinde oluşan insanların evrensel kardeşlik ideali ataerkil toplumun oluşmasıyla birlikte kaybolmuştur (Fromm, 2004, s. 11).

Toprağın işlenerek çeşitli aletlerin bulunmasıyla tarımsal faaliyetler başlamış; bunun sonucunda insanlar yerleşik düzene geçmiştir. Yerleşik yaşama geçiş insanlık tarihi açısından önemli bir dönüm noktasıdır. Çünkü insanlar örgütlenmiş, toplumsallaşmış ve belirli kurallar çerçevesinde yaşamaya başlamıştır. Böylece insanlığın ortak birikimi olan "kültür" oluşmuştur. Yabani hayvanların evcilleştirilmesi, toprağın ekilip biçilmesi, ilk yerleşim birimlerinin oluşması özel mülkiyet kavramını geliştirmiştir. Tüm bu gelişmelerle anaerkil dönem son bulmuş, ataerkil sistem oluşmaya başlamıştır (Duman, 2012, s. 26). Ekonomik, sosyal sebepler sonucu yerleşik hayatın benimsenmesi yönetim alanında da değişiklikleri zorunlu kılmıştır. İkel yaşamda kadın tek bir erkeğe ait olmadığından dolayı ana soylu bir düzen söz konusuydu. Yönetimsel değişikliklerle beraber gücün erkeklere aktarılabilmesi için ataerkil düzende tek eşli bir yaşama geçildi ve bunun sonucunda soy babadan oğula geçmeye başladı. Bu sistemde erkek koca ve baba olarak kabul edilince akrabalık ifadeleri de değişerek evlilik kurumu bugünkü anlamda şekil almaya başladı. Böylece babalık kavramı sadece çocuğun dünyaya getirilmesi ile değil aynı zamanda çocuk üzerindeki haklara sahip olmasıyla ilişkilendirildi (Ayaz, 2015, s. 159). Annelik kavramı ya da anneliğe atfedilen değerler ise tam da bu noktada kadınları ataerkil sistemin sınırlı ve kısıtlayıcı çerçevesi içinde tutmanın ve bunu "doğal" gibi göstermenin meşru zeminini sağladı. Kadın, anne "uysallığıyla" kendi öznelliğini silikleştirerek aileyi "edepli" bir şekilde dışarıya karşıya temsil görevini üstlenmek zorunda bırakıldı (Horkheimer, 2005, s. 267). Buna göre, tarihi açıdan doğal bir yapılanma olarak görünen aile, kadının denetim altında tutulmasına katkıda bulunmaktadır. "Hamarat ev kadını ve çocuklarının annesi" olarak yüceltilen kadın ailedeki ve toplumdaki varoluşunun anlamını "kurban ve iyi olmaya gönüllü bir şekilde

rıza göstererek'' fedakârlığa ve boyun eğmeğe zorlanmaktadır (Adorno ve Horkheimer, 2015, s. 153-156).

Sosyolojik koşulların değişimiyle birlikte annelik rolüne atfedilen değerler de eş zamanlı olarak değişmektedir. Yerleşik düzene geçişten Orta Çağ'a kadar annelik kavramı ile ilgili kaynakların kısıtlılığı sebebiyle çalışmamın geri kalanında (Avrupa'da) Orta Çağ'dan 18. Yüzyıla kadar annelik rolünün hangi değişimlerden nasıl geçtiği ele alınacaktır.

Orta Çağ'da kilise ve öğretileri toplumun algısında çok önemli bir noktada yer almaktaydı. Bu nedenle kilise toplumu çok kolay etkisi altına almış, uzun yıllar devam ettirilen düşüncelerin, geleneklerin tohumlarını atmıştır. Örneğin ''ilk günah öğretisi'' çocuğun algılanışında büyük role sahip bir düşünceydi. Yeni doğan bebeklerin günümüzdeki gibi masum kabul edilmemesi; annelik ve babalık rollerinden beklenen davranışların da farklılık göstermesine neden olmuştur. (İnal, 2007, s. 21). Özellikle Augustinus'un düşünceleri uzun yıllar toplumda etkisini sürdürmüştü; çocukların günahkâr olduğuna ve ilk günahından izler taşıdığına inanılmıştır. Düşüncelerini "*senin huzurunda hiçbir ölümlü günahsız değil ki, hatta dünya yüzüne ayak basan bir günlük bebek bile!*" şeklinde dile getiren Augustinus çocuk masumluğunu reddetmekteydi.(Augustinus, 2010, s. 34). Bu dönemde çocukları yetişkinlerden ayıran has özelliklerin, gelişim süreçlerinin ve kendisine özgü doğasının fark edilmemesi, bilinmemesi çocuğa anne-baba tarafından bugünkü anlamıyla bir sevgi ve alaka duyulmamasına sebep olmuştur. Çocukların ihtiyaçları maddi olarak karşılanırsa bile manevi boşluk doldurulamamıştır. Bunun başlıca sebebi Orta Çağ'da çocuk ve anne ölümlerinin çok fazla olmasıdır. Dolayısıyla toplumda normal karşılanan bu durumu Aries, çocukluk döneminin kayda alınmayacak kadar önemsiz olması ve cenaze tasvirlerinde çocuğa yer verilmemesiyle açıklamaktadır. Aynı zamanda bebek yaşta kaybedilen, erken ölen çocukların hatırlanmaya değer görülmediğini, insanların bu kadar kolay kaybedeceği bir şeye bağlanmak istemediklerini de söylemiştir (Aries, 1962, s. 38). Bu dönemde aileler, beş ya da daha fazla çocuk sahibi olurdu ancak yüksek ölüm oranları yüzünden genellikle iki ya da üç çocuğu hayatta kalırdı. Bu kadar az çocuklu bir ailede Hıristiyan yazarlar babayı annenin önüne koyarak cinsiyet hiyerarşisi

oluşturmuşlardır. Anne kocasını onurlandırmak için daha çok doğurmalıdır. Çünkü anne bebeği korumak amaçlı uterusu fetusa bir kuşatma sağlasa da baba çocuğa ruhunu ve beyni veren kişi olarak daha önemli bir yerde konumlandırılmaktadır. Orta Çağ ebeveynleri cinsiyet olarak erkek çocuklarını daha önde tutmuş, onları varis ve soyunun bir sonraki nesle aktarılmasında bir araç olarak görmüşlerdir. Çünkü kız çocukları küçük yaşta evlendiğinden evi erken terk ediyor ve eve maddi ve manevi açıdan katkı sağlayamıyorlardı (Genç, 2016, s. 243). Orta Çağ'da da diğer dönemler gibi anneler bir üretim makinesi olarak görülmüş; ebeler anneyi kurtarmak adına çocukları feda ettiğinde cadı damgası vurulup yakılmışlardır. Ancak annelerin çocuklarıyla olan bağı bugünkü anlamda kuvvetli değildir. Çok ve özellikle erkek çocuk sahibi olmak evdeki otoritesini kuvvetlendirmekle eş değer olduğundan çocuk nicelik anlamında anneye değer katmaktadır. Bu dönem boyunca anneler çocuk bakımı konusunda en temel anlamda bebeğin fiziksel olarak hayatta kalması adına sınırlı görev ve sorumluluk üstlenmekteydi. Tam anlamıyla zaman ve kaynak yatırımı yöntemiyle çocuk büyütme olan annelik bu dönemde günümüzdeki anlamından uzaktı (Gunderson, 2015, s. 4).

Orta Çağ'ın sonlarıyla beraber çocuk büyütme işi bir meslek haline gelerek annelik rollerinde bir değişim gözlenmiştir. 12. Yüzyıldan itibaren aristokrat ailelerin artmasıyla özellikle Kuzey Avrupa'daki kent soylu kadınların çeşitli işlevleri yerine getirmek için çocuklarını başkalarına baktırdığı gözlemlenmiştir. Bu dönemde bebekler ya da küçük çocuklar annelerin yanında kalmak yerine bir sütanneye verirdi (Opitz, 1992, s. 270). Bebeklerin sütanneye verilme sebebi ise gizlenmeye gerek duyulmamıştır: Aristokrat aileler, bebek emzirmenin alt ekonomik sınıfa ait olduğunu düşünerek emzirmeyi utanılacak bir iş olarak görmüştür. 17. ve 18. yüzyıl kayıtlarında ise kadınların emzirme eylemini; eğlenmeye, giyinmeye, davet vermeye ya da davetlere katılmaya, gündüz gösterilerine ve gece iskambil oyunlarına gitmeye engel teşkil ettiğini düşündükleri belirtilmektedir (Weinberg'ten akt. Güneş, 2019, s. 257). Bunun dışında gerek Fransız gerek İtalyan üst sınıf anneler göğüslerinin sarkmasını önlemek amacıyla çocuklarını sütannelere emzirmesi için veriyordu. Aynı zamanda kadının emzirdiği dönemde kadınla cinsel ilişkiye girmenin yanlış olduğuna inanılması ve estetik açıdan erkeklerin eşlerini emzirirken görmekten hoşlanmaması gibi sebepler de annelere çocuğunu sütanneye vermek dışında başka yol bırakmıyordu (Hot ve

Başıağaoğlu, 2014, s. 71). Sütanneye çocuk gönderme durumu sadece aristokrat ailelerde değil, işçi zanaatkâr aileler arasında da sıkça görünen bir olaydı. Yaşamak için çalışmak zorunda olan anneler için de çocuk bakımı büyük bir engel teşkil etmekteydi. Özellikle kocasıyla birlikte çalışan kadınlar için çocuk bakımının kendisi tarafından üstlenilmesi demek kocasının bir işçi bulması dolayısıyla ailenin ticari kazancının bölünmesi demektir. İster fırıncı ister kasap olsun kadın geleneksel olarak dükkân işletmekteydi. Çocuğu sütanneye vermek daha ucuzdu ve bu da sütannelere ne kadar düşük ücret ödendiğini ve çocuklara hangi koşullar altında bakıldığını büyük oranda göstermektedir. Bu durum ise sütannede ölen çocukların genellikle bu sosyoekonomik durumdaki ailelerin çocukları olmasının sebebini açıklamaktadır (Badinter, 1992, s. 53). Özellikle 18. yüzyılda çocukların sürekli sütanneye verilmesi o kadar yaygındır ki sütanne kıtlığı baş göstermiştir. Herhangi bir ekonomik zorluğu olmayan kadınların bile çocuklarını sütanneye vermesi gösteriyor ki; bugün her toplumda evrensel, doğal görünen her kadında var olduğu öne sürülen annelik içgüdüğü aslında toplumsal koşullara göre kurgulanmış bir inşa olmaktan öteye gidemiyor. Elbette ki o dönemde de çocuklarını seven, onlarla ilgilenen anneler var ancak bu durum annelik içgüdüğüne ya da sevgisinin evrensel olduğunu göstermemektedir. Aile içinde baba da en az anne kadar çocuğa karşı ilgisizdi. Ancak babalık mertebesi bu zamana kadar doğa ile özdeşleştirilip “olağan” kabul edilmediği ya da kutsal sayılmadığı için bugün babaların çocuklarına karşı sert tavırları, ilgisizliği anneye verilen tepkiler gibi olmamakta bu durum normal karşılanmaktadır (Çelcer, 2013, s. 171 - 173).

Bugün evlat acısının dünyadaki en kötü acı olduğunu söyler ve çocuğu ölen bir annenin acısının hiçbir zaman dinmeyeceğine inanırız. Kadın başka bir çocuğa hamile kalsa dahi kaybettiği varlığının yeri ne nitelik ne de nicelik olarak doldurabilir. Oysaki Ortaçağ'da ve özellikle 18. Yüzyılda toplumlarda bu durumun tam aksi bir zihniyet hâkimdi. Badinter'ın aktardığı F.Lebrun'un doktora tezinde konuyla ilgili şöyle yazmaktadır: “İnsani açıdan bakıldığında, küçük çocuğun ölümü, gelecek doğumlarla onarılacak neredeyse sıradan bir kaza sayılmaktadır.” Buradan da anlaşılacağı üzere günümüzdeki “annelik içgüdüğü”, “annenin sonsuz şefkati ya da fedakârlığı” gibi söylemler o gün için geçerli sayılmıyordu. Montaigne ise “ İki veya üç çocuğumu bebek yaşlarında kaybettim, üzülmedim değil ama fazla sıkıldığımda söylenemez”

demıştır. Çocuğun ölümünden üzüntü duymamak ya da bugünkü anlamıyla kahrolmamak sadece babaların değil, annelerin de verdiği tepkilerdendi. Shorter, İngiltere’de bulunan kimsesiz yurdu kurucusunun ölmüş bebeklerini nehirlere ya da çöplere atan anneler karşısında nasıl şok olduğunu anlatır. Fransa’da da bu durum İngiltere’dekinden farklı değildi. 1767’de Madame Le Rebours annelere şu şekilde öğüt vermektedir:

“Sütanneye verilmiş çocuğunun ölümünü öğrenince sebebini aramaksızın, ‘Heyhat, cennete bir melek daha gitti’ diyerek kendini avutan anneler var. Böyle durumlardaki tevekküllerini Tanrının hesaba katacağını hiç sanmıyorum. O, anneler insan yapmaya çaba göstereceğini diye kucaklarında çocuk oluşturuyor; zaten bu çocukların ölmeden önce çektikleri korkunç acıları düşünselerdi böyle konuşurlar mıydı? Çoğunlukla ihmalleri yüzünden onların ölümüne kendileri sebebiyet veriyorlar.”(Badinter, 1992, s. 64 – 66).

1.3.3. Modern Toplumlarda Annelik (19.yy dan Günümüze)

Sosyoloji literatürün ecommunity – society olarak geçen modernleşme kavramı, pek çok farklı kalıpla tanımlanmıştır. Örneğin; modernleşme kavramını Alman sosyolog Ferdinand Tönnies gemienschaft – gessellschaft olarak tanımlarken Emile Durkheim mekanik dayanışma – organik dayanışma şeklinde adlandırmıştır. Türkçe’de ise modernleşme, cemaat’ten cemiyete yani geleneksel toplumdaki modern topluma geçişi ifadelendirmek için kullanılmıştır. Genel anlamıyla modernleşme; siyasal, ekonomik, dinsel, bilimsel/düşünsel, kültürel anlamda geleneksel toplumdaki modern topluma doğru evrensel bir değişimi simgeler. Fransız Devrimi’nden sonra ulus – devlet kavramının gelişmesiyle bireylerin nitelik ve niceliklerinin önemi kavranmaya başlanır. Böylece artan nüfus uluslar için önem taşır ve 18. Yüzyılın önemsenmeyen çocuğu ticari bir değer kazanır. Yükselen sanayi kapitalizmi için gereken önce manifaktür sonra fabrika işçisini temin etmek, bu ekonomik çıkarla beraber askeri gücün devamlılığını sağlamak, güvenliği güçlendirmek açısından ulusal nüfus değer kazanır. Böylece baş gösteren üretim ideolojisinin nihai amacı yoksul, dilenci, fahişe, terk edilmiş çocuklar gibi toplumun kıyısında kalan bireyleri bile üretim çemberinin içine almak, iş gücü olarak kullanmaktır. Nüfusun devamını sağlama zorunluluğu için kadınlara büyük görev

düşüyordu ancak onları evin içine hapsetmek, alışkanlıklarından koparmak, çocuk bakımını her anlamıyla üstlenmelerini sağlamak zordu. Kadınları anneliğe ikna etmenin yolunun yüceltici ve ödüllendirici söylemden geçmesi gerektiğine inanıldı ve eşitlik, mutluluk, sevginin dili kullanılarak kadınlar kazanılmaya çalışıldı. Babanın evdeki konumuna eşit olmanın yolunun annelikten geçtiği algısı yaratıldıktan sonra artık annelik empoze edilmesi gereken bir durum değil, kıskanılması gereken kutsal bir faaliyet haline geldi(Çeler, 2013, s. 174 - 175). On dokuzuncu yüzyılın sonunda demografi bu denli önemsenmeye başlanınca buna bağlı olarak hassas nüfus sayımları yapılarak bazı ülkelerde kürtaj yasaklanmıştır. 1900'lü yıllarda Fransa'da kürtaj oranı bir milyon gibi bir rakama ulaştığında bu yıllarda doğum ve çocuk bakımı için hekimler görevlendirilmiştir. Ayrıca kürtaj ulusa karşı işlenen suç kapsamında kabul edildiği için kürtaj yapan, yaptıran doktor ve kadınlar mahkemede yargılanırken, anneler gayri meşru da olsa çocuklarını dünyaya getirmek zorunda kaldı (Heritier vd. 2013, s. 99 - 100).

Ortaçağ'ın iş ve sosyal yaşamından uzak tutulan kadınları Sanayi Devrimi ile birlikte fabrikalarda çalışmaya başlar. Ancak erkeklerden çok daha düşük ücrete çalışan bu kadınların üçte birinden fazlası evlidir. Bundan dolayı kadınlar evinin ve çocuklarının bakımını aksatmamak için genellikle iki saatlik vardiyalarda çalışırdı. Erkekler güce dayalı üretimle sanayiye katkı sağlarken, kadınlar anne bedeniyle üretime katılırdı (Herbert'ten aktaran Taşdelen ve Koca, 2015, s. 209).

Kapitalizmin doğayı hâkimiyet altına alma unsuru, şimdi de üreme faktörüyle anneleri hedefe almaktadır.

“Aşırı sermaye birikimiyle birlikte zorunlu olarak iş gücü fazlası da büyümektedir. Bu zorunluluk kadını biyolojik üretimin temel aktörü olarak baş köşeye oturtur. İşgücünün genişleyen yeniden üretiminin kaçınılmazlığı kapitalist toplumsal sistemde anneliği, düzenlenmesi gereken bir süreç haline getirir. Düzenleme anneliğin sahip olduğu iki temel işlevin – doğurmak ve çocuk bakımı- düzenlenmesi anlamına gelmektedir”(Bahçe, 2008, s. 77).

Buradan da anlaşılacağı üzere nüfusun arttırılması ve kontrollünün yükü tamamen anne üzerine itilmektedir. Öncesinde pastoral metinler ile disiplin altında

tutulan kadın Aydınlanma dönemine uygun bir ruhla doğayla eş tutularak kontrol altına alınacaktır. Öyleyse kadın yeni işlenen bu tasavvurda tıpkı doğa gibi meyvesini, çiçeğini verecek; bu çiçeğe yani çocuğuna hava, su, ışık olacaktır. Kadın çocuğunu beslemek ve sevmekten öte korunaklı yuvasında kalarak anaç ve üretken ruhunu topluma sunacaktır. Eskiden ineğe benzetilerek emzirmesi hoş görülmeyen kadın için emzirmek ve doğurganlık yeni annelik modelinin başlıca zorunluluğu haline gelmiştir. Kendi doğurduğu bebeği emzirmek istemeyen yeni çağın *cadıları* ise şefkat, sevecenlik ve fedakârlık taşımamakla suçlanacaktır(Güneş, 2019, s. 259).

Modern toplumlarda kadının toplumsal varoluşunun yegâne unsuru olan annelik, daima kamusal ve özel alan arasındaki çatışmanın en şiddetle yaşandığı noktada yerini almaktadır. Çeşitli annelik modelleri ise bu çatışmanın silahları olarak geliştirilerek birbirlerine karşı sunulmakta ve savaştırılmaktadır(Bora, 1998, s. 22). Buna örnek olarak 19. yüzyılın başlarından itibaren varlığını gösteren Viktoryen annelik miti kadın bedenini iyi bir eş ve anne mottosuyla “evdeki melek” olarak yüceltmektedir. Kilise’nin kadın karşıtı tutumu Rönesans’ın getirdiği hümanizm anlayışıyla yumuşasa da; bu seferde kadın bedeninin güçsüzlüğü, bekâreti, ahlakı, eşlik ve annelik yönlerine yapılan vurgu ve çizilen sınırlılıklar Viktorya Dönemi boyunca devam etmiştir. Kadın ve erkek arasındaki iş bölümü o kadar keskin bir şekilde birbirinden ayrılmıştır ki; kadın koşulsuz bir biçimde iyi bir eş ve anne sorumluluğunu üstlenmek durumunda bırakılmıştı (Taşdelen ve Koca, 2015, s. 259). Bu dönemde kendini feminist dostu ilan eden erkekler bile “*kadınların kurtuluşunun, ırkı yeniden üretme sorumlulukları üzerinde yaratacağı sonuçlar*” konusunda kaygı taşımaktaydı. Uzun yıllar boyunca eğitim alan kadınların doğum yetilerinin zayıflayacağına dair duyulan inanç ırkın fiziksel olarak yozlaşması korkusuyla sarmalanmıştı ve bunun için kadınları entelektüel faaliyetten sakınmak gerekirdi! Kadınların tüm yaşamsal enerjisini çocuk doğurmaya verebilmesi için en mantıklı iş bölümü erkek için düşünmek iken kadın için üremek olmuştur (Berktaş, 2003, 146)!

Modern devletin bağlı olduğu sistem pozitif hukuktur ve geçmişte bireylerin uyduğu geleneksel öğretilerden ayrılmaktadır. Pozitif hukukta bireyler yasalar önünde eşit sayılmakta ve eşit bir biçimde yargılanmaktadır. Modern dönemle

birlikte hukuk alanında bireyler arasında bir eşitlik sağlansa da, ekonomik kaynaklara erişim, siyasal katılım ve kültürel anlamda temsil edilme konusunda bireyler arası eşitlik tam anlamıyla gerçekleşmediğinden bu sorunlar tartışılmaya başlanmıştır (Hançer, 2018, s. 182). Bu noktada kadın hareketi, eşitlik ve özgürlük hareketidir. Hareket, Aydınlanma Dönemi'nden sonra toplumun özgürleşmeye, bireyselleşmeye, modernleşmeye ve paralel olarak ekonomik dönüşümlerin başladığı bir zamanda kendini göstermiş daha sonra da "feminizm" adını almıştır (Çakır, 1996, s. 3). Feminizm, kadınların toplumsal normlarla ve bedensel politikalarla sınırlandırıldığına dikkat çekerek toplumsal bir eleştiri ortaya koyar. Feminist teşebbüs, cinsiyeti ve cinsiyete özgü öznellikleri betimleyerek farkındalık yaratmak ister (Young, 2005, s. 3).

Modern annelik miti, savaş sonrası batılı refah toplumlarında gittikçe büyüdü ve bir aile tablosu olarak pastel tonda döşenmiş bir evde çocukları kucağında mutlulukla gülümseyen anneler ve koltuğunda gazetesini okuyan babaların resimleriyle her yer donatıldı. Ancak bu durum işçi, öğrenci ve feminist hareket tarafından saldırıya uğrar. 60'lardan 70'lere uzanan cinsel özgürlük hareketi, kadın bedeninin sadece kendi tahakkümünde olduğunun altını çizerek kadını eş ve anne ikileminden kurtarmayı amaçladı. Ancak 80'lerde tekrar yükselen muhafazakâr ideoloji, kadını tekrar disipline etmeye çalışarak işsiz ya da düşük ücretli, vasıfsız işçi statüsündeki kadına tekrar mutluluğun anahtarının evde olduğunu gösterdi. Emeğinin karşılığını alamayan, zor koşullarda çalışan kadınlar için evde oturup vaktini çocuklarına harcamanın çok daha tatmin edici olduğu aşılandı (Çeler, 2013, s. 179). Buna rağmen ataerkil ideoloji "ideal anne" misyonunda kapitalizmin ve neoliberalizmin de etkisiyle yoksul, sağlıksız, bekar, çok genç ya da yaşlı kadınları yeni annelik düsturunun dışında bırakmış, çocuk bakımının gerektirdiği masrafı karşılayabilen orta sınıf kadınları anneliğe eklemlendirmiştir (Miller, 2010, s. 111).

1970'lerden önce çocuk doğurmak evlenmek gibi hayatın sırasında gerçekleşen sıradan, olağan, evrensel bir olaydı. Üreme, her "normal" kadında bulunan bir içgüdü, hem dini bir sorumluluk, hem de soyun devamı için gereken yegâne bir durumdu. Ancak doğum kontrol haplarının kadınlar tarafından kullanılmaya başlamasıyla anneliğe ilişkin çift değerlilik ortaya çıkmış, çocuk arzusunun evrensel

olup olmadığı tartışılmaya başlanmıştır. Kadınlar doğum kontrol haplarını kullanmaya başladıklarından bu yana özellikle gelişmiş ülkelerde göze çarpan dört olgu var: ‘‘Doğurganlığın azalması, ortalama annelik yaşının yükselmesi, iş dünyasındaki kadın sayısındaki artış ve kadınların hayat tarzının çeşitlenmesi’’dir. Bunların doğurduğu bir sonuç olarak gelişmiş ülkelerde çocuksuz çift ve bekâr kadınlara daha çok rastlanılmaktadır (Badinter, 2011, s. 17 - 25).

1980’lerde ve 1990’lar boyunca feminist düşünce annelik olgusu konusunda iki kola ayrılmış durumdaydı. Bir kolu önceki kuşağın annelik öğretilerine ve aile kurumuna karşı eleştirel bir tutum sergilerken, diğer kolu annelik ve aile kurumunun feminist bir bilinç ile tekrar ortaya konmasına yönelikti. Kadının annelik deneyimlerinin ve sesinin duyulması isteyen feminist düşünce tek bir annelik yapısı olamayacağına vurgu yaparak diğer bir amacının da annelik ve aile savunusunu yükselen sağa teslim etmemek olduğunu ortaya koydu(Özta, 2015, s. 93).

Günümüzde annelik olgusu siyasal söylemin, popüler kültür ve medyanın odak noktası haline gelmiştir. Anneliğın en önemli kariyer ilan edilmesi, kaç çocuk yapılması gerektiğinin devlet politikası haline gelmesi, feministlerin toplumla ve annelikle alakaları yok diye dışlanıp öteki ilan edilmesi sadece Türkiye’de değil, tüm dünyada karşımıza çıkan bir durumdur. Örneğın Amerika’da seçim gündemi ‘‘annelik savaşları’’ üzerinden yürüyor, Avrupa’da göçmen annelerin yoğunlukta bulunduğu yerlerde annelik; gerek sağ, gerek sol gerek feminist örgütlerce göçmen kadınların özgürlüğü retorığıyle gündeme geliyor. İngiltere’de yalnız anneler ve alt sınıf anneler söylemlerin göbeğında bulunurken Amerika’da bu durum refah kraliçeleri olarak nitelendiriliyor. Kanada’da kadın özgürlüğü söylemi yerine çocukların refahı söylemi kullanılarak kadının hayatta kalma yolu gösteriliyor. Bunun dışında Victoria Beckham ile başlayan 34 beden anne furyası, şık, tüketen, cinsel çekiciliğine vurgu yapılan anneliklerin medyadaki sunumları, organik besleme, yeni çocuk bakım trendleri, çocuk için kariyerine ara verme ya da kariyerini bırakma trendi ve anne bloglarındaki patlama... gibi oluşumlar gösteriyor ki modern annelik ideolojisi her koldan kadını belli kalıplar içinde tutmak ve oraya hapsetmek için tüm araçları kullanıyor (Özta, 2015, s. 91 - 92).

İKİNCİ BÖLÜM

SÜPER ANNELİK SENDROMU VE MEDYADAKİ TEMSİLİ

2.1.SÜPER ANNELİK SENDROMU NEDİR?

2.1.1. Süper Annelik Sendromunun Tanımı

Geçmişten günümüze, kuşaktan kuşağa geleneksel öğretilerle harmanlanıp inşa edilen annelik, modernleşme ile birlikte toplumsal rol açısından değişikliğe uğramıştır. Bu değişiklik; anne olgusunun özünde, merkezinde, anlamlandırılmasında çok büyük farklar yaratmasa da, kadına yüklenen sorumluluk alanını daha da genişleterek annenin psikolojik olarak kendini yetersiz hissetmesine sebebiyet verebilmektedir. Eskiden kamusal alanda çok fazla gözükmeyen, gözükemeyen kadının iş hayatına girmesiyle birlikte kendisine kariyer yapma, kişisel gelişimini sürdürme gibi yeni amaçlar edinmiş olması ve ev içinde ebeveynlerin paylaşımcı iş bölümüne sahip olamamaları gibi nedenler mükemmeli hedefleyen annelerde ‘süper anne sendromu’ yaratabilmektedir.

Tıp terimleri sözlüğüne göre “*Bir hastalıkta gözüken semptomların bütünü*” olarak tanımlanan sendrom;<http://www.tipterimleri-sozlugu.com/sonuclar.php?q=SENDROM>, 2019), birbirleriyle alakasız gözüken fakat birleştirildiğinde tek bir olgu olarak kendini gösteren bulguların tümüdür. Sendrom,

bireyde sonradan ortaya çıkabileceği gibi ailevi nedenlerden dolayı küçük yaştan itibaren de görülebilir. Tıpta bu durum genellikle farklı şikâyetlerin birlikte değerlendirilerek hastalığın teşhis edilmesinde kullanılır. Tıpta sayısı binleri aşan sendrom vardır ve sendromlar adını ilk tanımlayan bilim insanlarından ya da coğrafi yerlerden alabilir aynı zamanda sendromun ismi bize bütün durumla ilgili ek bilgiyi de verir(Türk Toraks Derneği, 2019, <https://www.toraks.org.tr/halk/News.aspx?detail=2462>).

Sendromların ortaya çıkış sebepleri arasında bireysel faktörler, yapılan işin niteliği, örgütsel sebepler ya da toplumsal baskılar gösterilmektedir. Bireysel faktörler üzerinde duracak olursak bireyin yaşı, aldığı eğitim, cinsiyeti, ailesi gibi özellikleri dışında ruhsal ve ekonomik durumu, endişeleri, iş tecrübeleri, beklentileri ya da hırsları kişileri yanlış davranışlara itebilmekte bunun sonucunda kişide sendrom baş gösterebilmektedir. Bu anormal davranış hali bazen çevredeki kişiler tarafından da fark edilebilmekte bazen de kişi kendini kamufle ederek saklayabilmekte bunun sonucunda çevredekiler de zarar görebilmektedir (Gündüz, 2017, s. 81).

Süper Anne Sendromu, kariyerinde mükemmellik, ev işleri ve düzeninde titizlik, çocuk eğitiminde en iyi olma hırsı taşıyan kadınlarda ortaya çıkan bulguların tümüne verilen isimdir. Çalışan kadın aile bütçesine katkı sağlayarak değer görmek isterken, toplum kadına geleneksel anlamda ev işlerinde düzeni aksatmaması yönünde bir rol biçmiştir ve bu kıskacıta kadın kendini baskı altında hissetmektedir. Bu baskı bazen eşten, bazen aileden, bazen yakın çevreden gelse de genellikle bu baskıyı yapan yine bir kadındır. Ev hanımı olan kadınların çalışan annelerin doğru ve sağlıklı bir şekilde çocuk yetiştiremeyeceğine dair inanç taşıdığını düşünen çalışan anneler bu durumun aksini ispatlamak için olağanüstü çaba gösterir. Süper Anne Sendromu baş gösteren anne, daha üstün bir performans sergilemek ister ve işe gitmek için çocuğunu bırakmasından doğan suçlulukla kendi açığını kapatma hissiyatının birleşmesi sonucu mükemmel olma çabası içine girer ancak bu durum kendisinin performans kaygısı yaşamasına sebep olur(Gündüz, 2017, s. 82).

Süper-anne kavramının temelinde “kadın çalışsa da, asıl işi evinde anneliktir” düsturu yatmaktadır. Annelik ve kariyer kıyaslandığında kariyer yan bir

aktivite sayılır ve asıl kariyer anneliktir. Çalışan anne, evde oturan annenin sözüm ona uyguladığı “yoğun annelik”ten hâlâ mesul tutulmaktadır. Bunun için iş hayatındaki anneler, çocuk bakımı konusunda evdeki annelerden geri kalmamak adına daha çok çabalamak zorundadır (Dillaway ve Pare, 2008, s. 445). İyi anne ve iyi yetiştirilmiş çocuk algısı, “sihirli bir çember içinde annenin çocuğunu kendine saklaması ve çocuğunun kaderini elinde tutması”ndan geçer (Thompson ve Walker, 1989, s. 860).

Beck ve Gernsheim, Kaufmann’ın söyleminden yola çıkarak günümüzdeki annenin tarihte hiç olmadığı kadar çocuk yetiştirme baskısı altında olduğunu söyler ve onlara göre 20. yüzyıl ebeveynleri özellikle anneleri “yetiştirme çılgınlığı” hastalığına kapılmıştır. Annelere olağanüstü sorumluluk yükleyen yetiştirme çılgınlığı, onların hatasız, kusursuz bir şekilde ebeveynlik pratiği gerçekleştirmesini amaç edinmiştir. Böylece anneliğe yüklenen anlam daha katılaşmış, karmaşıklaşmış, anne olma yaşı yükselerek tek çocuklu ailelerin sayısı giderek artmaya başlamıştır (Beck ve Gernsheim’den aktaran Altaş, 2018, s. 2).

Günümüzde annelik bir reklam unsuru haline gelerek annelik tipleri yarıştırmaya ve bunun sonucunda süper annelik idealize edilmeye başlanmıştır. Farklı annelik türleri rekabet içine girmiş, anneler süper anne olmak için birbirleriyle yarışır duruma gelmiştir. Bu ideale yaklaşmak için “aktif bir biçimde iş hayatına katılırsam daha iyi anne olurum” ya da “egemen kültüre direnerek bütün irade ve gücümü çocuklarıma harcayacağım” diyen anneler ortaya çıkmıştır (Johnson ve Swanson, 2003, s. 21). Çocuk merkezliliği baz alan bu ekseninde yüksek eğitilmiş anneler, kariyerlerini bile çocuklarına maddi ve manevi bir şekilde harcamak için inşa ederken, çalışma hayatını tercih etmeyen anneler ise yaygın bir deyimde belirtildiği gibi “saçını süpürge ederek” tüm varlığıyla ve gücüyle çocuğunun yanında olmak için evde olmayı seçmektedir. Oysaki annelik de kadınlığın eş, evlat gibi rollerinden sadece bir tanesidir. Kadınlar, çalışma yaşamında kamusal alanı erkeklerle paylaşmakta olsa bile konu özel alan, çocuk bakımı, ev işleri olduğunda geleneksel normlar ve kültürel kodlar tüm sorumluluğu anneye bırakmaktadır (Nomaguchi, Milkie&Bianchi, 2005, 758). Günümüzde çocuklara eğitim, sağlık, güvenlik vb. konularda yatırım yapmak aynı zamanda anneye yatırım yapmaktır. Bu anlamda annelik değişken aile/ev yapılarına ve

yöntemlerine değinen çeşitli uygulamaların tümü olarak tanımlanabilmektedir. Bunların hepsi kendiliğinden doğal yollarla oluşmuş uygulamalar değil, çocuklara maddi ve manevi açıdan destek veren karmaşık araçlardır (Phoenix, 1996, s.175). Ancak bu noktadaki aşırı ebeveynlik tutumu, oyun çağındaki çocuğu manevi yönden geliştirmenin tam tersinde bir tabloya sebebiyet verebilmektedir. Çocuğun, çevredeki çocuklardan geri kalmaması ya da kişisel gelişimini iyi bir şekilde tamamlaması adına gönderildiği çeşitli kurs ve aktiviteler sonucunda ebeveynler beş yaşındaki çocuğunun piyano çalabilmesi ile gururlanırken, görev bilinci ve ailesinin etkisiyle, kendi tercih etmeden zorlanmış bulunan çocuk, psikolojik gelişiminde sorunlar yaşayabilmektedir. Bu durum süper anneliğin süper çocuklar yetiştirilmesi gerekliliğini düşündüren yanlış algıdan kaynaklanmaktadır.

Toplumda çocuk yetiştirme konusunda asli görev annenin kabul edilir ve çocuktaki olumsuz sayılabilecek her durum anneye mal edilerek anne eleştirilerin hedefinde yer alır. Aile içinde ebeveyn rollerinin anne-baba tarafından paylaşılması gerekirken anneler çocuğuyla gereğinden daha fazla ilgilenmek durumunda bırakılır(Sert, 2006, s. 59). Bunun sonucunda çocuğun beslenmesinden arkadaş ilişkilerine, başarısından terbiyesine ve gelişiminde çıkabilecek her türlü sorunun faturası anneye kesilmektedir. Değişen toplumsal koşullara göre toplumsal cinsiyet rolleri açısından annelik tanımında değişikliğe gidilmesi zorunlu bir durum haline gelmiştir. Bundan dolayı anneliğin ruh sağlığına etkilerini ortaya koyabilmek için öncelikli olarak sosyal yapıya bakmak ve anneliğe yüklenen yanlış algının nasıl aşılabileceğini tartışmak gerekmektedir(Başterzi, 2013, s. 430). Üniversite sınavlarında dışarıda bekleyen ve çocuğunun başarısı için dua eden ebeveynlerin genellikle anneler olduğunu görürüz. Bu durum çocuğun derslerindeki veya sosyal yaşamındaki başarısının annenin başarısı sayılması durumuna iyi bir örnektir. Toplumdaki hâkim kültür sadece başarıyı değil, çocuğun davranışlarındaki eksik ve yanlışları daima annenin verdiği ya da veremediği “terbiye”ye bağlar. Bundan dolayı çoğu zaman ortaya çıkan olumsuz bir tabloda bazı babalar dahi kendi çocuklarına yabancılaşarak ve kendi ebeveynliklerinden sıyrılarak eşlerini “senin yetiştirdiğin çocuk” söylemiyle eleştirebilmekte ve sorumluluğun çoğunu kadına yükleyebilmektedir.

Kadının anneliği sunulan bir biçimde sorgulamadan kabul etmesi kendini baskıya daha açık hale getirmesine ve beraberinde kendi iç dünyasında sorunlar yaşamasına sebebiyet vermektedir. Badinter, bu durumu natürel materyalizmin bir sonucu olarak görür ve kendini bilinçli olarak çocuğuna adayan annelerin aslında çocuğuna bağımlı kılındığını söyler. Günümüz endüstri toplumunda ebeveynlerin geleceğe dair endişeleri, çocuklarına karşı aşırı derecede korumacı tutum sergilemesine neden olarak bir takım risklerin üretilmesi bireyi daha fazla para, enerji ve zaman harcamaya yönlendirmektedir. Bu durum ev içi sorumluluğun orantısız bir biçimde dağılmasını sağlayarak aşırı ebeveynliği annelik kimliğinin altındaki kadına yükler (Badinter'den aktaran Işık, 2015, s. 53-54).

Ecevit'e göre annelik üzerine yapılan çalışmalarda temel nokta "annelik ve çocuk bakımının" doğuştan gelen bir yeti değil, sosyokültürel olgulara göre inşa edilen öğretiler olduğu hususudur. "Annelik kavramı içindeki anlamlar ve anneliğin sosyal tanımının kapsamı" konuları farklı toplumlar tarafından tartışılmış ve "anneliği çekirdek ailenin sınırları içinde ve anneliğe ait yaygın ideoloji etkisinde kalarak yaşayan kadınların içine düştükleri çelişkili durumlar" incelenmiştir. Ecevit, kadınların içine düştüğü çelişkileri; "kadınlar bir yandan öğretilen 'iyi annelik pratiklerine' karşı mücadele verse bile bir yandan iyi anne olmaya çalışmakta; üstelik 'evrensel iyi anne' figürünün toplumsal bir inşa olduğunu bile bile!" şeklinde dile getirmektedir(1991, s. 13).

Her anne adayı, hamilelik sürecinde ve sonrasında aktif iş hayatına devam etme, iş hayatına ara verme ya da iş hayatını sonlandırma düşüncesiyle karşı karşıya kalmaktadır. Çalışmaya ara vermeyi tercih eden anne, çocuğunun bakımına yeterli zaman ayırabildiği için kendisini iyi hissederken, diğer taraftan sosyal ve iş yaşamından uzak kalmasından ötürü bir takım sorunlar yaşayabilmektedir. Bu sorun ekonomik zorluk olabileceği gibi, çocuk bakımındaki sorumlulukların yarattığı baskı sonucu depresyon ve anksiyete de olabilmektedir. Üstelik yasal izninin bitmesiyle işe başlayan anne, çocuğu bırakmanın suçluluğunu duyması, başka bir kişiden destek alırken yaşadığı kişiler arası sorunlar, çocuğuna daha fazla zaman ayırmak için iş performansının düşebilmesi gibi problemler yaşayabilmektedir. Tüm bunların

beraberinde iş hayatında yaşadığı sorunlar kadını daha da yıpratmaktadır(Dönmez vd. 2017, s. 18). Çalışan anneler yaşadığı suçluluk duygusunu bastırabilmek için işten eve dönerken maddi imkânı el verdiği ölçüde çocuklarına küçük hediyeler alarak açıklarını telafi etmek istemekte ve çocuklarıyla birlikte oldukları zaman diliminde onların tüm isteklerini yaparak, çocuklarını şımartabilmektedir. Üstelik bu anneler tüm bunlarla yetinmeyip çocuğun tüm sorumluluk ve görevlerini üstüne alabilmekte ve bunun sonucunda çocuklar tatminsiz, bencil, kendi başına karar alamayan bağımlı bireylere dönüşebilmektedir(Aktaş, 1994, s. 11). ABD’de kadınlar evdeki anne ise aile odaklı, işteki anneyse iş odaklı olarak ikiye ayrılmış şekilde sınıflandırılır(Garey, 2001, s. 595). Oysaki sosyal yapıda kadınların anne ya da işçi olarak tasavvur edilmesi kendi içinde bir çelişki barındırır ve bu durum keskin çizgilerle ayrılamaz.

Annelik ve ücretli iş kapsamındaki kültürel çalışmaların temeli “her anne çalışan bir anne” olup “evde olan her anne işe yaramaktadır” üzerine kuruludur. Today’s Woman Dergisinde Crum, annelikten şu şekilde bahsetmektedir:

“Biz anneler, aile şirketlerimizin genel müdürlüğünü yürüten memurlarız....İş tanımı, eğer böyle olsaydı, böyle bir şey olurdu: anne, firma tutarlı bir disiplin uygularken koşulsuz sevgiyi sağlamalı; anne, çocuğunun reddetmesi muhtemel olan çeşitli sağlıklı yiyecekleri tüketmeli; anne başka bir işe başlamadan önce bir görevi tamamlamayı beklememelidir; emeklilik yasaktır(Crum’dan aktaran Dillaway ve Pare, 2008, s. 448).

Badinter’e göre günümüzdekiannelik modeli hiç olmadığı kadar çetindir ve tam mesaili bir çalışma demektir. Bu durum kadının üç çelişki arasında kalmasına sebep olmaktadır. Bu çelişkilerin ilki toplumsaldır ve toplumda geleneksel anne yandaşı olan bir kesim annenin aktif iş yaşamına katılmasını eleştirir. Şirketler ise kendi ticari durumlarını düşünmelerinden dolayı kadınların birden çok anne olmasını istemez. Çalışan kadın için annelik toplumsal bir statü kaybı yaratsa da diğer yandan kendisini kanıtlamasının en önemli adımıdır.Bir yandan toplumda “ideal kadın” mesleğinde başarılı, çalışan kadın olarak tasavvur edilirken aynı zamanda işverenlerin çocuklu annelere daha düşük ücret ödemesi kadının mesleki rekabetten de mahrum kalmasına sebep olmaktadır. Diğer yandan evde kalan, çocuklarını merkeze alan kadın toplumda

‘‘sıradan kadın’’ olarak eleştirilerin hedefi olmaktadır. İkinci çelişki kadın ve eşi arasındaki ilişki ile ilgilidir. Çocuk bakımının yarattığı zorluklar ya da yapılması gereken fedakarlıklar ‘‘aşk’’ hayatına uygun olmadığı için çifti ayrılma noktasına getirebilir. Günümüzde boşanmaların bir kısmı çok sayıda annenin çocuğu ve eşi arasındaki dengeyi kuramamasından kaynaklanmaktadır. Üçüncü ve en acı veren çelişki ise annelerin çocuk sevgisi ve bireysel arzuları arasındaki bocalama hissiyatıdır. Natüralist yaklaşımın annelerden hep daha fazlasını istemesi, kadının istenen annelik görevlerini kabullenip abartması, kadınların içinde bulunduğu durumu daha da karmaşık hale getirmektedir. Bu yüzden günümüzde kadınlar ya anneliğe tamamen sırt çeviriyor ya da ideal modele bağlı kalmamak koşuluyla anne olmayı isteyebiliyor (Badinter, 2011, s. 120 - 121).

Günümüzde yeni medya teknolojileri, geleneksel medyada annenin sunuluş biçimi, anne bloglarındaki patlamalar, sosyal medya araçlarındaki anneliğin sunumu ve forum tarzı oluşturulan sayfalardan annelik ve çocuk bakımı üzerine yapılan bilgi alışverişi özellikle titiz ve mükemmelliyetçi anneler üzerinde etki oluşturarak bu kadınların Süper Anne Sendromuna yakalanmasına ya da var olan kaygılarının derinleşmesine sebep olabilmektedir.

Süper Anne Sendromunun kadında açtığı yetersizlik hissi sebebiyle kadın ve çocuğun psikolojik açıdan yıprandığını ve bu duruma inşa edilen annelik rolünün neden olabildiğini belirtmiştik. Süper Anne Sendromu, zorlanmış kadında sadece psikolojik değil aynı zamanda fizyolojik olarak çeşitli sorunların oluşmasına sebebiyet verirken modern çağın tehlikeli hastalığına dönüşmeye de aday görünüyor.

Uzman Dr. Leyla Alkaş’ göre zorlanmış kadınlarda görülen belirtiler:

- 1-Halsizlik, dermansızlık, işlere başlamada güçlük*
- 2- Günlük işleri yapmayı zorlaştıracak ve yatak istirahati ile geçmeyen yorgunluk, bıkkınlık, tükenmişlik hali*
- 3- Baş ağrıları, unutkanlık, kafada ağırlık hissi, sürekli yapacaklarını düşünme, düşünce kargaşası, uykusuzluk, dinlendirici uyku uyumama*

4-Depresyon, sürekli gergin endişeli olma, panik ataklar, cinsel isteksizlik

5- Mide-bağırsak rahatsızlıkları, sindirim anormallikleri, şişkinlik

6- Eklem ağrıları, romatizma, artrit, artroz, kas ağrıları, belde-boyunda ağrı ve kas sertleşmeleri, kramplar

7-) Grip benzeri rahatsızlıklar, hafif ateş-üşüme, boğazda ağrı

Alkaş'a göre; günümüz modern çağında özellikle mükemmeliyetçi, hırslı, eğitilmiş, çalışan annelerde görülen Süper Annelik Sendromunun tanı ve tedavisinin doğru yapılabilmesi için dahiliyeci, psikiyatrist, fizyoterapist, diyetisyen, nöroloji ve endokrinoloji uzmanının ortak çalışması gerekmektedir (Alkaş, Süper Anne Sendromu Hasta Ediyor,2010,<https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberleri/super-anne-sendromu-hasta-ediyor/>).

Günümüzde süper anne olarak bahsedilen annelik tipi, sadece kadının belli rol ve sorumlulukları üstlenmesi için tekrarlanan bir kavram değildir. Kapitalizmin getirisi olan tüketim kültürü de bazı yöntem ve araçlarla süper anneliği kullanarak belli ürün ya da hizmetleri popülerleştirir ve ebeveynlerin, çocukların bunları arzulamasını sağlar. Bu noktada süper anneliğin tüketimle ilişkisini açıklamak konunun bütünlüğünü anlamada yarar sağlayacaktır.

2.1.2. Süper Annelik ve Tüketim İlişkisi

Tüketim kavram olarak ihtiyaçlarımızı karşılamak için ürün ya da hizmeti arayıp bulmak, kullanıp bitirmek ya da yok etmek anlamını taşır. Bir süreç olan tüketimin en önemli ögesi ihtiyacın tatminidir. İhtiyaç temel olarak bir eksikliğin fark edilmesi şeklinde tanımlanır ve ihtiyacı karşılayan, tüketme işlemini gerçekleştiren birey ise tüketicidir(Odabaşı, 2006, s. 16 - 20). Torlak ise bu tanıma ek olarak tüketimi insanlarda yeme, içme, barınma vb. gibi hem fizyolojik hem de örneğin saygınlık olarak görmek, kendini gerçekleştirmek gibi psikolojik ihtiyaçların da tatmin edilmesi şeklinde tanımlar(Torlak, 2000, s. 17). Günümüzde insanların tüketim alışkanlıkları genellikle tüketicinin yararına olmayan, ilgi uyandırma arzusuyla statü ve yenilik arayan bir şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bu yüzden tüketiciler, kendilerine bu yönde nitelik

katacağını dūşündüđü mal ve hizmetlere yönelmekte, bu tutum ise tüketim kültürünü oluşturmaktadır(Wernick, 1994, s. 62). Tüketim kültürü, insanların çok istediği bir Őeye sahip olduktan sonra aslında tüketilen her ne ise onu sandıkları kadar istemedikleri ya da hiç istemediklerini asıl arzuladıklarının başka bir Őey olduğunu dūřündükleri döngüdür. İstediği Őeye ulaşan bireyin tatmin yerine doyumsuzluk yaşayarak gözünü ‘yeni’ Őeylere çevirmesi yaşamak için tüketen değil, tüketim için yaşayan bir toplumu oluşturmuştur. Bir tutsaklık hali alan tüketim emek ile ilişkilendirilmiş, birey tüm vaktini çalışmaya harcarsa daha çok tüketecek ekonomik duruma sahip olabilecek ve böylece bir grup içerisinde varlığını ispat edebilecektir (Aydođan, 2005, s. 14 - 15).

Yağlı’ya göre tüketim; modern kapitalizmle birlikte tüketicimliğe dönüşerek satın almanın merkezde olduğu bir ideoloji haline gelmiştir. Önceden belirlenmiş deneyim ve zevklerin yaşanmaya çalışılması yabancılaşmanın kertesini yükselterek Őiddetini arttırmaktadır. Tüketim artık bireylerin fizyolojik ihtiyaçlarına cevap veren bir süreç olmaktan çıkmış; önceden belirlenen paket hayaller, paket istekler, ihtiyaç dışındaki ihtiyaçmışçasına sunulan metalar modern tüketicinin algısına uygun kodlarla yerleştirilmiştir. Böylece tüketim zihinsel bir süreç halini alarak tüketici profili de değişmiştir. Artık tüketici birey fiziksel yönden aktif değil, zihinsel yönden ise meşguldür(Yağlı, 2006, s. 22 - 23).

Neoliberalizmle birlikte her değer finansal dinamiklerle belirlenmiş, yüksek getiri için yüksek sermaye yatırımına ihtiyaç duyulmuştur. Bu dönemde ailede çocuk ise anne için bir proje olarak sunulmuş ileride yüksek değer getirebileceği öngörülen gençler için yüksek yatırım gerektiği vurgulanmıştır. Böylece annelik rolü dönüştürülerek annenin sorumluluk alanı da genişletilmiş, nitelikli çocuk yetiştirme konusu iyi ve kötü annelik tanımlarını da belirlemiştir. Devletin eğitim, sağlık vb. alanlarda geri durarak sorumluluğu annelere yüklemesi zengin annelerin tüm imkânlarını çocukları için seferber ederek kendilerini iyi anne olarak hissetmesine sebebiyet verirken yoksul kadınlar tarafından iyi annelik düşturuna asla sahip olunamayacağı gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Neoliberalizmin beraberinde gelen bireyci anlayış, anneleri çocuk bakımı konusunda dışarıdan destek beklemeye kapatarak

kendi kendilerine yetebilirlik anlayışıyla yeniden şekillendirmiş ve onları sınırları belli olmayan sorumluluk havuzunun içerisine bırakmıştır (Bahçe, 2008, s. 84 - 85).

Aile içerisinde anne ve baba kendileri için satın aldıkları şeylerde, tüketim ritüellerinde hazcı bir tutum sergilemese de çocuklarına yönelik yaptıkları alışverişlerde bazen hedonik tutum sergileyebilmektedir. Çünkü ebeveynler çocukların isteklerini karşılayıp onları mutlu ettiklerini gördüklerinde kendileri daha çok mutlu olmaktadır. Özellikle bu durum çalışan annelerde sıkça görülür ve anne iş dolayısıyla ayrı kaldığı zamanın telafisini çocuğuna aldığı hediyeler sayesinde yaptığını düşünerek kendisini rahatlatır(Şen ve Boyraz, 2017, s. 355).Ailelerin kendi ekonomik durumlarını gözetmeden elindeki maddi ve manevi imkanlarını tamamıyla çocukları için kullanmaları, yeni bir aile türü olan "çocuk merkezli aile"yi ortaya çıkarmıştır. Çocuk merkezli aileler birçok sektör tarafından hedef alınmakta, pazar olarak görülmektedir (Beck ve U. Beck 2012, s. 265). Özellikle süper annelerdeki adanmışlık hissiyatı sadece manevi yönden değil, maddi yönden de çocuğuna karşı fedakârlık yapması gerektiğini kendisine kanıksatmıştır. Dolayısıyla süper annenin çocuğu için kendi ekonomik imkânlarının en iyisini kullanması, ona göre çocuğuna karşı yerine getirmesi gereken başlıca sorumluluklarındandır. Süper anne kendi ihtiyaçlarını görmezden gelerek çocuğu için en iyisi peşinde koşmayı odak noktası haline getirmiştir.

Bourdieu, annelerin çocuklarını yetiştirirken eş zamanlı olarak kendilerini de yeniden inşa ettiklerini söyler. Annenin tüketim alışkanlıkları, çocuğun içine doğduğu "anneler dünyada" beğeni kriterinin oluşmasındaki başlıca unsurdur(Bourdieu, 2015, s. 125). Özellikle okul öncesi dönemde ebeveynlerin tüketim alışkanlıkları çocuğun zihninde yer eder ve yaşam boyu o minvalde şekillenebilmektedir. Çocuklarını eksiksiz yetiştirmek isteyen mükemmeliyetçi anneler onların sorun ve sorumluluklarını üstlendiği gibi çocukların isteklerini karşılamayı da kendine görev edinmiştir. Kimseden eksik kalmasın düşüncesiyle çocuğa sınırsızca sunulan tablet, telefon, bilgisayar ya da oyuncaklar ileride çocukların tüketim davranışlarında ve alışkanlıklarında kontrol mekanizmasının zayıflamasına ve yok olmasına sebep olacaktır. Her istediğini kolayca elde eden çocuk ileride doyumsuz, mutsuz ve her şeyden kolay sıkılan ya da hiçbir şeyin değerini bilmeyen yetişkin haline gelebilmektedir.

Alemdar ve Erdoğan'a göre kapitalist pazarın ihtiyaçlarını en iyi karşılayan zamanlar, bayram dönemleridir. Popüler bayramlarda promosyon yapılarak tüketim propagandası yapılmaktadır. Anneler, babalar, sevgililer, doğum günü vb. günlerde satın alma baskısıyla karşı karşıya kalırlar ve onlara göre bu günler "tüccarın günü" olarak değerlendirilmelidir (2011, s. 167). Örneğin anneler gününde mutfak robotu, ütü, beyaz eşya, süpürge vb. ürünlerde kampanya yapılarak annemize alabileceğimiz en kullanışlı, ihtiyacına en hitap eden, en güzel hediye olduğu reklamlar aracılığıyla bilincimize işlenir. Bu dönemler tüketimi canlı tutmanın yanı sıra anneliğin ev işleriyle eş değer tutulmasını ve annenin aynı zamanda ev işleri konusunda en yetkili kişi olduğu ya da olması gerektiği hususuna vurgu yapmak için en çok kullanılan zaman dilimleridir. Tam mesai gerektiren süper anneliğin ev içi iş bölümü keskin hatlarla ayrılarak anneliğe yüklenen sorumluluklar "anneler günü" vesilesiyle bir kez daha medya ve toplum tarafından zihinlere perçinlenir.

Günümüzde tüketim kültürünün anneliği kullanmasının yanı sıra özellikle yeni anne olanlar da bu duruma bilinçli ya da bilinçsizce katkı sağlamaktadır. Doğum öncesi ya da sonrası anneler geçirdikleri her evreyi kutlamakta, hediyeleri kabul etmekte ya da gelen misafirlere hediyeler sunmaktadır. Clarke, bu durumun artık bir pazar haline gelerek ticarete dönüştüğünü, yeni iş kollarının oluştuğunu ve eş zamanlı olarak annelerde sosyal kaygı meydana getirdiğini vurgulamaktadır. Ona göre çocukların doğum günü kutlamaları bir tüketim ritüeli haline gelerek armağana atfedilen değer anlamı da değişmiştir. Hediyeler artık toplumsal ilişkileri devam ettirme ve bağ kurma amacından saparak üretilenin tüketilmesine yönelik olarak içi boşaltılmış, sığ bir anlam ifade etmeye başlamıştır. Modern dönemde annelerin de gelişen teknoloji ve özellikle internet ile birlikte armağana bakış açısı artık sadece kişiyi mutlu etmek amacı taşımamaktadır. Kişinin gelir düzeyini, estetik algısını ve beğenilerini yansıtan bir sembol olarak sundukları armağan, annenin sahip olduğu şeylerin dışavurumudur (Clarke ve Godbout'tan akt. Altaş, 2018, s. 9). Günümüzde kültürümüze sonradan geçen baby shower, diş buğdayı, doğum anı fotoğrafçılık, çocukların doğum günleri gibi özel günlerin kutlanma şekli yeni iş kollarının oluşmasını sağlamıştır. Organizasyon firmaları tarafından gerçekleştirilen parti tadındaki bu özel günler belli masa dizaynları, sunumları, davetleri, seçilen kıyafetler, süslemeler açısından prototipe

dönüşerek özellikle yeni anne olmuş kişilerin oldukça ilgisini çekmektedir. Çocuğuna en iyisini sunmak isteyen süper anne bu ticari faaliyetten de gönüllü olarak üstüne düşeni almıştır. Miller'a göre küreselleşmeyle birlikte kalkan sınırlar kültürel etkileşimi beraberinde getirmiş, farklı kültürlerin tanınması kültürel referansların ayrılıp ya da birleştiği noktaları belirleme konusunda yardımcı olurken içselleştirilen ritüellerin tam olarak hangi kültüre ait olduğu sorusunun cevabını bulanıklaştırmıştır. Baby Shower da bu ritüellerden biri olmuş, bunun sonucunda kutlama, hediyeleşme, farklı annelik ve çocuk büyütme pratiklerini öğrenmek daha kolay hale gelmiştir (Miller, 2010, s. 115).

Günümüz modern dünyasının modern anneleri arasında sosyal medya ve blog kullanımı günden güne artmaktadır. Özellikle yeni ebeveynler aileleriyle bağlantıda kalmak ya da çocuk bakımı konusundaki eksikliklerini tamamlamak, bilgilerini paylaşmak amacıyla blog ve sosyal medya hesaplarını kullanırken pazarlamacılar istenilen pazara ulaştırmak için bu anneleri tek tek not almaktadır. Çocuğu için her şeyin en iyisini isteyen, bunun için okuyan, araştıran, diğer annelerin tecrübelerinden faydalanmak isteyen süper anneler artık ekonomik piyasanın en önemli üyesi haline gelmiştir (Cornell'den akt. Burç, 2015, s.9). Örneğin Bebekkokusu.com, Annecocuk.com, Annelergrubu.com ve Anneyiz.biz gibi sitelerde ya da çevrimiçi forumlarda çocuğu olan annelerin yazmış olduğu içerikler, çocuk bakımı ve annelik üzerine yapılan tartışmalar Türk annelerin söylemlerine bağlı olarak tüketim uygulamalarına ilişkin tüketim kararları pazarlamacılar tarafından analiz edilir. Derinlemesine incelenen bu metinler annelerin tüketime yönelik seçmiş olduğu markalar ve ürünler hakkında detaylı bir şekilde bilgi vermektedir. Üyeler çoğunlukla orta sınıf, eğitilmiş (lise veya üniversite derecesi) ve çalışan annelerden oluşur. Diğer üyeler ev hanımı olsa da çoğunlukla eğitilmiş ve en azından bilgisayar ve internet teknolojisi ile başa çıkabilme becerisine sahip olan annelerdir. Bu tarz forumlara, bazı annelik sitelerine üye olurken içerik paylaşabilmek için bazı kurallar vardır. Örneğin yeni gelen katılımcı üyelerden adminler annelik deneyimlerini, duygularını tüm dürüstlüğüyle paylaşmasını istemektedir. Bunun sonucunda annelik yeni bir boyut kazanır ve diğer anneler kendilerini ve uygulamalarını bu yönde şekillendirir. Bu platformlarda genellikle iyi ve kötü annelik düsturu tartışılır, anneler birbirine kadınlık, annelik ve çocuk bakımı konusunda tavsiyede bulunur. Pazarlamacılar için bu siteler

veriyi analiz etme ya da katılımcıları yönlendirme açısından büyük önem taşır. Çünkü burada anneler çocukları için nereden ne satın alabileceği, sağlıklı ve besleyici yemekleri nasıl hazırlayıp temin edebileceği, hangi ürün ve markaların satın almaya değer olduğu gibi tüketim davranışlarını açıklar, tartışır ve bu bilgiler ışığında karar verir (Özhan, 2010, s. 5 – 6).

Kapitalist ideoloji, bebeği bir ürüne dönüştürürken, kadını ise anneliğine yabancılaştırarak üretimin metalaşmasına katkı sağlar. Kadın bedeni piyasa değeri olan bir pazar olarak görülür ve annelik kadının varlığına sonradan eklenen bir olgu halini alır. Bunun sonucunda annelik tüketim için kullanılabilir duruma getirilerek kontrol edilebilir bir hal alırken ayrıca dinamikleriyle sürekli oynanarak yeniden düzenlenebilmekte, yeni annelik rolleri inşa edilebilmektedir (Bahçe, 2008, s. 73 - 74).

Sosyolojik ve tarihsel koşullara göre şekillenen annelik modelleri arasında kuşkusuz ki en komplike olanı, modernleşmenin de bir getirisi olarak günümüzdeki süper annelik modelidir. Süper annelik, kadının sadece çocuğuna karşı duyduğu sorumluluğa değil, aynı zamanda ev, iş, sosyal, kişisel yaşamını mükemmel en yakın biçimde sürdürürken sarfettiği üstün performansa işaret etmektedir. Geleneksel anneliği de içinde barındırarak modern dünyanın getirilerini kucaklayan süper anne, yeni edindiği rol ve sorumlulukları taşıdığı kadarıyla toplum nezdinde iyi anne olarak nitelendirilmektedir. Örneğin, birkaç yüzyıl önce çocuğunu emzirmeyen anne toplum tarafından normal karşılanırken, günümüzde çocuğunu emzirmek istemeyen anne “kötü anne” olarak nitelendirilebilmektedir. Bu durum yalnızca değişen tarihsel koşullara bağlı olarak değil, aynı zamanda kitle iletişim araçlarının sosyolojik değişime yaptığı etkiyle açıklanabilmektedir. Bu yüzden çalışmanın devamında “süper annelik” modelinin medyada nasıl temsil edildiği üzerinde durulacaktır.

2.2. SÜPER ANNELİK SENDROMUNUN MEDYADAKİ TEMSİLİ

2.2.1. Reklamlar ve Süper Annelik

Medyanın en önemli kollarından biri olan reklam, kadını hem medya/ ürün tüketicisi hem de medyadaki temsil anlamında sıkça kullanmaktadır. Toplumsal cinsiyet

rolleri kısılcacında kadını klasik anne rolüyle öne çıkararak, hem toplumda var olan kalıp yargıları pekiştirir hem de tüketimin devamlılığını sağlar.

Reklam, bir ürünü ya da hizmeti tüketiciye satın aldırabilmek için geliştirilen ikna faaliyeti olarak tanımlanabilmesinin yanı sıra değişik içerik ve tekniklerle farklı iletişim mecraları üzerinden hedeflediği yaşam tarzını tüketiciye sunan ve işleyen, hayata dair her kesitin kullanıldığı bir iletişim biçimidir(Rutherford, 2000, s. 17). Küçükdoğan, reklamdaki iletişim dilini dört kolda kategorize etmiştir. Reklamlar, tüketici üzerinde ürün hakkında farkındalık oluşturmaya, tüketicinin davranış ve düşüncelerini değiştirmeye ya da toplumda var olan tutum ve algıları güçlendirmeye ve eğlendirmeye yönelik olarak kurgulanmaktadır (2009, s. 12). Günlük hayatımızda yaşadığımız kentlerde, televizyon ekranlarında, sosyal medyada sürekli bir reklam bombardımanına maruz kalmaktayız. Reklam mesajı anlaktır ve zihnimizi “imgeleme, anımsama ve beklentiler” yoluyla uyarmaktadır. Kendini seçim yaparken özgür sanan tüketici aslında bilinçaltında güdümlenmiş olarak tercihini yapmaktadır (Berger, 1999, s. 129 – 130). Çakır ise, reklam, moda ve tanıtımı modernleşmenin en etkili aracı olarak görür ve ona göre reklam tüketicilere modası geçmiş, eskimiş, değiştirilmesi gerekeni salık vererek aynı zamanda mitleşecek olanın da habercisi olmaktadır (2013a, s. 13). Reklam, gelecekteki tüketicisine seslenerek kıskanılması gereken kişiyi yaratır. Böylece tüketicisinin o ürünü ya da hizmeti aldığı anda başkaları tarafından kıskanılacağını vaat eder. Reklam bu yönüyle gerçeklere, şimdiki zamana değil, daima geleceğe ve tüketicinin sonu gelmeyecek düş dünyasına çağrı yapmaktadır (Çakır, 2013b, s.33).

Reklamlar temel olarak insanın düşünce ve duygu dünyasına, ihtiyaçlarına seslenirken, cinsiyet rolleri kodlarını da sıkça kullanarak toplumdaki kalıp yargıları pekiştirmekte aktif bir rol oynamaktadır (Kalan, 2010, s. 81). Reklamlarda kadının asli görevi daima eşlik ve annelik üstüne konumlandırılmaktadır. Genellikle özel alanda gösterilen anneler; temizlik ve yemek yapan, çocuk bakımı ve ev düzeninden sorumlu ve maddi yönden eşlerine bağlı şekilde sunulmaktadır. Ayrıca tüm bu koşuşturmaya içerisinde reklamların alt metninde var olan mesaj kadının daima mutlu, sağlıklı, becerikli, güzel, bakımlı ve formda olması gerektiğidir. Genellikle aile sofralarında servis yapan, mutfakta yemek ve bulaşıktan sorumlu, çocuğunun kirli çamaşırlarını

zevkle yıkayan, aile huzuru ve çocuğunun dengesinden de sorumlu olan, eşinin maddi jestlerine oldukça sevinen bu anne tipleri kadınlar arasındaki iyi anne ve eş rekabetine de zemin oluşturmaktadır. Bu rekabet ise kadının özel alandaki sorumluluğunu daha da arttırmak anlayışından beslenmektedir(Çak, 2010, s. 106). Reklamın olağan kurgusunda yer alan bu durum kadını daima annelik içgüdüsünden dolayı var olduğu ileri sürülen duygusallıkta ele alarak, onca sorumluluğu üstlenen anneyi yorgunluk hali bir yana dursun daima mutlu, memnun ve enerjik olarak ön plana çıkarmaktadır. Reklamlarda kamusal alanda çalışan kadınlar nispeten gösterilse de daima başlıca sorumluluğunun eş ve çocukları olduğu hatırlatılmaktadır. Dolayısıyla kadın kamusal ve özel alanda da kendi belirlemediği fakat kendisinin sorumlu olduğu iş bölümüyle karşımıza çıkmaktadır(Bal, 2014, s. 66).

Günümüzde küreselleşme, modernleşme, teknolojik gelişmeler ve feminist kadın hareketleri sayesinde kadınların da iş hayatında daha çok yer almaya başlamasıyla reklamlarda geleneksel kadın rolünden farklı olarak modern kadın stereotipi de oluşturulmaktadır. 1990'lı yıllardan itibaren geleneksel ve modernin iç içe geçtiği bir kadın ideali ortaya atılmış ve dergi, televizyon reklamlarında mükemmeli tanımlayan güzel ve genç kadınlar oynatılarak bir "süper kadın" imajı yaratılmıştır. Medyadaki bu reklamlar sayesinde başarılı kadını hem özel alanda eş, ev ve çocuklarının sorumluluğunu üstlenen hem de kamusal alanda iyi bir kariyer yapan, bakımlı ve sportif, güzel olmakla eş değer tutarak sunmuştur. Kadınlara çizilen bu rolün sonucunda annelerin ve eşlerin sorumluluk alanı genişlemiş, onların üstünde bir baskı oluşmuş, var olan cinsiyet ayrımcılığı yeni söylem ve imgelerle daha da pekiştirilmiştir (Erdoğan'dan akt. Güzel, 2014, s. 191). Evine, eşine ve çocuğuna karşı temel görevlerini yerine getirerek geleneksel rolleri içinde barındıran ve kariyerinde de başarılı olması beklenen "süper kadın" aynı zamanda teknolojiyi yakından takip ederek yeni sunulan teknolojik aletleri kendi özgür seçimiyle satın alan ve ev, iş yaşamında kullanan modern bir kadındır (Illegard, 2004, s. 20). Bu durum özellikle maddi özgürlüğü olmayan, kırsalda yaşayan ya da çizilen bu imaja uygun yaşamak isteyen kent kadını üstünde baskı ve mutsuzluk yaratmaktadır. Reklamda mükemmeli gösteren bu süper kadın imgesi kadın ve annelere kıskanılacak olmayı vaat ederek onların düşlerine seslenmektedir. Kadın kendinde olmayan ancak toplumca kabul gördüğü var

sayılan meziyetleri kendinde eksiklik olarak görmekte bunun sonucunda ‘‘süper kadın ya da annelik sendromu’’na yakalanmaktadır.

Reklamlarda gösterilen geleneksel ve modern kadın tiplerindeki fark kadının özel alandaki aldığı sorumluluk sonucu yüklendiği toplumsal rolle değil, tamamen teknolojiye açık olup olmamasıyla ilgilidir. Örneğin bir reklamda yer alan ‘‘Siz hâlâ annenizin margarinini mi kullanıyorsunuz?’’ sloganı tamamen yeni ürünü kullanmakla modernliği eş tutan bir söylemdir. Yeni teknolojik gelişmelere, yeni ürünlere açık olduğu müddetçe kadın, bilimsel akla sahip görülmektedir. Yalnız bu bilimsellik kadının benliğini geliştiren bir olgu şeklinde olmayıp daha çok ‘‘görünmez mikropları temizleyen elektrik süpürgeleri’’, ‘‘görünmez kirleri temizleyen deterjanlar’’ gibi slogana sahip reklamlarla ev işlerini daha iyi ve hızlı bir şekilde yapmayla ilişkilendirilmektedir. Aslında modern kadın, geleneksel kadın rolündeki sorumluluklarından hiçbir şey kaybetmemiş aksine yeni sorumluluklar da alarak toplumsal yaşamın her alanında aktif rol almaya zorlanmıştır. Bu konuda ‘‘süper anne’’yi en etkili biçimde tanımlayan sloganlardan biri de ‘‘Çocuk da yaparım kariyer de’’ söylemidir (Timisi, 2004, s. 29).

Son zamanlarda yapılan reklamları incelediğimizde anneliğin ‘‘süper kahraman’’ olmakla özdeşleştirildiğini görmekteyiz. Kurgusal dünyadaki evine, çocuğuna, işine, sosyal yaşamına dört dörtlük bir biçimde yetişirken kendi güzelliğinden ve bakımından ödün vermeyen, yorulmayan, her daim mutlu ve anneliğin verdiği güçle enerjik olan bu süper kadın aslında gerçekte bağdaşmamaktadır. Üstelik bu reklamlar sürekli duygulara seslenerek ‘‘çocuğunun iyiliğini isteyen anneler’’, ‘‘fedakâr anneler’’, ‘‘her şeyin en iyisini bilen anneler’’, ‘‘eli öpülesi anneler’’, ‘‘saçını süpürge eden anneler’’ vb. sloganlarla bir ‘‘makbul iyi anne’’ imajı yaratmaktadır. Bu durum hem toplumsal cinsiyet rollerini pekiştirmekte hem de ‘‘çocuğunu düşünen anneler şu bezi, şu mamayı, şu kıyafeti’’ alır gibi söylemlerle anne – çocuk ilişkisini piyasalaştırmaktadır. Dergilerdeki ya da kitaplardaki çocuk bakımı (organik beslenme, çocuğun sosyalleşmesi, çocukla iletişim, çocuğun eğitimi gibi vb...) ile ilgili olan reklam ya da bilgiler daima annelere yönelik olup bu durum sadece annenin asli görevi olarak sunulmakta ve meşrulaştırılmaktadır.

Reklamlardaki bir başka süper anne sunuşu ise annenin teknolojiyle olan ilişkisidir. MediaMarkt adındaki teknoloji mağazasının 2017 yılında anneler günü için yayınladığı reklamda bir anne uzaydan dünyaya inerek resmedilirken erkek dış ses ‘‘Süper kahraman anne geliyor’’ demektedir (bkz. Şekil 1 – 2).

Kaynak:Youtube Şekil 1

Şekil 2

Şekil 3

Şekil 4

Şekil 5 Şekil 6

Şekil 7

Şekil 8

Annenin uzaydan atlayarak gelmesi ve süper kahramana benzetilmesi anneliğe yüklenen misyonu göstermekte ve vurgulamaktadır. Anneler tıpkı kahramanlar gibi süper güçlere sahip olmalı, her işin üstesinden kolayca gelebilmelidir. Ayrıca uzay metaforunun kullanılması ve annenin ışık hızında dünyaya inmesi onun enerjisini, hızını, her şeye yetişebilme durumunu simgelemektedir. Birçok reklamda olduğu gibi dış seste erkek sesi kullanılması otoritenin aslında erkek olduğuna dair yapılan bir atıftır. Anne, dünyaya iner inmez mağazanın içinde gözünde teknolojik bir gözlükle resmedilir (bkz. Şekil 3). Dış ses, anne için ‘‘O son teknolojiyi yakından takip ediyor, Kerem ve Merve de annelerini takip ediyor hangi hediyeyi alacaklarına öyle karar veriyor’’ diyor ve böylece annenin modern duruşu, yeniliklere açıklığı tüketim için kullanılıyor. Teknolojiyle iç içe olmaktan mutluluk duyan anne kendisi için önce saatlere bakmakta sonra reyonlarda gezinerek kulaklıklardan müzik dinlemektedir.

Hediyesini gizlice alan çocukların annelerini kulaklık reyonundan alırken zorlandıklarını görüyoruz (bkz. Şekil 4-5-6). Reklam filminin sonunda annelerine son teknoloji telefon alan çocuklar ‘’annelerinden öpücük kazanıyor.’’ (bkz. Şekil – 7). Son karede ise hep beraber selfie çekilirken ‘’gülmek sana yakışıyor MediaMarktla yakışıyor’’ sloganı seslendiriliyor (bkz. Şekil – 8). Annenin çocuklarının aldığı hediye karşısında mutlu olup çocuklarını öpmesi ve telefonu alır almaz ilk işinin çocuklarıyla fotoğraf çekilmek olması da her koşulda önceliğinin ve mutluluğun çocukları olduğunun vurgulanmasıdır.

Kitle iletişim araçları kadınları en etkin tüketici sınıfında görmekte ve özellikle de televizyonda yapılan reklamlar, diziler, programlar kadınlara yönelik olup toplumda var olan cinsiyet kalıplarını daha da pekiştirmektedir. Kadınların günlük yaşamına yönelik programların yapılması ve kadınların kendilerinden bir şey bulmasını sağlayarak onlara haz vermesi ataerkil sistemin sorgulanmadan sürdürülmesine yol açmaktadır (Demir, 2006, s. 291).

Geleneksel medya sadece reklamlarla değil, televizyon dizileriyle de süper anneliği olumlamaktadır. Süper annelik ideolojisini içinde barındıran televizyon dizileri ve reklamlar daha çok prime time denen televizyonun en çok izlendiği zaman diliminde yayınlandığından ötürü izleyici üzerindeki etkisi yadsınamaz derecede büyüktür. Realiteden kaçış olarak tanımlanan dizi izleyiciliğinde bireyler dizide var olan karakterlerle özdeşlik kurar ve gündelik hayatın sorunlarından uzaklaşır. Bu özdeşlik kurma zamanla dizideki var olan karakterlerin özelliklerinin benimsenmesine yol açabilmektedir. Bu noktada televizyon dizilerinde süper anneliğin sunumu günümüzde kadının toplumsal rolünün istenilen yönde değişmesine katkı sağlamaktadır.

2.2.2. Televizyon Dizileri ve Süper Annelik

Günümüz teknoloji çağında insanlar bilme ihtiyaçlarının bir kısmını medyadan karşılar. Kitle iletişim araçları değişik ve çeşitli iletilerle toplumu yönlendirir. İletişim araçlarının doğuş serüvenine baktığımızda tüm dünyadaki ortak amaç özellikle ilk yıllarda kamu yararındır. Televizyon yayıncılığı toplumu etkileme ve yönlendirme konusunda diğer yazılı basına göre daha üstündür. Bunun bir sebebi de bugün gelinen

noktada her evde bir televizyon bulunması ve televizyon kullanımının çok kolay olmasıdır. Böylece enformasyon, insan ayağına gelen bir nitelik kazanmıştır. Kamu hizmeti yayınlarının amacı halkı eğitici programlarla bilinçlendirmek, geliştirmektir. Küreselleşmeyle birlikte ise tüm dünyada bu yayıncılık anlayışı değişmiş; rekabete dayalı bir endüstri oluşmuştur. Gelişen ve değişen teknolojiyle kablo ve uydu yoluyla yayın yapan kanallar artmış, eğiticilikten eğlenceye dönüşen programlar yaygınlık kazanmıştır. Kâr odaklı bu sistemde kalitenin tanımı reytingle eşdeğer görülmüş; bir program ne kadar izlenirse o kadar başarılıdır anlayışı piyasaya hâkim olmuştur. Bu sistemin en büyük gelir kaynağını reklamlar oluşturur. Eğitici formatlar yerini dizilere, yarışma, güldürü ve magazin programlarına bırakmıştır. Kanal sayısı ile birlikte programlar nicelik olarak artmış, nitelik olarak birbirlerinin kopyası haline gelmiştir.

Bugün gelinen noktada televizyonun önemi yadsınamaz derecede büyüktür. İnsanlar zamanlarının büyük bir bölümünü televizyon karşısında geçirirken sayısız derecede iletiye maruz kalır. Bazen yemek yerken ses olsun diye açılan televizyon bazen de akşamları dizi saatlerinde bir aileyi odaya toplayacak kadar etkilidir. İnsanlar televizyon izlerken sürekli bir şeyler öğrenir. Bu öğrenme bazen bilinçli çoğu zaman da bilinçsiz yani farkında olmadan meydana gelir. Öğrenilen her defasında yararlı, insanı geliştirecek yönde pozitif bir bilgi olmayabilir. Buradaki enformasyon ya da davranış biçimleri çoğunlukla topluma aşılacak istenen değerlerdir. Televizyon bu değerleri bazen doğrudan kullanırken çoğu zaman diziler aracılığıyla örtük bir biçimde izleyiciye sunar. Bunun amacı kimi zaman yeni olguların yerleşmesi için olabileceği gibi kimi zamanda var olan sistemin ya da toplumsal yapının, mevcut düzenin sürdürülmesi olabilir.

Türk Dil Kurumu'na göre "*Bölümler hâlinde yayımlanan ve çocuklukla aralarında konu bütünlüğü olan film, dizi, televizyon dizisi*" (TDK, 2019, <http://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanan dizi film, ana karakter ve mekân ortaklığı olan ve farklı olaylar barındıran bölümlerden meydana gelmektedir. Seriyal dizi ise olayın en heyecanlı yerinde kesilerek, izleyicide merak uyandırılarak hazırlanan sonu olmayan bir bölümler silsilesidir. Dizi filmlerdeki çeşitliliğin artmasının sebebi yapım ve izleme alışkanlıklarının farklılaşması olarak gösterilmektedir (Giddens, 2013, s. 400). Dizilerin

önem kazanmasındaki diğer bir neden ise süreklilik ve periyodik olarak yayınlanması yani tekrardır. Çünkü tekrarlama iletilen mesajın etkisini yükselterek izleyici tarafından gerçekçi bir biçimde algılanmasına yol açmaktadır(Bon, 1997, s.113).

Fiske, televizyonun bir temsil olduğunu savunur ve televizyonun gerçekleri yansıtmamasından çok üretip inşa ettiğine dikkat çeker. Ona göre gerçeklik kodlanıp bir ideoloji çerçevesinde izleyiciye sunulur. Televizyonun görselliği ise bu ideolojinin benimsenmesinde önemli rol oynamaktadır (Fiske, 2002, s.31). Günümüzde medya metinleri, yerli diziler ve dizilerde sunulan karakterler aracılığıyla en çok yapılan temsil; toplumsal cinsiyet temsilleridir. Seyirci dizi karakterleriyle bir özdeşlik kurar ve bu sayede anlatı içinde kurulan ideoloji izleyiciye benimsetilir. Bu roller üzerinden verilen toplumsal cinsiyet temsilleri dramının özünü oluşturmaktadır (Özsoy, 2016, s. 240).

İçinde bulunduğumuz teknoloji ve bilgi çağına rağmen Türk dizilerinde kadın temsili kutsal anne ve bakım veren eş çizgisinin dışına çıkamamıştır. Böylece sistem, kapitalizm ve erkeklerin düzenini koruyan bir şekilde devam etmektedir. Ekrandaki kadınların, annelerin dizilerde sürekli özel alana hapsolmesi bu durumu destekler niteliktedir. Üstelik televizyon dizileri bu stereotipleri öyle bir sunar ki, eğer ortada sorgulayan, eşitlik isteyen ya da kariyer sahibi bir kadın varsa onu kavgacı, plancı, ihtiraslı ve dominant göstererek bilinçlerimize empoze eder (Ercan ve Bikiç, 2019, s.166). Dizilerde yansıtılan anne karakterleri daima cinsellikten arınmış, kendini çocuklarına ve ailesine adayan kişiler olarak yansıtılır ve bu durum mevcut düzenin sorgulanmadan pekişmesine genelde katkı sağlar(Ünür, 2013, s.41).

Günümüz yerli dizilerinde geleneksel ve modern kalıplar harmanlanarak (kadının çalışması ve aynı zamanda çocuklarına bakması gibi) özellikle de mutlak evlilik ve annelik etrafında kadınlar temsil edilmektedir. Anneliğin mutlaka fedakâr bir yapıda olması gereken anlatılar ve eşe duyulan sonsuz aşk çerçevesinde karakterler oluşturulmaktadır. Modernleşmenin etkisiyle dizilerde dul kadınlara, farklı kimliklere, evlilik dışı ilişkilere, çekirdek ailelere, kadının cinsel özgürlüğüne kısmen yer verilse de sonuçta hep egemen geleneksel değerler olumlanmaktadır. Bu yeni temsiller toplum algısında tamamen değişim sağlamasa da görünürlüğü ve egemen değerlere karşı koyma

bakımından önemlidir (Özsoy, 2016, s.244).Kadının ve kadınlık rollerinin televizyondaki sunumu, tarih boyunca iş, aile, sosyal yaşam gibi konularda görünür değişikliğe uğramıştır. Ancak bu değişiklikler her zaman toplumdaki değişikliklerle aynı yönde olmamıştır. Bu konuda Çalışan Kadınlar Ulusal Komisyonu, kadının iş hayatında yer alarak aile bütçesine katkı sağlaması, çocuk bakımının müşterek olarak eşler arasında paylaşılması gerektiği, çalışan kadının da iş ve aile dengesini kurabileceği gibi hususları televizyon programlarının yeterince betimleyemediğini söylemektedir (Pres ve Strathman, 1993 s. 7).

TÜSİAD'IN 2018'de yapmış olduğu *‘‘Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Araştırması’’*na göre kadınların %30'u ebeveynlik rolünde görülürken erkeklerde bu oran %21'dir. Yüzdeler birbirine yakın olmasına rağmen burada dikkat çekici olan husus ebeveynlik rollerini üstlenirken kadının görünürlüğü %79 iken erkeklerde bu oran %21 şeklindedir. Erkekler baba olarak tasvir edilmiş olsalar bile babalık yaptığı sahneler oldukça azken annelerin ebeveynlik rolü oldukça fazladır. Kadınlar eş, partner, sevgili rolünde %38'lik bir dilimdeyken görünürlükleri %52 oranındadır. Oysa erkeklerde rol alma ve görünürlük ikisinde de %48'lerde seyretmektedir. Bu durumda kadınların erkekle ilişkileri dâhilinde daha yoğun gösterildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Dizilerdeki temsillerin iş hayatına baktığımızda çalışan/hizmetli/bakıcı konumunda kadınlar %18 oranında yer alırken görünürlük oranı sadece %25'tir. Erkeklerde ise çalışan konumunda %40 rol sahibiymen görünürlükleri %75 oranındadır. Zengin ve çalışmayan kadınların oranı %11 iken görünürlük oranları %68'dir. İşsiz kadınlar %6 role sahipken görünürlükleri %75'e ulaşmaktadır. Bu durumda kadınların %36'sı ev kadını olarak ekrana yansıtılmaktadır. Tüm bu veriler gösteriyor ki yerli dizilerde kadınlar aslında toplumdaki gerçekliğe ters bir şekilde hâlâ yüksek oranda işsiz, çalışmayan, ev kadını olarak izleyiciye sunulmaktadır (İnceoğlu ve Akçalı, 2018, s. 43 – 44).

Dizilerde süper annelik rolünün kariyer ile ilişkilendirilen kısmı genellikle belirgin bir şekilde sunulmaz. Çalışan anneler genellikle dul, çocuklarına kendi bakmakla yükümlü, hayat odağına çocuklarını almış, geleneksel tipte kadınlardır. Örneğin *Öyle Bir Geçer Zaman ki* dizisinde anne karakteri olan Cemile çocuklarını

okutabilmek için balıkçılık, temizlik gibi işlerde çalışmıştır. Kocasının kendisini aldattığı ve boşanmalarına sebep olarak gösterilen Caroline karakteri ise kendi ayakları üstünde duran, daha modern bir görünüm çizmekte ancak daha çok cinsellik ve kötülükle özdeşleştirilmektedir. Dizinin ilerleyen bölümlerinde adamın pişman olup eski karısına dönmek istemesi ise Cemile karakterinin toplum tarafından idealize edilmesi algısına hizmet etmektedir.

Bu zamana kadar yayınlanmış yerli dizilerde süper annelik kavramını en bariz yansıtan karakter kuşkusuz ki *Çocuklar Duymasın* dizisindeki anne Meltem karakteridir. O kendi ayakları üstünde duran, kariyer sahibi, genç, modern, her daim şık, çocuklarının sorunlarına duyarlı ve bunları pedagojik yöntemlerle halleden, evinde bir yardımcısı bulunmasına rağmen yeri geldiğinde yemek yapan, evi temizleyen, aileyi bir arada tutan ve aynı zamanda kendi kişisel gelişimini sağlamaya çalışan bir annedir. Personel müdürü gibi orta düzey bir yönetici olmasına rağmen o, genellikle evde aile hayatı içinde gösterilmektedir. Çocuklarının ders, sosyal yaşamları, özel hayatları konusunda onlara yol gösteren, onları dinleyen bir profile sahiptir. Eşiyle olan modern-geleneksel çatışması içinde modernliğin simgesidir ve her koşulda bakımlı ve enerjiktir.

Timisi, kitle iletişim araçları tarafından sunulan kadınlık rollerinin “ideolojik açıdan çarpıtılmış ve oldukça sınırlı sayıda basmakalıp imgeler” kullanılarak sunulduğunu ve tüm bunların “kadınların bağımlılığını ve ikincil konumunu pekiştiren bir ideolojiye” hizmet ettiğini, kadınların daima ev ve aile ilişkisi içerisinde vurgulandığını söylemektedir. Tüm bunlara rağmen kitle iletişim araçlarının mevcut kültürel durumu koruduğu gibi olumsuz yansıtılan tüm bu değerleri değiştirmek için en önemli araç konumunda olduğunu da eklemektedir (1998, s.407).

Kitle iletişim araçları tarafından reklam ve dizilerin öğretileriyle inşa edilerek sunulan süper annelik modeli, anneleri ve anneliği belli kalıplar içine hapsetmektedir. Medya, bu durumu kimi zaman örtük kimi zaman açık bir şekilde sunarak toplumdaki annelik rol ve sorumluluklarını yönlendirmektedir. Annelerin sosyal medyayı aktif olarak kullanmaya başlamasıyla çocuk bakımı, annelik duygusu, sorumlulukları vb. konularda diğer annelerle iletişim halinde olması ve bunun sonucunda tek tip bir annelik modelinin olmadığını gözlemlene imkanı elde etmesi,

hâkim görüşe başkaldırı açısından önemlidir. Bir diğer yandan ise sosyal medyada çeşitli gruplar altında buluşan anneler, söylemleriyle bilerek ya da bilmeyerek süper annelik ideolojisini besleyebilmektedir. Böylece geleneksel medyaya alternatif olan yeni medya mecralarında annelikle ilgili egemen düşünce ve söylemler pekiştirilebilmektedir. Bunun için öncelikle sosyal medyanın ne olduğunu bilmek, sosyal medyadaki süper anneliğin nasıl işlediğini kavramada fayda sağlayacaktır.

2.2.3. Sosyal Medya ve Süper Annelik

2.2.3.1. Sosyal Medya Nedir?

Son zamanlarda sıkça kullanılan sıkça tartışılan ve iletişim literatürüne girmiş bulunan iki kavram; yeni medya ve sosyal medyadır. Pek çok kişi tarafından aynı anlama işaret ederek kullanılan bu kavramların arasındaki farkı belirleyerek başlamak konunun anlaşılmasında önemlidir. Kavramların son derece birbiriyle ilişkili ve grift oluşu bu anlam karmaşasını yaratsa da çok genel bir tanımla yeni medya; yeni gelişen iletişim teknolojilerine verilen genel bir isimken sosyal medya; yeni medyanın etkili bir koludur. Başka bir ifadeyle sosyal medyanın yeni medya kavramı altında bir alt başlık olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

Günümüzde oldukça popüler olan sosyal medya genel bir tanımla;’’fotoğraf, video, metin ve medya ile ilgili karışık oluşumları içeren, kullanıcılar arasında etkileşim sağlayan internet tabanlı web sitelerinin ortak adıdır’’ (Komito ve Bates, 2009, s. 233). Bu yeni mecra tek yönlü veri akışını sekteye uğratarak, sanal ortamda bireylere bir kimlik ve birbirleriyle iletişim kurma imkânı sağlamaktadır. Sosyal medyanın bu denli yaygınlaşmasının nedeni ise kullanıcıya göre özelleşebilmesidir (Talimciler, 2013, 16). Sosyal medya katılımın ücretsiz olması, katılımcılar arasında din, dil, ırk, sınıf ayrımı gözetmemesi ortamın demokratik yapılanmasına katkı sağlamıştır. Ülkemizde başlıca kullanılan sosyal paylaşım ağları Facebook, Twitter, LinkedIn, Pinterest, Myspace, Friendfeed, Flickr, bloglar gibi ağlardır.

Mencik ve Çalışkan’ın (2015, s. 257) sosyal medya hakkında birçok çalışması bulunan Frunchter’dan aktardığı sosyal medyanın 5C’si şunlardır:

‘Frunchter’e (2009) göre sosyal medyayı oluşturan bu 5 C; conversation(sohbet), commenting (yorumlamak), contribution (katkı), community (topluluk) ve collaboration (işbirliğidir)’dir. Conversation, sosyal medyanın esasını karşılıklı iletişimin oluşturduğunu göstermektedir. Commenting, sosyal medya da paylaşılanların her türlü eleştiri ve yorumlara açık olduğunu ifade etmektedir. Contribution, yapılan yorumların yanında yeni fikirlerle katkı sağlamaktır. Community, normal yaşamımızda meydana getirdiğimiz topluluklara ihtiyaç duyduğumuz gibi sosyal medyadaki sosyal kısmı içinde topluluğa ihtiyaç vardır. Collaboration ise, sosyal medyanın varlığını devam ettirebilmesi için olması gereken işbirliğini ifade etmektedir.’

Tüm bunların yanında sosyal medyanın ekonomik oluşu, küçük grup iletişimine imkân vermesi, profesyonellik gerektirmemesi, hiyerarşik ilişkileri önemsememesi, kozmopolit olması, zincirleme iletişim kurulabilmesi, iletilerin kolayca değiştirilebilmesi, zaman ve mekân tanımaması, multimedya özelliğinin bulunması, mülkiyet yapısının farklı olması gibi pek çok farklı özelliği bulunmaktadır (Güngör, 2011, 313).

Çakır ise, sosyal medyayı Debord’un yaklaşımı olan gösteri boyutu ile açıklamaktadır. Gösterinin sadece geleneksel medyada değil, sosyal medyada da vücut bulduğunu söylemektedir. Üstelik sosyal medya geleneksel medya ile karşılaştırıldığında sınırlılıklardan uzak yepyeni bir gösteri alanıdır. Özellikle özgür, çeşitli, ucuz, yeni ve kolay bir alan olması sosyal medyanın etkin bir mecra olmasını sağlamaktadır. Herkes gösterinin hem üreticisi hem de tüketicisi konumundadır. Kültür endüstrisi, kültür ürünlerini pazarlarken, bireyler de kendi yaşamlarını gönüllü bir biçimde fotoğraf ve video paylaşarak kamuya sunar. Bu noktada Çakır, sosyal medyayı bir arenaya benzetir. Tıpkı arenadaki gibi yuhalamalar ve alkışlar birbirine karışmaktadır. Bu yönüyle bu mecrada gösterinin parçası olan kişi diğer katılımcılardan bir yandan takdir toplarken diğer yandan saldırıya uğrayabilmekte, nefret söylemlerine maruz kalabilmektedir. Arena’dan en büyük farkı ise gösterinin başrollerinin sürekli değişmesi ve izleyici - kurban ayrımının net olmamasıdır; başroller bazen kurban, bazen saldıran bazen de izleyici konumunda olabilmektedir. Ayrıca arenada gösterinin

başlama ve bitiş zamanı, alanı belliyken sosyal medyada bu durum süreklilik arz ederek tüm dünyaya yayılmaktadır (2013 s. 46-47).

Sosyal medya kullanıcı profillerine baktığımızda kiminin sosyal medyayı yalnızlaşma kiminin sosyalleşme için kullandığını kiminin de izleyici sıfatıyla var olduğunu görmekteyiz. İnsanlar içlerindeki beğenilme, takdir edilme, takip edilme arzusunu bu mecrada doyuma ulaştırabilmektedir. Sosyal medya içinde barındırdığı etkileşim özelliği sayesinde bilgilenme, eğlenme, iletişim, zaman geçirme, gündelik hayattan kaçış gibi birçok eyleme imkân sunmaktadır. Bu yönleri sayesinde kullanıcılar arası kullanımı oldukça yaygındır ve gelecek vaat eden araç konumundadır (Hazar, 2011, s. 153-154).

Sosyal medyanın çıktığı yıllarda ilk basamaklarını kişilerin birbirine elektronik posta, mesaj atmasını olanaklı kılan arkadaşlık siteleri, chat programları oluşturuyordu. Bireyler edindikleri takma isimlerle birbirleriyle iletişim kurarken günümüzde bu durum çok daha farklıdır. Sosyal paylaşım ağlarında bireyler artık kendi kimlikleriyle var olarak kendi yaşamlarını, hayata dair fikirlerini fotoğraf ve metinler aracılığıyla paylaşarak kendi çevresiyle ya da tanımadığı başka insanlarla iletişim kurabilmektedir. İnternetin özellikle sosyal paylaşım ağlarının kişiler arasında iletişimi anlık hale getirmesi, zaman ve mekân ayırımını ortadan kaldırması önemlidir. Sosyal medya insan ilişkileri dışında profesyonel hayata da katkı sunmaktadır. Üreticiler açısından markalaşma yolunda sosyal paylaşım ağları çok önemli bir etkiye sahipken tüketiciler merak ettiği ürün ya da konular hakkında rahatça araştırma yapabilmekte, şikâyetlerini kurum ve kuruluşlara iletebilmektedir. Sosyal medyanın diğer bir etkisi ise modernleşmeden sonra sınırları keskinleşen kamusal-özel alan arasında yeniden silikleşme yaratmasıdır. Bireyler artık siyasi ve sosyal konularda sosyal paylaşım ağlarında görüş bildirmekte toplumsal hareketler de bu mecralardan örgütlenebilmektedir. Siyasi liderler seçim kampanyalarını sosyal medya üzerinden yürütebilmekte; seçmen de desteklediği parti ya da liderinin görüşlerini daha iyi anlayabilmekte, hizmetler hakkında bilgi edinebilmektedir. Sosyal medyanın en büyük işlevlerinden biri de ‘sosyal kapital’ kavramıdır. Sosyal ilişkiler ağı olan tanımlanan sosyal kapital (Anderson, 2007, s. 163) sosyal medya kullanıcılarının aralarındaki

karşılıksız yardımlaşma ve dayanışmaya işaret etmektedir. Bu yönüyle sosyal medya platformu bireylere karşılıklı sosyal fayda sağlaması açısından da önemlidir.

Sosyal medyaya tek taraflı bakmak eksik bir çıkarıma sebep olacaktır. Sosyal medyanın tüm bu sayabildiğimiz olumlu özelliklerinin yanında kullanıcıyı ve toplumu tehdit eden olumsuz özellikleri de bulunmaktadır. Bireylerin sosyal paylaşım ağlarında artık kendi kimlikleriyle var olduğunu biliyoruz fakat pek çok kullanıcı da sahte hesaplar açarak başkalarını takip ve taciz ederek rahatsız edebilmektedir. Nefret söylemi sosyal medyanın temel sorunlarından biridir; özellikle ülkemizde internet kanunlarının eksikleri yüzünden pek çok kullanıcı başkaları hakkında kötü sözler yazarak ya da paylaşarak hakaret edebilmektedir. Böyle bir ortam hem kişisel hak, hem de toplum ahlakı açısından sakıncalı bir durumdur. Sosyal medya kullanıcılara alternatif bir ortam sunup muhalif duruşu güçlendirebildiği gibi aynı zamanda hegemonik ilişkilerin pekişmesine de olanak sağlayabilmektedir. Egemen ve bağımlılar arasında daha sağlam köprüler kurarak klasik yönlendirilmenin bu mecralar aracılığıyla da devam etmesi sağlanabilmektedir. Son zamanlarda yapılan evliliklerin ya da flörtlerin sosyal paylaşım ağları aracılığı ile olması ya da pek çok boşanmanın kaynağında sosyal medyanın bulunması bu ortamların toplumdaki aile yapısını dönüştürdüğünü göstermektedir. Aile yapısındaki bu belirgin çözülme ve zayıflama sosyal medyanın etkisiyle de daha sakıncalı bir yola girmektedir. Sosyal medyanın zaman ve mekân sınırlarını ortadan kaldırması iletişimin anıdalık özelliği açısından olumlu olsa da kişiyi sürekli ulaşılabilir yapması kişinin pek çok tehditle karşı karşıya kalmasını sağlayabilmektedir. Sosyal medya kullanıcıları bilinçli veya bilinçsiz bir biçimde popüler kültüre katkı yaparken aynı zamanda tüketim edimini de körüklemektedir. Bloglardaki, forumlardaki moda sayfalarındaki içerikler kullanıcıyı tüketime davet eder niteliktedir. Aynı zamanda sosyal medyadaki oyunlar ticari bir biçimde işlemekte kişilere rekabet duygusu aşılacaktır. İnternet ve sosyal medya, çalışma hayatında da bir dönüşüm yaratmıştır. Mekân algısının kırılmasıyla kişiler işlerini evden de yürütebilmekte boş zaman ve çalışma vakti birbirinin içine geçmektedir. Sosyal medyanın doğmasıyla birlikte kullanıcıların sürekli çevrimiçi olma arzusu sosyal medya bağımlılığı hastalığını ortaya çıkarmış; kişilerin ruhen ve bedenen yıpranmasına sebep olmuştur. Diğer örneklerde de verdiğimiz gibi sosyal medya keskin olan kamusal-özel

alan ayrımını yıkmıştır. Kullanıcılar bu platformlarda daimi var olarak kendi hayatları hakkında fotoğraflar paylaşarak, fikirlerini dile getirerek, siyasi ve sosyal konularda fikir alışverişinde bulunarak yeni bir kamusal alan yaratmıştır. Fakat kişilerin kendilerini normal olmayan ve teşhire varan bir biçimde sergilemesi; örneğin her gittiği yeri check-in yapması, bulunduğu yerlerde sürekli fotoğraf paylaşması, sevdikleri, sevmedikleri şeyler hakkında yorumlar yaparak kendi hakkında ipuçları vermesi kişiyi çok daha görünür, gözetlenir ve bilinir hale getirmiştir. Bazı sosyal mecraların tamamen bu teşhirciliğe işaret etmesi ve kullanıcıların bu ortamlarda var olmak adına gönüllü paylaşımlarda bulunması mahremiyet sorununun gündeme gelmesine, sosyal medya ile birlikte tartışılmasına sebep olmuştur. Gönüllü ya da ortamda var olabilmek adına gönülsüz yapılan tüm bu mahremiyet ihlalleri gözetim sorununu da beraberinde getirmekte; gözetleyenlerin gizliliği kişiler için büyük tehlikeler doğmasına sebep teşkil etmektedir.

Sonuç olarak sosyal medya, avantajlarını ve dezavantajlarını kendi içinde birlikte barındır. Bireylerin sosyal paylaşım ağlarını kullanım biçimi bu özelliklerden hangisinin baskın çıkacağını belirlemektedir. Bundan dolayı sosyal medyayı tek başına olumlamak ya da olumsuz bir vasa büründürmek doğru değildir. Geleneksel medya konusunda olduğu gibi yeni medya teknolojilerini anlama ve kullanma konusunda da medya okuryazarlığı çok büyük önem taşımaktadır.

2.2.3.2. Yaygın Bir Sosyal Medya Ağı Olarak Facebook

Yeni medya teknolojilerinin gelişmesiyle birlikte sosyal medya kullanımı gündelik hayatımızın önemli bir parçası haline gelmiştir. Sanallıkla gerçeklik o kadar iç içe geçmiştir ki kullanıcılar günlük hayatta yaşadıklarını, duygu ve düşüncelerini sosyal medya hesaplarından an be an gönüllü bir şekilde takipçileriyle paylaşmayı alışkanlık haline getirebilmektedir. Kullanıcıların sanal dünyada ilk defa kendi kimlikleriyle var olmasına imkân sağlayan Facebook, günlük hayatımıza paylaşım kültürünü sokan ilk sosyal paylaşım sitesidir. “İlkokul arkadaşlarını bulma” mottosuyla ortaya çıkan Facebook, zaman içinde bünyesine çeşitli özellik ve hizmetleri katarak günümüzde 2 milyarın üzerinde üye sayısına ulaşmış ve dünya geneline yayılmayı başarmıştır.

Bugün milyarlarca kişinin kullandığı, 2004 yılında Mark Zuckerberg tarafından kurulan Facebook'un çıkış serüvenine baktığımızda kuruluş amacı diğer sosyal paylaşım sitelerinden farklıdır. Üniversite ağlarını desteklemek üzere tasarlanan Facebook, ortaya çıktığı dönemde sadece Harvard Üniversitesi öğrencileri arasında bir iletişim ağı kurmak için kurulmuştur. Kullanıcıların Facebook'a üye olabilmesi için öncelikle "harvard.edu" mail adresine sahip olması gerekiyordu. Facebook daha sonra diğer üniversite öğrencilerini bünyesine aldı ancak sitenin samimi, özel bir topluluk olarak algılanması ve kısmen kapalı tutulması için diğer kullanıcılardan da bünyesinde okudukları üniversitelerin adıyla mail adreslerine sahip olmalarını istedi. Facebook'un 2005 yılındaki sonraki adımı lise öğrencileri ve kurumsal firmalar içerisinde çalışan profesyonellere açılmak oldu. Gittikçe genişleyen bu ağ 2006 yılında tüm kullanıcılara açılarak dünyanın en büyük şirketlerinden biri haline geldi (Boyd ve Ellison, 2007, s. 218).

Facebook'tan önceki mesajlaşma ve chat programlarında sanal bir nickname ile var olan kullanıcılar ilk defa Facebook'a kendi kişisel bilgilerini ekleyerek, paylaştıkları bilgilerle Facebook'un içeriğini oluşturmuştur. Bu platform kullanıcıların kişisel bilgilerinin yanında arkadaş listelerini de içermektedir. Facebook'a ücretsiz bir biçimde üye olan kullanıcılar ilk aşamada yaş, cinsiyet, eğitim durumu, iletişim bilgileri, iş hayatı ve ilgi alanları hakkında bilgiler girerek fotoğraflarını yüklemektedir. Facebook'un sunduğu gizlilik ayarları sayesinde kullanıcılar görünür kılmak istedikleri verileri kendilerine göre ayarlayabilmektedir (Durmuş vd. 2010, s. 55 – 56).

Facebook Zuckerberg'in de ifade ettiği gibi McLuhan'ın küresel köy kavramına büyük katkı sağlayarak, yeni bir sosyal alan sağlamaktadır. Facebook; belirli ülkelerde popülerlik kazanan MySpace, Habbo, Friendster, Windows Live Spaces ve Orkut gibi sosyal paylaşım siteleriyle kıyaslandığında küresel ölçekte yaygınlaşan ilk sosyal paylaşım ağıdır. Facebook'un ortaya çıktığı dönemde sosyal paylaşım ağı kavramının popülerleşmesi ve diğer sosyal paylaşım ağlarından farklı olarak kullanıcılara sunduğu interaktif kullanım özelliği, çeşitliliği bu denli yaygınlaşmasında en büyük etkenlerdendir (Göker vd. 2010, s. 188).

We Are Social ve *Hootsuite'in* birlikte yayınladığı "*Digital in 2019*" raporundaki kullanıcı istatistiklerine göre 2017 yılında 2.1 milyar kullanıcı ile lider konumda olan Facebook, 2018 yılında da 2.7 milyar kullanıcıya ulaşarak en çok üye barındıran sosyal paylaşım sitesi unvanını bırakmıyor. Facebook aylık aktif kullanıcı sayısı ise 2.12 milyar. Facebook'ta kullanıcıların %56'sı erkek, %44'ükadın ve kullanıcıların çoğunluğu 18 – 34 yaş grubu arasındadır. Bu durum pazarlama şirketleri tarafından büyük önem arz etmektedir (İnternet Kullanımı ve Sosyal Medya İstatistikleri, <https://dijilopedi.com/2019-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/>, 2019).

Yeni iletişim teknolojilerinin gelişmesiyle hayatımıza giren sosyal medya kullanıcılığı iletişim açısından köklü bir değişim yaratmıştır. Facebook'un kendini sürekli güncellemesi, bünyesine yeni özellikler eklemesi, hizmet kalitesini arttırması, giriş sayfasında yazan "ücretsizdir ve her zaman ücretsiz kalacaktır" ibaresi, kullanımı kolay bir ara yüze sahip olması, bünyesindeki algoritma ve yapay zekâ teknolojisi sayesinde kişiye göre özelleşebilmesi dünya genelinde yaygınlaşmasının ve bu denli popülerleşmesinin en büyük nedenleridir. Facebook çıkış noktası olarak anlık iletişimi baz alsa da aynı zamanda pek çok farklı kullanım alanı bulunmaktadır. Facebook'ta arkadaşlarınızla görüntülü ya da görüntüsüz iletişim kurmak, fotoğraf ve videolar paylaşmak, paylaşılan gönderilere yorum yapmak, etkinlik ve anket oluşturmak ya da var olan anketlere katılmak, güncel haber akışı sayesinde gündemden haberdar olmak, oyun oynamak, canlı yayın yapmak gibi alternatifler bulunmaktadır. Sponsor reklam gelirleriyle ayakta duran ve ekonomik anlamda dünya devlerinden biri olan Facebook, işletmeler ve markalar için büyük bir pazardır. Markalar Facebook'un sayfa ve topluluk açma özelliği sayesinde kendi sayfalarını oluşturarak bu sayfalar üzerinden tüketiciye tanıtım, duyuru yapabilmekte, müşteri şikâyet ve önerilerini dinleyebilmektedir. Sadece markalar değil, bireyler de Facebook'un bu özellikleri sayesinde internetten para kazanabilmektedir.

Facebook'ta en tartışmalı husus gizlilik ve mahremiyet ihlalidir. Bununla beraber bağımlılığı ve bireysel egoları besleyen bir platform olması Facebook'un dezavantajları olarak gösterilebilmektedir. Facebook'un sunduğu beğeni (like) özelliği sayesinde kullanıcılar arasında arkadaşları tarafından ilgi, beğeni, takdir görme isteği

uyanabilmektedir. Bu durum her daim gözetlendiğini bilen kullanıcı üzerinde gerçeklikten uzak kusursuz bir kimlik ve eğlenceli bir yaşam sunma baskısını yaratabilmektedir. Böylece kullanıcılar paylaşmaya değer buldukları yaşam kesitlerini kaydederek gerçekliği kamera arkasından seyredebilmekte, o anların sanal bir gerçekliğe bürünmesine müsaade edebilmektedir. Bu platformla birlikte bireylerin eğlenceli anları ölümsüzleştirmek için çektikleri fotoğraf ya da videolar yerini kullanıcı bireylerin çekmek istedikleri fotoğraf için eğlenmeye bırakmıştır. Kullanılan tüm sosyal paylaşım ağlarında olduğu gibi sosyallik ve yalnızlık kavramları da ifade ettikleri anlam bakımından karmaşaya uğramaktadır. Gerçekliğin yitirilerek sanal bir gerçeklik inşa edilmesi sonucunda kullanıcı bireyler narsist eğilim gösterebilmekte, yapılan gönüllü ifşalar kamusal – özel alan ayrımını silikleştirmekte böylece gözetim sorunu baş göstermektedir. Facebook'ta her ne kadar gizlilik ayarları kullanıcı denetiminde olsa da bireyler bu platforma üye olurken bir kullanıcı sözleşmesi imzalamaktadır ve sponsorlukla çalışan Facebook'un kullanıcı bilgilerini ne denli ve nasıl muhafaza ettiği kesin olarak bilinemeyecek bir husustur.

2.2.3.3. Facebook'ta Süper Annelik İşleyişi, Uygulanışı, Örnekler

Tarih boyunca annelik, sürekli olarak farklı şekildeki kanalların oluşturduğu öğretiler sonucunda inşa edilerek günümüzdeki anlamına kavuşmuştur. Toplumsal süreçte kadınla temsil edilen geleneksel öğretilerle yoğrulmuş annelik; modernleşme ve yeni iletişim teknolojilerinin etkisiyle sorumluluk alanı daha da genişletilmiş, kendisinden daha çok şey beklenen süper anne modeline evrilmiştir. Günümüzdeki her daim mükemmeli hedefleyen bu anne modeli; çocuk bakımı, ev düzeni, kişisel gelişim, kariyer gibi konularda tecrübeli annelerden destek almak ya da kendi tecrübelerini paylaşmak adına sosyal platformlarda yer alabilmekte, duygusal ve bilimsel açıdan kendini besleme ihtiyacı duyabilmektedir. Kullanıcıya iletişim açısından her türlü alternatifini sunan Facebook, annelerin bu yönde faydalanabildiği en etkin sosyal paylaşım mecralarından biridir. Aynı zamanda Facebook'ta annelerin bir çatı altında buluşması, kadınların anneliği anlamlandırma ve yorumlama biçimi, söylemleri toplumsal cinsiyet rollerine bakışları konusunda ipucu verebilmektedir.

İletişimin dönüşmesinde köklü değişimler meydana getiren sosyal medya annelik ve ebeveynlik rollerinin öğrenilmesi ve paylaşılması sürecinde de önemli rol oynamaktadır. Sosyal destek ve sosyal yardımlaşma bakımından kadınların çevrimiçi topluluklarda bir araya gelerek görüş alışverişi içinde bulunmaları olumlu olarak görülebilmektedir. “Ancak kadınların internet kullanımı üzerine yapılan araştırmaların bir kısmı sosyal platformların kadınsal normları ve tüketimi teşvik ettiği üzerinedir. Burada annelerin sürekli yaptığı ebeveynlik vurgusu ve öğretileri, diğer kadınların ya da annelerin üzerinde psikolojik baskı yaratarak kendilerini yetersiz hissetmelerine sebep olabilmektedir” (McDaniel vd. 2011, s.3).

Kadınlar arasında kuşaktan kuşağa aktarılan anneliğe dair duygu, düşünce ve tecrübelerin Facebook gibi elektronik bir ortamda paylaşılması, annelik deneyiminin ev içinden çıkarak sanal dünyada görünürliğini sağlamıştır. Böylece genellikle akraba ve yakın çevreden duyulan annelik öğretileri dışında anneler, daha önce hiç tanımadığı bir annenin deneyimlerini öğrenmeye olanak elde etmiştir (Teke, 2014, s. 35).

Facebook'ta annelikle ilgili topluluk sayfaları incelendiğinde genel olarak kurucu adminlerin gerçek hayatta anne olduğu görülmektedir. Annelik sayfalarında genellikle hamilelikten doğuma, cinsellikten aile yaşamına, çocuk sağlığından, çocuk gelişimine birçok konu ele alınmaktadır. Bununla birlikte üye anneler çocuklarının fotoğraflarını, annelik deneyimlerini, anneliğe dair duygu ve düşüncelerini paylaşmakta, bilmedikleri konularda diğer annelerden yardım istemektedir. Facebook'taki anneler, kimi zaman ise eşleriyle ya da çocuklarıyla yaşadığı sorunları diğer üye annelere anlatarak kendi davranışının doğruluğunu sorgulamakta ya da çözüm arayışı içine gitmektedir. Bu topluluklarda genellikle anneliğe dair sorumluluklar ya da davranışlar iyi annelik ve kötü annelik düsturu üzerinden yorumlanmaktadır. Çocuklarına karşı sergiledikleri tutumu paylaşan anneler kimi zaman diğer anneler tarafından eleştirilerek sosyal linçe uğrasa da kimi zaman desteklenmekte, kadın dayanışması oluşturulmaktadır. Annelik sayfalarında paylaşılan konu ile ilgili görüş bildiren erkeklere çok nadir rastlanmaktadır. Sayfa isimleri genellikle anneliğin özdeşleştiği sıfatlardan konulmaktadır: “Fedakâr Anne, Hassas Anne, Süper Anne, Aktif Anne, Pratik Anne gibi...”. Bunun dışında “Alternatif anne, Annelik akademisi, Araştıran

anneler, Anne Olmak, Hamilelikten Anneliğe, Anne Destek Ekibi, Gebelik ve Annelik gibi...” birçok farklı isimde sayfa bulunmaktadır.

Anneler bu platformlarda kimi zaman anneliğin yoruculuğundan, atfedilen misyonundan, toplumsal beklentilerden şikâyet ederken aynı zamanda bilerek ya da bilmeyerek birbirlerine süper anneliği olumlayan, pekiştiren yaklaşım ve önerilerde bulunmaktadır.

29 Nisan 2011 tarihinde Facebook’ta oluşturulan 367bin üyeye sahip “Anne ve Bebeğe Dair Ne Varsa” adlı sayfada anneler genellikle çocuk sağlığı, çocuk gelişimi, hamilelik vb. konularda paylaşım yapmaktadır. Sayfa yöneticileri, annelerden gelen paylaşımlar dışında annelikle ilgili yazı, video, karikatür aynı zamanda çocuk ve bebek fotoğrafları da yayınlamaktadır. Paylaşımlar annelerin sayfa yöneticilerine gönderdiği mesajlar arasından seçilerek genellikle isimsiz bir şekilde “Annemiz Soruyor” başlığı altında yoruma açık bir şekilde diğer takipçilerle paylaşılmaktadır (bkz. Şekil 9 – 10). Bunun nedeni ise çoğu zaman annelerin mesajlarına iliştiirdikleri “isimsiz olsun lütfen” notudur (bkz. Şekil – 9). Anneler, bu platformlarda gönüllü bir şekilde görünür olmasına rağmen özellikle diğer annelere danışmak istediklerinde çekinebilmekte, sanal ortamda oluşturdukları kimliklerini gizlemek isteyebilmektedir.

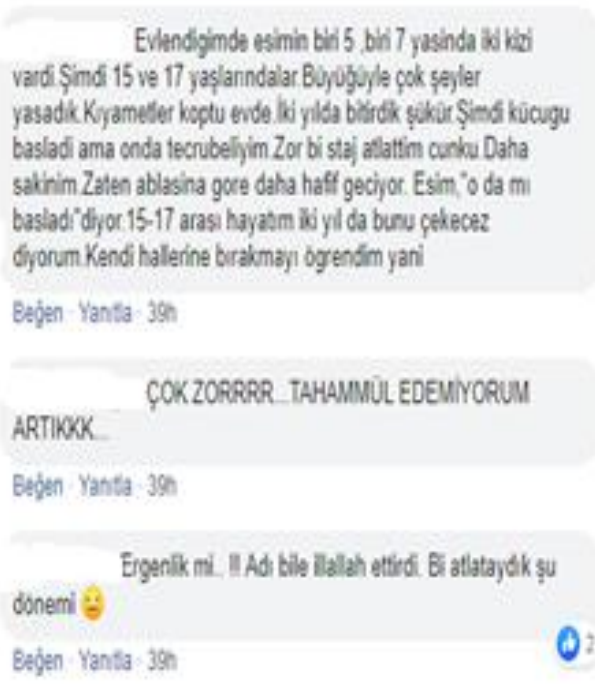

KAYNAK:Facebook Şekil 9

Şekil 10

28 Mart 2016 tarihinde Facebook'ta oluşturulan 176bin üyeye sahip "Süper Anne" adlı sayfada genellikle sağlıklı ve mutlu bir çocuk yetiştirmek için annelerin çocuklarına yönelik uygulaması gereken davranışları ve anneliğin önemine vurgu yapan atıfları takipçileriyle paylaşmaktadır (bkz. Şekil 12-13-14). Bu sayfada takipçi ve üye anneler daha çok adminlerin paylaştığı konu üzerine Facebook'un yorum bırakma özelliğini kullanarak görüş bildirmekte, sorunlarını anlatmaktadır. Süper Anne sayfasında üyelerden gelen soru ve mesajlar paylaşılmamakta yalnızca kendini yazar olarak tanımlayan sayfa sahibinin annelik paylaşımları üzerinden sohbet edilmektedir. Sayfanın "hakkında" kısmında konuyla alakalı yeterince bilgi olmadığı için sayfanın çocuk gelişimi üzerine yaptığı önerilerde yazarın kendi subjektif deneyimini mi yoksa uzman görüşlerini mi temel dayanak aldığı tam olarak bilinmemektedir.

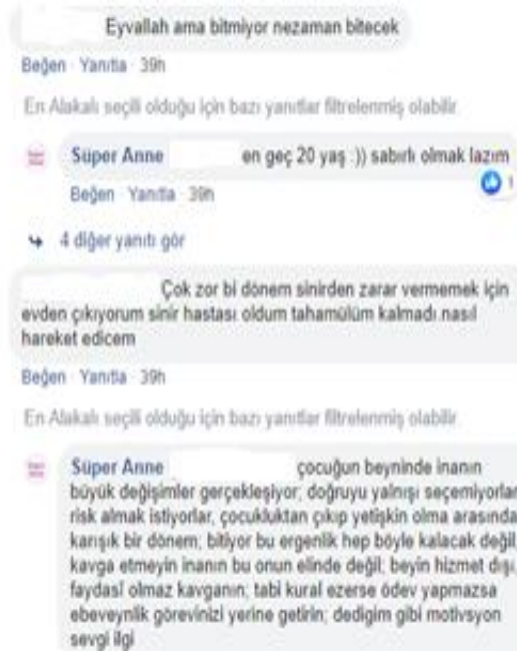

Şekil 11

Şekil 12

Kaynak: Facebook

Kaynak: Facebook

Şekil-13

Şekil-14

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

FACEBOOK'TA SÜPER ANNELİK KONUSUNDA YAPILAN BİR SÖYLEM ANALİZİ

3.1. Çalışmanın Yöntemine İlişkin

3.1.1. Nitel Araştırma Ne Demektir?

Bu çalışma, annelerin Facebook üzerindeki süper annelik söylemlerine ilişkin paylaşımlarını inceleyen nitel bir çalışmadır. Nitel araştırma, son yıllarda sosyal bilimlerde sık kullanılan bilimsel bir yöntemdir. Tümevarım yaklaşımıyla yapılan bu araştırmada genellemelerden uzak bir tavırla annelerin “süper annelik” olgusuna yönelik söylemleri ve kullandıkları dilin ifade ettiği anlam, elde edilen çeşitli verilerle toplumsal cinsiyet bağlamında ilişkilendirilerek analiz edilmeye çalışılmaktadır.

Bilim, olguların ve olayların bir takım bilimsel yöntemlerle ele alınarak, gerçeği objektif ve önyargısız bir biçimde anlamak, bulmak ve doğrulamaktır (Kaptanoğlu, 2013, s. 13). Bilimsel gerçeği bulmak, anlamak ya da doğrulamak adına yapılan araştırma ise, planlı ve sistemli bir biçimde verilerin toplanması, analizi ve raporlaştırma sürecini ifade etmektedir. Araştırma, bilinmeyen olgu ya da olayı öğrenmek, gün yüzüne çıkarmak için sarf edilen çabadır (Karasar, 2000, s. 22). Bu

noktada Cooper ve White tarafından lisansüstü düzeydeki öğrencilerine yöneltilen ‘‘Araştırma nedir?’’ sorusu karşısında bir öğrenciden aldıkları cevap manidardır: ‘‘ *Ben her zaman araştırmamın laboratuardaki beyaz önlüklü erkeklerle ilgili olduğunu düşündüm.*’’ Bu algıya göre araştırma için kullanılan bilimsel yöntem bir şeyi bulmak ya da ispat etmek için deneysel, ölçülebilir, tekrar ve test edilebilir olmalıydı (2012, s. 3). Bu anlayışla beslenen, pozitivist paradigmadan temellenen nicel araştırma yöntemi, birey tarafından algılanan ve kavranan sosyal gerçeklikle ilgili olguları tek başına anlatmakta yetersiz kalabilmektedir. Ayrıca öğrencinin zihninde araştırmacının ‘‘erkek’’ olarak oluşması da başka bir nitel araştırmanın konusu olabilecek soruları içermektedir.

Yıldırım ve Şimşek nitel araştırmayı; ‘‘*gözlem, görüşme ve doküman analizi gibi nitel veri toplama tekniklerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma*’’ olarak tanımlamaktadır (2008, s. 39). Nitel araştırmada olaylar arasında neden sonuç ilişkisi aranan determinist bir anlayış yoktur. Nitel araştırmada zaman zaman nicelleştirme kullanılsa da sayısal veriler ve istatistikler merkezi konumda değildir ve önemli olan sözlü, nitel analizdir. Nitel yöntemi kullanan araştırmacı sözlü ve nitel analiz yaparken sorunları ve olayları içinde bulunulan değerlerden ayırtmadan bağlamı ekseninde incelemesi gerekmektedir. Araştırmacı olayları doğal ortamında gözlemleyerek yorumlamaya çalışır (Neuman, 2012, s.224). Nitel araştırmacı sosyal dünyanın algılanması ve yorumlanmasında verilerin üretildiği sosyal içeriğe duyarlı kalmalı ancak aynı zamanda detay ve bağlam anlayışı içerisinde esnek olmalıdır. Bütünsel bir şekilde algılar, olaylar ve eylemler arasında bağlantı kurmaya çalışırken genellemelerden kaçınarak yuvarlak bir anlayış üretmeyi amaçlamalıdır(Mason’dan akt. Hughes, 2012, s. 2). Nitel araştırmada gerçeklik araştırmacı tarafından kurulur ve gerçeklik araştırmacının kendi subjektif perspektifinden kavranarak kendi öznel diliyle yorumlanır. Bu noktada araştırmacının katılımcı olması ve sosyal gerçekliğin bireyin algılayma ve kavrama sürecinden ayrı tutulmamasından kaynaklı araştırmacının objektifliği tartışmalı bir husustur (Creswell’denakt. Özdemir, 2010, s.326). Bu yüzden araştırma süresince toplanan verilerin çeşitliliği önemlidir ve araştırmacının raporlama, yorumlama sürecinde keskin

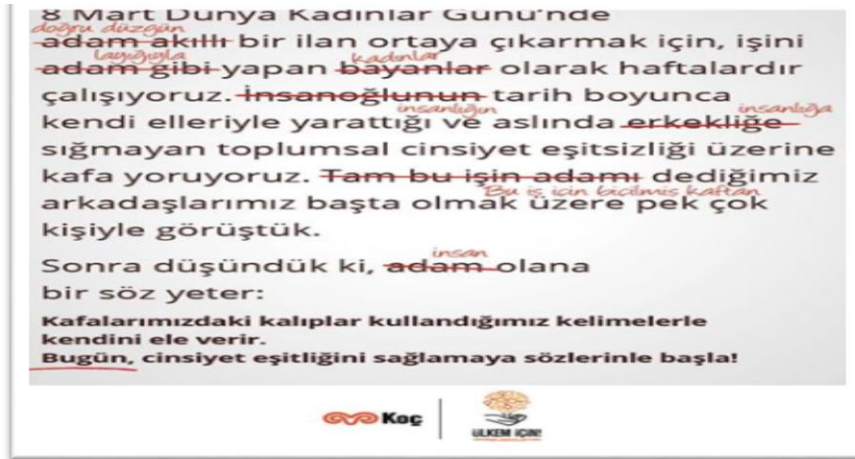
yargı ve genellemelerden kaçınması gerekmektedir.

Sosyal bilimlerde epistemolojik bir temelle felsefi konuma işaret eden nitel araştırmanın birçok farklı yöntemi bulunmaktadır. Literatürde en çok karşılaşılan yöntemler; etnografik araştırma, olgubilim, kuram oluşturma, durum çalışması, eleştirel söylem çözümlemesi, yorumlayıcı çözümleme, göstergebilim ve eylem araştırmasıdır (Balaban- Salı, 2012, s. 115).

Süper anneliğin Facebook'taki yansımalarını annelerin söylemleri üzerinden inceleyen bu nitel çalışmada yöntem olarak eleştirel söylem analizi kullanılması tercih edilmiştir. Bunun için öncelikle söylem analizini açıklamak, araştırmanın genelinin anlaşılması açısından önemlidir.

3.1.2. Söylem Analizi Yöntemi

Kültürü oluşturan en büyük öğelerden biri dildir. Kullanılan her bir kelime işaret ettiği anlam bakımından önemlidir. Kullanılan dil, bireylerin dünyaya bakış açısı, yüklendiği kültürel kodları, ideolojisi ve yargıları hakkında ipucu verebilen bir araçtır. Söylem analizini tanımlamadan önce Kadınlar Günü'nde cinsiyet eşitliğine dikkat çekmek için yayınlanan bu reklam konuyla ilişkisi bakımından iyi bir örnektir:

Kaynak: <https://www.haberturk.com/ekonomi/is-yasam/haber/1206615-koc-holding-kadinlar-gunune-ozel-afis-yayimladi> Şekil 15

Sosyal medyanın sağladığı içerik üretme ve etkileşim özelliği sayesinde bireylerin artan sosyal medya kullanımı, alan ve toplumsal ilişkiler bağlamında incelenmeye değer bir veri havuzudur. ‘‘Yeni medyanın getirisi olan etkileşim; çift ve çok yönlü bir iletişim anlayışına olanak sağlarken aynı zamanda kullanıcılara içeriklere müdahale edebilme gücünü vermiştir.’’(Van Dijk, 2006, s. 3-8). Bu noktada toplumsal olarak inşa edilen annelik mefhumu, annelerin anneliği anlamlandırırda kullandığı kültürel ve simgesel kodlar, kendi Facebook paylaşım metinleri üzerinden söylem analizi yöntemiyle açığa çıkartılacaktır.

Toplumsal bir inşa süreci olarak kabul edilen söylem, bireylerin kullandıkları dilin, ifade ettiği anlam bakımından tarihsel ve kültürel bağlamının ortaya çıkarılmasını sağlar. Aynı zamanda bireylerin sosyal olayları ya da gerçekliği kavrayışı, algılayışı, ideolojisi, yargıları hakkında ipucu verebilen bir yapıdır. Bu yapıyı oluşturan elementlerin parçalara ayrılarak incelenmesi işlemine ise söylem çözümlemesi denir (Günay, 2018, s. 137). Söylem, bir yanda egemen gücün, kurumun bir yapısı iken diğer yanda pasif kalan pratiği haklı çıkarmaya yarayabilmektedir. Yine bir yanda yapılan vurgularla problemi maskeleyen aracı olabilirken diğer yandan problemin çözümü için rasyonellik alanı açabilmektedir (Foucault 2014, s.120).

Günümüzde annelik, üzerine çok tartışılıp konuşulan bir olgu haline gelmiştir. Siyasetten medyaya, sosyolojiden psikolojiye, kültürel çalışmaların odak noktasındadır. Annelik söylemleri; anneliği kabul etmek, reddetmek ya da tartışmak çerçevesinde kadınlara farklı alternatif ve annelik modelleri sunmaktadır. Bu modellerin en güçlüsü hâkim söylem ışığındaki kutsal anneliktir (Öztañ, 2015: 91). Kutsal annelikteki ‘‘kutsal’’ gibi süper annelik söyleminde de var olan olumlayıcı ‘‘süper’’ sıfatı anneliği mükemmellekle özdeşleştirerek yeni örnek alınması gereken annenin profilini çizerken, pratikte annenin kendini yetersiz hissetmesine sebep olarak kadın için olumsuz bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Toplumsal cinsiyet rollerindeki eşitsizliği kadınlar ve toplum adına ortadan kaldıracabilecek annelik modelinin inşa sürecini engelleyen yerleşmiş önyargı ve kalıpları söylemler üzerinden analiz etmek; hem hâkim annelik görüşünün annelerdeki yansımalarını görmek hem de bu söylemlere dikkat çekmek açısından önemlidir.

Bu çalışmada T. Van Dijk'in; metinlerin, konuşmaların, iletişime dair her sürecin dilde hangi baskı altında kodlandığını, hangi yollarla tekrar üretildiğini ya da yeniden üretildiğini açıklamaya çalışan eleştirel söylem analizi yöntemi kullanılacaktır. Eleştirel söylem analizi tarihsel olarak 1960'larda ortaya çıkmış, 1980'lerde sosyal bilimlerin içerisindeki tüm disiplinler arası alana yayılmıştır. Araştırmacı, bu yöntemle söylemin güç, baskı, sosyal eşitsizlikle arasındaki ilişkiyi ortaya çıkararak, bakış açısını araştırmasına yansır. Bununla birlikte söylemin egemen yaklaşımı nasıl yeniden ürettiğine ve egemen yaklaşım karşısında anti söylemin rolüne, dönüştürülebilirliğine odaklanır. Egemen gücün etkisindeki söylem, kimi zaman çeşitli gruplar tarafından uygulanırken kimi zaman zümreler tarafından da uygulanarak toplumda sınıfsal ve ırksal, politik ve kültürel, etnik ve cinsiyete dayalı eşitsizlikler ortaya çıkarabilmektedir. Van Dijk, sosyal eşitsizliğe sebep olan güçlerin egemenliğini araştırmak için makro çözümlemeyi yetersiz bulmakta, sosyal olguların sosyal ilişkiler içerisinde nasıl var olduğunu ortaya koymaya yarayan makro ilişkiden mikro ilişkiye yönelen bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiğini söylemektedir (2001, s. 301). Egemen yaklaşımı ortaya çıkarmaya çalışan söylem, ancak bağlam içerisinde değerlendirilmelidir. Bireyin kullandığı dilin yapısı ve ifade ettiği anlamından yola çıkılarak bireyde oluşmuş gerçeklik algısı tespit edilmeye çalışılır. Bu noktada bağlam araştırmacının öznel bakış açısıdır (Van Dijk, 1995, s. 18). Eleştirel söylem analizi, bireyin kullandığı dil aracılığıyla vurgu yaptığı ya da önemsizleştirdiği öğeler dikkate alınarak yapılmalıdır. Seçilen kelimelerin düz ve yan anlamları, neden diğer kelimeler yerine o kelimenin seçildiği irdelenerek bireyin bakış açısı ve ideolojisi ortaya konmaya çalışılır. Bununla birlikte bireyin kurduğu cümlelerin etken ya da edilgen olması, cümlelerin sadeliği ya da karmaşıklığı, cümledeki kelimelerin düzeni ya da sırası göz önüne alınması gereken noktalar (Devran, 2010, s. 65).

Modernleşmenin ve medyanın ürettiği "süper anne" söylemi; anneliği niteleyen bir sıfat olması, anlam olarak kadının rol ve sınırsız sorumluluklarına işaret etmesi, her alanda başarılı her konuda titiz olması gerekliliğini içermesi gibi birçok bakımdan anneye ve anneliğe toplumdaki baskın yaklaşım çerçevesinde yön vermektedir. Üstelik kadında, annede yetersizlik hissi ve korkusuyla sendroma yol açan bu durum süper gibi özellikle seçilen bir kelimeyle olumlanmaktadır. Bilinçlere iyi

anneliğin her şeye yetişebilmekle eş değer olduğunu perçinlemekte aksi durumda kötü annelik düsturunu da söylemin içinde barındırmaktadır. Süper anne söylemine karşılık olarak kullanılan; başka anne, alternatif anne, doğal anne ise baskın yaklaşıma baş kaldıran diğer söylemlerdir.

3.1.3. Çalışmanın Amacı

Toplumsal cinsiyet konusu literatürde çok rastlanılan, farklı boyutlarıyla sıkça irdelenmiş bir konudur. Buna rağmen dünyadaki toplum pratiklerine, ülkemizde açıklanan toplumsal cinsiyet eşitsizliği endeksi raporlarına bakıldığında; küreselleşme, modernleşme, teknolojik gelişmelerin de etkisine rağmen hâlâ patriarkal zihniyetin yoğurduğu ve yerleştiği çeşitli öğretilerle kadınların ikincil konumda kaldığını görmekteyiz. Elbette ki durumu sadece kadın kimliği üzerinden tartışmak cinsiyet eşitsizliğinin giderilmesi için tek başına yeterli olmamaktadır. Olayları bütüncül bir bakış açısıyla ele alarak tüm kimliklerin toplumdaki atfedilen rol ve sorumluluklarını sorgulayarak tespit etmek, yanlışların giderilmesinde nasıl bir yol izlenmesi gerektiğini ortaya koymak, sorunun çözümü açısından daha doğru olacaktır. Bu çalışmada ise bütünün bir parçası olan kadının bir rolü olan anneliğin toplumsal olarak nasıl inşa edildiği üzerinde durulmuştur.

Annelik mefhumu, sosyokültürel olarak incelendiğinde kadın ile çocuk, ev, eş arasındaki bağın nasıl olması gerektiğini belirleyen öğrenilmiş kalıplar ekseninde şekillenmiştir. Bu kalıplar kimi zaman kutsal annelik, süper annelik yaklaşımı altında kadına geniş sorumluluklar çizmekte kimi zaman ise iyi-kötü annelik yaklaşımı üzerinden kadınları zorlamaktadır. Ortaya atılan içgüdü kavramıyla ise her kadının içinde var olması beklenen bu duygu kadında karşılık bulmadığında ‘’eksik’’ damgası yapılandırılmakta, kadınlık ve annelik toplum nezdinde bir tutulmaktadır. Annelik duygusu, annelik sevgisi kişiye görece olarak tarif edilmez anlamlar içerebilmektedir. Ancak anneliği öznel bir yaklaşımın içinden soyutlayarak kuralları, görevleri belli bir kurum haline getirmek cinsiyet eşitsizliğine sebep olan bir durumdur. Bu noktada bu zihniyetin değişmesini sağlamak için devletin ideolojik aygıtlarına büyük sorumluluk düşmektedir. Bu sorumluluktan en büyük pay ise medyaya aittir. Çünkü medya söylemleri aracılığıyla toplumu şekillendiren en güçlü kurumdur. Dizilerden reklamlara,

haberlerden show programlarına annelik, üzerinde durulan bir temsildir. Toplumdaki bireyler bu temsilleri örnek almakta ve içselleştirmektedir. Ancak geleneksel medyadaki öğretilere baktığımızda topluma genellikle hâkim annelik yaklaşımının perçinlendiğini, empoze edildiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Burada geleneksel medyaya alternatif olarak yeni medyaya gözler çevrilmektedir. Yeni medyanın en etkili kolu olan sosyal medya geleneksel öğretilerin dönüştürülmesinde ve yeniden yerleştirilmesinde önemli bir araçtır. Kullanıcıların hem üreten hem izleyen olması, anlık iletişimi destekleyen yapısı, tartışmaya açık bir platform olması ve içinde toplumsal ilişkileri barındırması sosyal medyanın çalışılması, irdelenmesi gereken bir alan olduğunun göstergesidir.

Tüm bu bilgiler ışığında bu çalışmanın amacı; toplumdaki cinsiyet eşitsizliğine dikkat çekerek, kadının rolü olan annelik hakkındaki kalıp yargıların dönüştürülmesi adına inşa edilmeye çalışılan eşitlik anlayışına bir tuğla koymaktır. Bunu da annelerin kendi söylemleri ekseninde farkında olarak ya da olmayarak ürettiği cinsiyet eşitsizliğine ve hâkim annelik yaklaşımına söylemleriyle oluşturdukları başkaldırıya vurgu yaparak, annelerdeki süper annelik yansımalarını sosyal medya platformu olan Facebook aracılığıyla ortaya çıkarmaktır.

3.1.4. Çalışmanın Kapsamı ve Önemi

Bu çalışmanın örneklemi Facebook üzerinden arama kısmına annelik yazılarak rastlantısal örneklem olarak seçilmiştir. Denk gelinen anne sayfalarının, topluluklarının kuruluş amacı, kaç üyeye sahip olduğu, gönderilerinin içeriğinden daha ziyade üye annelerin anneliğe dair söylemleri, paylaşımları, yorumları çalışmanın ana konusudur.

Çalışmada çevrimiçi katılımsız gözlem ve metinsel veri toplama tekniği kullanılmıştır. Araştırma boyunca takip edilen sayfalarda izleyici rolü ile bir gözlem yapılmış, etki edilmemiş, gruplara söylem çalışması yapıldığı söylenmemiştir. Çünkü interneti kamusal bir alan kabul ederek, kullanıcı bireylerin paylaşımlarını herkesin erişebileceğini bilerek yapması ya da platformun özelliği gereği gizlenmemesi bu duruma müsaade etmektedir. Yine de çalışmanın etikliğinin sağlanması adına örnek alınan metinlerin kullanıcı profil resimleri ve isimleri karalanarak gizlenmiştir. Aynı

zamanda platformdaki tartışmaların yönünü etkilememek adına katılımsız gözlem bu çalışma için daha uygun bulunmuştur. Çeşitliliğin sağlanması adına farklı annelik sayfalarından örnekler alınsa da;

“söylem analizinde örneklem büyüklüğü çok önemli değildir. Asıl olan metinlerin içerisindeki dilsel malzeme ürünlerinin geniş kapsamlı olmasıdır. Çünkü örneklem bireylerinin sayısının çok olması analizi zorlaştırdığı gibi çalışmanın sonucuna da katkı sağlamamaktadır. Kişi sayısına odaklı olmayan söylem analizinde amaç dil, dilin kullanım şekilleri ve ifade edilen anlamın hâkim yaklaşımla ilişkisini ortaya koymaktır. Bu noktada araştırmanın başarısı amaç doğrultusundaki doğru soruların sorulması ve cevaplanması ile eşdeğerdir”(Elliot’tan akt. Çelik ve Ekşi, 2008 s. 110).

Genellemelerden ziyade çok yönlü bir bakış sağlayabilmek ve esnek olabilmek için çalışmanın kapsamı şu sorularla çizilmiştir:

- Facebook’taki anneler birbirlerine karşı pragmatik etkide bulunuyor mu?
- Facebook’ta annelerin ürettiği kendi söylemleri hâkim süper annelik yaklaşımını destekliyor mu?
- Facebook’taki anneler toplumsal cinsiyet eşitsizliği hakkında ne düşünüyor?
- Facebook’taki anneler annelikle ilgili aşılımsın dışında söylemlerde bulunurken özgür mü?
- Facebook, hâkim annelik yaklaşımını değiştirebilmek için bir mekân olabilir mi?

Çalışmada bu soruların yanıtları toplumsal cinsiyet, sembolik şiddet, nefret söylemi, iktidar, temsil gibi kavramlar bağlamında ele alınacaktır.

Kültürün en önemli ögesi olan dil, alışkanlıklarımızın, davranışlarımızın, egemen güç etkisindeki ideolojilerin oluşturulmasında ve yerleştirilmesinde kullanılan

en güçlü araçtır. Sosyal eşitsizliğin oluşmasında rol oynayan, farkında olunmadan ve sorgulamadan kullanılan söylemler yanlış giden düzenin devamını sağlamaktadır. İletişimin temelini oluşturan dil aynı zamanda bir ortaklıktır. Bunun için bu çalışma toplumsal cinsiyet eşitsizliğine çanak tutan toplum ve özellikle annelerin içselleştirdiği söylemleri deşifre etmek, yerine başka söylemler kullanmaya dikkat çekmek için önem taşımaktadır.

3.1.5. Çalışmanın Kısıtlılıkları

Nitel araştırmalarda en çok kullanılan teknik görüşme tekniğidir. İnternetin küresel bir ortam olması, örneklem bireylere tek tek ulaşmanın zorluğu ve aynı zamanda görüşmede kaydedilen metinlerin Facebook metinleriyle karşılaştırılarak analiz etmenin fazlaca zaman ve enerji istemesinden dolayı görüşme tekniğinin kullanılamaması bu çalışmanın kısıtlılığı olarak gösterilebilir.

Nitel araştırmalarda ve eleştirel söylem analizi yönteminde gerçeklik çalışmayı yapan kişi tarafından kurulup kendisinden subjektif bir bakış açısı beklense de, çalışma mümkün olduğu kadar literatürdeki bilgiler ışığında ele alınan yöntem çerçevesinde oluşturulmaya çabalansa da diğer nitel çalışmalarda olduğu gibi bu çalışmada da objektiflik görece olarak kısıtlıdır.

Yeni medya çalışmalarında makro ve mikro ayrımın net olmaması, internetin sürekli değişen bir araç olması, süper anneliğin medyadaki yansımalarının analizi ile ilgili rehber olabilecek sınırlı kaynağa ulaşılması çalışmanın orijinalliğini öne çıkarsa da değerlendirilmesi ve kıyaslanması açısından bir kısıt olarak kabul edilebilir.

Eleştirel söylem analizinde örneklem çokluğu çok fazla önem taşımayıp, söylemdeki çeşitlilik ve çözümleme öne çıksa da metinler içerisinde üstünde durulan söylemler görece az bulunabilir. Örnekler çoğaltılabilir ancak bunun da bir sınırı olmadığından bu nokta da bir kısıtlılık olarak sayılabilmektedir.

3.2. Facebook'ta Kullanıcı Annelerin 'Süper Annelik' Paylaşımları Üzerine Yapılan Bir Söylem Analizi

Bu bölümde Facebook'tan alınan örneklerle çalışma kapsamı çerçevesinde annelerin söylemleri üzerinden inşa edilen anneliğin hangi yönleriyle öne çıktığı, hâkim süper annelik yaklaşımını ne yönde desteklediği ya da karşı durdukları açıklanmaya çalışılacaktır. Bununla birlikte annelerin bu sayfaları ne amaçla kullandıkları, söylemlerindeki toplumsal cinsiyet kodlarının neler olduğu, annelikle ilgili paylaşım ve yorumlarda ne denli özgür olduğu, Facebook'un hâkim annelik anlayışını dönüştürmekteki etkisinin ne olduğu gibi hususlar ele alınacaktır.

Kaynak: Facebook

Şekil 16

Facebook'ta 30 Temmuz 2012'de kurulan Hamilelik'ten Anneliğe sayfası paylaşımları üye annelerden gelen sorular ve sayfa yöneticilerinin anne ve çocuğa dair oluşturdukları içeriklerden meydana gelmektedir. Anneler çocuk bakımı ve annelikle ilgili yorumlarda bulunarak birbirleriyle etkileşim sağlamakta, birbirlerinin tecrübelerinden faydalanmakta ve farklı annelik pratiklerini gözlem şansı bulmaktadır. Bu sayfada yayımlanan (bkz. Şekil 16) bir paylaşımında kadının anne olmadan önce, çocuk olduktan sonra ve ikinci çocuğu doğurduktan sonraki fiziksel ve ruhsal görüntüsünü simgeleyen bir karikatür yer almaktadır. Sayfa yöneticisi, paylaşımında

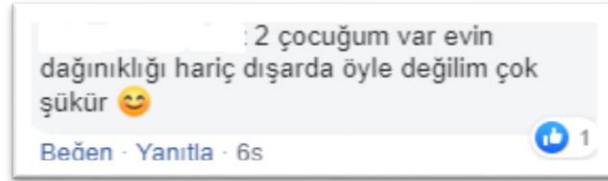
annelere; ‘‘Sizce nasıl gidiyor? Buyrun sohbet’’ başlığıyla aslında hangi kadın tipini yansıttıklarını sormakta ve bu konu üzerinden takipçi anneleri etkileşime çağırılmaktadır.

- Kullanıcı annelerden birincisi ‘‘ya benim de iki çocuğum var ama salmadım hiçbir zaman siz de salmayın şükür’’ (bkz. Şekil 17)

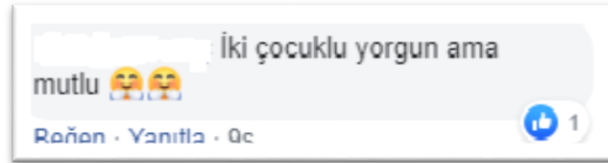
Kaynak: Facebook Şekil 17

- Kullanıcı annelerden ikincisi ‘‘2 çocuğum var evin dağınıklığı hariç dışarıda öyle değilim şükür .’’ (bkz. Şekil 18)

Kaynak: Facebook Şekil 18

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü ‘‘ İki çocuklu yorgun ama mutlu’’ (bkz. Şekil 19) şeklinde yorumda bulunmuştur.

Kaynak: Facebook Şekil:19

Yorumlara bakıldığında üç annenin de iki çocuğı olduğunu ancak iki annenin de kendilerini karikatürdeki iki çocuklu bakımsız, yorgun, bitkin anneyle bağdaştırmadığını görüyoruz (Şekil 17-18). İkisinin de kendilerini yorgun, bakımsız, mutsuz anneden ayırırken kullandığı ortak kelime ‘‘şükür’’. Şükür, kelime anlamı bakımından hem inanca yönelik bir çağrışım yapmakta hem de annelerin inşa ettiği

annelik modeli hakkında ipucu veren bir söylem olmaktadır. Anneler, ‘‘süper anneliği’’ olumlayan bu yaklaşımlarında iki çocuklu bir kadının yorgun, mutsuz ve bakımsız olmasını kadına yakıştıramadıkları gibi, kendileri de öyle olmadığı için mutlu olmakta ve şükrederek bu annelik temsiline karşı sembolik bir şiddette bulunmaktadır. Bourdieu’nün sosyolojiye kazandırdığı bir kavram olan sembolik şiddet, alışkanlığın otomatikleşmesinden yararlanan fiziksel şiddete gerek kalmaksızın toplum içinde yerleşmiş algı kalıplarının eyleyiciler tarafından yeniden üretilmesiyle zihinlere perçinlenen bir şiddet türüdür. Toplumsal yapının içindeki ayrışmalardan beslenen sembolik şiddet dil, aile, din, eğitim gibi kurumların öğretileri sayesinde tahakküm ilişkilerine hükmedenlerin bakış açısıyla bakılmasını kolaylaştırır. Böylece olağan bir akış içerisinde hükmedilenler, kendi üzerlerindeki tahakküm ilişkilerini sorgulamadan kendileri de uygulamaya başlar (Bayrakdar, 2018, s: 183-184).Buradaki sembolik şiddet aslında kadınlar üzerinde annelik çerçevesinde kurulmaya çalışan baskının, kadının bir anne olarak nasıl olması gerektiğini empoze eden bakışın nasıl kurulduğu ve diğer anneler tarafından bu bakışın nasıl sürdürüldüğünü göstermektedir.

İkinci annenin ‘‘evin dağımlığı hariç dışarıda öyle değilim’’ söylemi(bkz. Şekil 18); ev düzeninin de anneliğın görev ve sorumlulukları dâhilinde olduğunu kabullenen ancak kendisini bu konuda yetersiz bulan bir anlam içermektedir. Üçüncü annenin ‘‘yorgun ama mutlu’’ söylemi(bkz. Şekil 19) ‘‘kutsal annelik’’ ideolojisini destekleyen bir yaklaşımdır. Çünkü kadın yorulsa da tükense de anne olduğu için mutlu olmalı tıpkı diğer anneler gibi şükretmelidir. Üç annenin de yorumlarında mutlu olduğunu ifade eden, şükrettiğini belli eden sosyal medya dilindeki emojilerin koyulması da annelik konusunda ortak bir anlayış içinde olduklarını simgelemektedir.

Kaynak: Facebook Şekil 20

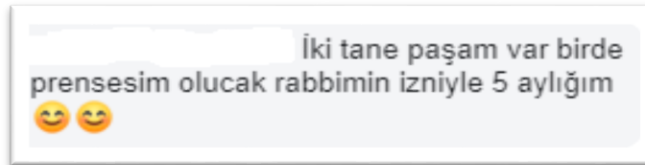
Hamilelikten Anneliğe adlı sayfada toplumsal cinsiyet kodlarıyla paylaşılan görsele sayfa yöneticisi tarafından “Buyrun sohnete. Kız mı, Erkek mi?” gönderisi eklenmiştir(bkz. Şekil 20). Ancak bu gönderi eklenmese dahi mavi ve pembe renk temsilleri bir cinsiyet kodlamasına işaret etmektedir.

- Kullanıcı annelerden birincisi; “*Bir kızım var Allah nasip ederse 8 gün sonra doğum randevum var paşam gelecek*”(bkz. Şekil 21).

Kaynak: Facebook Şekil 21

- Kullanıcı annelerden ikincisi; “*İki tane paşam var birde prensesim olacak rabbimin izniyle 5 aylığım*”(bkz. Şekil 22).

Kaynak: Facebook Şekil 22

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; “*Bir tane aslan parçası gibi oğlum var kızım da yolda gelecek Allahın izniyle Allah herkese nasip etsin inşallah. Şükürler olsun*”(bkz. Şekil 23).

Kaynak: Facebook Şekil 23

- Kullanıcı annelerin dördüncüsü; “*İki tane aslan parçası oğluşlarım var. Rabbim olmayanlara da nasip etsin inşallah*” (bkz. Şekil 24) şeklinde yorumda bulunmuştur.

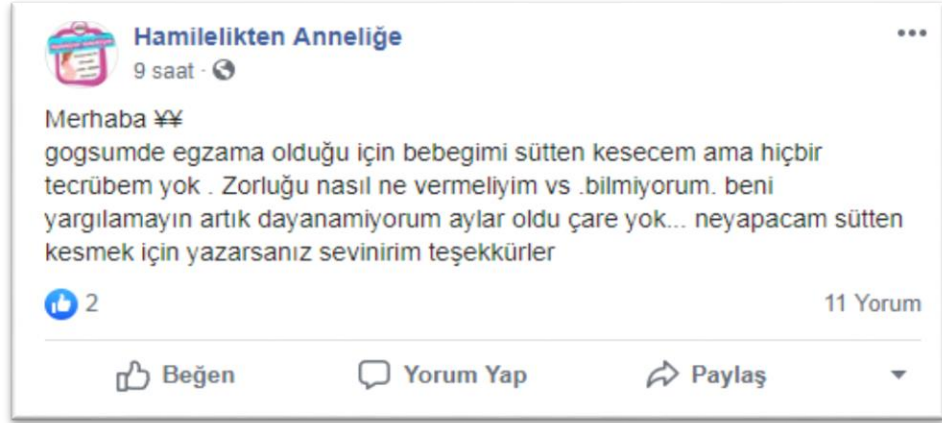

Kaynak: Facebook Şekil 24

Kullanıcı anneler, erkek olan çocuklarından “paşa, aslan parçası” gibi güce vurgu yapan sıfat ve söylemlerle bahsederken kızlarından sadece kız çocuğum anlamındaki kızım kelimesini kullanmıştır(bkz. Şekil 21-23-24). Kullanıcı annelerin sadece ikincisi, kızından “prenses” diye bahsetmiştir(bkz. Şekil – 22). Türk Dil Kurumu’nun güncel Türkçe Sözlüğü’nde “*Hükümdar ailesinden olan kadın veya kızlara verilen unvan*” (TDK, 2019, <http://sozluk.gov.tr/>) olarak tanımlanan “prenses” kızın asilliğini ya da gücünü “erkek” babasına ya da kocasına bağlayan bir söylemdir. Connell’e göre toplumsal cinsiyet, kadınlar ile erkekler arasında ya da kadınlık ve erkeklik tanımları arasında tarihsel bağa dayanan bir iktidar ilişkileri örüntüsüdür. Bu noktada iktidarın sahibi de iktidarda olan da daima erkektir (Connell’danakt. Bülbül, 2014, s.4). Devletin ideolojik aygıtları sayesinde daha da pekişen ataerkil kültür

kadınların, annelerin bu ortak söylemleri ile içselleştirilerek benimsendiğinin göstergesi durumundadır.

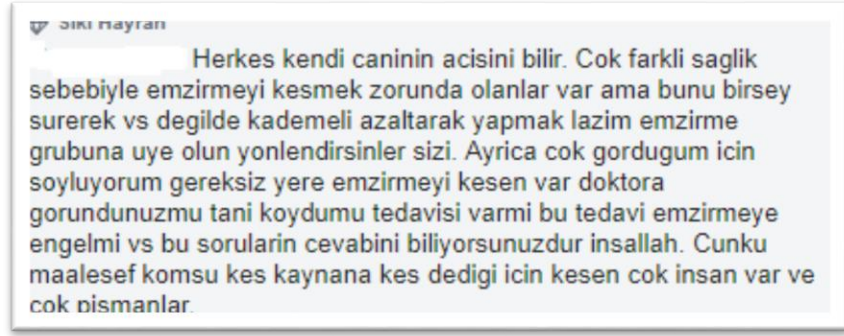
Kullanıcı annelerin hepsinde var olan inanç pratikleri(bkz. Şekil 21-21-23-24) ‘’anneliğin herkese nasip olması dileğinde’’(bkz. Şekil 23-24) birleşmektedir. Bu söylemle annelikle kadınlığı eş tutan kullanıcı anneler, çocuk sahibi olmayı öznel bir tasavvurdan çıkararak, her kadını ilgilendiren genel geçer bir kabule, zorunluluğa bağlamıştır. Kullanılan kalp, gülücük, şükür emojisi annelikten doğan ortak bir mutluluğu simgelemektedir.

Kaynak: Facebook Şekil 25

Hamilelikten Anneliğe sayfasında ismini vermeden sayfa yöneticisine mesaj atan bir üye anne bebeğini süttten nasıl kesmesi gerektiği konusunda diğer üye annelerden yardım istemektedir(bkz. Şekil 25).

- Kullanıcı annelerden birincisi; ‘’ *Herkes kendi canının acısını bilir. Çok farklı sağlık sebebiyle emzirmeyi kesmek zorunda olanlar var ama bunu bir şey sürerek vs. değil de kademeli azaltarak yapmak lazım. Emzirme grubuna üye olun yönlendirsinler sizi. Ayrıca çok gördüğüm için söylüyorum gereksiz yere emzirmeyi kesen var. Doktora görüldünüz mü? Tanı koydu mu? Tedavisi var mı? Bu tedavi emzirmeye engel mi vs. bu soruların cevabını biliyorsunuzdur inşallah. Çünkü maalesef komşu kes kaynana kes dediği için kesen çok insan var ve çok pişmanlar.*’’ (bkz. Şekil-26).

Kaynak: Facebook Şekil 26

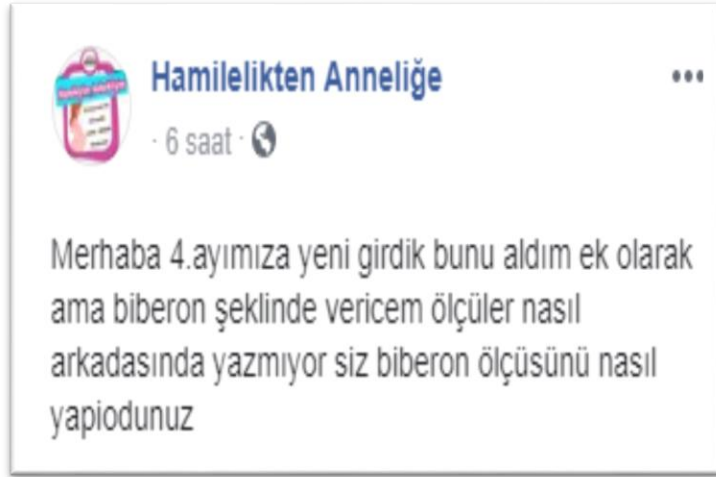
- Kullanıcı annelerden ikincisi; “ Çok geçmiş olsun kimse sizi yargılayamaz. Hepimiz anneyiz kim ister bebeğini emzirmemeyi? Sıkmayın canınızı buradaki yöntemleri kullanabilirsiniz. Faydasını görürsünüz, çok geçmiş olsun.” (bkz. Şekil-27) şeklinde yorumda bulunmuştur.

Kaynak: Facebook Şekil 27

Öncelikle paylaşımı yapan üye annenin ismini saklaması ve “beni yargılamayın artık dayanamıyorum” (bkz. Şekil-25) söylemi Facebook’ta bile olsa “emzirmeyen ya da emziremeyen anne” konumunda olduğu için toplum nezdinde gelebilecek baskılardan korkmakta ve bu durumu peşinen açıklamaktadır. Üye annenin hiç tanımadığı insanlar önünde bile kendisini “eksik anne” hissetmesine sebep olan bu durum sağlık nedenleriyle bile olsa emzirmekten kaçındığını söylerken özgür olmadığını göstermektedir. Kullanıcı annelerden ilkinin yorumu “herkes kendi canının acısını bilir” şeklinde başlasa da sonrasında gelen, “Doktora gittiniz mi? Tedavisi var mı? Komşu, kaynana kes dediği için emzirmeyi kesenler var” (bkz. Şekil-26) şeklindeki yaklaşımı büyük bir sağlık sebebi olmadıkça emzirmeyi kesmenin annenin kendi

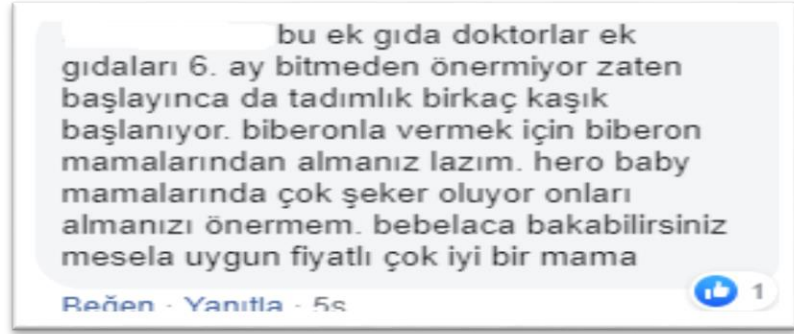
inisiyatifinde olmadığını belli eden bir tavırda olduğunu göstermektedir. Kullanıcı annelerden ikincinin yorumunda ise “*hepimiz annemiz kim istemez bebeğini emzirmeyi, sizi kimse yargılayamaz*” (bkz. Şekil-27) şeklindeki yaklaşımında her annenin emzirme konusunda hem fikir olduğu, olması gerektiği ve emzirmenin, anneliğin yegâne görevi olduğu düşüncesi yatmaktadır. Günümüzde doktorlar emzirmenin anne ve çocuk sağlığı için çok önemli olduğunu vurgulasa da emzirmek anne ile çocuk arasındaki öznel bir deneyimdir. 18. Yüzyılda bebeğini sütannelere bırakan ya da fiziki özellikleri bozulmaması adına emzirmeyen anneler toplum tarafından tepki almazken günümüzdeki “ideal annelik” kurgusunda emzirmek son derece önemlidir. Ayrıca iki kullanıcı annenin de emzirmeyi bırakma konusunda sanal grup ve sitelere yönlendirmeleri anneliğin öğrenilmesi konusunda yeni medyanın önem ve etkisini gözler önüne sermektedir.

Kaynak: Facebook Şekil: 28

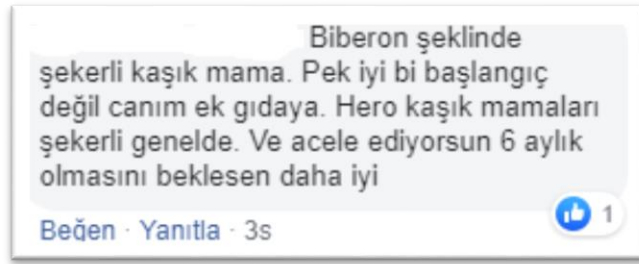
Sayfaya üye bir kullanıcı anne, bebeğine vereceği ek gıda ölçüleri hakkında yardım istiyor.

- Kullanıcı annelerden birincisi; “*Bu ek gıda. Ek gıdaları doktorlar 6. Ay bitmeden önermiyor. Zaten başlayınca da tadımlık birkaç kaşık başlanıyor. Biberonla vermek için biberon mamalarından almanız lazım. HeroBaby mamalarında çok şeker oluyor, onları önermem. Bebelaca bakabilirsiniz mesela uygun fiyatlı çok iyi bir mama.*” (bkz. Şekil-29)

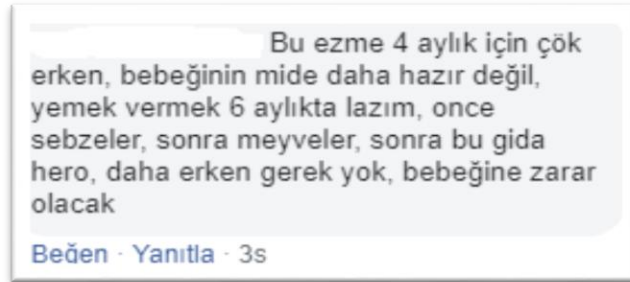
Kaynak: Facebook Şekil-29

- Kullanıcı annelerden ikincisi; *“Biberon şeklinde şekerli kaşık mama. Pek iyi bir başlangıç değil canım ek gıdaya. Hero kaşık mamaları şekerli genelde ve acele ediyorsun 6 aylık olmasını beklesen daha iyi”* (bkz. Şekil-30).

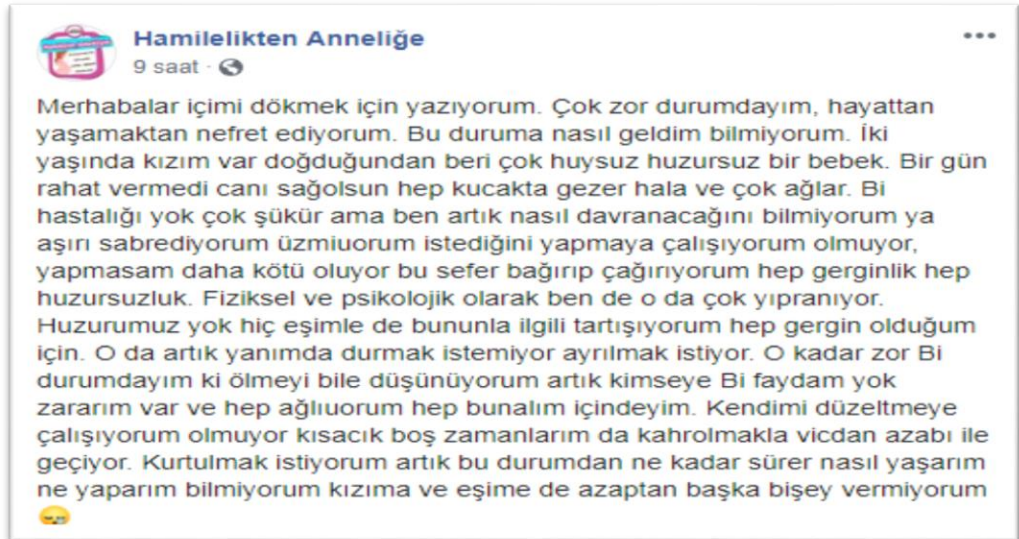
Kaynak: Facebook Şekil-30

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; *“Bu ezme 4 aylık için çok erken, bebeğinin mide daha hazır değil, yemek vermek 6 aylıkta lazım. Önce sebzeler, sonra meyveler, sonra bu gıda hero, daha çok erken gerek yok, bebeğine zarar olacak”* (bkz. Şekil-31) şeklinde yorumda bulunmuştur.

Kaynak: Facebook Şekil-31

Yeni medya ortamının Facebook'un etkileşim özelliği sayesinde anneler birbirlerinin bilgi ve tecrübesine başvurmakta farklı annelik şekillerini öğrenme şansı elde etmektedir. Kuşaktan kuşağa sözlü öğretiler ve yakın çevreden gözlenebilen annelik, yerini okuyan, araştıran, yeni mecralarda var olan bir anne profiline bırakmıştır. Yorumlarda annelerin çocuğun 6 aylık olmadan hazır mamaya geçmemesi gerektiği söylemleri ve bahsedilen mamanın şekerli olduğunu dolayısıyla çocuğa zararlı olabileceğini belirtmeleri yeni süper annelik kavramıyla özdeşleşen bilinçli annenin çocuğu için en iyisi ve doğrusunu arama çabası olarak gösterilebilir. Bundan birkaç kuşak önce el yordamıyla büyüyen çocuk, şimdi emzirme döneminden beslenmesine, giydiklerinden bezine, okul öncesi eğitiminden zekâ gelişimine dikkat edilerek büyütülmekte, anneler bu konuda kendilerini geliştirmektedir. Çocuk gelişiminin, annelerin içgüdüleri ile değil de belirli bilimsel ve sosyal ölçütler baz alınarak sağlanması önemli bir değişimin göstergesi olmakla birlikte kadınlarda mükemmeliyetçi, titiz, süper anne sendromu oluşturabilmektedir. Annelerin çocuk gelişimi ile ilgili merak ettiği her soruya Facebook ya da diğer mecralar üzerinden yanıt alabilmesi, kalabalık bir mecra olduğu için gelen cevapları kıyas edebilmesi, en doğru ve güvenilir bilgiye ulaşma açısından faydalı bir etki yaratabilmektedir.

Kaynak: Facebook Şekil-32

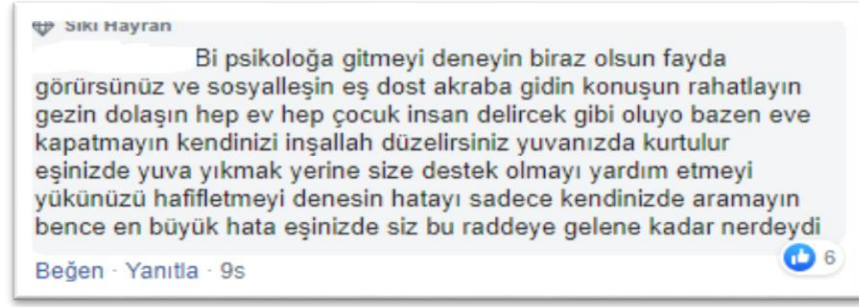
Hamilelikten Anneliğe adlı Facebook sayfasında kullanıcı üye bir anne hayattan bıktığını, psikolojik durumunu, çocuğunun huzursuzluğundan ağlamasından bıktığını bağırıp kızdığında da kendini suçlu hissedip sürekli vicdan azabı çektiğini, eşine ve kızına fayda sağlayamadığını düşündüğünü diğer üye annelerle ismini vermeden paylaşmıştır(bkz. Şekil-32).

- Kullanıcı annelerden birincisi; *‘‘Bence öyle düşünmeyin. Bence anne olmak bile başlı başına fayda. Çocuğunuza da, eşinize de faydam yok diye düşünmeyin. Eşlere çok şey düşüyor ama farkında değiller onlar babalığı para kazanıp geldim bitti görüyor. Geldiklerinde biraz vakit geçirip çocuğu hem ruhen hem de fiziken doyurmaları gerektiğini unutuyorlar. İlk önce pedagoji olarak onların da eğitim alması lazım. Çünkü arkadaşların da dediği gibi ruhen kendinizi dinlemeniz ve zaman ayırmanız lazım ki siz de faydalı bir anne olabilirsiniz. Emin olun buradaki anneler o kadar iyi anlıyorlar ki sizi sadece dikkat edin hamile kalmamaya ve kendinize zaman ayırın eşinizle de konuşun ve beraber bir şeyler yapın’’* (bkz. Şekil-33)

Bence öyle düşünmeyin bence anne olmak bile başlı başına fayda çocuğunuza esinizde faydam yok diye düşünmeyin bence eşlere çok şey düşüyor ama farkında değiller onlar babalığı para kazanıp geldim bitti görüyo geldiklerinde biraz vakit geçirip çocuğu hem ruhen hemde fiziken duyurmaları gerektiğini unutuyorlar ilk önce pedogoloji olarak onların da eğitim alması lazım çünkü arkadaşlarında dedikleri gibi ruhen kendinizi dinlemeniz ve zaman ayırmanız lazım ki sizde faydalı bi anne olabilirsiniz ,emin olun burdaki anneler okadar iyi anlıyor ki sizi sadece dikkat edin hamile kalmamaya ve kendinize zaman ayırın eşinizle de konuşun ve beraber birşeyler yapın

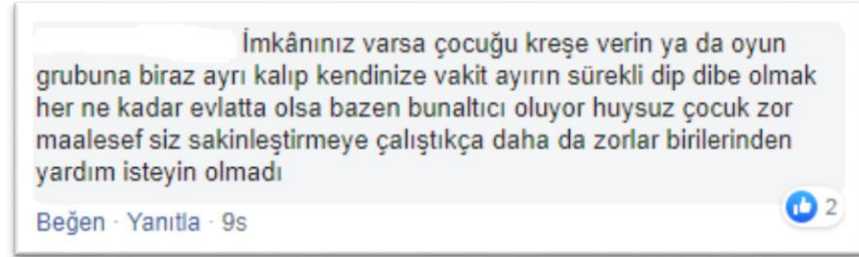
Kaynak: Facebook Şekil-33

- Kullanıcı annelerden ikincisi; *‘‘Bir psikoloğa gitmeyi deneyin biraz olsun fayda görürsünüz ve sosyalleşin. Eş, dost, akraba gidin, konuşun, rahatlayın. Gezin dolaşın. Hep ev hep çocuk insan delirecek gibi oluyor bazen eve kapatmayın kendinizi. İnşallah düzelirsiniz, yuvanız da kurtulur. Eşiniz de yuva yıkmak yerine size destek olmayı, yardım etmeyi, yükünüzü hafifletmeyi denesin. Hatayı sadece kendinizde aramayın. Bence en büyük hata eşinizde. Siz bu raddeye gelene kadar nerdeydi? (bkz. Şekil-34).*

Kaynak: Facebook Şekil-34

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; *‘İmkânınız varsa çocuğu kreşe verin ya da oyun grubuna. Biraz ayrı kalıp kendinize vakit ayırın. Sürekli dip dibe olmak her ne kadar evlatta olsa bazen bunaltıcı oluyor. Huysuz çocuk zor maalesef siz sakinleştirmeye çalıştıkça daha da zorlar birilerinden yardım isteyin olmadı.’* (bkz. Şekil-35).

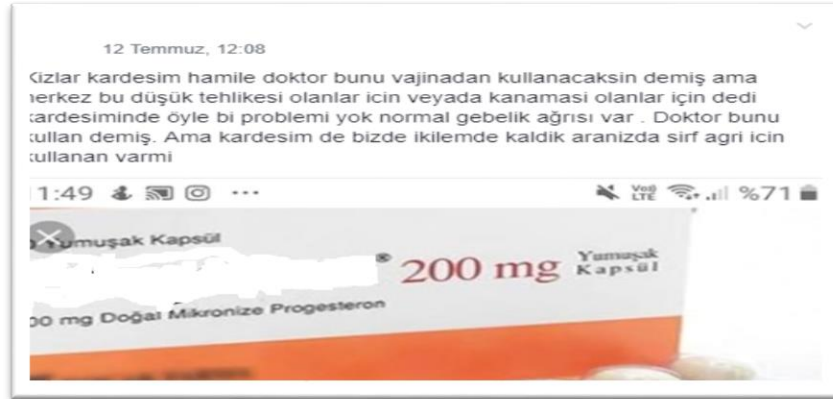

Kaynak Facebook: Şekil 35

Konuyu tartışmaya açan üye anne kendi ruhsal durumunu diğer annelerle paylaşarak bir çözüm yolu arıyor ve belki de kimliğini saklayabilmenin rahatlığıyla çevresine anlatmaktan çekinebileceği şeyleri bu mecrada diğer annelerle rahatça paylaşabiliyor. Üye anne, çocuğunun huysuzluklarına tahammül edemediğini, bağırıp çağırdığında ise kendini suçlu hissettiğini, kendisini ailesine karşı faydalı görmediğini söylemektedir. Konuya yorum yapan üç annenin ortak söylemi ise kadının kendine zaman ayırması, profesyonel destek alması ve babanın da çocuk yetiştirme konusunda sorumluluk alması gerektiği yönünde birleşmektedir (bkz. Şekil-33-34-35). Toplumda çocuğun sorumluluğunun genellikle anne üzerine bırakılması anlayışının aksine üye anneler babanın da bir o kadar sorumluluk alması, anneye destek olması gerektiğini

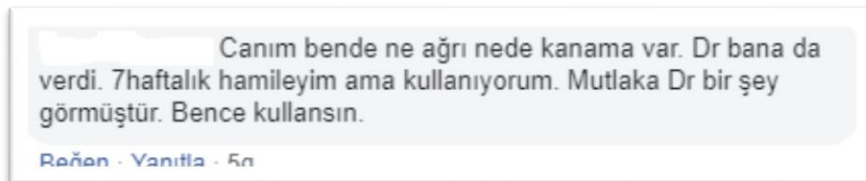
düşünürken aynı zamanda kadının özel hayatında çocuk bakımı dışında kendi için bir şeyler yapması gerektiğini vurgulamaları hâkim annelik ideolojisinin dışına çıkan bir söylemdir. Kadının her şeyden önce kendisinin mutlu olması, onu sosyal hayattaki diğer rollerinde de daha mutlu ve faydalı bir birey yapacağı kanısında birleşmeleri ve bu noktada annelerin profesyonel yardım önerisi de yeni medya platformlarının hâkim annelik yaklaşımını değiştirebilmek için bir ortam sağladığının göstergesi olabilmektedir.

Facebook'ta 11 Şubat 2017'de kurulan "Hamilelik, Annelik ve Bebeğim" adlı tartışma sayfası, kadına, hamileliğe ve anneliğe dair her şeyin konuşulabildiği kapalı bir gruptur. Anneler genellikle diğer annelere danışmak, paylaşmak istediği konuları kendi profillerini gizlemeden araya sayfa yöneticilerini koymadan paylaşarak etkileşime geçebilmektedir. Bu sayfaya üye olan bir anne adayının ablasının paylaşımı şu şekildedir:

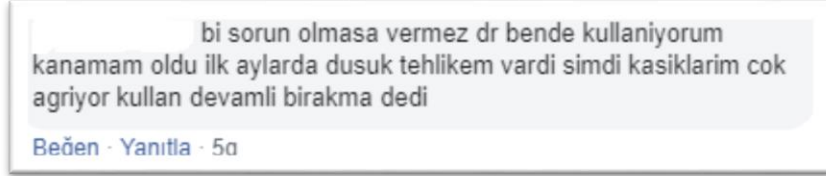
Kaynak : Facebook Şekil:36

• Kullanıcı annelerden birincisi; "Canım bende ne ağrı ne de kanama var. Dr. bana da verdi. Yedi haftalık hamileyim ama kullanıyorum. Mutlaka Dr. bir şey görmüştür. Bence kullansın"(bkz. Şekil 37).

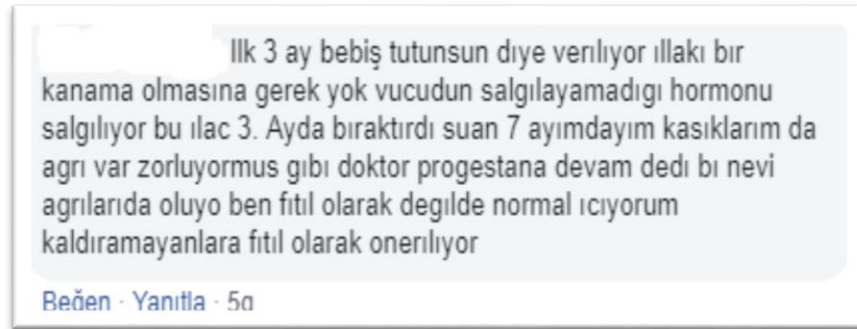
Kaynak: Facebook Şekil 37

- Kullanıcı annelerden ikincisi; “*bir sorun olmasa vermez dr. bende kullanıyorum kanamam oldu ilk aylarda düşük tehlikem vardı. Şimdi kasıklarım çok ağrıyor kullan devamlı bırakma*” (bkz. Şekil 38).

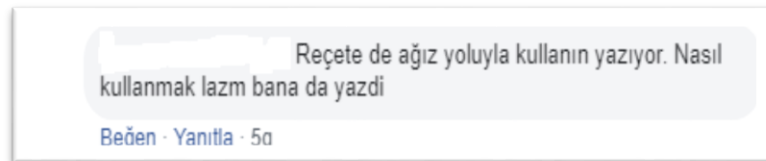
Kaynak: Facebook Şekil 38

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; “*İlk 3 ay bebiş tutunsun diye veriliyor. İllaki bir kanama olmasına gerek yok. Vücudun salgılayamadığı hormonu salgılıyor bu ilaç. 3. ayda bıraktırdı şu an 7. ayımdayım kasıklarım da ağrı var zorluyormuş gibi doktor progestana devam dedi. Bir nevi ağrıları da oluyor. Ben fitil olarak değil de normal içiyorum. Kaldıramayanlara fitil olarak öneriliyor*” (bkz. Şekil 39).

Kaynak: Facebook Şekil39

- Kullanıcı annelerden dördüncüsü; “*Reçetede ağız yoluyla kullanın yazıyor. Nasıl kullanmak lazım? Bana da yazdı*” (bkz. Şekil 40). Şeklinde yorum yapmıştır.

Kaynak: Facebook Şekil 40

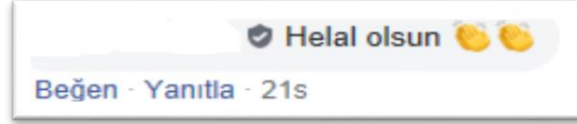
Gönderiyi etkileşime açan üye, kardeşine doktor tarafından yazılan ilaç hakkında diğer annelerden bilgi alarak tecrübelerinden faydalanmak istemiştir (bkz. Şekil 36). İlacı yazan doktor olmasına rağmen, üyenin annelerin tecrübelerine başvurmak istemesi, annelik pratiklerinin gerçekleştirilmesinde tıbbi bilgidenden daha ziyade tecrübeyi esas aldığını göstermektedir. Böylece annelik pratiklerinin öğrenilmesinde sözlü kültürün etkisi yeni medyanın bir kolu olan Facebook'ta da devam etmektedir. Üyenin sosyal medyada oluşturduğu kimliğini gizlemeden bu gönderiyi paylaşması annelik paylaşımlarında özgür olduğunu gösterirken, özel bir durumun genele açılması açısından annelik pratiklerinin kamusalallaştığı söylenebilir. Kullanıcı anneler ise yaptığı yorumlarda hem kendi tecrübelerinden bahsetmiş hem de hamilelik gibi bir meselede tıbbın, doktorun bu tecrübelerden daha çok dikkate alınması gerektiğini vurgulamıştır (bkz. Şekil 37-38-39). Doktor tavsiyesi olan bir ilacın sorgulanmaya açılması titiz bir annelik göstergesi olabilmekte ancak öznel tecrübeyle yapılan herhangi yanlış bir yorum anneler için tehlike arz edebilmektedir. Ancak, örneklerde olduğu gibi kullanıcı annelerin birbirini bu konuda uyarması sağlıklı bir bilginin yayılması açısından önemlidir. Bu durumda Facebook, kullanıcılar tarafından oluşturulan "doğru" bilgilerle anneler arasında pragmatik bir etki sağlayabilmektedir.

Kaynak: Facebook Şekil: 41

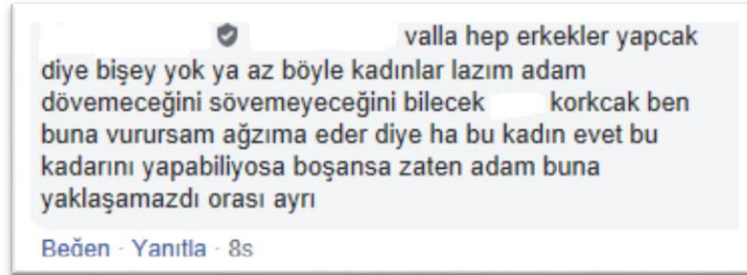
‘‘Hamilelik, Annelik ve Bebeğim’’ adlı Facebook sayfasında sayfa yöneticilerinden biri İnebolu’da kocasını öldüren bir kadının, bir annenin haberi bu şekilde paylaşmıştır(bkz. Şekil-41).

- Kullanıcı annelerden birincisi; ‘‘Helal olsun’’(bkz. Şekil-42).

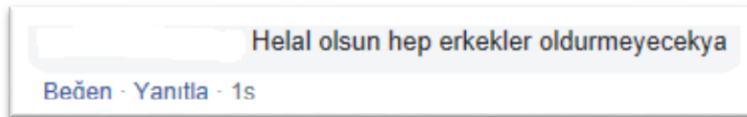
Kaynak: Facebook Şekil-42

- Kullanıcı annelerden ikincisi; ‘‘ Valla hep erkekler yapacak diye bir şey yok ya... Az böyle kadınlar lazım. Adam dövemeyeceğini sövemeyeceğini bilecek, korkacak. Ben buna vurursam a..... e... diye... Ha bu kadın evet bu kadarını yapabiliyorsa boşansa zaten adam buna yaklaşmazdı orası ayrı’’(bkz. Şekil-43).

Kaynak:Facebook Şekil-43

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; ‘‘Helal olsun hep erkekler öldürmeyecek ya’’ (bkz. Şekil-44) şeklinde yorumda bulunmuştur.

Kaynak: Facebook Şekil-44

Kullanıcı annelerin üçü de can kaybı ile neticelenen bir hadise sonucunda kendi hemcinsine hak vererek olayı olumlayan söylemlerde bulunmuştur(bkz. Şekil-42-43-44). Geçmişten bugüne ikili ilişkide şiddetin kullanılış biçimi, birinin diğerine iktidarca ya da erkçe üstün olmasıyla, kendi iradesini onun iradesi yerine koyabilmesiyle meydana gelmiş ve sürmüştür. Hannah Arendt bu durumu yani bir iradenin güçlü olana bağlanmasını “şiddet” olarak açıklamaktadır. Böylece iktidarın karşısındaki “özne” yitirilerek nesne konumunu almakta, bir efendi köle ilişkisi ortaya çıkmaktadır (Oskay, 1996, s. 186). Günümüzde erkek, sosyalleşmenin ve kültürlenmenin doğal bir sonucu olarak söylemlerinde ve davranışlarında eril yapıyı taşımaktadır. Zaman zaman kendisi de bu yapı altında ezilse de var olan statüsünü kaybetmemek için güç ve tahakküm kullanır. Bu durum şiddeti ve şiddet döngüsünü normalleştirir ve bir sorun çözme, iletişim kurma yöntemi olarak şiddet hayatın tüm alanına yayılır (Çelik, 2016, s.7) . Üşür, eril şiddeti; “ *yaş, sınıf, cinsiyet ve etnisiteye dayalı hiyerarşilerle yapılandırılmış ve en güçlüünün kazanacağı biçimde örgütlenmiş bir davranışlar bütünü; düzen, disiplin, terbiye, namus, şeref gibi ahlaki değerleri merkezine alan ve en temel tekniği her türden şiddet olan toplumsal ve siyasal ilişkiler biçimidir*” şeklinde tanımlamaktadır(2013: 216). Medya haberlerinde kadına yönelik eril şiddet sıkça karşımıza çıkan bir olgu olmaktadır ancak yukarıdaki paylaşımda olan “dişil şiddet” olaylarına toplumumuzda nicelik olarak daha az rastlanmakta veya daha az duyulmaktadır. Facebook’taki kullanıcı üye annelerin bu yorumları, toplumsal cinsiyet eşitsizliğini ortadan kaldıran bir yaklaşım içermemekte aksine sadece toplumsal cinsiyet hiyerarşisini değiştiren bir söylem olmaktadır. Bu olumlamalar aslında iktidara, güce duyulan gizli sempatinin dışavurumudur. Kadınların şiddetin nesnesi konumundan öznesi konumuna geçmek istemesi; cinsiyet kodlarının içselleştirilmesi, iktidar ve gücün onaylanması, şiddetin şiddeti doğurması ile ilgili olabilmektedir.

Kaynak: Facebook Şekil-45

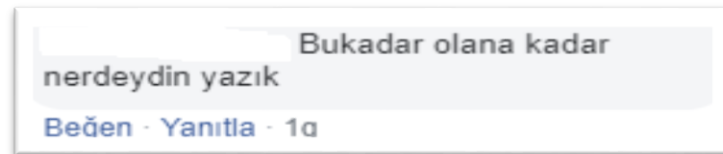
‘‘Hamilelik, Anelik ve Bebeğim’’ adlı Facebook sayfasında üye anne bebeğinin boynundaki yaranın görselini paylaşarak diğer annelerden ne olabileceği konusunda yardım ve fikir istemiş, sabah bebeği doktora götüreceğini eklemiştir.

- Kullanıcı annelerden birincisi; ‘‘ O kadar olana kadar sen anne olarak nerdesin? Niçin görmedin? Bebeğin boynu yaş kalmış uzun süre. Sen ne biçim annesin?’’ (Bkz. Şekil-46).

Kaynak:Facebook Şekil-46

- Kullanıcı annelerden ikincisi; ‘‘Bu kadar olana kadar nerdeydin yazık’’(bkz. Şekil-47).

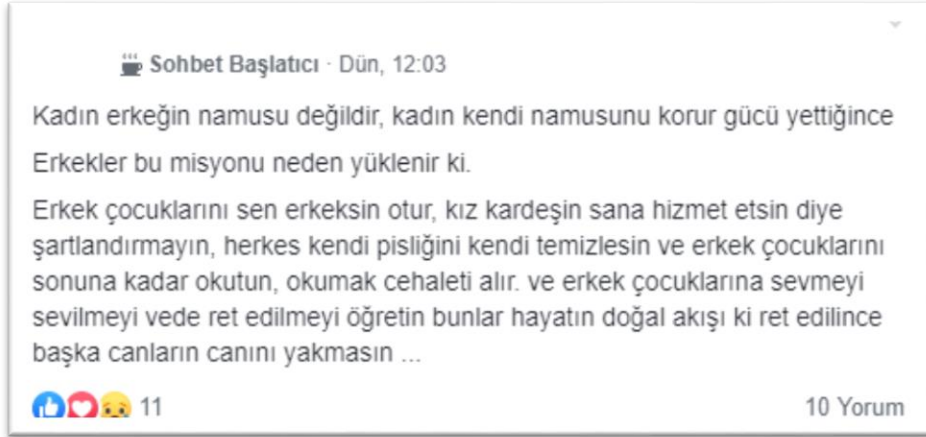
Kaynak: Facebook Şekil-47

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; ‘‘Katlanan yerleri su ve pamukla sil sürekli. Belli ki kirlenmiş’’ (bkz. Şekil-48). Şeklinde yorum yapmıştır.

Kaynak: Facebook Şekil-48

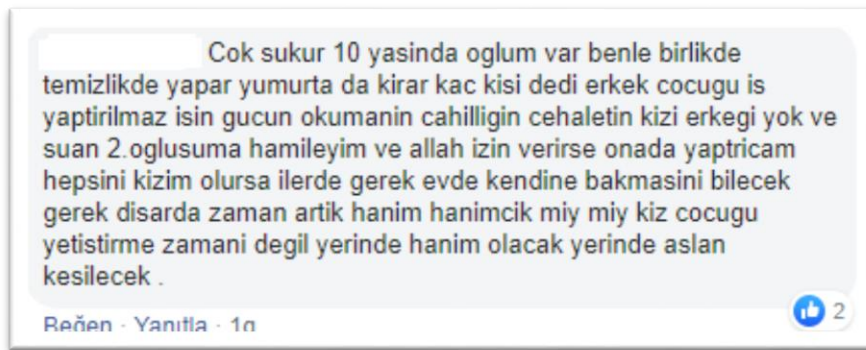
Kullanıcı anneler, yorumlarında paylaşımı yapan anneye karşı ima, eleştiri ve yargılayan söylemlerde bulunarak anneyi çocuğunun boynundaki yaraları önceden görmediği için suçlamaktadır (bkz. Şekil-46-47-48). Kullanıcı annelerden ilki ‘‘ o kadar olana kadar sen bir anne olarak nerdesin?’’(bkz. Şekil-46) söylemi ile ikinci annenin ‘‘bu kadar olana kadar nerdeydin yazık’’(bkz. Şekil-47)söylemi kadının anneliğini sorgulayan bir söylemdir. Çünkü toplumdaki annelik temsilinde, hâkim annelik yaklaşımında anne çocuğun hem fiziki hem de psikolojik bakımından yegâne sorumlu kişidir. Oysaki diğer ebeveyn olarak bir baba, çocuğunun boynundaki bir yarayı görmedi diye babalıktan aforoz edilerek kötü baba ilan edilmez. Ancak anneden her koşulda bu durumu fark etmesi beklenmektedir. Annenin işten yeni gelerek çocuğunu yeni görmüş, yorgun, üzgün, mutsuz, dikkatsiz olabileceği ihtimali göz önüne alınmadan tüm insani durumlardan sıyrarak ‘‘anne’’ olması beklenir. Annelik; kadının kadınlığından da insanlığından da daha üstün bir mertebede tutulur. Toplumda olduğu gibi Facebook mecrasında da iyi ya da kötü anne olmak bu kadar ince bir çizgi üstündedir. Üstelik bu eleştirileri yapan da eleştirilerin hedefinde olan da bir kadın ya da bir anne olması ‘‘kutsal annelik’’ ideolojisinin nasıl işlediğini gözler önüne sermektedir. Bayraktar, bu durumu ‘‘anne olamamışlık’’ ile tanımlamaktadır. Çünkü toplum, anne ve çocuğu ayrılmaz bir bütünün parçaları olarak görür ve bu bakış açısı kadının çocuk merkezli bir hayat sürdürmesi gerektiğini olağanlaştırır. İşte bu noktada bu duruma karşı çıkmak ya da bu durumu inkâr etmek ‘‘anne olamamışlığı’’ ortaya çıkarmaktadır(Bayraktar, 2011, s.84).

Kaynak: Facebook Şekil-49

‘‘Hamilelik, Annelik ve Bebeğim’’ adlı Facebook sayfasında erkek çocuklarını nasıl yetiştirmek gerektiğine dair bir gönderi üye bir anne tarafından paylaşılmıştır.

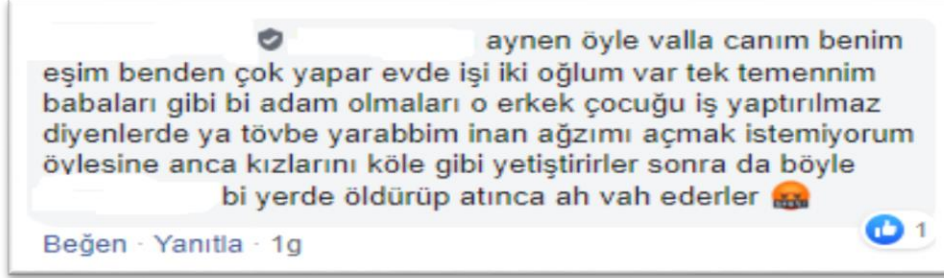
- Kullanıcı annelerden birincisi; ‘‘ Çok şükür 10 yaşında oğlum var benle birlikte temizlik de yapar yumurta da kırar. Kaç kişi dedi erkek çocuğu iş yaptırılmaz. İşin gücün, okumanın, cahilliğin, cehaletin kızı erkeği yok ve şu an ikinci oğluşuma hamileyim ve Allah izin verirse ona da yaptıracağım hepsini. Kızım olursa ilerde gerek evde kendine bakmasını bilecek gerek dışarıda zaman artık hanım hanımcık mıymıy kız çocuğu yetiştirme zamanı değil. Yerinde hanım olacak yerinde aslan kesilecek’’(bkz. Şekil-50).

Kaynak: Facebook Şekil-50

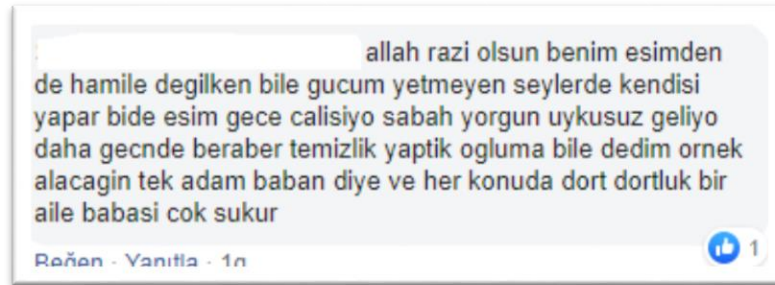
- Kullanıcı annelerden ikincisi; ‘‘Aynen öyle valla canım benim. Eşim benden çok yapar evde işi. İki oğlum var tek temennim babaları gibi bir adam

olmaları... O erkek çocuğu iş yaptırılmaz diyenler de ya tövbe yarabbim inan ağzımı açmak istemiyorum öylesine. Anca kızlarını köle gibi yetiştirirler sonra da böyle bir yerde öldürüp atınca ah vah ederler'' (bkz. Şekil-51).

Kaynak: Facebook Şekil-51

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; *‘Allah razı olsun benim eşimden de hamile değilken bile gücüm yetmeyen şeylerde kendisi yapar bir de eşim gece çalışıyor. Sabah yorgun, uykusuz geliyor. Daha geçen de beraber temizlik yaptık. Oğluma bile dedim: Örnek alacağın tek adam baban diye ve her konuda dört dörtlük bir aile babası çok şükür’*

Kaynak: Facebook Şekil-52

Kullanıcı annelerin yorumlarına bakıldığında, anneler söylemlerinde ev içi iş bölümünün paylaşılması gerektiğini, erkek çocukların da bu bilinçle yetişmesi gerektiğini vurgulamaktadır(bkz. Şekil-50-51-52). Özellikle anneler, toplumda var olan ‘erkek çocuğuna iş yaptırılmaz’ söylemini eleştirmekte, oğullarını bu anlayışla yetiştirmediklerini birbirlerine anlatmaktadır (bkz. Şekil-50-51). Konuyu açan annenin gönderisinde ise toplumdaki cinsiyet kodlarına dair eleştiri bulunmaktadır. Eleştirinin hedefinde namus kavramının yalnızca kadınlarla

ilişkilendirilmesi, erkeğin kadının namusunu koruyan bir vasfa büründürülmesi, aynı ailedeki kardeşlerden kız çocuğunun erkeğe hizmet ettirilmesi gibi hususlar yer almakta, devamında annelere erkek çocuklarını nasıl yetiştirmesi konusunda önerilerde bulunmaktadır(bkz. Şekil-49). Anneler bu noktada eril söylemin iktidarına karşı durarak Facebook üzerinden başka bir annelik yaklaşımını öne sürmektedir. Toplumda annelik anlam olarak sadece bir çocuğu doğurmak, fiziksel ihtiyaçlarını karşılamak, gelişimini sağlamak değil aynı zamanda bir nesli yetiştirmektedir. Anneler cinsiyet kodlarını içselleştirdiğinde çocuklarına da bu yönde bir aktarım yaptığı için ataerkil yapı sorgulanmadan devam etmekte bu durum zaman zaman eril bir şiddete dönüşmektedir. Bu yüzden hâkim annelik anlayışını değiştirmek için Facebook bir ortam sağlayıcı olarak tek başına yeterli olmasa da bu tip konuların dillendirilmesi ve tartışılması önem arz etmektedir.

Facebook'ta 9 Aralık 2016'da kurulan ‘Aktif Anne’ adlı tartışma sayfası kapalı bir grup sayfasıdır. Grup, ‘hakkında’ kısmında sadece anne ve bebek değil, anne kadın, aileye dair her şeyin konuşabildiği bir platform olarak kendini tanımlamaktadır. Grupta reklam yayınlamak, ilaç tavsiyesi yapmak siyaset ve din konuşmak yasak aynı zamanda her hafta ‘girişimci anne’ gönderisi yayınlanmakta, anneler burada kendini tanıtmakta ve tecrübelerinden bahsetmektedir. Üye anneler gönderilerini kendi adıyla ya da yöneticilere mesaj atarak yayınlatabilmektedir. Bu sayfaya üye annelerden birinin paylaşımı şu şekildedir:

21 Ağustos, 23:43

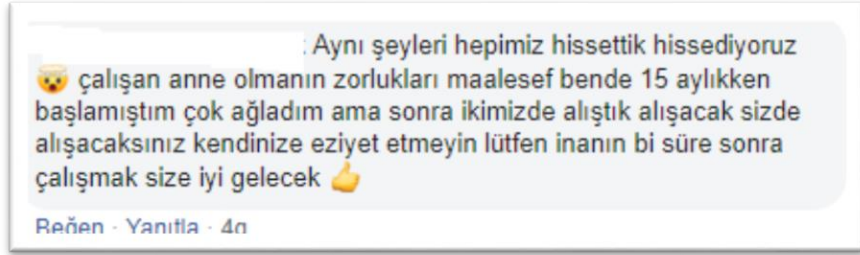
Merhabalar. Bakıcı krizindeyim. Sanki bir kuyunun dibindeyim çıkamıyorum. Eylülde işe başlayacağım. Sarp 18 aylık olacak. Hep kendim baktım. Tek başıma. Ne annem var yanımda, ne kayınvalidem, ne de herhangi bir akrabam. Ücretsiz izin bitti ve daha fazla alamam maalesef. Bakıcı ayarladım. Güvendiğim bir arkadaşımın 2 çocuğunu da severek emanet ettiği bir abla. 2 gün oldu işe başlayalı. Hep birlikte vakit geçiriyoruz. Ama benim içim hiç iyi değil. Bakıcı doyuramayacak, aletini temizleyemeyecek, onunla iyi vakit geçiremeyecek sanki. Hissiyatım bu yönde ve asla değiştiremiyorum. Bakıcı yanımızdayken de bütün ihtiyaçlarını ben karşılıyorum. Bugün ikisi oyun oynarken mutfaktaydım. Beni aramıyordu Sarp. Eksik bir şeyi almak için aşağıya markete haber vererek indim ve geldim ki ağlıyor. Ah göz yaşları boncuk boncuk akmış yanaklarına. İçim gitti. Nasıl alıracak? Nasıl alırsam? Nasıl uyuyacak? Ne yiyecek? Ne içecek? Ağlayınca nasıl susturacak? Ya susmazsa? Ya benden uzaklaşırsa? Ya eski bağımız olmazsa? Ya yeme düzeni, uyku düzeni bozulursa? Ah ya beni şimdiki gibi sevmesze? Çok üzülüyorum. Onlarca, yüzlerce annenin bebeğini bir başkasına bırakıp çalışmak zorunda olduğunu ve yalnız olmadığını biliyorum. Yani aslında beynim biliyor ama kalbim bilmek istemiyor. Paramparçayım, başa çıkamıyorum.

31

42 Yorum

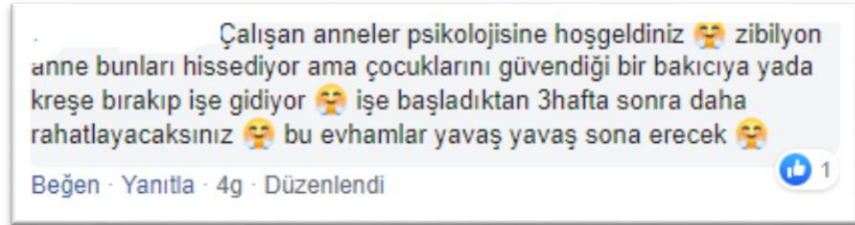
Kaynak:Facebook Şekil-53

- Kullanıcı annelerden birincisi; “ Aynı şeyleri hepimiz hissettik, hissediyoruz. Çalışan anne olmanın zorlukları maalesef... Ben de 15 aylıkken başlamıştım. Çok ağladım ama sonra ikimiz de alıştık. Alışacak siz de alışacaksınız kendinize eziyet etmeyin lütfen. İnanın bir süre sonra çalışmak size iyi gelecek (bkz. Şekil-54).

Kaynak: Facebook Şekil-54

- Kullanıcı annelerden ikincisi; “Çalışan anneler psikolojisine hoş geldiniz. Zibilyon anne bunları hissediyor ama çocuklarını güvendiği bir bakıcıya ya da kreşe bırakıp işe gidiyor. İşe başladıktan 3 hafta sonra daha rahatlayacaksınız. Bu evhamlar yavaş yavaş sona erecek” (bkz. Şekil-55).

Kaynak: Facebook Şekil-55

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; “ Aynı sizin gibi 18 aya kadar ücretsiz izin aldım. Kendim baktım. 18 aydan sonra Eylül’de mecburen işe başlamak gerekiyordu. Çocuğunuz da siz de alışıyorsunuz öyle düşündüğünüz gibi bağ kopma vs. olmuyor olamaz bunlarla üzmemin canınızı. Aynı yollardan duygulardan geçmiş biri olarak tavsiyem bakıcınız sizin evinize gelsin ve imkânınız da varsa kamera mutlaka olsun ya da gerçekten gönülden güvendiğiniz biri olsun” (bkz.Şekil-56). Şeklinde yorum yapmıştır.

Aynı sizin gibi 18 aya kadar ücretsiz izin aldım kendim baktım 18 Aydan sonra Eylül'de mecburen işe başlamak gerekiyordu. Çocuğunuz da siz de alışıyorsunuz öyle düşündüğünüz gibi bağ kopma vs olmuyor olamaz bunlara üzmeyin canınızı. Aynı yollardan duygulardan geçmiş biri olarak tavsiyem bakıcınız sizin aevinize gelsin ve imkanınız da varsa kamera mutlaka olsun. Ya da gerçekten gönülden güvendiğiniz biri olsun.

Beğen · Yanıtla · 4a

Kaynak: Facebook Şekil-56

Öncelikle paylaşımı yapan çalışan anne, çocuğunu başkasına emanet etmenin zorluğunu, onu bırakıp işe gitmenin kendi içinde bir vicdan azabı oluşturduğunu diğer üye annelerle paylaşıyor(bkz. Şekil-53). Kullanıcı anneler ise söylemlerinde bu durumun geçici bir durum olduğunu, çalışmanın kadına iyi geleceğini, kuruntu yapmaması gerektiğini söyleyerek kendilerinden benzer örnekler vererek anneye moral vermeye çalışmıştır(bkz. Şekil-54-55-56). Çalışmanın ana konusu olan süper annelik ve sendromu bu konuda iyi bir örnektir. Anneler, özellikle çalışan anneler iş ve çocuk bakımı konusunda bocalamakta, çalışmayı tercih ettiklerinde kendilerini çocuklarına karşı suçlu hissetmektedir. Çünkü toplum “çocuk merkezli anneliği” olumlayarak kadının en kutsal ve öncelikli görevinin çocuk yetiştirmek olduğunu çeşitli araçlarla zihinlere kazımakta, bunun için kadın biyolojisini öne sürerek anneliğin içgüdüsel olduğunu ortaya atmaktadır. Kariyer ve kişisel gelişimini tamamlamaya çalışan anneler evdeki annelere göre “eksik” bulunmakta, onlar da kendilerinde hissedilmeye zorlanan eksikliği tamamlamak için çocuğa maddi yönden yatırım yaparak, tüm isteklerini yerine getirmeye çalışmaktadır. Bu durum çocuğun karakterinde doyumsuzluk yaratabilmekte, istediği her şeye ulaşmanın rahatlığıyla “amaçsız ve mutsuz” çocuklar artabilmektedir. Bu noktada yasal anlamda babalara verilen doğum izninin sürelerinin arttırılması ya da toplumda müşterek bir çocuk yetiştirme bilincinin uyandırılması kadının üstüne atılı sorumluluğu hafifletmek, dengelemek için çözüm yolları aranması gerekmektedir. Aktif anne sayfasındaki kullanıcı üye anneler problemini açan anneye destek çıkararak kariyerine devam etmesi gerektiğini ve bu tür düşüncelerin zamanla geçeceğini söyleyerek toplumdaki hâkim annelik anlayışı dışında bir tutum sergilemiştir.

Memnada aktır annelerim iç işleri Bakanlığının kadın destek hattından haberdar etmek istiyorum. Kades uygulaması sadece kadınlara ait bir uygulama kimlik bilgilerini nüfus müdürlüğünden onaylanarak sisteme dahil ediliyorsunuz.. Acil bir durumda yardım iste butonuna basıyorsunuz ve konum bilgilerine ulaşarak bulunduğunuz yere emniyet tarafından ekip gönderiliyor.. Lütfen şiddete sessiz kalmayın bugün atılan bir tokat yarın kefeniniz olabilir...

  31

4 Yorum

Kaynak: Facebook Şekil-57

Aktif anne grubunda sayfa yöneticilerinden biri sayfadaki anneleri bilinçlendirmek amacıyla İç İşleri Bakanlığı'nın kadın destek hattını nasıl kullanabileceklerini anlatan bir gönderi yayınlamıştır(bkz. Şekil-57). Kadınlara, annelere şiddet karşısında sessiz kalmamalarını salık veren ve onları yönlendiren bu söylem şiddete farkındalık yaratmak ve kadının haklarına sahip çıkmasının gerekliliğini vurgulaması açısından önemlidir. Elbette ki bu tarz paylaşım ve söylemler ulaşacağı kitle, etkisi, uygulanabilirliği açısından verimliliği tam olarak ölçülemese de geleneksel medyadaki eşitsizlik yaratan cinsiyet kodlarının bilinçlere mütemadiyen işlenmesine, şiddeti normalleştirilmesine karşılık, yeni medya ortamları doğru paylaşımlarla bir alternatif olabilmektedir. Bu noktada Facebook da doğru kullanıldığında yerleşmiş yanlış kalıpları dönüştürmek için bir mekân olabilir. Böylece Facebook'taki annelik sayfaları kadınların sadece birbiriyle dertleşip, yardım aldığı bir platform değil, günlük hayatta kullanabilecek pratikler edindiği, öğrendiği, bilinçlendiği bir kaynak olabilmektedir. Özellikle Facebook'un paylaşım kültürü üzerine kurulu olması bu tip bilgilerin denk gelirliliği ve yayılması açısından önemlidir.

Dün, 08:24

(alıntı foto, kendi duygularım)

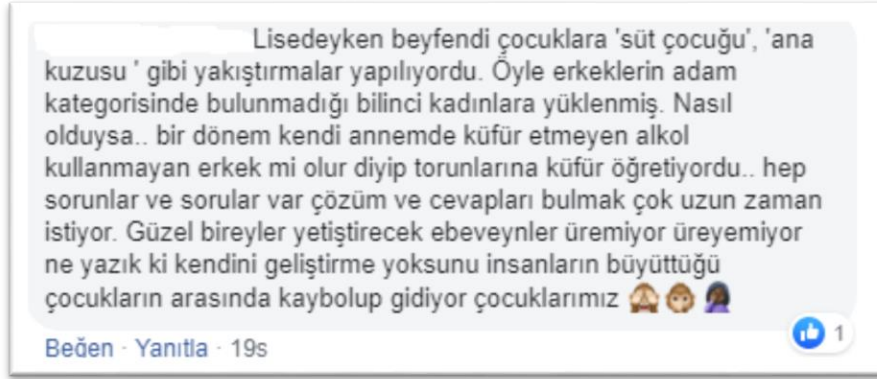
Anneler 🌹 Hemen hemen her yerde erkek anneleri çocuklarını şöyle yetiştirsin VS tarzında yazılar okuyorum. Hepsine katılıyorum. Ben de bir erkek annesi olarak çocuğuma saygıyı, sevgiyi, eşitliği, hoşgörüyü, değer vermeyi öğretmeye çalışacağım allahın izniyle. Benim de hayatım bunlar üzerine kuruludur çünkü.

Fakat kız annelerine de çok çok büyük görev düşüyor mu? . Genç kızlığım boyunca çevremde de gördüğüm kadarıyla sevilen erkek profili, bazen bu kadar şiddete yol açıyor diye düşünüyorum. Hep duyduğumuz laflar değil midir ki? "erkek dediğin masaya yumruğunu vuracak! Kiskanmayan adam sevmiyordur! Serrt erkeklerden hoşlanırım! Vr aklıma gelmeyen bu tarz birçok sey. Genç kızlarımız hep dediği dedik, çaldığı düdüğü, serseri serseri dolaşan tiplerden hoşlanıyor, yalan mı? Birçok arkadaşım da gördüm, kendisine değer veren, gerçekten düzgün adamları/gençleri ; okulun ya da mahallenin en serseri, yakışıklı, ukalaa, burnu havada, vuran, kıran, bağırır , çağırır erkeklerine tercih ettiler. Hala da gençlerimiz bu tarz kişilere karşı sempati duvmakta taviz vermekte

Kaynak: Facebook Şekil-58

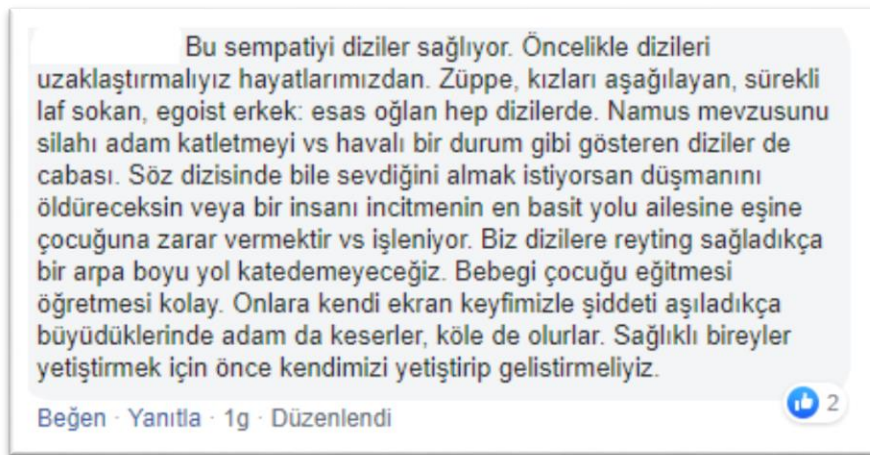
Aktif anne grubundan üye bir kullanıcı anne, kız ve erkek çocuğu yetiştirme konusunda toplumdaki yerleşik cinsiyet rollerini sorgulayan bir gönderi paylaşarak diğer annelerle sohbet açıyor.

- Kullanıcı annelerden birincisi; *“Lisedeyken beyefendi çocuklara ‘süt çocuğu’, ‘ana kuzusu’ gibi yakıştırmalar yapıyordu. Öyle erkeklerin adam kategorisinde bulunmadığı bilinci kadınlara yüklenmiş. Nasıl olduysa... Bir dönem kendi annem de ‘küfür etmeyen, alkol kullanmayan erkek mi olur?’’ Deyip torunlarına küfür öğretiyordu. Hep sorunlar ve sorular var. Çözüm ve cevapları bulmak çok uzun zaman istiyor. Güzel bireyler yetiştirecek ebeveynler üremiyor, üreyemiyor ne yazık ki kendini geliştirme yoksunu insanların büyüttüğü çocukların arasında kaybolup gidiyor çocuklarımız’’*(bkz. Şekil-59).

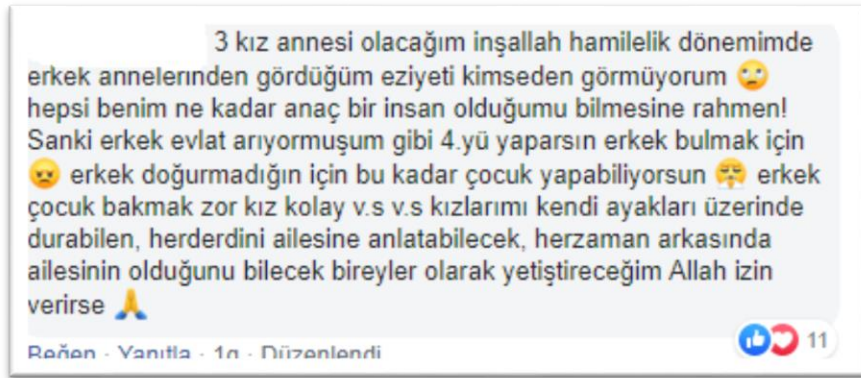
Kaynak: Facebook Şekil-59

- Kullanıcı annelerden ikincisi; ' Bu sempatiyi diziler sağlıyor. Öncelikle dizileri uzaklaştırmalıyız hayatlarımızdan. Züppe, kızları aşağılayan, sürekli laf sokan, egoist erkek: esas oğlan hep dizilerde. Namus mevzusunu, silahı, adam katletmeyi vs. havalı bir durum gibi gösteren dizilerde cabası. Söz dizisinde bile sevdiğini almak istiyorsan düşmanını öldüreceksin veya bir insanı incitmenin en basit yolu ailesine, eşine, çocuğuna zarar vermektir vs. işleniyor. Biz dizilere reyting sağladıkça bir arpa boyu yol katedemeyeceğiz. Bebeği çocuğu; eğitmesi, öğretmesi kolay. Onlara kendi ekran keyfimizle şiddeti aşladık a büyüdüklerinde adam da keserler, k le de olurlar. Sağlıklı bireyler yetiştirmek için önce kendimizi yetiştirip, geliştirmeliyiz(bkz. Şekil-60).

Kaynak: Facebook Şekil-60

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; “3 Kız annesi olacağım inşallah. Hamilelik dönemimde erkek annelerden gördüğüm eziyeti kimseden görmüyorum. Hepsi benim ne kadar anaç bir insan olduğumu bilmesine rağmen! Sanki erkek evlat arıyormuşum gibi 4. yü yaparsın erkek bulmak için. Erkek doğurmadığın için bu kadar çocuk yapabiliyorsun. Erkek çocuk bakmak zor kız kolay vs. kızlarımı kendi ayakları üzerinde durabilen, her derdini ailesine anlatabilecek, her zaman arkasında ailesinin olduğunu bilecek bireyler olarak yetiştireceğim Allah izin verirse”(bkz. Şekil-61). Şeklinde yorumda bulunmuştur.

Kaynak: Facebook Şekil-61

Aktif Anne sayfasındaki konuyu tartışmaya açan üye anne, erkek çocuk yetiştirmek kadar kız çocuğunu da doğru algılarla yetiştirmenin önemine vurgu yaparak, toplumdaki yerleşmiş ataerkil güce vurgu yapan kodların kadınlar tarafından nasıl içselleştirildiğinden ve bunun sonucunda özel hayatlarında yaptığı yanlış seçimleri anlatan bir paylaşım yapmıştır(bkz. Şekil-58). Kullanıcı annelerden birincisi, toplumda efendi, sakın erkeğin kabul görmediğini, erkeklere güç ve şiddetin yakıştırıldığını ve bunun kadınlar tarafından (sebebini anlamadığı bir şekilde) daha çekici bulunarak tercih sebebi olduğunu belirtmiştir. Hatta kendi annesinin bile torunlarına küfür öğrettiğini, içki içmeyen erkeğe erkek denmez söylemlerinde bulunduğunu eklemiştir(bkz. Şekil-59). Birey, cinsel kimlik bilincine eriştikten sonra toplumsallaşma sürecinde toplumun kendisinden erkeklik ve kadınlık adına ne beklediğini kavrar ve bu sorumluluğu taşımaya başlar. Bu beklentilerden sorumlu tutulacağını anlayan birey toplumsal cinsiyet özelliklerini içselleştirerek bir benlik duygusu yaratır. Böylece toplumun

beklentilerini karşıladığı kadar kadın ve erkek olarak değerlendirilir (Wharton, 2008, s. 31). Toplumumuzda var olan erkek adam ağlamaz, erkek adam yorulmaz vs.. gibi söylemler erkeklere daima güç atfederken, kadın kısmı oturaklı olmalı, çok konuşmamalı gibi söylemlerle kadın daima edilgen konumda tutulmuştur. Küçüklükten beri bu kodlarla büyüyen erkek daha az erkek olmanın verdiği korkuyla toplumsal kodlamaları yerine getirirken, kadınlar da ideal olanın bu olduğuna bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde inanmış, çeşitli araçlarla inandırılmıştır. Kullanıcı annelerden ikincisi ise bu araçların en güçlüsünü medya ve medyanın bir kolu olan diziler olarak nitelmiştir. Dizilerin belirli kodlarla şiddeti işlediğini ve toplumu yanlış yönlendirdiğini söyleyerek çözüm olarak dizileri hayatımızdan çıkarmayı öne sürmüştür(bkz.Şekil-60). Kullanıcı annelerden üçüncüsü ise hamilelik döneminde erkek annelerinden gördüğü baskıdan bahsederek, iki kız olduğu için üçüncü erkeği aradığı imaları, kız çocuğuna bakmanın erkeğe göre daha kolay olduğu gibi söylemlerinden yakınmıştır. Çünkü toplumda erkek çocuğu, kız çocuğuna göre daha değerli görülmekte dolayısıyla erkek evlat sahibi olmanın annenin de değerini arttırdığına inanılmaktadır. Kadınların da bu durumu sorgulamadan kabul etmesi bu anlayışın günümüze kadar gelmesi hatta gelecek nesillere taşınmasına sebebiyet vermektedir.Bu noktada örnekteki annelerin konuyla ilgili söylemlerine bakıldığında hepsi, toplumsal cinsiyet eşitsizliğine vurgu yaparak rahatsızlıklarını dile getirmiş ve bu durumun ortadan kalkması için kendilerince bir çözüm öne sürmüştür.

Dün, 19:47

Bugün hayatımın şoklarından birini yaşadım desem yeridir. Bu insanlar neden bu kadar umursamaz anlamış değilim. Evimin önünde pazar açılıyor binlerce insan geliyor meşhur pazarlardan. Ablamla çikalım dedik gezerken bi kız çocuğu 4 yaşların var . Bir saga bakıyor bir sola korkmuş gözlerle . Nereye gideceğini bilmeden. Tuttum kızın elinden annen nerede dedim bilmiyorum dedi. Kaybolmuş ama ettafta ne arayan var ne soran . Bağurdım bu çocuğun annesi nerede diye ses yok baya bağırındım ama herkes dönüp bakıyordu o derece . Zabıtayı aradım hemen ilerideymiş aldım zabitanın yanına gittik giderken de yine yüksek sesle çocuğu zabıtaya götürüyorum annesi gelirse diyin dedim. Zabıtaya gittik bu dediğim neredeyse 10 15 dk olan bir olay götürdüm adam zaten girişte tanıdığım zabıtalardan hemen gözlerimdeki korkuyu görmüş olacak ki korkmayın biz şimdi buluruz dedi. Bekledim biraz siz gidebilirsiniz dedi içim bırakmaya el vermese de bebeğim ablamda diye... kuzum sakın korkma polis abiler şimdi anneni getirecek dedim. Kız da rahat davranıyor ama. Neyse geri girdik etrafa bakıyorum ne bağırın ne arayan yok yani. Aradan yarım saat geçti dönüyorum bi baktım bi kadın kız yanında elinde simit pazarda yine dolanıyor şoka girdim. Benim yavrum kaybolacak ağlamaktan gözlerim şişer. Bırak pazara dönmeyi evin yolunu nasıl bulduğumu bilmem. Bu çocukların hayatı bu kadar mı değersiz. Ya ben değil de kötü niyetli biri olsaydı orada çocuk tuttu elimi geldi çünkü ve pazarın çıkısına kadar gittik. Allahım sen koru. İnsanlara akıl ver. Aklımdan çıkaramıyorum kadının rahatlığını yavrunun ilk etrafa bakısını 🙄

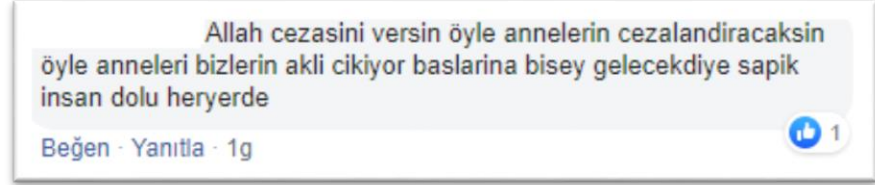

83 Yorum

Kaynak: Facebook Şekil-62

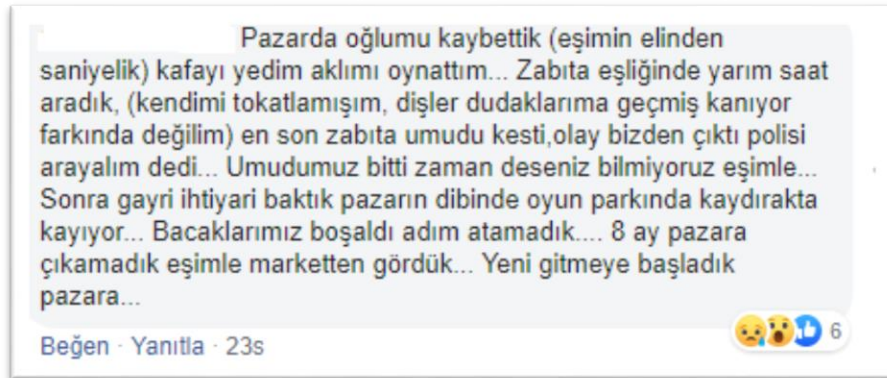
Aktif Anne grubunda üye annelerden biri başına gelen bir olayı diğer üye annelere şu şekilde aktarmıştır: Pazarda gezerken annesini kaybetmiş bir çocuğa denk gelip, çocuğu zabıtaya verdiğiinden, bir anne olarak çok korktuğundan ancak yarım saat sonra çocuk ve annesine tekrar rast geldiğinde annenin elinde simitle hala pazarda dolaşabiliyor olmasına şaşırıp rahatlığına anlam veremediğinden bahsetmiş, diğer anneyi bu noktada eleştiren bir paylaşımda bulunmuştur. Böyle umursamaz insanları anlamadığından kendisi kadının yerinde olsaydı ağlamaktan gözleri şişebileceğini, onun gibi tekrar pazara dönemeyeceğini, çocukların hayatının bu kadar değersiz olmaması gerektiğini eklemiştir(bkz. Şekil-62).

- Kullanıcı annelerden birincisi; “Allah cezasını versin öyle annelerin. Cezalandıracaksın öyle anneleri. Bizlerin akli çıkıyor başlarına bir şey gelecek diye sapık insan dolu her yerde”(bkz. Şekil-63).

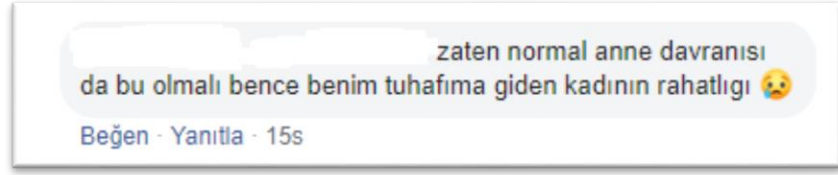
Kaynak: Facebook Şekil-63

- Kullanıcı annelerden ikincisi; “Pazarda oğlumu kaybettik(ëşimin elinden saniyelik) kafayı yedim, aklımı oynattım... Zabıta eşliğinde yarım saat aradık(kendimi tokatlamışım, dişler dudaklarıma geçmiş kanıyor farkında değilim). En son zabıta umudu kesti; “olay bizden çıktı polisi arayalım” dedi. Umudumuz bitti zaman deseniz bilmiyoruz eşimle... Sonra gayri ihtiyari baktık pazarın dibinde oyun parkında kaydırakta kayıyor... Bacaklarımız boşaldı adım atamadık...8 Ay pazara çıkamadık eşimle marketten gördük... Yeni gitmeye başladık pazara...(bkz. Şekil-64).

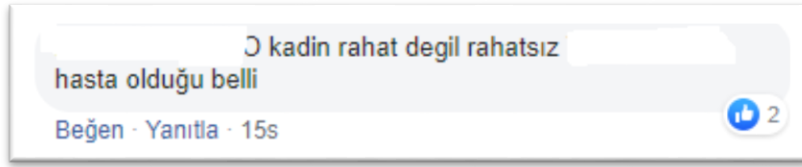
Kaynak: Facebook Şekil-64

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü ikincisine cevap olarak; “ Zaten normal anne davranışı da bu olmalı bence. Benim tuhafıma giden kadının rahatlığı...(bkz. Şekil-65).

Kaynak: Facebook Şekil-65

- Kullanıcı annelerden dördüncüsü üçüncüsüne cevap olarak; ‘‘O kadın rahat değil, rahatsız. Hasta olduğu belli...’’(bkz. Şekil-66). Şeklinde yorumda bulunmuştur.

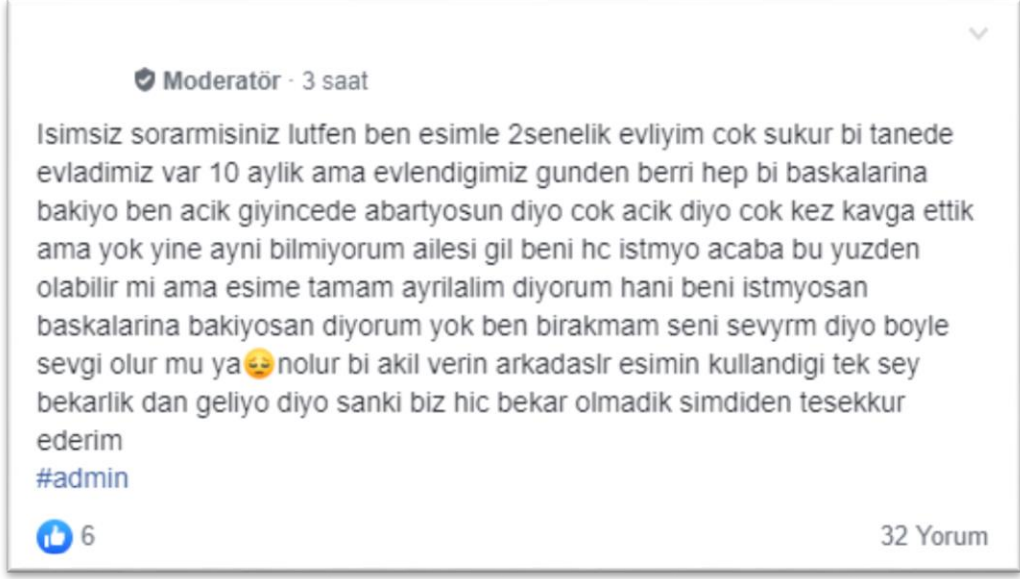

Kaynak: Facebook Şekil-66

Aktif anne grubundaki üye anneler, paylaşımına konu olan anneye, anne temsiline karşı ötekileştirmede bulunarak ‘‘anneliğin nasıl olması gerektiği’’ konusunda keskin yorumlar yaparak, nefret söylemine varan söylemlerde bulunmuştur(bkz. Şekil-63-64-65-66).İnsanların birlikte yaşamaya başladığı çağlardan itibaren biz ve ötekiler anlayışı toplumda yaygınlaşmış; toplumun benzerlik gösteren kesiminin ‘‘biz’’ olması bir bütünlük, kaynaşma sağlarken, ‘‘bizden’’ farklı olan ‘‘ötekiler’’ korkulan, yabancılaşılın ve hatta nefret beslenen bir kesim olmuştur. Başlarda söylem olarak dile dökülen nefretin suça dönüşmesi ise çok ince bir sınırın üstündedir. Nefret söylemi günlük hayatta olduğu kadar yeni medyada da sıkça karşılaşılan bir problemdir. Yeni medyada içerik üreticisinin kullanıcının kendisi olması, geleneksel medyaya göre farklı seslerin duyulması, görünür olması daha demokratik bir ortam sağlarken aynı zamanda geleneksel medyaya ait ideolojilere, izlere de rastlamak mümkündür. Ancak yeni medya nefret söylemini oluşturan bir ortam değildir. Nefret söylemi, toplumun sosyal, kültürel, siyasi, tarihi yapısı içerisinde üretilen egemen ideolojinin bir ürünüdür (Vardal, 2015, s.135-141). Anneliğin toplum tarafından çok fazla kodla yüklenmiş bir misyonu vardır. O kodların dışında farklı yargılarla temsil edilen annelik toplumda kabul görmediği gibi eleştiri ve nefretin odağında yer alır. Kullanıcı annelerden ilkinin; ‘‘Allah cezasını versin böyle annelerin, cezalandıracaksın böyle anneleri, bizlerin akli çıkıyor...’’

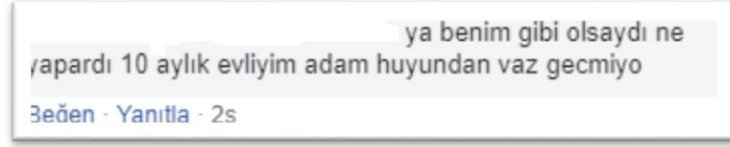
yorumu, gönderide anlatılan annelik temsiline karşı duyulan bir nefret söylemidir. Söyleminde kullandığı ‘bizler’ kelimesi annelik temsilini ikiye bölerek ötekileştirme yaratmaktadır. Çocuğunu pazarda kaybettikten sonra bir şekilde bulan daha sonra pazar alışverişine elinde simitle devam eden anne, ‘rahat, sorumsuz’ olarak damgalanıp anneliği diğer anneler tarafından sorgulanıyor, eleştiriliyor. Oysaki durumun sadece bir kişinin algısı üzerinden değerlendirilmemesi gerekliliği, herkesin olaylara tepki verirken farklı davranabileceği, kadının pazarda yeniden çocuğuyla dolaşmasının onu daha kötü bir anne yapmayacağı gerçeği göz ardı edilerek hâkim annelik yaklaşımın işlediği öğretilerle anneler kendilerine göre ‘başka’ annelik temsillerini hedef alabiliyor. Kullanıcı annelerden ikincisi ise kendi pazarda çocuğunu kaybettiğinde verdiği tepkileri (kendini tokatlaması, dudaklarını ısırması, ayaklarının boşalması vb.) diğer anne temsiline davranışlarıyla yarıştırmak ‘iyi anne’ olduğunu vurguluyor ve bu durum diğer annelerden de kabul görüyor(bkz. Şekil-64). Üçüncü anne ise ikinci anneye cevap olarak ‘*zaten normal anne davranışı bu olmalı*’ şeklinde bir yorumda bulunuyor. Burada ‘normal’ kelimesinin kullanılması, kendinden olmayanın, kendi gibi düşünmeyen ‘anormal’ olduğu ikiliğini yaratarak ötekileştirme yaratmaktadır. Ayrıca bir annelik tepkisi olarak şunlar olmalı anlayışı, anneliği öznellikten uzak kuralları belli bir kurum haline getirmektir. Dördüncü annenin ise ‘O kadın rahat değil, rahatsız, hasta olduğu belli’(bkz. Şekil-66) söylemi tıpkı normal-anormal ikileminde olduğu gibi kendi annelik yargılarından farklı davranana karşı duyulan nefretin göstergesidir. Bu noktada bu örnekteki anneler Facebook üzerinde egemen annelik ideolojisini destekleyen yaklaşımda bulunmuştur.

Facebook’ta 23 Kasım 2016’da kurulan ‘Annelere Sor’ adlı tartışma sayfası kapalı bir grup sayfasıdır. Diğer sayfalarda olduğu gibi anneler diğer annelere danışmak istediği soruları ya da paylaşmak istediği gönderileri sayfa yöneticilerinin onayında kendi Facebook’ta oluşturduğu kimliğiyle paylaşabilmekte ya da kimliğini saklayarak etkileşim kurabilmektedir. Bu sayfaya üye annelerden biri eşiyile yaşadığı bir sorunu isimsiz olarak tartışmaya açmakta, diğer annelerden görüş beklemektedir(bkz. Şekil-67).

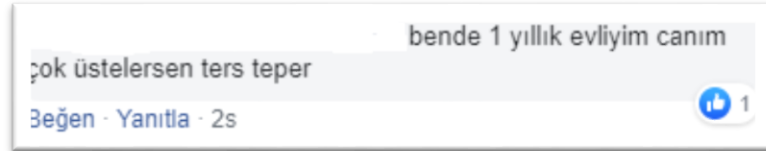
Kaynak: Facebook Şekil-67

- Kullanıcı annelerden birincisi; *‘‘Ya benim gibi olsaydı ne yapardın? 10 Aylık evliyim adam huyundan vazgeçmiyor’’* (bkz. Şekil-68).

Kaynak:Facebook Şekil-68

- Kullanıcı annelerden ikincisi; *‘‘ Ben de bir yıllık evliyim canım. Çok üstelersen ters teper’’* (bkz. Şekil-69).

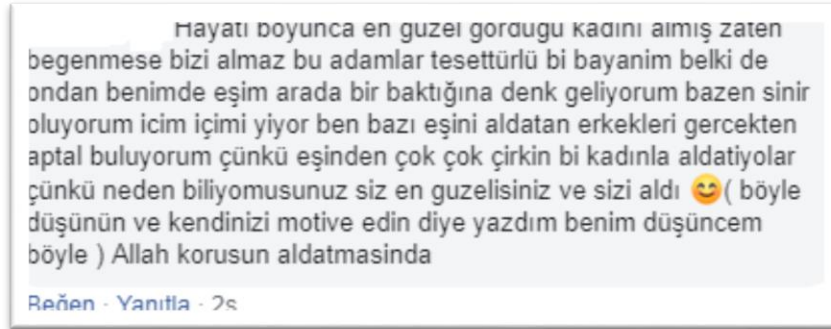
Kaynak:Facebook Şekil-69

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; ‘‘ Aynen valla ben de onu diyorum. İster istemez bakıyorlar yani dikkat çekici giyindi mi biz bile bakıyoruz öyle bayanlara’’(bkz. Şekil-70).

Kaynak: Facebook Şekil-70

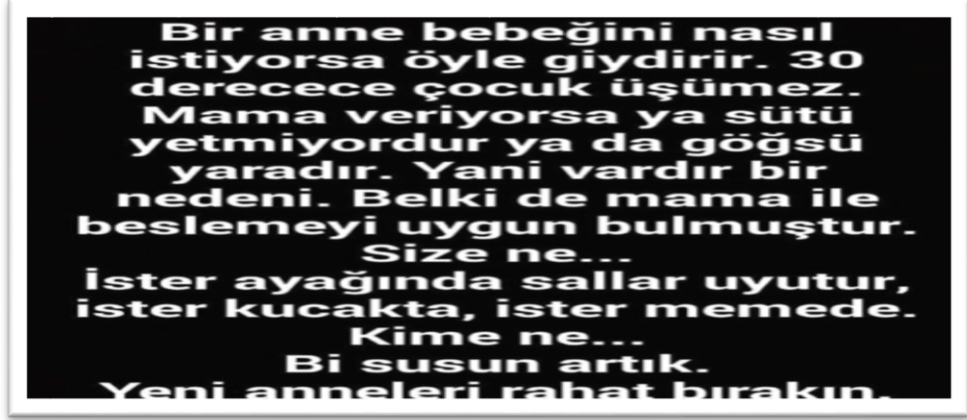
- Kullanıcı annelerden dördüncüsü; ‘‘ Hayatı boyunca en güzel gördüğü kadını almış zaten. Beğenmese bizi almaz bu adamlar. Tesettürlü bir bayanım belki de ondan benim de eşimin arada bir baktığına denk geliyorum bazen. Sinir oluyorum içim içimi yiyor. Ben bazı eşini aldatan erkekleri gerçekten aptal buluyorum. Çünkü eşinden çok çirkin bir kadınla aldatıyorlar. Çünkü neden biliyor musunuz? Siz en güzelsiniz ve sizi aldı.(Böyle düşünün ve kendinizi motive edin diye yazdım benim düşüncem böyle) Allah korusun aldatmasın da...’’ (bkz. Şekil-71). Şeklinde yorum yapmıştır.

Kaynak: Facebook Şekil-71

Gönderiyi yoruma açan anne, eşinin başka kadınlara bakmasından rahatsızlığını dile getirirken kullanıcı annelerden ilki yaptığı yorumda kendisinin de aynı durumu yaşadığını ve kabullendiğini ima etmektedir(bkz. Şekil-68). Kullanıcı annelerden ikincisi ise ‘‘çok üstelersen ters teper’’ söylemiyle anneye ‘‘görmezden gel’’ mesajı vermektedir. Üçüncü anne ise ‘‘ister istemez bakıyorlar’’ diyerek durumu normalleştirmiş hatta ‘‘biz bile bakıyoruz öyle bayanlara’’ diyerek durumun sebebi

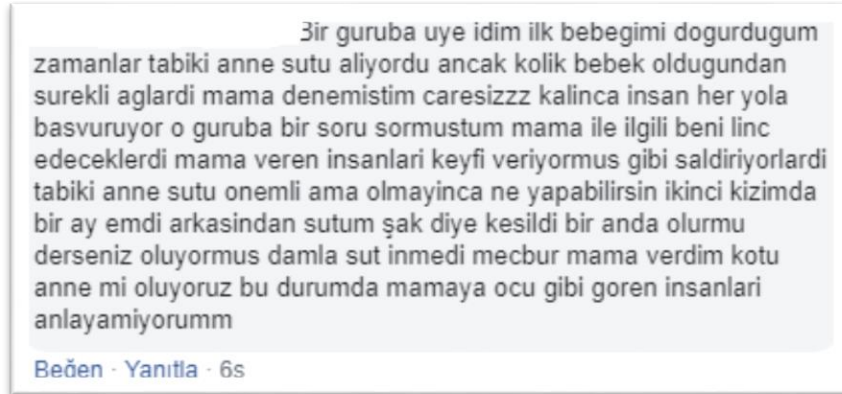
kadına bağlamıştır. ‘‘Öyle bayan’’ yorumunda ise ötekileştiren, kendinden farklı bulan, eleştiren bir ima bulunmaktadır. Üstelik kadın yerine bayan kullanılması yerleşmiş bir toplumsal cinsiyet kalıbıdır. Erkeğin bakışını kadının dikkat çekici giyinmesine bağlamak son derece tehlikeli bir durumdur. Toplumdaki taciz, tecavüz vakalarına bakıldığında bu durumun sebebi bir gruh tarafından kadının giyimine, sokakta bulunduğu saate, kahkahasına bağlanırken gerçek sebepler görmezden gelinmekte; medyada, ailede, okulda ve günlük hayatta kullanılan ve beyinlere yerleşen eril söylemin etkisi tartışılmamaktadır. Kullanıcı annelerden dördüncüsü ise durumu ‘‘beğenmese bizi almaz bu adamlar’’ şeklinde yorumda bulunurken eşinin başka kadınlara bakmasının sebebini kendisinin tesettürlü olmasına bağlamıştır. Kültürümüzün içinde bulunan ‘‘kız almak’’, ‘‘kız vermek’’ gibi söylemler kadını metasal bir değere büründürmekte ve kadını değersizleştirmektedir. Yine aynı şekilde kültürümüzdeki ‘‘erkektir bakar’’, ‘‘erkeğin elinin kiridir’’, ‘‘erkek dediğin çapkınlık yapar’’ gibi yanlış söylemler, kalıp yargılar toplumda yanlış bir kabule sebep olmaktadır. Dördüncü annenin tesettürlü olduğu için eşinin başka kadınlara baktığını düşünmesinin altında hem açık kadın-kapalı kadın ikiliği yatmakta hem de açık kadına bakılması normal bir durum olarak lanse edilmektedir. Örneklemeindeki dört anneden hiçbiri, erkek ya da kadın biriyle beraber olduğu sürece başkasına farklı anlamda bakmasının yanlış olduğunu dile getirmeyip bunun nedenini kadına bağlamaları yanlış toplumsal cinsiyet yargılarının içselleştirilmesi ve sorgulanmaması ile alakalıdır. Bu örnek üzerinden Facebook’taki annelerin kendi söylemleriyle cinsiyet eşitsizliğine bilerek ya da bilmeden çanak tuttuğu söylenebilmektedir.

Kaynak: Facebook Şekil-72

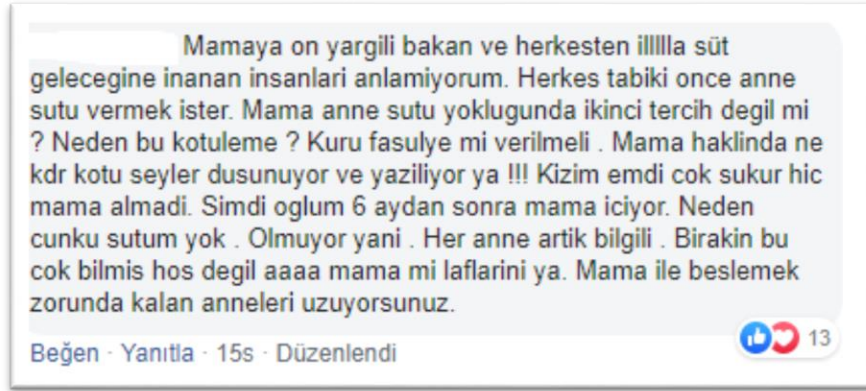
Anne olmak adlı sayfada kullanıcı annelerden biri annelere çocuk büyütme konusunda karışılmaması gerektiğini vurgulayan bir paylaşım yapmıştır(bkz. Şekil-72).

- Kullanıcı annelerden birincisi; *“Bir gruba üye idim ilk bebeğimi doğurduğum zamanlar tabi ki anne sütü alıyordu ancak kolik bebek olduğundan sürekli ağlardı mama denemiştım. Çaresiz kalınca insan her yola başvuruyor. O gruba bir soru sormuştım mama ile ilgili. Beni linç edeceklerdi. Mama veren insanları keyfi veriyormuş gibi saldırıyorlardı. Tabi ki anne sütü önemli ama olmayınca ne yapabilirsin? İkinci kızım da bir ay emdi arkasından sütüm şak diye kesildi. Bir anda olur mu dersiniz oluyormuş. Damla süt inmedi mecbur mama verdim. Kötü anne mi oluyoruz bu durumda mamayı öcü gibi gören insanları anlamıyorum”*(bkz. Şekil-73).

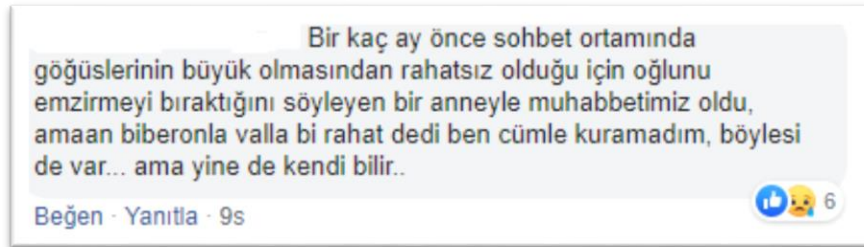
Kaynak: Facebook Şekil-73

- Kullanıcı annelerden ikincisi; *“Mamaya ön yargılı bakan ve herkesten illa süt geleceğine inanan insanları anlamıyorum. Herkes tabi ki önce anne sütü vermek ister. Mama anne sütü yokluğunda ikinci tercih değil mi? Neden bu kötüleme? Kuru fasulye mi verilmeli? Mama hakkında ne kadar kötü şeyler düşünülüyor ve yazılıyor ya!!! Kızım emdi çok şükür hiç mama almadı. Şimdi oğlum 6 aydan sonra mama içiyor. Neden? Çünkü sütüm yok olmuyor yani. Her anne artık bilgili. Bırakın bu çok bilmiş ‘hoş değil aaa mama mı?’ laflarını ya. Mama ile beslemek durumunda kalan anneleri üzüyorsunuz.”* (Bkz. Şekil-74).

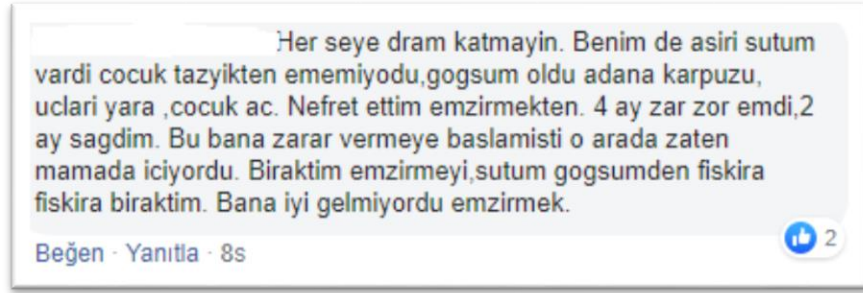
Kaynak: Facebook Şekil-74

- Kullanıcı annelerden üçüncüsü; *“Birkaç ay önce sohbet ortamında göğüslerinin büyük olmasından rahatsız olduğu için oğlunu emzirmeyi bıraktığını söyleyen bir anneye muhabbetimiz oldu, aman biberonla valla bi rahat dedi ben cümle kuramadım, böylesi de var... Ama yine de kendi bilir”* (bkz. Şekil-75).

Kaynak: Facebook Şekil-75

- Kullanıcı annelerden dördüncüsü; *“Her şeye dram katmayın. Benim de aşırı sütüm vardı. Çocuk tazyikten ememiyordu. Göğsüm oldu Adana karpuzu. Uçları yara, çocuk aç. Nefret ettim emzirmekten. 4 ay zar zor emdi, 2 ay sağdım. Bu bana zarar vermeye başlamıştı o arada zaten mama da içiyordu. Bıraktım emzirmeyi sütüm göğsümden fişkıra fişkıra bıraktım. Bana iyi gelmiyordu emzirmek”* (bkz. Şekil-76) şeklinde yorumda bulunmuştur.

Kaynak: Facebook Şekil-76

Paylaşımı yapan anne, yeni annelere çocuk büyütülmesi konusunda yapılan müdahalelerden bahsederek, rahatsızlığını dile getirmiştir (bkz. Şekil-72). Kullanıcı annelerden ilki yaptığı yorumda üye olduğu başka bir grupta mama ile ilgili bir soru sorduğunda linç edildiğinden bahsetmiş, kötü anne olarak yaftalanmaktan rahatsızlığını dile getirmiştir (bkz. Şekil-73). Anne bu yorumu yaparken bile *“sütüm yetmediği için mama vermiştim”* şeklinde açıklama yaparak gelebilecek baskıların önüne geçmeye çalışmıştır. Emzirmemek ve kötü anneliğin devamlı ilişkilendirilmesi ve birkaç yüzyıl önce emzirmemenin normallığı göz önüne alındığında tarihsel ve sosyolojik yapının anneliği anlamlandırmada ne kadar etkili olduğu gözler önüne serilmektedir. Kullanıcı annelerden ikincisi emzirmenin tercih olmadığı ön kabulünden hareketle *“zaten sütün yokluğunda mama ikinci tercih değil midir?”* diye diğer annelere sormakta ve eleştirilerin emziremeyen anneleri üzdüğünden bahsetmektedir (bkz. Şekil-74). Bu durum, toplumsal bellekteki oluşturulmuş annelik pratiğiyle, bireyin kendi annelik pratiği uyuşmadığında kendisini *“eksik ve yetersiz”* hissetmesine sebep olduğu gerçeğini ortaya çıkarmaktadır. Kullanıcı annelerden üçüncüsü ise emzirmek hakkında bir anneye yaptığı sohbetten bahsetmiş, diğer annenin göğüsleri büyüdüğü ve mama daha rahat geldiği için mamayla beslemesine karşılık *“böylesi de var”* yorumunda

bulunmuştur. (bkz. Şekil-75) ‘‘Böylesi de var’’ ima, eleştiri ve yargılama içeren bir söylem olup ‘‘anneleri rahat bırakın’’ gönderisinin altında olması ise ironiktir. Kullanıcı annelerden dördüncüsü ise emzirmenin kendi fizyolojisine ve psikolojisine iyi gelmediği için bıraktığını söylemekte(bkz. Şekil-76), bu durumu eleştiren diğer anneleri anlayışsızlıkları yüzünden eleştirmektedir.

SONUÇ

Modernleşmenin ve küreselleşmenin getirdiği yenilikler, toplumsal bir inşa olan annelik kurumunu da dönüştürerek yeni bir anlam kazanmasına sebep olmuştur. Bu zamana kadar kuşaktan kuşağa yayılan, medya, din, aile, politika gibi araçların söylemleriyle topluma perçinlenmiş annelik öğretileri, sosyal medyanın etkileşim özelliği sayesinde farklı bir boyut kazanmıştır. Anneler için önemli bir paylaşım platformu haline gelen Facebook; anneliğin anlamlandırılmasında hem siber bir uzam hem de içinde barındırdığı içeriklerle metnin ta kendisidir. Anneler, Facebook’taki annelikle ilgili sayfalara oldukça rağbet göstermekle birlikte ayrıca inceleme sonucu fark edildiği üzere bir anne birden çok annelik sayfasına üye olabilmekte, her sayfada ayrı etkileşim sağlayabilmektedir. Bu sayfalarda anneler hem sosyalleşmekte, hem yardımlaşmakta, hem dertleşmekte, hem de farklı annelik pratiklerini gözlemleyebilmektedir. Günümüzün süper anneleri çocuklarının uykusundan, beslenmesine, giyinmesine, eğitimine, zekâ gelişimine çok önem vermekte, pedagojik formüllerle çocuk büyütmenin yollarını öğretmekte ve öğrenmektedir. Tüm bunlardan hareketle sözlü kültürle kuşaktan kuşağa aktarılan annelik öğretileri Facebook’ta da devam etmekte ancak klasik annelik pratiklerinden farklı olarak süper annelerin bilimsellik ve doğallık çerçevesinde çocuk büyütme bilinci ve isteği göze çarpmaktadır.

Süper anneliğin reklam, dizi gibi öğelerle olumlanması ve topluma sızdırılması, çalışan ya da ev hanımı olan tüm annelerde bir mükemmeliyet baskısı yaratmış; hamilelik süreci, çocuk bakımı, eğitimi ve sosyalliği konusunda profesyonel bir anne olmak için kadın, üstüne atılan bütün sorumluluğu kucaklamak durumunda bırakılmıştır. Kadınların çalışma hayatına katılım oranı yükselmesine rağmen aile

içindeki cinsiyete dayalı iş bölümünün eşitliksiz bir biçimde ayrılması “süper anne” öğretileriyle sarmalanan kadına daha da çok yük bindirmektedir. Facebook’taki birçok anne, bir yandan bu yükten yakınırken bir yandan klasik öğretilerle sabır ve fedakârlık mottosunu tekrarlamakta, durumun “doğallığına” kendini inandırmaktadır. Tarih boyunca anneliğin önündeki sıfat her ne olursa olsun anneliği kutsamak, kadınlığından sıyrarak eşit tutmak, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin önündeki en büyük engeldir. Günümüzde anneliğe toplumsal olarak biçilen roller, sadece anne çocuk ilişkisini belirlememekte, kadının tüm sosyal, özel yaşamına hükmetmektedir. Eş, iş, çocuk üçgeninde her şeye yetmeye çalışarak mükemmel olma çabası içine giren anne süper annelik sendromu yaşayabilmektedir. Bu algının yerleşmesinde büyük paya sahip olan reklamlar ve dizilerde ebeveyn olarak babalık figürü ve çocuklarıyla olan ilişkisi hemen hemen hiçe yakın bir biçimde resmedilirken, anneliğin her hali hem tüketim için bir araç olarak kullanılmakta hem de kadının yeterince dolu olan sorumluluk heybesini daha da doldurmaktadır. Televizyon dizileri, kadını baskın olarak ebeveyn olarak sunmakta ve toplumda var olan iyi-kötü annelik kodlarını tekrardan zihinlere perçinlemektedir.

Geleneksel medyanın zıttı olarak içeriğin tek bir elden çıkmadığı, her kullanıcının aynı zamanda bir ileti olduğu sosyal medya; teknolojiyle iç içe olan süper annelerin annelik pratiklerini gözlemlemek için siber bir uzamdır. Bununla birlikte annelerin etkileşim içerisinde bulanabilmesi yönüyle anneliğin anlamlandırılmasında farklı anlayışlar ortaya çıkarmaktadır. Teknolojiyle iç içe olan süper anne, önce annelik deneyimlerinin anlatıldığı bloglardaki patlama ile karşımıza çıkarken bu durum daha sonra bütün sosyal paylaşım sitelerine yayılmıştır. Blog annesi, instagram annesi gibi kavramlar ortaya çıkmış, literatürde konuyla alakalı araştırmalar yapılmıştır. Birçok kadın kendini ifade eden internet dilinde “bio”denilen kısma çocuğunun ismini yazarak “..... annesi” şeklinde kendini tanımlamakta bu durum çocuk merkezli anneliğin bir göstergesi olmaktadır. Annelik sevgisi kuşkusuz ki kadın için görece olarak çok farklı, tarifsiz, derin anlamlar içerebilmektedir ancak her kadında olması beklenen “annelik içgüdü” kavramıyla sentezlenmesi anneyi kadınlığından, bireyliğinden sıyıran toplumsal cinsiyet eşitsizliğine sebep olan tehlikeli bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu konunun bir ayağı olan bu tez çalışması, ataerkil kültürün sarmaladığı

ve her seferinde özünde aynı, sıfatları farklı olan hâkim annelik anlayışının dönüştürülmesinde bir sosyal medya paylaşım sitesi olan Facebook'un etkisini incelemiştir.

Yapılan söylem analizinde; Facebook'un kullanıcı annelere sağladığı etkileşim özelliği sayesinde kullanıcı annelerin birbirlerinin annelik tecrübesinden faydalandıkları, annelik ve hamileliğe dair her sürecin tartışıldığı gözlemlenmiştir. Facebook'taki annelerin sanal ortamda kurduğu bağlar, reel hayatta kurduğu bağlara çok benzediği için annelerin bu sayfalara yüksek oranda katılım sağladığı sonucu çıkarılmıştır. Çünkü anneler bu platformda yardımlaşırken aynı zamanda arkadaşlık bağı kurarak birbirlerini desteklemekte, problemlerin çözümüne dair birbirlerini cesaretlendirmektedir. Anneler sadece bir şey öğrenmek için değil aynı zamanda bir anne olarak onaylanma ihtiyacını karşılamak için bu platformlarda bulunmaktadır. Çocuk büyütürken yaşadığı zorluklar karşısında benzer zorlukları yaşayan annelerin olduğunu görebilmek annelere direnç ve dayanıklılık sağlamaktadır. Çünkü pek çok anne, sorunlarını paylaştıktan sonra "bu durumu benden başka yaşayan var mı?" sorusunu diğer takipçi annelere yönelmektedir.

Annelerin Facebook kimliklerini gizleyebilme imkânı paylaşımlarında bir özgürlük sağlarken, yanlış öğretici ve bilgilerin yayılması noktasında ucu açıklık söz konusudur. Ancak titiz ve mükemmeliyetçi annelerin yorumlarda yaptığı bilimsel anlayış vurgusu yanlış bilginin yayılmasının önünde olumlu bir engeldir. Bu noktada Facebook'taki annelerin birbirlerine karşı pragmatik bir etki sağladığı söylenebilmektedir. Aynı zamanda kimliklerini gizleyebilme alternatifleri annelerin psikolojilerini ve davranışlarını daha dürüst bir biçimde ifade etmesine olanak sağlamaktadır. Kuşaktan kuşağa annelik tecrübesinin aktarılması durumu Facebook'ta da söz konusudur. Ancak sosyal medya kullanıcılarına çok çeşitli annelik modeli ve öğretileri sunmakta hangi modelin daha baskın olduğu tam olarak bilinmemektedir. Ancak yapılan analiz gösteriyor ki annelik sayfalarına ilginin bu kadar yüksek olması; ev hanımı olsun çalışan olsun, kendi kişisel gelişimini önde tutsun ya da tutmasın annelerde "süper anneliğe" yönelik bir dönüşüm başlamıştır. Anneler artık çocukları için en iyisini araştırmakta, pedagojik eğitimi ön planda tutmaktadır.

Analiz sonuçlarına göre modern, teknolojiyi kullanan anneler de var olan toplumsal cinsiyet kodlarını kullanarak egemen kutsal annelik ideolojisini yeniden pekiştirmektedir. Örneğin annelerin erkek çocukları için ‘paşa, aslan parçası’, kızlar için ‘prenses’ söylemlerinde bulunması ve yine kullanıcı anneler tarafından çocuk bakımında anneye binen yüke eleştiri getirilse de yegâne sorumluluğun annede olması gerekliliğini iyi-kötü annelik düsturu üzerinden yorumlamaları gibi davranışlar söz konusudur. Facebook’taki annelerin cinsiyet eşitsizliğinden, anneliğin yükünden yakınırken bile seçtiği kelimelerde bu kodların nasıl bilinçleri etkilediği açıkça belli olmaktadır. Sosyal medyanın demokratik bir görünümü olarak elbette ki Facebook’ta bu kodları dönüştürmenin, değiştirmenin gerekliliğine vurgu yapan anneler de bulunmaktadır fakat nicel değerlerin, istatistiğin ön planda olmadığı söylem analizinde hangi anne profilinin daha çoğunlukta olduğu bilinmemektedir.

Facebook’ta anneler, annelik hususundaki öznel bakışlarını, algılarını dile getirirken özgür olsa da toplumsal baskının siber uzamda da devam ettiği hatta sembolik bir şiddete dönüştüğü söylenebilmektedir. Anneler alışılmış (fedakâr, duyarlı, sevecen) annelik modelinin dışında söylemleriyle bir profil çizebilmekte ancak diğer annelerden baskı görmektedir. Hatta bu baskı zaman zaman nefret söylemine dönüşebilmekte, anneler birbirini ‘cani anne, rahat anne, kötü anne, sen anne misin?’ gibi söylemlerle yargılayabilmektedir. Bu durumun bir sonucu olarak toplumdaki hâkim annelik anlayışı pekişebilmekte, anneler doğru anneliğin tek bir formülü olduğuna inanabilmektedir. Böylece kadın bir yandan anneliği ile kutsanırken bir yandan kadınlığının kısıtlanmasına olanak sağlamış olacaktır. Elbette ki dünyaya getirilen çocuğun ‘ortak’ sorumluluğunu almak her ebeveynin görevidir ancak toplumsal inanişâ göre her kadında var olduğu öne sürülen ‘annelik içgüdü’sü’ sorgulanmadıkça kadın için çocuk doğurmak hayatın doğal sırasında ve akışında yaşamış olduğu bir deneyim olarak kalacak, ileride yaşaması muhtemel problemlerle karşı karşıya kalacaktır.

Facebook egemen annelik anlayışını değiştirmede mekân olarak bir dönüştürücülüğe sahiptir ancak önemli olan toplumdaki cinsiyet eşitsizliğine karşın zihinsel bir dönüşüm gerekliliğidir. Çünkü Facebook, toplumun hemen hemen tüm kesimini içinde barındıran ve her kullanıcıya isteği doğrultuda söz hakkı veren bir

platformdur. Toplumdaki kadına, erkeğe, ‘ötekiye’ bakış değıştikçe bu değışim doğal bir süreç olarak sosyal medyaya da yansıyacaktır. Bununla birlikte Facebook’un paylaşım alanının çok geniş olması, gönderilerin çok hızlı yayılabilmesi ve birçok kullanıcıya aynı anda ulaşılabilmesi bakımından doğru kullanıldığında zihinsel dönüşüme katkı yapabilecek niteliktedir. Bu çalışma, bu gerekli zihinsel dönüşümün aciliyetine, ivediliğine yapılan bir vurgudur.

Sonuç olarak, ‘süper annelik, aktif annelik, fedakâr annelik, kutsal annelik, iyi annelik, kötü annelik’ vb. anneliğin önüne hangi sıfat gelirse gelsin, anneliğin anlamı hangi toplumsal kodla yüklenirse yüklensin annelik öznel bir deneyimdir. Annelik, kadının evlat gibi eş gibi rollerinden biri olmakla birlikte her kadının kendi anlamlandırması gereken bir duygudur. Günümüzde toplumsal bir beden haline dönüşen annelik olgusu, birçok farklı yöntem ve araç kullanılması sonucu toplumsal bellekte yanlış algılara sebep olmaktadır. Bu yöntemlerden en etkilisi olarak ‘söylem’ hem annelik üzerinden bir algı yaratmakta hem de bu algıyı bireylere işlemekte, bu durum var olan toplumsal cinsiyet eşitsizliğini daha da derinleştirmektedir. Mutlu, huzurlu, gelişmiş bir toplum için değışim ve dönüşüme dilin kullanımı ile başlamak kalıcı bir çözümün başlangıcı olacaktır.

KAYNAKÇA

- Aktaş, Y. (1994). Çalışan Anne ve Çocuğu. Yaşadıkça Eğitim Dergisi, 36, 7- 12.
- Alemdar, K. ve İ. E. (2011). Kültür ve İletişim. Ankara: Erk Yayınları.
- Altaş, B. (2018). Kutlama ve Armağanlarca Kuşatılan Annelik: Diş Buğdayı, Baby Shower ve Annelik Eksenindeki Diğer Ritüeller. Akdeniz İnsani Bilimler Dergisi , 7 (2), 1 - 31.
- Anderson, P. (2007). What is Web 2.0? Ideas, Technologies and Implications for Education, Bristol: Jisc Technology And Standards Watch.
- Anıl, E. ve P. İ. (2001). Birleşmiş Milletler'de Kadının İnsan Hakları ve Türkiye'nin Taahhütleri. İstanbul: Stampa.
- Apalı, Y. (2011). Sosyolojik Açıdan Kadınlarla İlgili Kalıp Yargılar. SDÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi (26), 49-65.
- Aries, P. (1962). Centuries of Childhood A Social History of Family Life. (Çev: R. Baldick) New York: Alfred A. Knopf.
- Atan, Meltem (2015). Radikal Feminizm, 'Kişisel Olan Politiktir' Söyleminde Aile, Avrupa Dergisi – Orta Doğu Sosyal Bilimler Çalışmaları, 1-2, s. 1-21.
- Atılgan, D. (2013). Antik Yunan'da Toplumsal Cinsiyet Rollerinin Temsili. Yedi Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi. 10, 15-27.
- Augustinus. (2010). İtiraflar. (Çev. Ç. Dürüşken) İstanbul: Kabalıcı Yayınevi.
- Ayaz, B. (2015). Dede Korkut Kitabı Bağlamında Anaerkil Yapıdan Ataerkil Yapıya Geçiş Sürecinde Avankulat (Dayı Kültü) Kavramı Üzerine Bir Değerlendirme. Uluslar Arası Türk Dünyası Kültür Araştırmaları Dergisi , 155 - 162.
- Aydoğan, F. (2005). Medya ve Tüketim Kültürü Üzerine Eleştirel Bir Analiz. İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Badinter, E. (1992). "Annelik Sevgisi" 17. Yüzyıldan Günümüze Bir Duygunun Tarihi. (Çev. K. Çelik) İstanbul - Cağaloğlu: Afa Yayıncılık.
- Badinter, E. (2011). Kadınlık mı Annelik mi? İstanbul: İletişim Yayınları.
- Bahçe, S. K. (2008). Annelik ve Kapitalizm. Mülkiye Dergisi, 33, 71 - 86.
- Bal, S. (2014). Reklamların Eskimeyen Yüzü "Muhteşem Annelik" Anneler Günü Reklamları Örneği. İlef Dergisi , 59-85.

- Balaban-Salı, J. (2012). "İletişim Araştırmalarında Nitel Yöntemler." İletişim Araştırmaları içinde (Ed: N. S. Sever ve N. B. İspir). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi. 115-34.
- Balay, R. (2004). Küreselleşme, Bilgi Toplumu ve Eğitim. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi. 37-2, 61-82.
- Başterzi, A. D. (2013). Toplumsal Yönüyle Annelik . Kadınların Yaşamı ve Kadın Ruh Sağlığı içinde. Ed: Ş.Yüksel, L.G. Ankara: Türkiye Psikiyatri Derneği Yayınları. 430 - 438
- Batuk, C. (2008). İsa Mesih Kadınları da Kurtaracak mı?. Dini Araştırmalar , 11, 19-48.
- Bayrakdar, S. (2018). Toplumsal Cinsiyet Rollerini Üzerinden Sembolik Şiddet: Türk Atasözleri Ve Deyimlerinde Annelik-Babalık Cinsiyet Rollerinin Kültür Kodlarına Dayalı Bir İnceleme. Sosyal Araştırmalar ve Davranış Bilimleri Dergisi , 178 - 194.
- Bayraktar, S. (2011). Makbul Anneler Müstakbel Vatandaşlar – Neoliberal Beden Politikalarında Annelik. Ankara: Ayizi Yayınları.
- Beauvoir, S. D. (1993). Kadın "İkinci Cins" Genç Kızlık Çağı. (Çev:B. Onaran) İstanbul: Payel Yayınevi.
- Beauvoir, S. D. (2010). Kadın "İkinci Cins" Evlilik Çağı. (Çev: B. Onaran) İstanbul: Payel Yayınevi.
- Bebel, A. (1980). Kadın ve Sosyalizm. (Çev. S. Z. Sertel) Ankara: Toplum Yayınevi.
- Beck, E. ve U. B. (2012). Aşkın Normal Kaosu. (Çev: N. Ermiş) Ankara: İmge Kitapevi.
- Berger, J. (1999). Görme Biçimleri. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2000). Tek Tanrılı Dinler Karşısında Kadın. İstanbul: Metis Yayınları
- Berktaş, F. (2003). Tarihin Cinsiyeti. İstanbul: Metis Yayınları.
- Berktaş, F. (2004). Kadınların İnsan Haklarının Gelişimi ve Türkiye. Sivil Toplum ve Demokrasi Konferans Yazıları içinde. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Sivil Toplum Kuruluşları Eğitim ve Araştırma Birimi. 1-30
- Bhasin, K. (2003). Toplumsal Cinsiyet "Bize Yüklenen Roller. (Çev: K. Ay). İstanbul: Kadın Dayanışma Vakfı Yayınları.
- Bon, G. L. (1997). Kitleler Psikolojisi. İstanbul: Hayat Yayınları.
- Bora, A. (2005). Kadınların Sınıfı. İstanbul: İletişim Yayınları.

- Bourdieu, P. (2015). Ayrım: Beğeni Yargısının Toplumsal Eleştirisi. (Çev: D.Fırat, G.B.) Ankara: Heretik Yayınları.
- Boyd, D. M ve E.N.B. (2007). Social network sites: Definition, history, and scholarship. *Journal of Computer-Mediated Communication*, 13(1), 210-230.
- Börü, Ş. P. (2017). Kadının Korunmasına İlişkin Uluslar arası Sözleşmeler ve Türkiye'nin Konumu. *TBB Dergisi* , 49-51.
- Burç, P. E. (2015). Popüler Kültür ve Annelik: Anneliğin Farklı Görünümleri. *Hacettepe Üniversitesi Sosyolojik Araştırmalar E-dergisi* , 1 - 14.
- Butler, J. (2012). Cinsiyet Belası. (Çev: B. Ertür). İstanbul: Metis Yayınları
- Butler, J. (2012). Bedenler ve İktidar, Tekrar. *Michel Foucault /Cogito Dergisi*. 70-71, 275-288.
- Bülbül, H. (2014). ‘‘Erkek Kimliğinin Oluşumundaki Faktörler: İktidar, Emek, Arzu.’’ *Toplumsal Cinsiyet ve Medya içinde*. (Ed: H.Kuruoğlu, B.A) Ankara: Detay Yayıncılık. 1 -16.
- Canikoğlu, S. K. (2015). Kadınlara Yönelik Şiddetin ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesine Dair Ulusal ve Uluslar Arası Mevzuat. *Tubitak Ulakbim* , 357-378.
- Carmody, D. L. (1987). ‘‘Judaism.’’ *Women in World Religions içinde*.(Çev:K. K. Young, Ed: A. Sharma)State University of New York Pres. 183-207.
- Cooper, K. ve R.E.W. (2012). *Qualitative research in the post-modern era: Contexts of qualitative research*. Springer Science & Business Media.
- Çak, Ş. E. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Feminizm Teorileri Bağlamında Türkiye’deki Reklam Filmleri Ve Popüler Müzik Videoları. *Dokuz Eylül Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Dergisi* (4), 101 - 110.
- Çakır, M. (2013). *Medya ve Modernlik*. İstanbul: Parşömen Yayınları.
- Çakır, M. (2013). *Medya ve Sanat*. İstanbul: Parşömen Yayınları
- Çakır, M. (2013). ‘‘Sosyal Medya ve Gösteri.’’ *Sosyalleşen Birey Sosyal Medya Araştırmaları-1 içinde*. Ed: A. Büyükaslan, A.K. (s. 11-68). Konya: Çizgi Kitapevi.
- Çakır, S. (1996). *Osmanlı Kadın Hareketi*. İstanbul: Metis Yayınları.
- Çeler, Z. (2013). Annenin Serüveni: Kadının Anne Olarak Toplumsal Kurgulanışı. *Doğu - Batı Düşünce Dergisi* (63), 165 - 181.
- Çelik, G. (2016). ‘‘Erkekler (de) Ağlar!’’: Toplumsal Cinsiyet Rollerini Bağlamında Erkeklik İnşası ve Şiddet Döngüsü. *Fe Dergi:Feminist Eleştiri*. 8-2, 1 -12.

- Çelik, H. ve Z. E. (2008). Söylem Analizi. Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi , 99 - 117.
- Demir, N. K. (2006). Değişimlerin Reklamlarda Kadın ve Erkek Rol-Modellerine Yansıması. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 16-1, 285 - 304.
- Devran, Y. (2010). Haber, Söylem, İdeoloji. Başlık Yayınları.
- Dillaway, H. ve E. P. (2008). Locating Mothers : How Cultural Debates About Stay-AtHome versus Working Mothers Define Women and Home. Journal of Family Issues, 29-4, 437 - 464.
- Dinçkol, B. (2005). Kadın - Erkek Eşitliği İçin Pozitif Ayrımcılık. İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi (8), 101 - 117.
- Dökmen, Z. Y. (2010). Toplumsal Cinsiyet - Sosyal Psikolojik Açıklamalar. İstanbul: Remzi Kitabevi.
- Dönmez, M. ve H. Y. (2017). Annelerin Çalışma Durumları ile Depresyon ve Anksiyete Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Marmara Üniversitesi Kadın ve Toplumsal Cinsiyet Araştırmaları Dergisi , 17 - 22.
- Duman, M. Z. (2012). Aile Kurumu Üzerine Tarihsel Bir Okuma Girişimi ve Muhafazakâr İdeolojinin Aileye Bakışı. İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi (4), 19 - 51.
- Durmuş B. vd. (2010). Facebook'tayız Sosyal Paylaşım Ağlarının Bireylere ve İşletmelere Yönelik İncelenmesi: Facebook Üzerine Bir Araştırma. İstanbul: Beta Basım Yayım Dağıtım
- Eagleton, T. (1999). Postmodernizm Yanılsamaları. (Çev: M. Küçük). İstanbul: Ayrıntı Yayınları
- Ecevit, Y. (1991). Aile Kadın ve Devlet İlişkilerinin Değerlendirilmesinde Klasik ve Yeni Yaklaşımlar. Kadın Araştırmaları Dergisi (1), 1 - 34.
- Ecevit, Y. (1997). "Küreselleşme, Yapısal Uyum ve Kadın Emeginin Kullanımında Değişmeler". Küresel Pazar Açısından Kadın Emeginde ve İstihdamında Değişmeler: Türkiye Örneği içinde. (Der: F. Özbay), İstanbul: İnsan Kaynağını Geliştirme Vakfı.
- Eliade, M. (1991). Kutsal ve Dindışı. (Çev: M. A. Kılıçbay) Ankara: Gece Yayınları.
- Elnur, A. (2013). Küreselleşme Sürecinde Toplumsal Cinsiyete Dayalı İş Bölümü. VII Ulusal Sosyoloji Kongresi Bildiri Kitabı I içinde. (Ed: M. Tuna). 121-128.
- Emiroğlu, K. S.A. (2009). Antropoloji Sözlüğü. Ankara: Bilim Sanat Yayınevi
- Engels, F. (1979). Ailenin, Özel Mülkiyetin, Devletin Kökeni. Ankara: Sol Yayınları

- Ercan, E. A. ve N. Ç. B.(2019). Kadın Rollerinin Televizyon Dizilerinde Yer Alma Biçimlerine İlişkin Bir Karşılaştırma: Paramparça ve Medcezir Örneği. İnsan&İnsan, 165 - 183.
- Erdem, B. K. (2012). Ataerkil ve Anaerkil Toplumun Tarihsel Savaşımın “Avatar” Filmi Bağlamında İncelenmesi. İletişim Çalışmaları Dergisi (1), 111 - 132.
- Erden,C. S. K. (2017). Türk Siyasi Söyleminde Kadın "8 Mart Dünya Kadınlar Günü Siyasi Kutlama Mesajlarında Kadının Temsili". Journal Of Current Researches on Social Sciences , 2- 4, 39-64.
- Erdoğan, T. (2008). Nancy Chodorow'un Düşüncesinde Toplumsal Cinsiyet Organizasyonunun Merkezi unsuru Olarak Annelik. Aile ve Toplum Dergisi , 4 (14), 73-82.
- Erişgin, Ö. S. (2013). Roma Toplumunda Kadının Konumu. İnönü Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , 4 (2), 1-31.
- Ersöz, A. G. (2015). Özel Alan - Kamusal Alan Dikotomisi: Kadınlığın "Doğası" ve Kamusal Alandan Dışlanmışlığı. Sosyoloji Araştırmaları Dergisi , 18 (1), 80 - 102.
- Erus-Çetin, Z., Gürkan, H. (2012). Toplumsal Cinsiyet ve Sinemaya Yansıması: Yeniden Çekimler Aracılığıyla Japon ve Amerikan Sinemalarında Kadının Temsiline Bir Bakış. Selçuk İletişim Dergisi, 7-3, 206-217.
- Eyüboğlu, A., Özar, Ş. ve Tanrıöver, H.T. (2000). Kentlerde Yaşayan Kadınların İş Yaşamına Katılım Sorunlarının Sosyoekonomik ve Kültürel Boyutları. Başbakanlık Kadının Statüsü ve Sorunları Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara: Cem Web Ofset.
- Fidan, M. K. (2013). ‘‘Ana Tanrıçalardan Bakire Meryem'e: Kadının Mitolojik Öyküsü.’’ II. Türkiye Lisansüstü Çalışmaları Kongresi - Bildiriler Kitabı IV içinde.(Ed: H. Şengül, Ü.G) Bursa: Star Ajans Matbaacılık. 927 - 944
- Fiske, J. (2002). ‘‘Postmodernizm ve Televizyon.’’ Medya, Kültür, Siyaset içinde. İstanbul: Alp Yayınevi.
- Fiske, J. (1997). Television Culture. Newyork Methuen: Routledge.
- Foucault, M. (2014). Özne ve İktidar. (Çev: O.Akinhay, I. E.) İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Fromm, E. (2004). Anaerkil Toplum ve Kadın Hakları. (Çev: A. Doğangün) İstanbul: Arıtan Yayınevi.
- Garey, A. İ. (2001). Weaving work & motherhood. Journal of Marriage and Family , 595 - 596.
- Garland, R. (1993) The Greek Way Of Life, New York: Cornell University Press.

- Genç, Ö. (2016). Çocukların Orta Çağ Avrupa'sındaki Yeri. VAKANÜVİS-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, 1-1, 241 - 261.
- Genç, Ö. (2011). ‘Ortaçağ Avrupasında Kadın.’ Ortaçağda Kadın içinde. (Ed: A. Çetin) Ankara: Lotus Yayınevi. 241-296.
- Giddens, A. (2013). Sosyoloji. (Çev: C. Güzel) İstanbul: Kırmızı Yayınları.
- Gittins, D. (1985). Aile Sorgulanıyor. (Çev: Y. Zihnioglu) İstanbul: Pencere Yayınları.
- Göçeri, N. (2004). Kadın Hareketini Etkileyen Fikir Akımları. Ç.Ü. İlahiyat Fakültesi Dergisi, 4-2, 62-76.
- Gökçebağ, M. (2017). Geleceğin Efendileri Kadınlar. İstanbul: Erasmus Yayınları.
- Gökçimen, S. (2008). Ülkemizdeki Kadınların Siyasal Hayata Katılım Mücadelesi. Yasama Dergisi , 1-59.
- Göker, G. vd. (2010). Ağ Toplumunda Sosyalleşme ve Paylaşım: Facebook Üzerine Ampirik Bir Araştırma. E-Journal of New World Sciences Academy dergisi, 5,(2),183-206.
- Günay, V.D. (2018). Söylem Çözümlemesi. İstanbul: Papatya Bilim Yayınevi
- Gündüz, Ş. (2017). Kariyer Basamaklarında Kadının Düşmanı Olarak Kendisi: Süper Anne Sendromu, Görünmez Kadın Sendromu ve Külkedisi Sendromu. Karadeniz Dergisi (35), 78 - 88.
- Güneş, H. N. (2019). Sosyal Olarak İnşa Edilmiş Modern Annelik Söylemi İçerisinde Bir Asma Kat: Sütanne Geleneği. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi , 18 (69), 252 - 267.
- Güngör, N. (2011). İletişim, Kuramlar-Yaklaşımlar, Ankara: Siyasal Kitabevi
- Gürhan, N. (2010). Toplumsal Cinsiyet ve Din. e-Şarkiyat İlmi Araştırmalar Dergisi (4), 58-80.
- Güzel, E. (2014). Toplumsal Cinsiyete Dayalı Ayrımcılık ve Medyanın Rolü. Global Media Journal: TR Edition 4 , 185 - 199.
- Hançer, A. (2018). Toplumsal Cinsiyet Öznesi Olarak Kadının “Annelik” Kimliğine Eleştirel Bir Bakış. Akdeniz Kadın Çalışmaları ve Toplumsal Cinsiyet Dergisi , 177 - 202.
- Hazar M. (2011). Sosyal Medya Bağımlılığı: Bir Alan Çalışması, İletişim Kuram ve Araştırma Dergisi, (32), 152 – 176.
- Heritier, F. ve M. P. (2013). Kadınların En Güzel Tarihi. (Çev:Y. A. Dalar) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.

- Hooks, B. (2000). *Feminizm Herkes İçindir*. İstanbul: Çitlenbik Yayınları.
- Horkheimer, M. (2005). *Geleneksel ve Eleştirel Kuram*. (Çev: M. Tüzel) İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.
- Horkheimer M., & A.W. T. (2015). *Sosyolojik Açılımlar*. (Çev: A. Gümüş, M. S.) Ankara: Bilgisu Yayıncılık.
- Hot, İ. ve İ. B. (2014). Tarihte Sütannelik Geleneği. Tıp Etiği ve Tıp Hukuku Açısından Kadın Sağlığı. İstanbul: Türkiye Klinikleri. 68 – 74.
- Illegard, J. (2004, Spring). *Gender, Power and Work in Tv Advertisements*. Lund University.
- İşık, Y. S. (2015). Küresel Kültürel Değişim ve ‘Yeni’ Annelik: Ankara Kamil Ocak Mahallesi Örneği. *Eğitim Bilim Toplum Dergisi* , 50-13, 48 - 75.
- İmamoğlu, E. O. (1991). Aile İçinde Kadın - Erkek Rollerini. *Türk Aile Ansiklopedisi* içinde. T.C. Başbakanlık Aile Araştırma Kurumu. Ankara: Türk Yazarlar Birliği Vakfı.
- İnal, K. (2007). *Modernizm ve Çocuk-Geleneksel, Modern ve Postmodern Çocukluk İmgeleri*. Ankara: Sobil Yayınları.
- İnceoğlu, İ. ve E. A. (2018). *Televizyon Dizilerinde Toplumsal Cinsiyet Eşitliği Araştırması*. Tusiad. İstanbul: Sis Matbaacılık.
- Johnson, D.D. ve S.D. (2003). *Invisible Mothers: A Content Analysis of Motherhood Ideologies and Myths in Magazines*. *Sex Roles* , (49), 21 - 33.
- Kadioğlu, A. (2008). *Aydınlanma, Vatandaşlık Ve Kadın: Türkiye Örneği*. Sabancı Üniversitesi Dergisi , 80-92.
- Kalan, Ö. G. (2010). *Reklamda Çocuğun Toplumsal Cinsiyet Teorisi Bağlamında Konumlandırılışı: "Kinder" Reklam Filmleri Üzerine Bir İnceleme*. İstanbul Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi , 75 - 88.
- Kaptanoğlu, A.Y. (2013). *Sağlık Alanında Hipotezden Teze: Veri Toplama ve Çözümleme Serüveni*. İstanbul: Beşir Kitapevi.
- Karaaslan, D. (2014). *Antik Yunan’da Kadın Olmak*. Siirt Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 1-2, 159-174.
- Karasar, N. (2000). *Bilimsel Araştırma Yöntemi*. Ankara: Nobel Yayınevi
- Kaval, M. (2016). *İlahi Dinlerde Kadın’ın Kıymet Problemi*. *Uluslar Arası Hakemli Sosyal Bilimler E-Dergisi* (55), 306-324.
- Kaypak, Ş. ve M. K. (2016). *Türkiye’de Kadının İnsan Hakları ve Anayasal Yansıması*. Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 13-33, 298 - 315.

- Keskin, F. (1996). Şiddet. Cogito Dergisi. 6-7, 117-122.
- Kocacık Faruk, V.B.G.(2005) Türkiye’de Çalışan Kadınlar ve Sorunları. C.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 6-1, 195-219.
- Komito, L. ve J. B. (2009). Virtually Local: Social Media and Community Among Polish Nationals in Dublin. Aslib Proceedings: New Information Perspectives , 61-3, 232 - 244.
- Konan, B. (2011). Türk Kadınının Siyasi Hakları Kazanma Süreci. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi , 1. Baskı (60), 157-174.
- Kölemenoglu, S. S. (2001). Ana Tanrıça Gerçeği. İstanbul: Arıtan Yayınları.
- Köşgeroğlu, N. (2009). Kalın Duvar İnce Zar. Ankara: Alter Yayınevi
- Kurt, A. (2008). Sosyolojik Din Tanımları ve Dine Teolojik Bakış Sorunu. Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi. 17-2, 73-93.
- Kurtoğlu, A. (2015). 8 Mart Dünya Kadınlar Günü Hakkında Kısa Hikaye. Fe Dergi: Feminist Eleştiri. (7) , 78-85.
- Kuşcan, Ö. A. (2010). Antik Çağdan Günümüze Kadının Öyküsü. İstanbul: Ajans 2023 Yayınları.
- Kutup, M. (2016). İslam ve Etrafındaki Şüpheler. (Çev: M. B. Eryarsoy) İstanbul - Çağaloğlu: Beka Yayınları.
- Küçükdoğan, R. (2009). Reklam Nasıl Çözülür? Reklam İletişiminde Göstergeler ve Stratejiler. İstanbul: Beta Yayınları.
- Landman, T. (2005). The Political Science Of Human Rights. British Journal Of Political Science , 35-3, 549 - 572.
- Malinowski, B. (1992). Vahşilerin Cinsel Yaşamı. (Çev: S. Özkal). İstanbul: Kabalcı Yayınları.
- Marshall, G. (2005). Sosyoloji Sözlüğü. (Çev: O. A. Kömürcü). Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Mascetti, M. D. (2000). İkimizdeki Tanrıça. (Çev: B. D. Çorakçı) İstanbul: Doğan Kitap.
- Mc Daniel, B.T, S.M.C, E.K.H. (2011). New Mothers and Media Use: Associations Between Blogging, Social Networking and Maternal Well-Being. Maternal and Child Health Journal.
- Mencik, Y. ve Y.Ç. (2015). Değişen Dünyanın Yeni Yüzü: Sosyal Medya. Akademik Bakış Dergisi, (50), 254-277.

- Mies, M. (2011). *Ataerki ve Birikim*. (Çev: Y. Temurtürkan) Ankara: Dipnot Yayınları.
- Miller, T. (2010). *Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler*. (Çev: G. Tuncer) İstanbul: İletişim Yayınları
- Mitchell, J. (2006). *Kadınlar: En Uzun Devrim*. İstanbul: Agora Kitaplığı
- Moir, Anne ve D.J. (2002). *Beyin ve Cinsiyet*. (Çev: T. Demirkan), İstanbul, Pencere Yayınları.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal Araştırma Yöntemleri: Nicel ve Nitel Yaklaşımlar I - II. Cilt*. İstanbul: Yayın Odası.
- Nomaguchi, K.M. ve M. A. (2005). Time strains and psychological well-being: Do dual-earner mothers and fathers differ? *Journal of Family Issues*, 26-6, 756 - 792.
- Odabaşı, Y. (2006). *Tüketim Kültürü, Yetinen Toplumdan Tüketen Topluma*. İstanbul: Sistem Yayıncılık.
- Opitz, C. (1992). ‘‘Geç Ortaçağ'da Yaşam.’’ Kadınların Tarihi II Ortaçağ'ın Sessizliği içinde. (Ed: G. Duby, M.P). (Çev: A. Fethi). İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları. 255 – 301.
- Oskay, Ü. (1996). Efendi/Köle İlişkisi Açısından Şiddet ve Görünümleri Üzerine. *Cogito* (6-7), 185-197.
- Ökten, Şevket. (2009). Toplumsal Cinsiyet ve İktidar: Güney Doğu Anadolu Bölgesi'nin Toplumsal Cinsiyet Düzeni. *Uluslar Arası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 2-8, 302-312.
- Özdemir, M. (2010). Nitel Veri Analizi: Sosyal Bilimlerde Yöntembilim Sorunsalı Üzerine Bir Çalışma. *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 11(1), 323-343.
- Özhan, A. (2010). Discourses of Motherhood and Consumption Practices of Turkish Mothers. *Dedeoglu Business and Economics Research Journal* , 1 - 15.
- Özkan, E. B. (2017). Yasalar ve Gelenekler Işığında Arkaik ve Klasik Dönem Yunan ve Cumhuriyet Dönemi Romalı Kadınların Aile Hayatı. *İstanbul Üniversitesi Kadın Araştırmaları Dergisi* , 1-25.
- Özmenli, M. (2018). Orta Çağ'da Türklerde Kadın ve Aile. *The Journal Of Academic Social Science Studies*, 347-356.
- Özsoy, A. (2016). ‘‘Yerli Televizyon Dizilerinde Farklılaşan Toplumsal Cinsiyet Temsilleri Üzerine Bir Tartışma’’. *Toplumsal Cinsiyet & Medya Temsilleri içinde*. (Ed: Ş. Yavuz). İstanbul: Heyamola Yayınları. 226-246.
- Öztan, E. (2015). Annelik, Söylem ve Siyaset. *Cogito Annelik* , s. 91 - 107.

Öztürk, E. (2011). Feminist Teori ve Tarihsel Süreçte Türk Kadını. İstanbul: Rağbet Yayınları.

Özyer, K. Ö.A. (2014). İş Hayatında Kadınların Önündeki Cam Tavan Engelleri ile Algılanan Örgütsel Adalet Arasındaki İlişki. Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi , 10-1, 95 - 106.

Phoenix, A. (1996). "Social constructions of lone motherhood." Good Enough Mothering?: Feminist Perspectives on Lone Motherhood içinde. (Ed: B. Silva) Londra: Routledge. 175 – 190.

Piponnier, F. (2005). "Kadınların Dünyası", Kadınların Tarihi, (Çev:A. Fethi). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Cilt:2

Pres, A. ve T. S. (1993). Work, Family, and Social Class in Television Images Of Women: Prime-Time Television.16-2, Publisher: George Mason University

Roller, L. E. (2013). Ana Tanrıça'nın İzinde, Anadolu Kybele Kültü. (Çev: B. Avuç) İstanbul: Alfa Yayıncılık.

Russel, B. (1969). Batı Felsefe Tarihi (Antik Çağ). (Çev. M. Sencer). İstanbul: Say Yayınları.

Rutherford, P. (2000). Yeni İkonolar; "Televizyonda Reklam Sanatı". İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Savran, G. (1990). Bir Kez Daha Kadınların Kurtuluşu ve Sosyalizm Üzerine. Sosyalist Feminist Kaktüs Dergisi, (11), 5-10.

Selek, P. (2008). Sürüne Sürüne Erkek Olmak. İstanbul: İletişim Yayınları.

Sert, S. (2006, Nisan). Farklı Çocuğun Anne Babası Olmak. (Ed: Z. Biliz). Sapiens Dergisi, 57 - 61.

Sever, M. (2015). Kadınlık, annelik, gönüllü çocuksuzluk: Elisabeth Badinter'den Kadınlık mı Annelik mi?, Tina Miller'dan Annelik Duygusu: Mitler ve Deneyimler ve Corinne Maier'den No Kid üzerinden bir karşılaştırmalı okuma çalışması. Fe Dergisi, 7-2, 72-86.

Sevim, A. (2005). Feminizm. İstanbul: İnsan Yayınları.

Şen, Ş. ve E. B. (2017). Annelik Rolü Ve Çocuk İçin Tüketime Yansımaları: Kadınların Ebeveynlik Tutumları Ve Hedonik Tüketim Eğilimi Üzerine Bir Araştırma. KSÜ Sosyal Bilimler Dergisi , 14-2, 347 - 370.

Taborga, C. Leach, B. (2000). Cins Bakışı Sözlüğü (Çev: E. Kürkçü). İstanbul: IPS İletişim Vakfı

- Takahaski, M. (1994). The Issues of Gender in Contemporary Japanese Working Life: A Japanese "vicious circle". *Feminist Issues*, 14-1, 37-56.
- Talimciler, A. (2013). "Sosyal Medya Aracılığıyla Değişen Futbolun Yeni Dünyası." *Yeni Medya Üzerine içinde*. (Ed: Müge D.). Konya: Literatürk Yayınları 15-34.
- Tan, Z. (2012). Mekki Ayetlerde Kadın Tasavvurunun İnşasındaki Ahlaki Zemin. *Marife Dergisi* , 12-3, 115-137.
- Taşdelen, P. ve C. K. (2015). Viktorya Dönemi İngiltere'sinde Kadın Bedeni Politikaları ve Kadınların Spora Katılımı. *Edebiyat Fakültesi Dergisi* , s. 205 - 214.
- Taşpınar, İ. (2011). Yahudilik ve Hristiyanlıkta Kadın. *Köprü Dergisi*, 1-12.
- Teke, S.G. (2014). Dönüşen Anneliğe Yönelik Netrografik Bir Analiz: Blogger Anneler. *Milli Folklor Dergisi*, 26-103, 32-47.
- Tekeli, Ş. (1982). Kadınlar ve Siyasal Toplumsal Hayat. İstanbul: Birikim Yayınları.
- Tekeli, Ş. (1984). Faşizm ve Kadınlar. İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi Mecmuası. C.38-3-4. 405-429.
- Tezcan, M. (1976). İlkel Toplumlarda Başlık Parası Geleneği. Ankara: Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi, 9-1, 415-426.
- Thompson, L. ve J. A. (1989). Gender in families: Women and men in marriage, work, and parenthood. *Journal of Marriage and Family* , 51-4, 845 - 871.
- Timisi, N. (1998). "Medya ve Kadın: Temel Sorun Noktaları." 20. Yüzyıl Sonunda Kadınlar ve Gelecek içinde. (Ed: O. Çitçi). Ankara: Todaie.
- Timisi, N. (2004). "Reklamlarda Kadının Kuruluşu." Reklamların İzleyiciler Üzerindeki Etkileri içinde. Ankara: Rtük, Panel.
- Torlak, Ö. (2000). Tüketim:Bireysel Eylemin Toplumsal Dönüşümü. İstanbul: İnkılap Yayınları.
- Tuksal, H. Ş. (2012). Kadın Karşıtı Söylemin İslam Geleneğindeki İzdüşümleri. Ankara-Çankaya: Otto.
- Tutar, F. H.Y. (2009). Türkiye'de Kadının Ekonomik Kalkınmadaki Rolü. Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi , 2 (2), 116 - 131.
- Uçankuş, H. T. (2000). Bir İnsan ve Uygarlık Bilimi Arkeoloji: Tarih Öncesi Çağlardan Perslere kadar Anadolu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Ünür, E. (2013). Türk Televizyon Dizilerinde Toplumsal Kimliklerin Temsili. *Erciyes İletişim Dergisi*, 3-2, 32 - 42.

- Üşür, S. S. (1991). Din, Siyaset ve Kadın: İran Devrimi. İstanbul: Alan Yayıncılık.
- Üşür, S. S. (2013). Erkeklik: İmkansız İktidar. İstanbul: Metis.
- Van Dijk, T. (1995). Aims of Critical Discourse Analysis. Japanese Discourse I: 17-27.
- Van Dijk, T. (1996). ‘‘Power and the News Media.’’ Political Communication in Action içinde. New York: Hampton Press. 14 - 20.
- Van Dijk, J. (2006). The Network Society. London: Sage
- Van Dijk, T. (2001). Principles of Critical Discourse Analysis. Discourse Theory and Practice içinde (Ed: M. Wetherell, S. Taylor ve S. J. Yates). London: Sage. 300-317.
- Vardal, Z.B. (2015). Nefret Söylemi ve Yeni Medya. Maltepe Üniversitesi İletişim Fakültesi Dergisi, 132-156.
- Vatandaş, C. (2007). Toplumsal Cinsiyet ve Cinsiyet Rollerinin Algılanışı. İstanbul Üniversitesi Sosyoloji Konferansları Dergisi (35), 29 - 56.
- Vedud, A. (1997). Kuran ve Kadın. (Çev: N. Şişman) İstanbul: İz Yayıncılık.
- Wernick, A. (1994). Promosyon Kültürü. (Çev: O. Akınhay) Ankara: Bilim ve Sanat Yayınları.
- Wharton, A. S. (2008). Sociology of Gender: An Introduction to Theory and Research. United Kingdom: Blackwell Publishing.
- Yağlı, S. (2006). ‘‘Gündelik Hayatımızda Akıl Tutulması: Medya Uygulamalarında Tüketim İdeolojisinin İzlerini Sürmek.’’ Gündelik Hayat ve Medya-Tüketim Kültürü Perspektifinden Okumalar içinde. (Ed: S.İ. Akçalı). Ankara: Ebabil Yayıncılık. 5-42.
- Yıldırım, A. ve H.Ş. (2008). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yıldız, M. C ve M.Ş. (2006). Süryani Cemaatinde Kadın Olmak. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi , 16-1, 337-348.
- Yolcu, M. A. (2014). Babasız Gebelik Mitleri Bağlamında Türk Mitolojisinde Gök-Yer Dikotomisi ve Ana Tanrıça Kültürünün İzleri. Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi , 7-1, 70 - 92.
- Young, I. M. (2005). Body Experience: ‘‘Throwing Like a Girl’’ and Other Essays. New York: Oxford University Press.
- Yörük, A. (2009). Feminizm/ler. Sosyoloji Notları , 63-86.

Yüksel, N.A. (1999). Toplumsal Cinsiyet Olgusu ve Türkiye'deki Toplumsal Cinsiyet Kalıplarının Televizyon Dizilerindeki Yansımaları. Kurgu Dergisi. (16), 67-81.

İnternet Kaynakları

Alkaş, L. (2010, Eylül 22). Süper Anne Sendromu Hasta Ediyor. <https://www.memorial.com.tr/saglik-rehberleri/super-anne-sendromu-hasta-ediyor/> e.t: 04.04.2019

Birkök, C. M. Sosyal Rol ve İş Bölümü. <http://www.umutdolu.net/egitim-kultur/sosyoloji/sosyal-rol-isbolumu.asp>. e.t: 12.01.2019

Buhari-Nikâh. İla. <https://islamansiklopedisi.org.tr/ila> e.t:12.12.2018

Demirel, G. A. (2012). Bizans'ta Kadınlar. www.academia.edu: https://www.academia.edu/11744774/Bizansta_Kadınlar e.t: 21.12.2018

Digital in 2019 Raporu. (2019). <https://dijilopedi.com/2019-internet-kullanimi-ve-sosyal-medya-istatistikleri/>, e.t: 15.06.2019

Gunderson, J. (2015). The Rise Of Intensive Mothering and Its Implications for Women's Well - Being. Florida, Amerika. https://www.academia.edu/1370587/The_Historical_Rise_of_Intensive_Mothering_and_Its_Implications_for_Women e.t: 08.05.2019

Kadının İnsan Hakları Yeni Çözümler Derneği. Kadınlara Yönelik Şiddet ve Ev İçi Şiddetin Önlenmesi ve Bunlarla Mücadele Hakkındaki Avrupa Konseyi Sözleşmesi (İstanbul Sözleşmesi).(2018). (<http://www.kadinininsanhaklari.org/savunuculuk/uluslararası-sozlesmeler-ve-mekanizmalar/istanbul-sozlesmesi/>. e.t:05.01.2019

Okuyan, M. (2016, Ocak 29). Kadına Yönelik Şiddete Kur'an'ın Bakışı. www.ilsam.org: <http://ilsam.org.tr/kadina-yonelik-siddete-kuranin-bakisi-prof-dr-mehmet-okuyan/> e.t:26.12.2018

Tıp Terimleri Sözlüğü. Sendrom. <http://www.tipterimlerisozlugu.com/sonuclar.php?q=SENDROM>. e.t: 22.02.2019

Tuskan, A. A. Uluslar Arası Belgelerde Kadının İnsan Hakları ve Türk Hukukuna Yansımaları e.t:05.01.2019
www.istanbulbarosu.org:<https://www.istanbulbarosu.org.tr/files/docs/khum/Sunum2.pdf>

Türk Dil Kurumu. <http://sozluk.gov.tr/>

Türk Toraks Derneği (2015, Haziran 5). Doktorların "sendrom" dediği nedir?
<https://www.toraks.org.tr/halk/News.aspx?detail=2462> e.t: 02.02.2019

Türkiye’de Aile Yapısı Araştırması (2011). Ankara: T.C Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. <http://www.cocukhaklariizleme.org/wp-content/uploads/turkiyenin-aile-yapisi-arastirmasi-20111.pdf>, e.t: 02.03.2019

Yayınlanmamış Tezler

Bora, A. (1998). Türk Modernleşme Sürecinde Annelik Kimliğinin Kurulması. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi

Eren, E. (2016). Biyo Politika ve Toplumsal Bedenin Denetimi: Türkiye’de 2010 - 2015 Yılları Arasında Beden Politikaları Tartışmaları. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kadın Çalışmaları Bilim Dalı. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Kaya, C. (2009). Çalışma Yaşamında Kadın İş Gücü Sorunları ve Örgütlenme Eğilimleri. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi.

Sözü Geçen Kutsal Kitaplar ve Bölümleri

Kuran-ı Kerim

İncil

Tevrat

Yaratılış-2

Yaratılış-3

Timoteus-2

Korintliler-7

Korintliler-14

Efesliler-5

Matta-19

|

